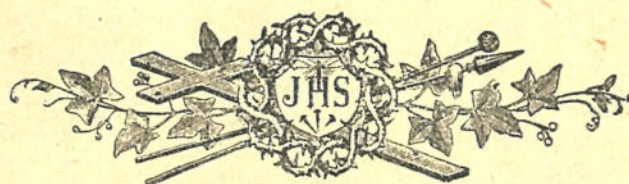

SZÉKESFEHÉRVÁRI TANKERÜLET.

JÉZUS TÁRSASÁGA
PÉCSI
PIUS-GIMNÁZIUMÁNAK

É R T E S Í T Ő J E

AZ 1933/1934. ISKOLAI ÉVRŐL

1 9 3 4

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA RT. PÉCSETT

BEVEZETŐ.

Közeledik a pécsi Pius-kollegium fönnállásának 25. évfordulója. A fiatal intézet, új határkövhöz érve, sajátmagának tartozik azzal, hogy illő kegyelettel a régiekről emlékezzék és emlékeztessen. A régi pécsi jezsuiták működéséről szándékozunk írni. Rá szeretnénk világítani Pécs városának régi sorsára. Ámde most nem engedhetjük meg magunknak, hogy a török hódoltságtól kezdve végig haladjunk 1773-ig, vagyis a rend ideiglenes föloszlatásáig. Egyelőre be kell érünk az 1729. évig terjedő időszakkal, a hátralevő rész későbbi tanulmány anyaga lehet. De még az említett időszakot is szűkebb határok közé kell szorítanunk. Most csak a régi pécsi jezsuiták lelkipásztorkodását vehetjük szemügyre, lehetőleg mindent összefoglalva, ami erre vonatkozik. Tanítási és nevelési működésük méltatását, a gimnázium keletkezésének és fejlődésének történetét a következő évre kellett halasztanunk, habár a kézirat már megvan.

Főforrásunk volt a Literae Annuae egykorú kézírata. A Jézus-társaságban ugyanis intézményesen gondoskodtak régen is arról, hogy minden rendházban erre kiszemelt író évről-évre megörökítse a fontosabb eseményeket. A központban összeállították a beérkezett tudósítások alapján a rendtartomány évkönyvét, amelynek egyik példányát tájékozódás végett az általános rendfőnöknek küldték. A rendtartománynak ezt az évi történetét évenként az egyes rendházakban is felolvasták. A pécsi rendház történetét előttem *Kiss Albin* is fölhasználta „A pécsi Gimnázium Története” című művében, amelyben oly nagy kegyelettel emlékszik meg a pécsi jezsuitákról.

Mínthogy azonban művének kifejezett célja csak a gimnázium történetének ismertetése volt, inkább futólag tér ki itt-ott a régi pécsi jezsuiták lelkipásztorkodási munkájára.

Arra törekedtünk, hogy az elszórt adatok nyomán egységes képet alkossunk, mellőzve azt, ami általános érdeklődésre azért nem tarthat igényt, mert kizárólag a rendtagoknak szólt. E mellett helyelközzel elég alkalmunk lesz más idevágó nyomtatott vagy kézíratos forrásokra is hivatkoznunk; ezekről jegyzetben pontosan beszámolunk.

Kedves kötelességemnek tartom, hogy ezen a helyen is hálás köszönetemet fejezzem ki Szentkirályi Istvánnak, akinek szaktudását nem egyszer vettem igénybe.

Pécs, 1934. június 6.

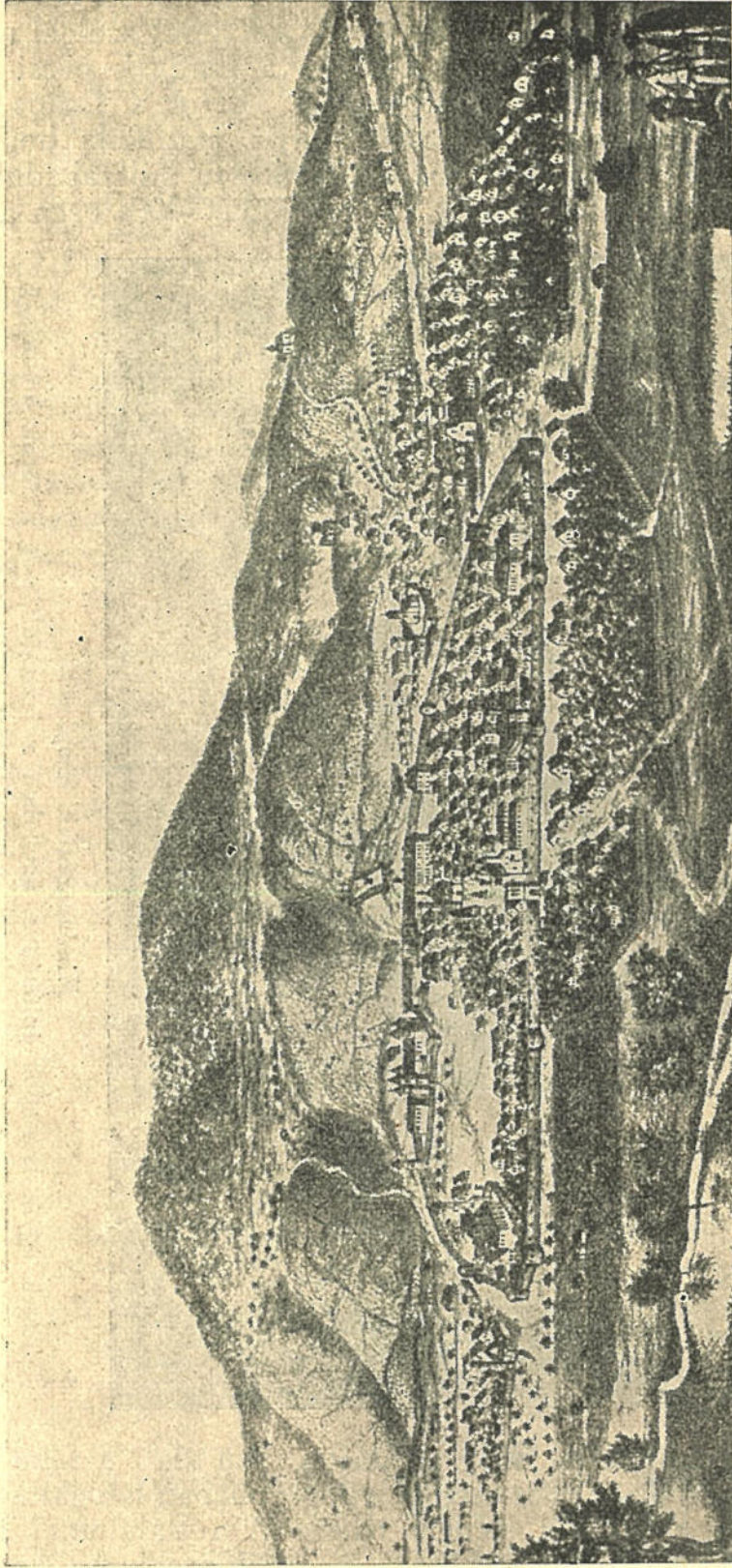
Pinzger Ferenc S. J.

A JÉZUSTÁRSASÁG ELSŐ LETELEPEDÉSE BARANYÁBAN ÉS PÉCSETT.

Mikor 1526-ban a mohácsi gyásztér nemzeti nagylétünk nagy temetőjévé vált, Pécs városát is utolérte a sorsa. A következő évben *Szulejmán* hadai Pécs ellen fordultak. Elfoglalását 7 napi ostrom előzte meg. *Szulejmán* a várost pártfogoltjának, *Zápolya János*nak ajándékozta. Mikor ez 1540-ben elhalálozott, Pécs lakossága *Ferdinánd* királynak esküdött hűséget, de ez a várost csak 1543-ig bírta megtartani. Akkor ugyanis részint *Zápolya János* özvegyének izgatására újból megjelent a török hadsereg Pécs várfalai előtt és a szerencsétlen várost végleg török rabiga alá hajtotta. A város falai oly rossz állapotban voltak, hogy ellenállásra nem lehetett gondolni, az elfoglalás ostrom nélkül ment végbe. Az őrség és a lakosság nagy része elmenekült. Hogy a város elfoglalása ennek pusztulását is jelentette, a török bosszuvágyból eléggé sejthető. A régi Pécs romjain új török világ emelkedett, a város külsejére is rányomva bélyegét, amint erről ez egymásután épülő mecsetek, fürdők, kutak tanuskodnak. A kelet kétes kultúrájának térhódításaival megváltozott a város vallási képe is. *Várallyi Szanizló* püspök és a papság majdnem kivétel nélkül kénytelenek voltak elmenekülni. A székesegyházat magtárnak vagy iskolának használták. A város területén álló több templom magától dőlt romba. Nincs semmi bizonyítékunk arra, hogy a templomok lerombolásához a törökök is hozzájárultak volna. A török alapjában véve babonás volt és valami belső érzék azt sugallotta neki, hogy Isten házaít nem illik bántani. A város közepén állott akkor a régebben plébániai templomnak szolgáló sz. *Bertalan* templom. Nem ennek helyére, hanem melléje épült a török dzsámi, vagyis a mai belvárosi templom. Az előbbi romjai még sokáig voltak láthatók.

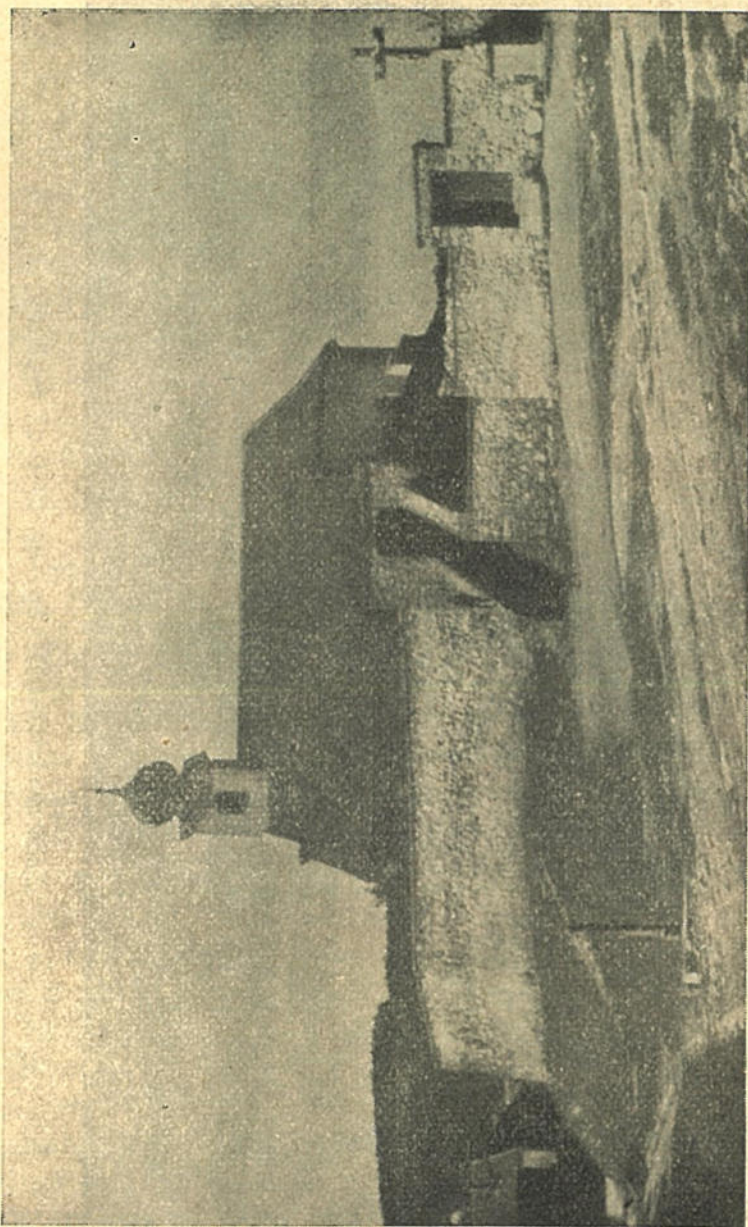
A bajt még növelte az a körülmény, hogy a német reformáció hullámai átcsaptak Magyarországra is. Sz. István megcsonkított országában a katolikus hit csak tengődött. Katolikus maradt annyira amennyire a Hegyhát és a Mecsek alján fekvő több község. Igazi katolikus hitelétről azonban sehol sem lehetett szó. A nagy paphiánytal karöltve járt a köznépnél a vallási dolgokban való járatlansága, amellyel szemben a hitújítóknak könnyű játékuk volt. Magának a városnak katolikus jellege csaknem végkép eltűnt. Nagy összevisszágban éltek itt unitáriusok, törökhitűek, görögkeletiek, reformátusok és 1686 után az ágostai hitvallásúak mint bevándorlók. Ebben a szomorú korszakban tűntek föl először sz. Ignác fiai.

Minden nagyobb magyar történelmi könyv beszámol arról, hogy *Oláh Miklós* esztergomi érsek a reformáció okozta sok-sok romlás elhárítására az újonnan alakult Jézustársaságot hívta segítségül. Tudta, milyen buzgón működnek ennek tagjai pl. Németországban a nép lelki megújításán. Sikerült neki a Rómában székelő általános rendfőnökkel az ügy szerencsés elintézése és így megnyílt 1501-ben a nagyszombati kollégium. Amint a rend Magyarországnak a királyhoz hű részein lassan elterjedt, megtalálta az utat a török hódolt-

Pécs madártávlati képe az 1700-as évekből.

ság alatt sýnlödő vidékekre is, ahol a hit a legnagyobb veszélynek volt kitéve, eljöttek Baranyába is. Mikor tñntek föl itt először a látóhatáron, erre a kérdésre hivatalos fölvilágosítással szolgál az az alapítólevél, amellyel *Lipót* király 1699-ben a rendnek pécsi és szomszédos birtokait megjelöli és megerősíti.¹ Erröl a fontos okmányról még utóbb szó lesz, most csak annyit említünk, hogy világosszövege szerint Pécsnek 1686-ban bekövetkezett fölszabadulása előtt a jezsuiták már 130 évig, vagyis 1556 óta működtek ezen a vidéken.

Mindszentek templom.
Pécsnek egyik legrégibb építménye, amelyben a jezsuiták még a török hódoltság alatt végezték lelkipásztorkodási munkájukat.

Megemlíti az alapítólevél, hogy ez alatt az idő alatt a rend tagjai, el akarván kerülni a török éber szemét, világi ruhában látogattak el Pécsre. Megvetették a lábukat (sedem tenentes) a Balatontól Mohácsig, Kanizsától és Szigetvártól Harsányig. Bejárták ezeknek a területeknek majdnem minden részét akkor, mikor ezen a vidéken alig voltak püspökök, káptalanok, plébánosok vagy szerzetesrendek (in tam extremo episcoporum, capitulorum, plebanorum et aliorum religiosorum ordinum

¹ Weiser Frigyes: Katolikus iskolaügy Magyarországon. 1. füzet. 182—192.

defectu). Fölsorolja az okmány a jezsuiták érdemeit, hogy t. i. éjjel-nappal, szegénységben és inségben, éhségben és szomjúságban, verejtékben és virrasztásban, veszélyben és üldöztetésben, testi bántalmazások között és börtönökben fáradoztak a lelkek üdvösségén. Sokszor karórahuzásra ítélve, életüket is kockára tették és csak a hívek adományai váltották ki őket a halálveszedelemből. Mindenkor a tévelyedők megtérítése és a hívőknek a régi hitben való megtartása lebegett szemük előtt. A hívek segítségével 20 templomot állítottak helyre. Mindezeket a király azért sorolja föl, hogy a nekik szánt birtokadományozást megindokolja. A török elvonulása után ugyanis elég sok gazdátlan birtok várt királyi adományozásra. Mindazonáltal nem csekély kétség fér ahhoz, hogy a jezsuiták már 1556-ban telepedtek le Baranyában. Nincs biztos adatunk arra nézve, hogy pl. 1585 és 1610 között katolikus pap állandóan tartózkodott Baranyában. Az alapítólevélben említett számadat tehát nagyon hozzávetőleges lehet, amint ez hasonló indokolásokban könnyen előfordulhat. A dicséretetek inkább a XVII. században szerzett érdemekre vonatkoznak.

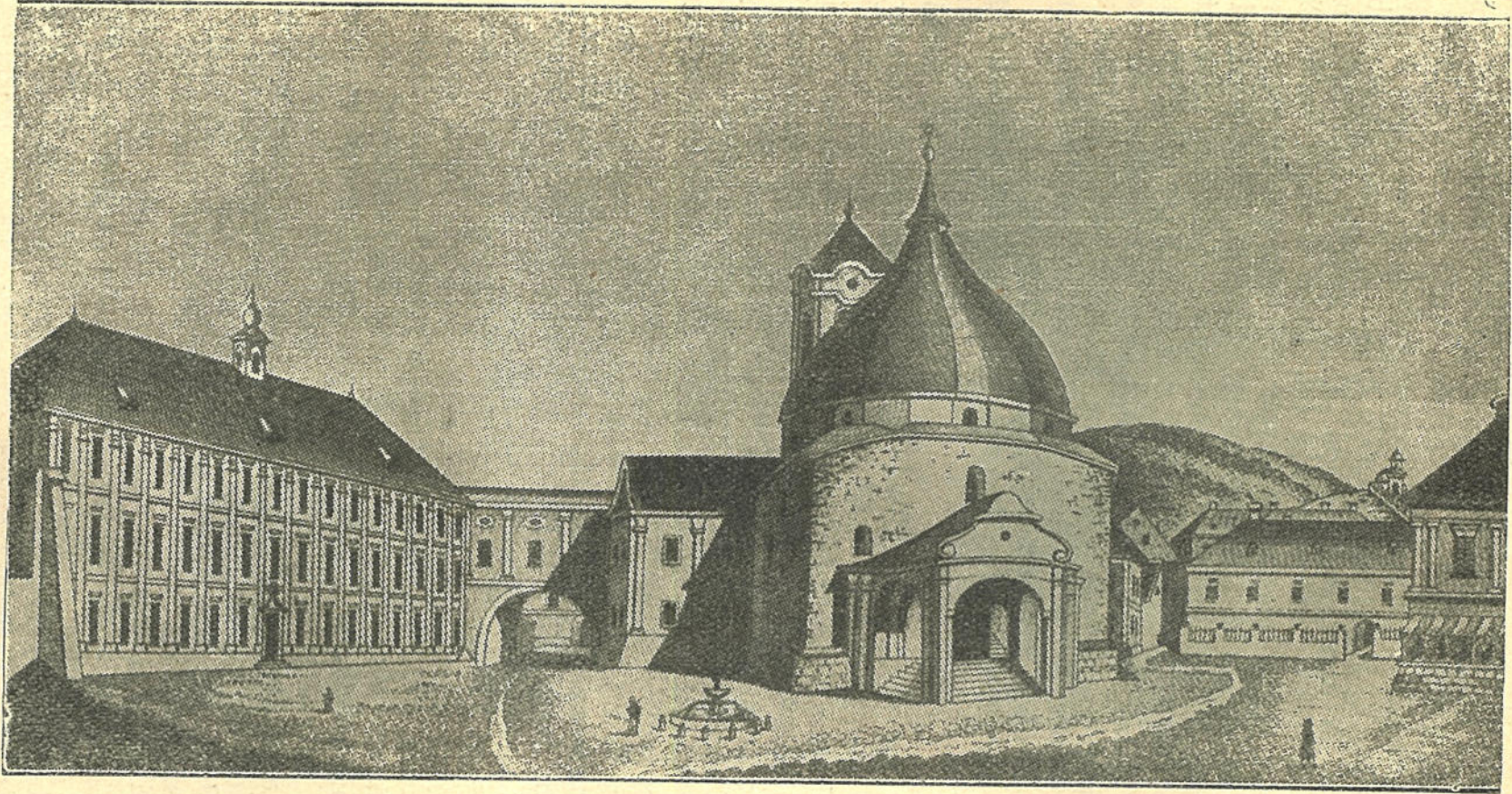
Az egykorú rendi névtárakat lapozgatva mindig találunk függelék gyanánt ilyen címeket: *Missiones dacicae, illyrica, turcicae, castrenses*. Ezek az elnevezések az erdélyi, horvát-szlavoniai, illetőleg a törökhódoltsági területekre és a tábori lelkészkedésre vonatkoznak. Baranya a török missziós területhez tartozott, az illir misszió felé azonban a határok bizonyára nem voltak élesen megvonva. A missziós atyákkal mindig egy nagyobb kollégium előjárósága rendelkezett, így pl. a török missziók a győri kollégium rektorának joghatósága alá tartoztak. A régi rendi névtárak tanúsága szerint 1620—1688-ig 170 rendtag működött a török missziókban és pl. 1650-ben ugyanitt 25 jezsuita nevével találkozunk².

Sajnos, vajmi keveset tudunk arról, kik hol működtek és milyen különös eredményeket értek el egyenként. Nem lehet föltételezni, hogy semmi sem jegyezték föl, hiszen tevékenységükről a felsőbb előjáróságnak is tartoztak számot adni. Bizonyára Pécssett is készítettek ilyen évkönyvi följegyzéseket, ámde 1704-ben a rácok a pécsi rendházat annyira kifosztották, hogy csak a puszta falak és a háztető maradtak meg. 1773-ban pedig, vagyis a rend föloszlatásának évében, sokszor könnyelműen bántak a rend írott hagyatékával.

Mindazonáltal megkíséreljük a hézagos források nyomán megállapítani, milyen különböző helyeken működtek a jezsuiták a török hódoltság alatt Baranya földjén. Erre nézve alig létezik megbízhatóbb forrás, mint az egykorú pécsi Évkönyv.³ A följegyzések a XVII. század 90-es éveiből származnak *P. Prentaller* tollából, aki a város visszafoglalása után 1691-ig a rendház előjárója volt és ezt anyagilag is lehetőleg szilárd alapra fektette. Meglátszik írásán, hogy a multnak kiváló ismerője volt. Amint a birtokokat fölsorolja, az egyes tételeknél sokszor hozzáfűzi, hogy ez vagy amaz a birtok régesrégóta a jezsuiták tulajdonát képezte, vagy hogy régen ott jezsuitaplébános volt stb. Hogy a jezsuiták a vidéken kezdték meg működésüket, ennek az oka csak az lehetett, mert

² L. Velics László: Vázlatok a magyar jezsuiták multjából. II. 132.

³ Lit. Ann. Coll. Quinqueecl. 175—180. 1.

A belvárosi templom régibb képe. Balra az összekötő híd a templom és a kollégium közt (ma Nagy Lajos gimnázium).

itt nem voltak annyira kitéve a török éber szemének. A török azért is gyűlölte a katolikus vallást, mert ez a Habsburgok vallása volt. Már pedig a jezsuitákról tudták, hogy nem ok nélkül hívek a királyhoz; sőt olyan hírek is hallatszottak, mintha a török ellen kémvizsgálatot végeznének. A rend tagjai ugyanis sokszor idegenből jöttek és idő múlva ugyanoda visszatértek, minek következtében az a félelem gyökerezhetett meg a zsarnok hódító szívében, hogy otthonukban valószínűleg nem nagy elragadtatással beszélnek majd a törökök viselt dolgairól.

Lássuk tehát, milyen ingatlanok birtoklási joga nyúlik vissza biztosan a török világba, amiből azután ottani tartózkodásukra lehet következtetni. *P. Prentaller* következő birtokfelsorolásának csak az volt a célja, hogy a birtoklás jogi alapját kidomborítsa.

Berkesd. Volt ott 5 kapás, vagyis akkora szőlő, amelyet 5 munkás egy nap alatt meg tudott kapájával munkálni; *Tóka Jakab* ezt az egyik páterre hagyományozta és ezt a jezsuiták régóta birtokolták. Ugyanott régóta az övék volt más 5 kapás szőlő, *Damján István* berkesdi lakos ajándéka. Minthogy nem győzték a megművelés költségét és hozzá ezek a szőlők messze is voltak Pécstől, keveset is jövedelmeztek és még vincellér sem akadt, mind a kettőt *Jany* szerémi püspöknek adták bérbe. Ugyanígy ennek kezelésébe mentek át a hetényi, szebényi és enyeszti szőlők. Mindezekért fizetés gyanánt járt egy hordó bor. Minthogy ez a heidelbergi hordónál bizonyára jóval kisebb volt, a szőlőművelés csekély jövedelmére lehet következtetni. Igaz, hogy a jezsuitáknak sok szőlőjük volt, de az értékesíthető termés még sem tett ki nagy összeget.

Az előbb mondottakból tehát bizonyos, hogy Berkesden volt valamikor jezsuitaplébános, de ép oly biztos az is, hogy a XVII. század végén már nem ők kezelték. Azért nem kezelték, mert elhagyták ezt az állomást, különben nem történnék hivatkozás a nagy távolságra. A krónikás külön és nem ok nélkül hozzáteszi, hogy a berkesdi birtok nem a templomé volt. Nemsokára *Mechtl* Albert tartományfőnök úgy rendelkezett, hogy mind a két szőlőt el kell adni.

Szabolcs. Az ottani ingatlanokat *P. Prentaller* a következő pontokban írja le:

1. Ház és hozzátartozó udvar. Ezt régente vagy *P. Kaszony* vagy más valaki vette a faluban. Nem a templomé.

2. Kertszerű rét gyümölcsfákkal, a falu mellett az északi oldalon. Körülbelül 2 kocsi széna terem rajta, régi jezsuita birtok.

3. Mintegy 8 kapás szőlő Szabolcs közelében, — végrendeleti adomány. Hozzátartozik a malomnak egy része és gyümölcsfákkal beültetett rét, ennek évi hozama 4 kocsi széna. Ez az egész ingatlan nagyon közel fekszik Szabolcs faluhoz. A malom és a rét *Horváth Géci* szabolcsi földművelő ajándéka. A birtok akkor elhanyagolt állapotban volt.

4. Nyolckapás szőlő, amelyet *Biró Kata* és *Kovács Péter* hagytak végrendeletben a jezsuitákra.

5. Régóta tulajdonukat képezte más 25 kapás, elhanyagolt szőlő, mellette volt 2 vagy 3 hold földjük.

6. Malommá átalakított régi török major és a szabolcsi völgy

mindennel, ami hozzá tartozik. Ez a birtok 100, vagy mások szerint 120 holdat tett ki, de a valóságban egy tagban csak 33 és az úton túl 10 holdat mondhattak a magukénak. A völgyben elterülő rétet vagy gyümölcsöst a bosnyákokkal fölásatták és szántófölddé alakították át. A megyénél folyt a vizsgálat a birtok határainak pontos megállapítására. A völgynek, majornak, malomnak, rétségnek és szántóföldnek utolsóelőtti birtokosa *Hacsinon* török, az utolsó pedig *Szuliman* aga volt. Minden alapot nélkülözne az az állítás, hogy a jezsuiták a török kivonulása után szerezték ezeket a terjedelmes birtokokat, hiszen akkor már nyitva állott az út Pécs és más fontosabb működési állomások felé. Nem volt okuk, hogy igénytelen faluba rejtőzzenek. Tehát előbb tartózkodtak ott.

P. Mechtl, a rendtartomány főnöke, utóbb ezt a birtokot is erősen megnyírbálta, ami csak abból érthető, hogy ottmaradásuknak többé nem volt célja. Hogy egyet-mást mégis megtartottak, nagyobb biztonság kedvéért történhetett, mert ők sem tudhatták, mit hoz majd a jövő. Az aránylag nyugodtabb idők beálltával esetleg mások kezelésére bízták a földeket. Az anyagi haszonról annál kevésbé mondhattak le, mert különben a testi irgalmasság gyakorlására sem lett volna módjuk. A tandíj akkor ismeretlen fogalom volt, a tanításból tehát nem lehetett volna megélni.

Íme, *P. Mechtl* rendelkezése a szabolcsi birtok ügyében:

1. A falu mellett, keletre fekvő kertet el lehet adni, vagy be lehet cserélni más területtel a szabolcsi völgyben.

2. Hasonlóképpen eladásra ajánlja a Csurgó mögött fekvő első szőlőt (vinea nostra a Csurgó prima).

3. Ugyanaz áll a Bírójéke nevű szőlőről. Az utóbbi kettő *P. Prentaller* följegyzéseiben nem szerepel. Ezek alkalmasint újabb szerzemények voltak.

4. Talán túl lehet adni az ott levő házon, udvaron és kis kerten, ahol régen Szabolcs községben laktak. Még kell azonban tartani a nagy 25 kapás szőlőt két hold földdel, továbbá az egész völgyet 44 hold földdel. A többire nézve utána kell járni, meddig terjed a birtoklási jog. A mondottak alapján váltig be van bizonyítva, hogy a jezsuitáknak Szabolcson való tartózkodása és működése a török világba nyúlik vissza.

Hetény. — Ennek a községnek határában *P. Prentaller* szerint a következő jezsuitabirtokok voltak:

1. A vásárut mentén körülbelül 3 kapás szőlő elhanyagolt pincehelyiséggel. Ugyanott van még egy befásított szántóföld. A jezsuiták tulajdona. Bérbe van adva *Jany* püspöknek a két következő szőlővel együtt.

2. A Nagymező nevű szőlő, négykapás, 8 forintért és megfelelő mennyiségű búzáért vették.

3. A másik nagymezői szőlőt *P. Kaszony* 9 forintért szerezte meg. Megjegyezzük, hogy a már előbb is említett *P. Kaszony* 1663—78-ig működött a török misszióban.

4. Viszont a Berki nevű szőlőt a jezsuiták vették bérbe.

5. A hetényi templom mellett fekvő, Csipkés nevű, rossz állapotban levő kertet 9 imperiálisért vették meg, vannak ott még gyümölcsfák is.

6. A Szentlászló mellett elterülő rétet 3 forintért és egy másik rétet 6 forintért szerezték meg.

A következő 4 pontban malmokról van szó, amelyekben a jezsuiták megfelelő összeg fejében meghatározott időre megkapták az őrlési jogot.

Az összes birtokok vagy részesedések fölött *P. Mechtl* úgy dönt, hogy az egészet vagy egyszerűen ott kell hagyni, vagy eladni, vagy a templomnak ajándékozni. Nincs tehát kétség abban, hogy a jezsuiták valamikor a török hódoltság alatt Hetényben is tartózkodtak, különben a nagy birtok megtartásának nem lett volna értelme. Többször szerepel ott *P. Ballogh*, akiről tudjuk, hogy 1663—87-ig volt a török misszió tagja. Egyébiránt *Brüsztle* is említi, hogy a Jézustársaság missziós atyái a XVII. század vége felé Hosszuhetényben húzódtak meg, mint pl. *P. Prentaller* és hűségese társa *P. Bittevi*.⁴ A török elvonulása után mind a kettő Pécs felé vette útját, abban a meggyőződésben, hogy ez fontosabb állomás.

Szebény. — A jezsuiták régi birtokai *Prentaller* szerint:

1. Pénzért szereztek *Szántó Páltól* 2 szőlőt, az egyiknek 3 forint volt az ára, a másiknak 7 forint.

2. *Vida Mihók* 2 kapás szőlőt adományozott nekik a pincével együtt. Ugyanattól más 6 kapás szőlőt kaptak.

3. *Vida Mihók* 2 kaszás rétet hagyott *P. Darasóci Mártonra*.

4. Mező Horpacson.

5. Tilalmason 4 hold föld, Kismaagyaróson 2, Közágózoton 2, Ementetön 3. Ezek kiirtásra várnak. Ódalkerten 4 hold.

6. A malomnak harmadrésze és 2 diófa *Dias völgyében*, eddig *Vida Mihók* tulajdona.

7. *P. Szentpály* megfelelő összegért 4 kapás szőlőt vett, vagy lehet, hogy ezt *P. Darasóci* szerezte meg.

8. A Szilvás nevű rétet *P. Szentpály* 11 imperiálisért vette meg. Egy imperiális *Béres István* kapott, a többi tízet a falu.

9. *Tóth Jánosnétól* és *Raim Balázstól* *P. Szentpály* malmot vett, amelynek már csak a helye van meg. 60 forint volt az ára, de ezt az összeget *Jany* fizetheti meg, ha nem engedi meg az építkezést, mert mint pécsváradi apát ő itt a földesúr. Így ír *P. Prentaller*. Ehhez *P. Mechtl* csak annyit jegyez meg, hogy az egészet vagy ott kell hagyni, vagy eladni, vagy a templomnak is lehet ajándékozni. A többször említett *P. Szentpály* 1664—1680-ig tartózkodott a török misszióban. Igaza van tehát *Németh Bélának*, aki más források alapján szintén azt állítja, hogy a jezsuiták *Szebényben* is tartózkodtak. Határozottan a török világba nyúlik vissza az Enyeszten fekvő 3 szőlő és a hozzátartozó boros pince, vagy inkább présház. A szőlőket *P. Szentpály* szerezte vétel útján. Az egyiknek 12, a másiknak 4, a harmadiknak 6 forint volt

⁴ L. Brüsztle: Recensio universi Cleri dioecesis Quinqueecclesiensis. 1. k. 91. old.

az ára. A 2 első, elhanyagolt állapotban levő szőlőt *Jany* püspöknek adták bérbe⁵

Németh Béla Horváth János jezsuitáról szólva még Püspökszenterzsébetet és Kátolyt említi, mint olyan helyeket, ahol a jezsuiták működtek.⁶ Szerinte a nevezett missziós atya 1629-ben vetette meg lábát Püspökszenterzsébeten, ahol *Vinkovics Benedek* püspök vikáriusának nevezte ki azon a török szeme elől jól elrejtett vidéken. 1634-ben ugyanott valami zsinatfélét hívott össze, amelynek célja a licenciátusok működésének rendezése volt. Ezek ugyanis a rendkívüli paphiány miatt kereszteltek, temettek, összeadták a jegyeseket stb. Elképzelhető, hogy néha túllépték a megengedettség határait. *P. Horváth János* kíséretében még *P. Velikay* és egy ismeretlen nevű rendtársa jött erre a vidékre. Utóbb Pécsre jövén, az úgynevezett veteristák nem kis kellemetlenséget okoztak nekik. A missziós atyák ugyanis a katolikus hittel együtt a római Gergely naptárt is iparkodtak a néppel elfogadtatni, ami a munkaszünetek és egyházi böjtök szempontjából is előnyösnek bizonyult, hiszen hasonló okoknál fogva a legújabb időben a görögkatolikus egyház is a római naptárra tért át. A Pécsen lakó szlávok, olaszok és a népnek egy része hajlandó volt az új naptár elfogadására, de határozott ellenszegüléssel találkozott az unitáriusoknál és reformátusoknál. A szőlősi és bakonyai katolikus magyarok még 1700 körül is veteristák voltak. Nagyon valószínű, hogy leginkább az unitáriusok és reformátusok használták föl ezt a hitre nézve lényegtelen ügyet, hogy éket verjenek Róma és a katolikus pécsi lakosság közé. Megtörtént, hogy a katolikusoknak egy része szintén ellenzékbe ment át, mert ezt az újítást a régi hit ellen való merényletnek tartották. A veteristák, vagyis a régi naptárhoz ragaszkodók, a török hatósághoz fordultak azzal a panasszal, hogy azok a pápától küldött papok megbontják az egységet és a török birodalom számára veszedelmet jelentenek. A baj fokozódott, mikor a pécsi katolikusok nem mutattak nagy kedvet arra, hogy a törököknek a messze keleten kivívott egyik győzelme alkalmával az általános örömben osztozkodjanak.

A bég hivatalnokaival együtt törvényt ült. A veteristák az unitáriusok vezetése mellett ugyancsak fölhasználták az alkalmat arra, hogy a gyűlölt jezsuitákat mindenféle légből kapott vádakkal illessék. Rájuk fogták, hogy a király szolgálatában kémkednek, hogy 3 Istent imádnak, hogy fából és ércből isteneket faragnak, hogy az ünnepek miatt a népet visszatartják a munkától stb. A bég nem kutatott sokat, hanem a jezsuitákat karórahúzásra ítélte. Az ítélet végrehajtására nem került a sor, mert a szlávok és olaszok ajándékokkal is közbenjártak értük. Továbbá megtette hatását *Ibrahim basa* személyes jóindulata, valamint a bég nejének könyörgése. Elég az hozzá, a bég 3000 forint pénzbírság ellenében szabadlábra helyezte a rosszmájú fondorkodások áldozatait. Tényleg azonban csak 1000 forintot kellett

⁵ Enyesztet ma hiába keressük a térképen, de megmaradt ennek emléke a Baranyában gyakran előforduló Enyeszti vezetéknevben. Lehet, hogy csak pusztá volt, ha falut jelentett, akkor ma már eltűnt a magyar föld hátáról. Hasonlóképpen állunk sok más helynévvel.

⁶ L. Baranya Multja és Jelenje 441. és köv. Ennek a műnek szerkesztője Várady Ferenc volt, történeti része azonban Németh Béla tollából származik.

fizetniök. Az eredetileg megállapított összeg kiegészítésére szolgált ugyanis az a 2000 forint, amelyet a jezsuiták ellenei a karórahúzásért ígértek.

Hiábavalónak bizonyult a konstantinápolyi császári követhez beadott panasz, az unitáriusok csak folytatták a jezsuiták ellen való áskálódást, míg ezek végre jobbnak találták, hogy Szenterszébetről eltávozzanak és Andocson keressenek menedéket. *Horváth* Jánosra nézve azonban *Németh* Béla bebizonyított ténynek tartja, hogy Kátolyba vonult vissza, ahol már előbb is tartózkodott. Ott odut ásott magának és elrejtözve a török üldözései elől, igazi remeteéletet élt. *Németh* Béla ehhez hozzáfűzi azt a megjegyzést, hogy a jezsuiták távozása után sem maradt Pécs és Baranya papok nélkül, mert itt maradtak *Ágoston* Péter és *Derekay* György. Ámde az igazság az, hogy ezek is jezsuiták voltak, amint erről a rend régi névtárai is tanúságot tesznek⁷ *Németh* Béla mindazonáltal ragaszkodik állításához, hogy a jezsuiták eltávozása után is voltak Pécsen világi papok és hivatkozik az 1642-ik évi békeegyezkedésben foglalt egyik kitételre, amely szerint „a pécsi és máshol levő papok, akár világiak, akár szerzetesek és jezsuiták, úgy a nemesek és földművesek javaikat a korábbi egyezkedés szerint birhassák”. Az 1649. évi békeszerződés 7. pontjában pedig azt olvassuk, hogy „Pécsen és másutt az pápista vallásu páterek, barátok és jezsuiták, mint hallatott vala, infestáltattak, azért — a kezeiknél lévő protectionálék ellen ne háborgattassanak.”⁸ A levont következtetésekhez azonban kis kétely fér, mert először is az ilyen törvényhatározatoknak főleg az a céljuk, hogy minden eshetőségre lerögzítsék a jogi álláspontot, de nem számolnak be történelmi eseményekről. Ilyenkor előfordulhatnak általánosítások. Továbbá nem elég világos, milyen vidékekre vonatkoznak a „máshol” és „másutt” kifejezések. A „barátok” elnevezése alatt bizonyára ferenceseket kell értenünk. *Kaiser* Nándor O. S. F. is írja, hogy a rend két tagja, *Pásztor* Mátyás és *Jurkassi* András testvér az 1660-as években Pécsen kis házikóban húzódtak meg. (Pécs-Baranyai Ismertető 5.) Ámde birtokuk bizonyára nem volt. A rend inkább a Dráván túl fejtette ki áldásos működését. — Más kérdés azonban, mennyire törődtek az alantas török hatóságok az ilyen rendeletekkel. Az üldözéstől a jezsuiták ezen túl sem maradtak megkímélve. Bizonyítja ezt egyebek közt *P. Horváth* Tamás esete, aki *Salix* János akkori püspöknek azt írja, hogy a török halálra üzetí, úgyszólván bárki elfoghatja, lelőheti, vagy megfojthatja. A levélben pécsi vikáriusnak nevezi magát, tehát megelőzőleg kétségkívül Pécsen tartózkodott, amint ez más forrásokból is kivehető.

Ha utóbb azt mondjuk, hogy a jezsuiták 1615-ben telepedtek le Pécsen, inkább annyit jelent, hogy akkor már állandó tartózkodásra is valahogy berendezkedtek és nem zárja ki, hogy előbb is fölkeresték ezt a vidéket. Sőt biztos tudomásunk van arról, hogy *P. Vásárhelyi* Gergely 1613-tól kezdve több évet töltött Pécsen.⁹ Brüssztle azt

⁷ Az utóbbi nevét *Németh* hibásan írja *Deskay*nak. Mások, mint *Brüssztle*, *Stöger* és *Szinnyei* *Derkay*nak írják, holott emberünk 1678-ban „Az örök élet Uttya” című könyvében, illetőleg fordításában *P. Derekay*nak írja magát.

⁸ Id. m. 464.

⁹ *L. Velics*, i. m. 133. Ennek a szerzőnek adatait annál megbízhatóbbnak tartjuk, mert kínos lelkiismeretességgel eredeti források után indul.

hiszi, hogy *P. Vásárhelyi* csak a XVI. század végén, vagy legalább a következő század elején tűnt fel a pécsi látóhatáron.¹⁰ Ő volt az, akinek a szigetvári bég megtérítésében nagy szerepe volt. Utána *Bethlen* Gábor fejedelem, akinek kedves embere volt, Erdélybe kérte, ahol 1625-ben Kolozsvárt fejezte be tevékeny életét. *Brüsztle* szerint a XVII. század elején még *Hajnal* Mátyás is buzgólkodott.¹¹ Egészítsük ki ezt a névsort még *P. Horváth* György, *Prentaller* János és *Bittevi* Mihály nevével. Az utóbbi kettőnek még a török hódoltság alatt megélhetésük biztosítására ingatlan birtokuk is volt. Régi hivatalos okmányok ugyanis arról tanuskodnak, hogy *Matulier* Péter és *Mohácsi* Katalin már 1620-ban ajándékoztak a jezsuitáknak házat és megfelelő telket.¹² A jezsuitáknak más, a török korból származó birtokairól *Prentaller* is megemlékezik, jeléül annak, hogy a missziós atyák nem futólagosan, hanem állandóan tartózkodtak itt, mert a birtoknak csak úgy lehetett értelme, ha haszonélvezője van. *P. Prentaller* egyebek közt az ürögi hegyen elterülő szőlőt említi és hozzáteszi, hogy ezt a pécsi jezsuiták már régen birtokolták. Ugyanez áll az ürögi Mária-szőlőnek 25 kapás részéről. Az ürögi birtokot csak Pécsről kezelhették. Továbbá azt olvassuk *P. Prentaller* birtokjogi kimutatásában, hogy a jezsuitáké volt „Az a budai külvárosban fekvő, külterülettel, kis udvarral és malommal összekötött ház, a melyben a török hódoltság idejében laktak. Most az egész romhalmaz.” Bizonyára valamikor elég ép állapotban lehetett ez a birtok, mikor a jezsuiták átvették és nem máról-holnapra vált romhalmazzá. Tehát csak régi birtokról lehet itt szó.

A város szomszédságában való letelepedésnek csak egy célja lehetett: t. i. az apostoli tevékenység foganatosítása mindaddig, míg a török veszély elmúltával magába a városba is megnyílik az út. A városi templomok a török világban elpusztultak, de megmaradt még a városon kívül fekvő és ma is álló Mindszentek temploma. Ez képezte sokáig működésük színhelyét.

Prentaller kimutatásában a következő szavakkal történik róla említés: „A dombon emelkedő, külvárosi Mindszentek templomát a mieink (tehát a jezsuiták) már régóta — van ennek körülbelül 80 éve — ellátták a mai napig. Mellette áll egy hajdan katolikus, de az unitáriusoktól lefoglalt és 1687-ben a jezsuiták sürgetésére a katolikusok számára ismét visszafoglalt kőből épült templom nagyterjedelmű temetővel. Mind a két templomhoz tartozik még a felső és alsó oldalon közvetlenül hozzáépített ház, amelyek régen is iskoláknak szolgáltak. Mellettük két tér található.” Latin szövege: *Ad hanc utramque ecclesiam pertinet superior et inferior immediate conjuncta domus, scholaris antea, una cum duabus areis.* A szövegből bajos elképzelni, hogy és mint függtek össze az épületek, de elég a tényállás megállapítása. Széljegyzetben olvasható *P. Piacevich* megjegyzése, amely szerint a birtokok kimutatása *Prentaller* tollából származik. Régi ismeretsége kapcsán jól ismeri keze írását. Hozzáfűzi: „Így kezeskedem én *Piacevich* Jakab az Úrnak 1730.-ik esztendejében mint akkori házfőnök”.

¹⁰ Brüsztle i. m. I. 91.

¹¹ Brüsztle i. m. 91.

¹² Brüsztle i. m. 92.

Nagy elismeréssel adózik *Prentaller* emlékének ezekkel a szavakkal: „Ennyi alapítvány megszerzése és birtoklása leginkább *P. Prentaller* János nevéhez fűződik, aki buzgóságának és gazdálkodási tehetségének igen sok jelét adta”. A Mindszentek templomával kapcsolatban nem mellőzhetjük az akkori tartományfőnök, *P. Mechtl* Albert hivatalos hozzászólását. 1698 márciusában élő szóval a következő rendelkezést hagyta hátra: „A külvárosi Mindszentek templomot a várostól kinevezendő gondnokra kell bízni. Az ő dolga legyen mind a kőből, mind a fából épült és egymás mellett fekvő templom kiadásairól és javításáról gondoskodni. A miénk legyen mind a két templomban a felügyelet mindaddig, ameddig a plébánia a mi kezünkben van. Csak a bevételek és kiadások kezeléséről mondunk le. Ugyanez a rendelkezés áll arról a két házról, amelyek a templomokhoz vannak építve. Ezekről is a várostól kinevezett gondnok vagy dékán tartozik gondoskodni”. A mondottakból érthető, hogy a nevezett templom a királyi adománylevélben sem szerepel.

Egészen más *P. Mechtl* ítélete a mai belvárosi templomra nézve, ahol a jezsuiták a török világ lezajlása után működésüket folytatták. Döntését ezekben a szavakban foglalja össze: „Megtartjuk a plébániát, ameddig lehet és a meddig a polgárok akarják. Ha pedig ezek a plébániát vissza akarják szerezni és mi róla lemondunk, ez csak öfelsége és az érsek (t. i. esztergomi) beleegyezésével történhetik, mert ezt az ő tudtukkal és akaratuk szerint kaptuk. Mi azonban nem fogunk sajátmagunk jószántából lemondani, nehogy utóbb azt mondassák, hogy mi varrtuk az egészséget a polgárok nyakába.”

Utóbb még látni fogjuk, hogy a polgárok nagy bánatára mégis lemondtak a plébániáról. Működésüket ezentúl is zavartalanul folytathatták templomukban.

A Mindszentek templomára nézve mindenesetre érdekes és kevésbé ismert az a megállapítás, hogy az elnevezés voltaképpen két templomra vonatkozik, amelyek közül az egyik fából, a másik pedig kőből épült. Alkalmassint úgy volt, hogy a jezsuiták jónak találták fából szükségtemplomot építeni akkor, mikor a hatalmon lévő unitáriusok a kőből épült templomot lefoglalták.

Arra a kérdésre, Pécs környékének melyik pontján telepedtek le az első jezsuiták állandó tartózkodásra, *Németh* Béla azt feleli, vagy feleletéből legalább arra lehet következtetni, hogy a Tetye-utca elején a 18—20. számú házak vidékén laktak.¹³ Ott állott ugyanis a pécsi származású *P. Bittevi* atyjának háza, amely utóbb a jezsuiták birtoka lett. Ez igaz és egykorú forrásokból megerősíthető, de abból még nem következik, hogy ezt lakóháznak foglalták le maguknak. Másképpen szólnak *P. Prentaller* föltétlenül megbizható följegyzései. Az ő nyomán hivatkozunk arra a házra, ahol „a török korban laktak.” Föl vannak sorolva ennek a birtoknak határai, úgymint északon *Pap* Micza háza, keleten régi malomvíz, délen térség, nyugaton a Mindszentek templom felé fekvő nagy tér.” Ugyanígy szól a *Literae Annuae* más és idegen kézből származó egykorú megjegyzése, csak azzal a különbséggel, hogy mint nyugati határt a régi apácakolostor mellett elterülő térséget jelöli meg, de végeredményben ez összevág

¹³ Várady: Baranya Multja és Jelenje. II. 465.

az előbbivel. E szerint tehát a jezsuiták első lakását a Tettye-patak és a Mindszentek temploma közt kell keresnünk. Biztosan csak annyit tudunk, hogy 1686-ban jöttek a belvárosba.

Aigl szerint a jezsuitáknak eleinte nem volt szabad a városbeliekkel érintkezniök. Miután azonban a pécsi basának súlyos betegségbe esett leányát szerencsésen meggyógyították, megengedték nekik hálából a városba való beköltözködést. Az 1664.-ik évi hadjárat már Pécssett érte őket. Leveleikből az a sejtelmük csillan ki, hogy a török világnak belátható időn belül vége szakad. Hogy ebben a reményben nem csalódtak, mutatják az 1686. évi egymásra torlódó események.¹⁴ Az a néha hangoztatott nézet, hogy a különféle vallások hívei különbség nélkül használták a kőből épült Mindszentek templomot istentiszteletre, minden alapot nélkülöz, különben nem emelték volna a fatemplomot. A mai Mindszentek templomot az unitáriusok és reformátusok használták közösen és utóbb talán az evangélikusok. A katolikus istentiszteletet azonban a fatemplomban végezték, mert a kőtemplomból kiszorultak.

II.

A TEMPLOM.

Miután a török kiűzése után a király az összes városi és egyházi hatóságok beleegyezésével a jezsuitáknak ítélte oda a mai belvárosi templomot, hogy így a város szívében fejthessék ki ezentúl működésüket, első gondjuk az volt, hogy a legszükségesebb fölszereléssel lássák el az eddig dzsáminak szolgáló épületet. A templom első jótévedője volt *Thüngen* János Károly tábornok, aki, noha nem volt katolikus, megfelelő oltárt és szószéket állíttatott föl és hozzá való terítőköt ajándékozott. Más jótévedők az egyházi ruhák beszerzéséről gondoskodtak. *Pisophhausen* (Bischofshausen?) földbirtokos aranyozott kelyhet és paténát adományozott, *Keszler* császári főbiztos oltárképet készíttetett 75 forint értékben, *Herberstein* grófnő remek kivitelű miseornátust szerzett, *Aboet* tartományfőnök a sz. Háromságot ábrázoló képével lepte meg a pécsi rendtagokat, a gráci rendház rektora pedig gyönyörű vecsernye-paláttal örvendeztette meg őket. Ezeken kívül a templom a rendház költségén és kegyadományokból két harang birtokába jutott és ugyanezen a pénzen még két oltárt állítottak föl, az egyiket sz. Ignác, a másikat sz. István magyar király tiszteletére. Az újonnan készített oltárképért 25 forintot adtak ki. A templomnak ruhá-
neműekkel való fölszerelése tovább folyt, a költséget részint a rendház, részint jámbor adományok fedezték. Így pl. *Sivkó* István, tekintélyes pécsi polgár, szép misemondó ruhával gazdagította a templomot. A sok kiadás mellett kapóra jött egy özvegy úrnő hagyatéka, amely háztelekből, szőlőből és szántóföldből állott. Igaz, hogy az egész elhanyagolt állapotban volt. *Vecchy* Gábor gróf, szigetvári várparancsnok is kitett magáért, aranyból készített, ezüstös virágokkal

¹⁴ *Aigl* Historia brevis venerabilis capituli Quinqueecclesiensis. 187.

díszített kelyhet ajándékozott. Továbbá új szerzemény volt egy elég nagy és széphanjú, sz. József képével díszített harang. A templom egyéb jótévői *Delisimonovich* kapitány és *Kenegszek* (valószínűleg Königsberg) báró pécsi várparancsnok, noha az előbbi nem volt katolikus. *Herberstein* grófné tovább gazdagította a templomot kézimunkájával. A templom bőkezű jótévőjéhez tartozott végre a szalántai plébános, *Stipkovics* János.

Mint e templom jótévőjéről meg kell itt emlékeznünk *Smiljanovic* Lukács világi papról. 1691—1704 a lelkipásztorkodásban a rendház segítőtársa volt, míg 1704-ben a rácok meggyilkolták. Végrendeletében készpénzt és a rendház pincéjében elhelyezett borát hagyta a templomra. Ezt a borkészletet harang beszerzésére szánta azzal a kikötéssel, hogy ez Szűz Mária nevét viselje. Szőlőjével úgy rendelkezik, hogy a bortermés jövedelme a templomi mécs táplálására szolgáljon. Új szőlőjét szándékozik majd rendbe hozni és ami a 3. évben terem, szintén templomi célokra hagyja (pro ablutione Communicantium?), a későbbi termések jövedelmét a Xav. sz. Ferenc és Sz. Rókus kápolnája számára harang beszerzésére kell fordítani. Továbbá úgy határoz, hogy a szőlő a harang kifizetése után a jezsuitáké maradjon. A végrendeleti másolat mellett ez a megjegyzés olvasható: A harangot 1731-ben beszerezték körülbelül 150 forintért (?) (centenarii unius circiter et medii). A mellékelt jegyzetből egyúttal arról értesülünk, hogy Xav. Sz. Ferenc és Sz. Rókus kápolnája is harangjához jutott. P. Stippe 1723. szept. 2-án jegyzetben még szóvá teszi azt a sok támadást, amely ezt a birtokot éveken át érte. A Lit. A. írójának a végrendeletről akkor még nem lehetett tudomása.¹

1702-ben a volt török dzsámi nagyobb átalakításon ment át. Eddig még ott éktelenkedtek a török korból visszamaradt ablakok. Kerekded kis üvegkorongokból voltak összeillesztve, de nem ólom, hanem vastag gipszréteg képezte az összekötő anyagot, úgyhogy csak kis világosság szüremkedett be a templom belsejébe. Az ablakokat mindenütt kiszélesítették, amennyire ez a helyes arány megbolygatása nélkül csak lehetséges volt. Tisztán átlátszó üvegből 13 vadonatúj ablakkal pótolták a régiakat. Ugyanaz a templom, amely ezelőtt sötét, komor zsinagógára emlékeztetett, most fehérségében derűs, ájtatos hangulatot keltett. Megújították a 3 kupolát, amelyek közül a legnagyobb a négyszögalakú templom fölött emelkedik, a két kisebb kupola a templom bejárata mellett kétoldalt emelkedett. A törökök ezeket valamikor nagy költséggel, művésziesen, vastag ólomlemezekkel fődték be. De az idő vasfoga ezeket is kikezdte, az erős szélrohamok sem maradtak hatás nélkül és még nagyobb rombolást vittek véghez a császári katonák lövedékei, amelyek a város elfoglalásakor a templomot sem kímélték meg. Szabadon folyhatott be az eső, a kupolák belső része is erősen megrongálódott. Kimondhatatlan bűz terjedt el az egész templomban, mikor a régi ablakokat kibontották, hiszen repedéseik közt millió és millió féreg talált búvóhelyet. A 2 kisebb, a templom falával összeépített kupola alatt 2 kápolnát rendeztek be és a templomban gyóntatószékeket állítottak föl. Az egész költség legálább 300 forintot tett ki.

¹ Országos levéltár. Fasc. IX. 2. sz.

Mikor 1712-ben a görcsönyi templom rendbehozásán fáradoztak, a helybeli templomot sem hanyagolták el. A régi mindenféle diribdarabból összetákolt főoltárt eltávolították, helyébe került kétszer oly magas és széles oltár. Habár közönséges asztalos készítette, a műbírálok nem találtak rajta kivetni valót. Az oszlopok és szobrok úgy voltak elhelyezve, mintha az oltár két emeletből állana. A főoltárra fordított kiadás 80 forintra rugott. A közepén igen szép festményen akadt meg a néző szeme, t. i. a Gyertyaszentelő Boldogasszony oltárképén, amelyet az Istenben boldogult *Keszler* néhai főhadbiztos ajándékozott a rendháznak. Az oszlopok közt sz. *István* magyar király és sz. *László* szobrai foglalnak helyet. Fönt a közepén megint *Szűz Mária* képe látható, amint védőpalástjával a rend tagjait oltalmazza. Mellette áll az oszlopok közt sz. *Imre* és sz. *Kázmér* szobra. Feltűnő, hogy a hazafias gondolat a szobrok megválogatásában is kifejezésre jutott.

A régi Szentség-ház helyébe nagyobb, művészies, válogatott diófából való és különböző természetes színekkel bíró farészekkel kirakott új Szentség-ház került. Önből való és gazdagon aranyozott domborművek voltak rajta. Az egész 150 forintba került. 220 forintért új orgonát állítottak föl. 51 forintot különböző jötevők gyűjtöttek össze. A régi orgonából csak a szekrényt és a fujtatót tudták még használni, az ónsipokat 1704-ben a rácok vitték el. A templomi fölszerelésben és templomi ruhaneműekben még mindig mutatkozó hiányokat a rendház saját költségén pótolta 300 forint értékben. Csak most látták, mekkora szükség volt az ingatlanok megszerzésére, lassú fejlesztésére és különösen Görcsöny birtokára.

Továbbá *Karner*, a bécsi sz. Anna-kollegium rektora is különböző tárgyakkal járult a templomi felszereléshez. *Stipkovic*s János, néhai szalántai plébános azzal tetőzte be eddigi jótékonyosságát, hogy mint a rend őszinte jó barátja 400 forintot hagyott végrendeletében a templomra azzal a kikötéssel, hogy azt az összeget az örök mécs táplálására kell fordítani. Ezenkívül még 140 forintot tett le azzal a kívánsággal, hogy holttestét az egyik külső kupola alatt temessék el és sírja fölött emeljenek a *Segítő Sz. Mária* tiszteletére oltárt. Az oltár jobb és bal oldalán egy-egy szobor áll, az egyik *Keresztelő sz. Jánost* ábrázolja, a másik sz. *János* evangélistát. A rendi szentek tiszteletének emelésére művészies oltárt faragtattak, amelyen az illető ünnepeken vagy más alkalmakkor sz. *Ignác*nak, *Xav.* sz. *Ferenc*nek, sz. *Alajos*nak és sz. *Szaniszlónak* újonnan készült szép szobrait állították ki.

Ugyanannak a szobrásznak műve volt a jezsuiták gondjára bízott Kálvárián a keresztre feszített Krisztus és a 2 lator szobra. Ugyanott a Krisztus kínszenvedését ábrázoló 10 stáció, — 5 a jobb és 5 a baloldalon — új képeket kapott, amelyeket azonban csak tavasszal szándékoztak a fülkébe elhelyezni. Öt stáció számára már megvolt ugyanannyi jötevő: t. i. *Madarász László*, Baranyavármegye alispánja, *Berényi György* ugyanennek a vármegyének titkára, *Banna János*, a *Pálffy* család jószágigazgatója, *Wimmer Pál*, a kincstári javak felügyelője és *Krenner Frigyes*, pécsi császári póstamester. A többi stáció még jötevőkre vár, egyelőre pedig az érte járó összeget a rendház fizette ki.

1723-ban a templom ezüsből készült feszület birtokába jutott, amely aranyba foglalt keleti drágakövekkel volt díszítve és sz. *Sebestyén* dicső vértanú ereklyéit foglalta magában. Hozzájárult még mint új szerzemény két ezüsből való, drágakövekkel kirakott korona és a főoltáron elhelyezett új Sz. *Mária*-kép. A következő években is egyre gyarapodott a templom fölszerelése.

Habár a jezsuiták 1773-ig végezték a mai belvárosi templomban a lelkipásztorkodási teendőket és *Mechtl* rendtartományfőnök meghagyta a pécsi jezsuitáknak, hogy maguktól ne mondjanak le a plébániáról, 1700-ban mégis változás történt. A krónikás egy szóval sem említi, miért mondtak le ebben az évben a plébánia hivatalos vezetéséről, csak annyit említ, hogy lemondtak. Okát alig kereshetjük *Radanay* püspökben, aki a missziós atyák munkásságát mindig nagyra becsülte, *Kapucsy* kanonokra sem lehet gyanakodni, aki átvette a plébánia vezetését, mert ez is mindenkor a rend őszinte barátja volt és sok jót tett vele. Alig tévedünk, ha azt mondjuk, hogy a lemondást a rend főbb előljárói sürgették, kiindulva abból, hogy a plébániák vezetése nem felel meg a rend szellemének. Ennek volt még értelme a török világban, mikor alig akadtak világi papok, de azóta megváltoztak a viszonyok. A krónikás maga is sejteti, hogy a lemondás terve a rendtagoktól indult ki. Ezt írja: „placuit”, vagyis jónak találták a lemondást. Ha a visszalépésnek oka rosszakaratú, nyílt támadás lett volna, a krónikás ezt bizonyára szóvá teszi. Ez annál inkább föltételezhető, ha arra gondolunk, hogy az egyes rendházak évkönyvei nem utolsó sorban a legfőbb rendi előljárónak hivatalos tájékoztatására szolgálnak és hogy a krónikás máskor sem hallgatja el a nehézségeket. Legkevesebbé indulhatott a változás a nép részéről, amint ez abból az általános mozgalmából ítélhető meg, amely ennek nyomában járt. Egyesek égisz magasztalták azt a sok lelki segítséget, amelyet annyi időn át nyújtottak. Mások elragadtatással beszéltek arról, hogy tudtukkal senkisem halt meg szentségek nélkül, mióta a jezsuiták álltak a plébánia élén. Ismét mások úgy vélekedtek, hogy mint plébánosok mindenkinek eleget tettek, dicséretekkel halmozták el önzetlenségüket, amellyel a szegényeket ingyen temették, búzgoságukat, amellyel az ünnepek megtartását sürgették stb. stb.

A plébánosi cím átruházása után nemcsak a lelkipásztorkodási munkát végezték tovább, mint eddig, hanem még az anyagi gondokat is magukra vállalták. Érdemesnek tartjuk a sok bizonyíték közül legalább egyre hivatkozni, habár az egész esemény későbbi időre vonatkozik. Forrásunkat képezik itt *P. Vajkovic*s jegyzetei, amelyek a pécsi káptalani levéltárban¹ találhatóak. Meg kell itt jegyeznünk, hogy ez 1767—1770. a pécsi kollegium rektora volt, aki mint érdekelt kortárs írja le a történeteket. Szerinte 1766-ban eltávolították a templom mellől a magas török minaretet és hozzáfogtak a templom külsejének és belsejének átalakításához. Bizony, ma sajnáljuk, hogy ezt a régi török emléket a minaret eltávolításával kivetkőztették alakjából. Ez talán azért történt, mert a karcsú torony esetleg a sok ellenséges támadás és lövés miatt már nem mutatkozott elég szilárdnak; különben akkor még hiányzott az emberekből a történelmi emlékek iránt

¹ (K. L. 483. 15.)

való érzék. A délkeleti oldalon lévő sírhelyeket, ahol az 1704-ben a hitükért meggyilkolt 4 jezsuita és világi pap vértanútársuk hamvai pihennek, nem bolygatták meg. Most az a kérdés, honnét fedezték a bizonyára elég tetemes kiadásokat. P. *Havor* és P. *Pejacsevich*² nyomán azt írja P. *Vajkovics*, hogy azoknak fedezéséhez hozzájárult *Birisics* hagyatéka, amelyből 1000 forint a templomra és 3182 a kollegiumra esett. A *Friebeisz*-féle szőlő eladása révén megint 4000 forintot kaptak és ez az összeg az adományozók szándéka szerint csak a templomnak volt szánva. Ámde ez a tekintélyes összeg a valóságban megcsappant, mert a szerződés szerint *Friebeiszék* leányának a szülők halála után a szőlő után évenként 200 forint járt. Az építkezés folyamán lassan kiderült, hogy a kiadások túlmennek a rendelkezésre álló pénzen. Kénytelenek voltak a rend bécsi gondnokánál kölcsönt fölvenni és a kapott 1500 forint után kamatot kellett fizetniök. A kollegium görcsönyi uradalmából 400 robotmunkást vettek igénybe, az építő anyag szállítására a kollegium igás állatai szolgáltak, ezenfölül a kollegium napszámosai is megkapták a megfelelő munkadíjukat. Mindezeket tekintetbe véve kiderült, hogy a kollegium legalább 300 forintot máris ráfizetett az építésre. Egyébként a templom átalakítására összesen 15000 forint állott rendelkezésre. A főbb tételek a következők: kamatra fölvett 4000 forintot felülmuló kölcsön. P. *Mitterpacher* S. J. egyetemi tanár útján 3000 forintot kaptak. A *Friebeisz*-szőlő eladásából 1000 forinthez jutottak a már említett föltételek mellett. A bécsi kölcsön idővel 4000-re emelkedett. Az Agonia társulat és az ifjúsági Mária-kongregáció tehetségük szerint szintén adakoztak. P. *Volantics* és *Barta* kanonokok is kitétek magukért. Az eladott ólomból 208, más fémanyag értékesítéséből 52 forint jött össze. Az akkori kanonokplébános, *Nunkovits* György, pontosan felülvizsgálta az eléje terjesztett adatokat és alig talált bennök kivetni valót. Csak az ellen emelt kifogást, hogy a templom gondnoka tiszteletdíjakra 88 forintot fordított. A kiadások 1770-ig 14.000 forintot tettek ki, néhány számla még nem volt kifizetve. Az Agonia-társulat 300 forintján emelték a sz. Kereszt-oltárt. Ugyanakkor fölállították sz. Alajos oltárát, amire 240 forintnyi adomány már megvolt. Nyilvánvaló tehát, hogy a jezsuiták akkor is, mikor már nem voltak hivatalos plébánosok, a lelkipásztorkodáson kívül a templom anyagi gondját is magukra vállalták.

Kiegészítésül hadd csatoljuk ide a bécsi Nationalbibliothekban talált érdekes adatokat.³ Ezek szerint a templom külseje és belseje utóbb is nagy átalakításon ment át. Először a hatalmas ívelésű kupola belsejének művészies kifestésére került a sor. A festőművész a kupola egész belső felületét nagy műérzéssel mezőkre osztotta, mindegyik mezőt elmésen szerkesztett kerettel vette körül és oly szint lehelt rájuk, hogy a néző márványlapokat vélt látni. Közben-közben festett oszlopok emelkedtek ki, oly hatást keltve, hogy az amúgy is magas kupolát még magasabbnak tüntették föl. Az oszlopok négyesével fog-

² Régi iratokban a tulajdonnevek írásmódjára nézve sokszor szinte boszszantó következetlenséggel találkozunk Piacevich, Pejáchevich, Pejacsevich egy és ugyanazt a személyt jelzik.

³ Codex 12213, 12160; 12161. 1766 és 67. év, „Collegium Quinqueecl.” rcvatában.

laltak helyet az egyes ablakok közt, megfelelő színezéssel elérte a festő azt, hogy az oszlopok a távlatban szabályai szerint sorakoztak egymás mögé. Az ablakok környékét megint oly színezéssel látta el, hogy az oszlopok még jobban érvényesültek és távlati méreteik még inkább kiemelkedtek. A többi részek kifestését — egészen a kupola csúcsáig — a festő a következő tavaszra halasztotta.

Hogy a török stílusban, négyszögben épített templom térfogásban nyerjen, az egyik oldalon a sekrestyét, a másikon sz. Alajos kápolnáját építették hozzá. Mind a kettő fölött még tágas tér maradt, ahonnét a főoltárt kényelmesen lehetett látni. Oda nemcsak a rendtagok, hanem a köznép is fölmehetett. A házfőnök buzgólkodása és sürgetése folytán elég gyorsan haladt az átalakítási munka, úgyhogy 6 hónappal az alapkövetétele után még a tél beállta előtt már ideiglenes tetőzettel láthatták el a 2 oldalépítményt. Lerakták ugyanakkor a még ma is álló torony alapját, ez is rövid idő múlva már néhány ölnyire kiemelkedett a talajból. A tartományfőnök örömmel vett tudomást a terv megvalósulásáról és mint minden sz. ügy pártfogója maga is 400 forinttal hozzájárult a költségek fedezéséhez. A nép közt az építkezés nagy örömet váltott ki, mert remélte, hogy a jövőben a helyszűke miatt nem fog kint szorulni az istentisztelet alkalmával, mint eddig. Régóta várták a templom kibővítését, mert ragaszkodtak a templomhoz, de ragaszkodtak a templom gondozóihoz is. Egyúttal a templom belső felszerelése is örvendetesen gyarapodott. *Mitterpacher* Johanna elévülhetetlen érdemeket szerzett adakozásaival.

1767-ben a múlt évben fölemelt falakat boltívekkel, ajtókkal és végleges tetőzettel látták el. Hogy a négyszögalakú dzsáminak külsőleg is katolikus színezete legyen, hozzáépült még a külön kupolával fedett szentély. A 2 oldalépítmény, mint ez az eddigiekből is sejthető volt, emeletmagasságnyira emelkedett. A sekrestye és a sz. Alajos kápolnája fölött lévő térséget kórusnak, illetőleg oratóriumnak szánták. Szerencsés megoldást nyert még a rendtagoknak már régóta táplált óhaja azzal, hogy a templom új balszárnyát a kollegiummal függő fedett híddal kötötték össze, aminek nagy előnye az volt, hogy a rendtagok számára kényelmesebbé tette a rendház és a templom közt való közlekedést.

A főoltár alapépítménye hamuszínű márványból készült. A templom délkeleti részén 2 ajtót törtek és ugyanott a még most is látható, 4 oszlopon nyugvó kis előcsarnokféle építmény emeli a templom külső díszét.

Más régi kívánság teljesedett be azzal, hogy a megholtak számára a templommal kapcsolatban földalatti kriptát létesítettek. Közben a festőművész tovább dolgozott a templom belsejének csinosításán. Csak a végén látszott, milyen mesteri alkotás volt a kupola kifestése. Rajta az oszlopok elrendezése és színezése, az egyes mezőknek a csalódásig hű márványutánzata a művészet minden követelményének teljesen megfeleltek. Hasonlóképpen dicséretet érdemelt a szentély és a templom többi részeinek kifestése. A főoltár képét az akkori szokás szerint a falba illesztették, csak az oltár lapja (mensa) állott szabadon. Az oltárkép a Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepének titkát jeleníti meg. Megfelelő keretét alkotta az aranyozott rózsákkal díszí-

tett fekete márvány. Oldalt oszlopok emelkedtek ki, arannyal borított fejeit szakavatott szobrász dolgozta ki. A krónikás megelégedetten hozzáfűzi: „Ha művészek még kiegészítik azt, ami kiegészítésre szorul, ez a templom Magyarország díszesebb templomai közé tartozik“.

Ha a templom sorsának leírásában már 1770-ig jutottunk, mikor nagy átalakítása befejeződött, akkor tegyük meg mindjárt az utolsó, 1773-ig terjedő lépést, mikor a rend az egyházellenes korszaknak és vezető személyek cselszövényeinek esett áldozatul és ennek következtében a pécsi jezsuiták kénytelenek voltak lemondani arról a templomról, amelyet eddig oly sokáig és oly lelkes áldozatkészséggel gondoztak. Most csak arra szorítkozunk, ami ebben az utolsó évben a templom hivatalos átadására vonatkozik.

Miután 1773-ban október 23-án *Nunkovics* György kanonok két hivatalos megbízott jelenlétében felolvasta a rendtagok előtt a föl- oszlató rendeletet, azonnal megindultak a tárgyalások a pozsonyi helytartótanács és *Klimó* püspök közt. Ez a tőle kért véleményadásában legcélszerűbbnek találta, hogy a templomot az anyagiakra nézve is a város plébánosára bizzák. Megemlíti a püspök, hogy belterületén a városnak nincs temploma, noha valamikor ugyanitt a sz. *Bertalan* temploma volt a plébániai templom. Arra is hivatkozott, hogy a hagyomány szerint a törökök az elpusztított templom mellett nagy kincset találtak és ebből épült a török dzsámi, vagyis a mai belvárosi templom. Nevezett templomban nem lehet az istentiszteletet megszüntetni, mert különben fölzúdulna a nép. A püspök azt kéri, hogy a régi jezsuita templomot plébániatemplommá szervezzék át oly módon, hogy fönntartására a kollegium elkobzott vagyonának megfelelő részét utalják ki, ami annál méltányosabbnak látszik, mert eddig is a kollegium tartotta fenn a templomot. Ugyanabból az alapból kért a püspök még megfelelő összeget két káplán és a segédszemélyzet részére. Továbbá igényt tartott még a templomhoz legközelebb eső házra, amely a plébánosnak és a káplánoknak lakásul szolgálhat. Ez a ház eddig a jezsuiták birtokában volt, de tudomása szerint ez eredetileg plébánialak volt. *Klimó* egyúttal jelezte, hogy a templom felszerelését, miután a kamarai és politikai biztossal fölvtették a leltárt, a városi plébánosnak, mint adminisztrátornak adta át.⁴

A káptalani levéltárban a templomi felszerelés akkor összeállított leltára található.⁵ A legapróbb részletekig találjuk itt az egyes tárgyakat felsorolva és leírva: az összes templomi fehérműveket az utolsó kehelykendőig. Fölsorakoznak a kelyhek, szőnyegek, stb. stb., mind kellően körülírva. A bizottság a kutatás alapján megállapította, hogy a templomnak nem volt külön pénztára, mert a kollegium költségén gondoskodtak fenntartásáról, ez kezelte a befolyt adományokat és a templom világi személyzetének járó illetékeket. A leltári szövegben is kifejezésre jut az a nézet, hogy a kiadásokat ezentúl is a kollegium vagyonából kell fedezni.

Utólag még a karzaton is találtak egyes tárgyakat, úgymint 2 érc- lapot (tympanon), 4 trombitát, 2 kürtöt, 2 nagyobb hegedűt (vulgo

⁴ Az utóbbi adatokat Szentkirályi Istvánnak az 1916-ban a Pécs-Baranyai Múzeumegyesület Értesítőjében megjelent cikkéből vettem.

⁵ (K. L. 483. 15.)

Bassetl), 4 kisebb hegedűt stb. A leltározó bizottság tudomása szerint az a királyné óhaja, hogy a templomban ezentúl is változatlanul folytatódjék az istentisztelet, következőleg zenészeket is kell szerződtetni, ha már megvannak a hangszerek. Minthogy a kollegium előbb is a maga pénzéből fizette ki a zenészeket, a bizottság azt javasolta, hogy a zenekar díjazása ezentúl is a lefoglalt vagyon terhére történjék. Ebből kapjon fizetést a harangozó és a sekrestyés.

Az eddigi megállapítások során váltig bebizonyítottuk, hogy a plébánia nemcsak szellemi, hanem anyagi gondozása is végig a jezsuiták vállára nehezedett, noha 1700-ban a plébánosi címről lemondtak.

III.

LELKIPÁSZTORKODÁS PÉCSETT ÉS VIDÉKÉN.

1687-ben még csak 3 jezsuita működött Pécs városában: *P. Horváth* György, *P. Franz* Gáspár és *P. Bittevi* Mihály. Vasár- és ünnepnapokon magyar, német, horvát és sokszor rác nyelven hirdették nagy néptömegek előtt Isten ígését. A nép között a hit dolgában sokszor oly arányú volt a tudatlanság, hogy elsősorban hitelemzésekre volt szükség. A szentségekhez való járulás eddig majdnem kiment a divatból, most azonban vasár- és ünnepnapokon sokan jártak gyónni-áldozni, mégpedig nemcsak városiak, hanem vidékiek is. Noha a háborús viszonyok a nép sorait erősen megtizedelték, nem számítva a betegeket, a gyónók száma 8759-et tett ki, ami az akkori viszonyok közt elég szép szám. A súlyos betegeket felkeresték Pécsett, Siklóson, Hetényben, Valpón, Kaposvárt, 940 esetben szolgáltatták ki a betegeknek a szentségeket és 150 esetben adták föl az utolsó kenetet. Az egyház szándéka szerint sűrűn éltek a szentelményekkel, mint amilyenek egyebek közt a papi kézföltétel és áldás. Az Oltáriszentség iránt való tisztelet különösen Ürnapkor nyilvánult meg, mikor a nép még nagyobb tömegekben járult a szentségekhez. Ezen a napon az Oltáriszentséget a nép nagy áhítattal kísérte végig a város romhalmazai közt. A körmenetben haladt Thüngen tábornok is, habár nem volt katolikus. A katonaság 2 lovascsapatot és 1000 vegyesnemzetiségű gyalogost állított ki, míg a város falairól leadott mozsárdíszlövések emelték az ünnep jelentőségét.

Sz. Mária tisztelete mindinkább terjedt a nép között. Nagy kedveltségnek örvendett az Agnus Dei, vagyis Isten bárányát ábrázoló kis viaszalak, amelyet sokan sz. érem gyanánt nyakukon hordoztak. Sz. Ignác ünnepe nyilvános sátoros ünnep számba ment, akárcsak sz. Péter és Pál ünnepe. Ilyenkor a városban éppen úgy, mint a vidéken tartózkodtak a munkától. Különösen a szülőanyák fordultak veszélyes esetekben a Szenthöz segítségért. Elkaptokták sz. képét, ereklyéjét kincsnek tartották és nagy tiszteletben állott sz. Ignác vize, amelynek hatását annyiszor tapasztalták. A lelkipásztorkodásban nagy segítségére szolgált a rendnek Radanay őszinte jóindulata.¹ Rájuk bízta a

¹ Nem tudni, miért írják ezt a nagy embert Radonaynak, mikor ön maga Radanaynak írta nevét.

püspöki helynökséget, amely bizalomra — mint mondja — 80 évi munkájukkal rászolgáltak. A jezsuitákban hű munkatársait látta, sátoros ünnepeken ő mondta náluk a főpapi sz. misét és ugyanott néha sz. beszédet is mondott. Nagy előnyükre vált, hogy a magas katonatisztekkel barátságban éltek.

1688-ban *P. Prentaller* szerepel, mint házfőnök, *P. Francz* és *Bittevi* voltak munkatársai. Mennyire lefoglalta őket a vidéken a lélekmentő munka, abból is látszik, hogy a folyó évben az egyik az évnek több mint a felét missziós utakra fordította, a másik ugyanannyi időt Szigetvárt töltött, ahol a vár ostroma alatt a betegeket és sebesülteket gondozta. A kemény téli hidegben egyszerű sátor volt a lakása. A harmadiknak minden idejét Pécs és a szomszéd falvak foglalták le. Nem érték be azzal, hogy csak a templomban és nyilvános gyűléseken hasanak a népre, hanem utána mentek a magánházakba is. A hitoktatás alatt vagy után különböző egyének szájából ilyen megjegyzések hangzottak el: „Ó, milyen szent a katolikus hit és a mi prédikátoraink öregkorunkig nem tanítottak erre.” Más öreg ember így kiáltott fel: „Igaz a katolikus hit — tudom most, hogy igaz”. Mások őseiket sajnálták, hogy nem a katolikus hitben halhattak meg. Ismét mások hálát adtak Istennek, mert megengedte érniük azt az időt, hogy az igaz hit felkarolásával biztosíthatták örök üdvösségüket. Apostoli körutjaikon, amelyek a Balatontól Eszékig terjedtek, sokszor olyan helyekre is jöttek, ahol 7, 8, sőt 10 évig nem láttak papot. El lehet képzelni, milyen emberfölötti munka nehezedett ilyenkor a missziós atyák vállára, míg az embereket legalább annyira kioktatták a hitben, hogy nyugodt lelkiismerettel a szentségekhez lehetett őket bocsátani. A gyónók száma 10.058-ra emelkedett, de megjegyzendő, hogy sokat a nagy munkában nem jegyezték föl. Előfordult, hogy egy-egy páter napjában 200-at, 400-at és 500-at gyóntatott meg. A haldoklókhöz szorgalmasan hívták a papot, nem törődve azzal, éjjel van-e vagy nappal, jó-e, vagy rossz az idő. Hogy a káromkodás mindinkább kiment a szokásból, szintén a missziós papok érdeme.

A nép örvendetes részvétele mellett többször vezettek körmeneteket különböző templomokba. Külön említést érdemel az ürögi Sz. Mária templomba vezetett körmenet, amelyen majdnem 3000 ember vett részt. Ehhez hasonlított az úrnapi szentséges körmenet, amikor az egyes megálló helyeken szimbólikus ruhába öltözött ifjak a város nevében és képviselőként magyar, német és horvát versekben dicsőítették az Oltáriszentséget. A kivonult katonaság díszlövészei és a mozsárlövészek most sem maradtak el. Sz. Ignác tiszteletének nyilvánulásairól minden évben történik említés és mindig föl vannak sorolva esetek, amelyekben különösen a szülőanyák feltűnő módon tapasztalták oltalmát. Talán Isten különös gondviselését kell abban látnunk, hogy abban a korban, mikor az orvosi tudomány fejletlensége miatt annyi csecsemő és anya vesztette volna életét, joggal bízhattak sz. Ignác oltalmában. Az Agnus Dei az idén annyira vonzott, hogy több ezret kellett a nép között kiosztani.

1689-ben *P. Prentaller*, *Bittevi* és *Ermenovics* működtek Pécsen, de a munka csak kettő vállára nehezedett, mert a harmadik Szigetvárt tartózkodott. Hozzá még a két ittmaradt közül az egyik 2 hónapig beteg volt. Különben is az egyik vásár- és ünnepnapokon a vidéken

volt elfoglalva. Aki itthon maradt, annak 2 énekes misén kívül még magyar, német és horvát nyelven kellett szónokolnia. Csak akkor oszlott meg a munka, ha mind a kettő itthon tartózkodott. A hit-elemző beszédekre a máshitűekkel való együttélés miatt a legnagyobb szükség volt és feltűnő eredmény járt ezek nyomában. Sokan el-hozták a könyveiket, hadd állapítsa meg a missziós atya, lehet-e ezeket olvasni vagy nem. Lemondva a babonáról, tanultak megint az isteni Gondviselésben bízni.²

A nagy munkában lehetetlen volt a gyónók számának pontos megállapítása, de legalább 12.846 volt, köztük volt sok olyan is, aki 12—40 évig nem gyónt. Ha a missziós atyák munkatorlódás miatt nem mehettek mindenhová, más szerzetes rendektől kértek segítséget, hiszen plébániai teendőket nemcsak Pécssett, hanem még mintegy 30 szomszédos községben kellett végezniök.

Ebben az évben nagytömegű körmeneteket vezettek Hirdre, Somogyba és Bogádra, Nagyboldogasszony napján 3 ezren zarándokoltak Ürögbe, ahol a 3 gyóntatószéket délután egy óráig valósággal megostromolták.

1690. *P. Prentaller* házfőnök oldala mellett működik *P. Bittevi* és *P. Molin*. Most először történik említés arról, hogy a hitelemzések magyar, német és horvát nyelven kívül török nyelven is folytak. A gyónók száma, nem számítva az áttérteket és sok másét, akiket nem jegyeztek föl, körülbelül 18.200-at tett ki, amely számadat a vidékieket is magába foglalja. Körmeneteket vezettek Hirdre a sz. Háromság vasárnapján, Sumonyba sz. György napján, Szabolcsra sz. Mihály arkangyal és Bogádra Kisasszony napján. Útközben énekszó és imádság egymással váltakoztak. Karácsonykor nagyban növelte a népjártatos hangulatát az a bethlehemi jászol, amelyet az egyik missziós atya saját maga készített. Ugyanő a nagyhétre hatalmas szentsírt emelt, egyes alakjai és a Krisztus kínszenvedésére vonatkozó jelképek a nézőkben a szeretet és részvét érzelmeit keltették. A nagyböjt alatt mindennap húsvétra való előkészületül úgynevezett „Miserere” ájtatosság volt. Sz. Mária tisztelete egyre jobban terjedt, ami abból is látszik, hogy mindenkinek volt sz. olvasója és szombati napokon sokan megtartották az önként vállalt böjtöt. Hasonlóképen böjtöltek sz. Ignác ünnepe előtt 3 napig. Erre az alkalomra hosszú körmenetekben jöttek a szomszédos községekből Pécsre plébánosaik és licentiatusaik vezetése mellett. Nagy tiszteletben részesült a pécsiek és pécsvidékiek részéről Xav. sz. Ferenc. Őhöz, valamint sz. Rókushoz és Rozáliához fordult a nép a pestis elhárításáért. Az Agnus Dei most is hódított, és ha valamelyik missziós pap akármelyik községbe érkezett, az első kérés ez volt: „Atyám, adj nekünk Agnus Dei-t”.

1691. Házfőnök *P. Prentaller*, társai *P. Bittevi* Mihály és *Smiljanovics* Lukács nevű világi pap. Ebben az évben nagy csapás érte a várost, egész erejével kitért a pestis, amely csapás a lelkipásztorkodási tevékenységet rendkívül hátráltatta. A betegek lelki és sokszor testi gondozása annyira igénybe vette egész idejüket, hogy mű-

² A krónikás minden évben kötelességszerűen beszámol, mi mindenben mutatkozott a katolikus felfogás tisztulása. Főöslegesenek tartjuk mindezt megismételni. A következőkben tehát inkább arra térünk ki, amiben valami újítás mutatkozik.

ködésük csak Pécsre és 2, a pestistől megmértelyezett szomszédfalura szorítkozott. Az elért eredmények számszerinti kimutatására nem került a sor.

A ragadó vész a rendházat sem kímélte, *P. Bittevi* mint a szeretet áldozata esett el a pestiseselek szolgálatában. Szinte csodának tartották, hogy *P. Prentaller* életben maradt, noha a betegek közt forgolódva a fertőzés veszélyének állandóan ki volt téve. Igaz, azonban, hogy az emberfölötti munka az ő egészségét is megviselte.

A következőkben a krónikás azt igéri, hogy az 1692—1697 közötti éveket egy fejezetben foglalja össze, de a valóságban majdnem kizárólag azt a fogadalmat tárgyalja, amellyel Pécs városa idegen elemekkel szemben a katolikus hit épségét meg akarta óvni és amelyek utóhatásai a következő években is érezhetők voltak.

1692-ben a házfőnöki tisztet *P. Ravasz* Ferenc látta el. Munkatársa *P. Prentaller* és a következő években egymásután *P. Nagy* István, *P. Pusztabonják* István, *P. Rames* Ignác, *P. Maisinger* Kristóf és 1696-ban mint a sintaxis tanára magiszter *Reva* Antal. A fejezet végén a krónikás szomorú szívvel megállapítja, hogy az elmúlt pestisjárvány és a háborús viszonyok miatt nem lehetett a vidéki híveket oly mértékben gondozni, mint ahogy erre rászorultak volna, ennek következménye pedig az volt, hogy az új áttértek és a hitben még eléggé meg nem erősített hívek közt sok elpártolás történt, másokat elfogott a hitben való közömbösség és örökre csak ingadoztak.

1697. Házfőnök: *Ermenovich* Miklós, társai *P. Prentaller*, *P. Franck* Boldizsár és *P. Velencei* Márton. Az iskolában működtek *Zaicsich* György és *Krizetich* Péter. Más apostoli körutakat nem számítva, egy huzamban 36 falut jártak be. Kevés kivétellel mind meggyóntak és néhány ingadozó megerősödött. A lappangó, vagy az előbb megszökött és most visszatérő unitáriusok megkeresztelkedtek. Gondoskodtak a missziós atyák arról, hogy a régi katolikus licentiatusi területeken, úgymint Rákoson, Mindszenten, Vásnokon a pécsi fogadalm értelmében máshitűnek ne legyen helye. Vagy katolikus hitre tér, vagy eltávozik. Sok utánajárással elérték azt, hogy azokon a plébániákon és licentiatusi állomásokon, amelyhez többnyire 3—8 falu tartozott, alig maradt 10 személy, aki nem tért katolikus hitre, és minthogy ezeknek neve ismeretes volt, reménykedtek, hogy majd ezek is a többség példáját követik. Nehezebb volt a rácokkal szemben való eljárás, mert a szigetvári várparancsnok ezeket katonáknak minősítette és így kivonta őket a polgári hatóság jogköre alul. Házaknak, vagy telkeknek rácok kezébe való, törvénytelen eladását a hatóság a jezsuiták sürgetésére esetleg börtönnel is sújtották és a szerződést felbontották. Így az ingatlanok katolikus kézen maradtak, nehogy a birtokvásárlás a hitben való egység rovására előmozdítsa a görögkeleti vallás terjedését. — Mikor a rácok erőszakkal elraboltak egy katolikus nőt, hogy ezt török férfiúval összeházasítsák, *Starhemberg* Guido eszéki várparancsnok karhatalommal szabadította ki a nőt, aki nagy örömmel tért vissza szüleihez, az erőszakos rablót pedig börtönbe zárták. A házasságtörések és a paráznság ellen sokszor heves küzdelmet kellett folytatniok. Azon voltak, hogy a hatóság az ilyen fajtalan egyéneket vagy kiutasítsa a városból, vagy megbüntesse. Rossz könyveket és babonaságra, vagy kuruzslásra

szolgáló tárgyakat elkoboztak és elégettek. A káromkodókat azzal iparkodtak jobb belátásra bírni, hogy tettenérve, nyilvánosan megcsókoltatták velük a földet vagy más megfelelő büntetést szabtak rájuk. Asszonyok törvényes férjükhöz visszatértek, mégha a második férfiúval 10—11 évig is éltek és a törvénytelen házasságból gyermekek is származtak. — Minthogy sok emberről kiderült, hogy még a Miatyánkot, Üdvözlégy Máriát és a 10 parancsolatot sem tudja, úgy döntöttek, hogy a házassággal addig kell várniok, míg meg nem tanultak imádkozni. A házasi élet körül rengeteg sok nehézség származott az általános tudatlanság miatt, amely nemkatolikusok és rossz katolikusok közt hajmeresztő volt. Észrevették, hogy néha a jegyesek vizsgálója hiányos volt, a tanuk sem vették mindig komolyan a dolgot. Bebizonyosodott az egyik férfiúról, hogy egymásután 5 élő felesége is volt. Ilyenkor kényszerítették a férfiakat, hogy az első feleségükhöz térjenek vissza, még ha a másokkal való együttélésből gyermekek születtek is. *Széchény* érsek, akinek a jezsuita rendház főnöke lelki ügyekben helynöke volt (cujus Vicarium in spiritualibus agebat superior), maga is helyeselte, hogy a házasi szándékozók az említett okoknál fogva a plébános, vagy ennek megbízottja előtt váltsanak jegyet és áldassák meg a jegygyűrűt. Továbbá kötelezővé tették a házasi megkötése előtt a sz. gyónást. Ugyanebben az évben, tehát 1697-ben, a vármegyei gyűlésen a jezsuita házfőnök sürgetésére felvették másodszer a jegyzőkönyvbe, hogy megyei tisztviselőnek csak katolikus alkalmazható. A megyei gyűlésen ugyanis a házfőnöknek is volt helye és szavazati joga. Ezt a határozatot *Draskovich* főispán jelenlétében hozták, anélkül, hogy valaki ellenkezett volna. És mivel egyik-másik megelőzőleg mégis alkalmazást nyert, azonnal elbocsátották őket. Habár továbbá más vármegyékben nemkatolikusok számára csak 2 hely volt kijelölve, ahol szabadon gyakorolhatták vallásukat, Baranyavármegyében, mégpedig szigetvári kerületében *Hujn* tábornok vagy ennek titkára több prédikátornak adott tartózkodási engedélyt, akik diák vagy tolmács elnevezése alatt a református falvakban szét voltak osztva. *Caprara* tábornok 22 falujában 7 prédikátor helyezkedett el és talán ugyanennyi akadt *Jany* püspök falvaiban, *Keszler* főhadbiztos is tartott egyet Peterda nevű falujában. *Draskovich* főispán megígérte, hogy minden tekintélye latbavetésével gondoskodik majd a bajok orvoslásáról, még ha életébe is kerülne. Egyúttal kérte a jezsuitákat, hogy az említett ügyről levélbeli értesítést küldjenek utána Bécsbe.

Végre fölvtették a jegyzőkönyvbe azt az indítványt, hogy 12 régi szeptkirályi lakónak névszerint elismerik nemességi jogát. Ha azonban ezek közül valaki unitárius volna és nem keresztelkedik meg, vagy ha eretnekségbe vagy unitárius felekezetbe visszaesik, akkor az indítvány értelmében csak úgy élvezheti nemesi előjogait, ha előzetesen katolikus hitre tér és kiállja a rászabott büntetést. Így határozott a nemes Baranyavármegye a jezsuiták sürgetésére. Senki- nek sem volt kivetni valója, ellenkezőleg, az összes jelenlevők dicséretekkel halmozták el a jezsuita rendházat, hogy a katolikus hit megőrzésére és terjesztésére minden alkalmat megragad. Már többször újította meg a városi tanács azt a fogadalmat, amely a katolikus hitnek Pécs egész területén való megőrzéséről szól, ugyanezt fogadta

újából a város magyar, német és horvát lakosságának polgári és nemes rendje. Történt ez a jezsuiták templomában az Oltáriszentség előtt és a plébános jelenlétében. Ezt a fogadalmat ezentúl minden új polgárnak le kellett tennie, mielőtt a város kötelékébe fölvtették. XII. Ince pápa e fölött való tetszését úgy fejezte ki, hogy húsvét másodnapján, mint amely napon először tették le a fogadalmat, teljes búcsút engedélyezett és 5 szentnek értékesebb ereklyéjét küldte Pécsnek.

Minthogy gyakran előfordult, hogy szükség esetében a licentiatu-sok keresztelték a csecsemőket, az atyák utólag lelkiismeretesen pótolták a kiegészíteni valót, hiszen a szent olaj használata pl. csak a fölszentelt papnak a dolga.

A gyónóknak egyre növekedő száma megfelelő munkatöbbletet jelentett a missziós atyák részére. Sokszor késő éjjelig tartott a gyón-tatás és másnap a déli órákig. A pontosan beosztott istentisztelet oly látogatott volt, hogy még hétköznapokon is úgy megtelt a templom, mint ünnepeken. Lélekemelő volt látni, hogy már az első jelre milyen mozgolódás indult, majdnem az összes házakból tódultak az em-berek a templom felé, mint máskor csak valami látványosságra szok-tak összeverődni, amelynek legkisebb részét sem akarták elmulasz-tani. Az elég tágas régi dzsámi alig bírta a minden oldalról össze-sereglő népet befogadni. Szokásba ment a farsang 3 utolsó napján a 40 órás Szentségimádás. A közönség nagy lelki épülésére szolgált, hogy *Radanay* helybeli püspök mind a három napon főpapi sz. misét mondott. Ez az ájtatosság a mai napig szokásban van.

A horvátnyelvű gyermekek részére anyanyelvükön végeztek hit-elemzéseket. Erre az öregek is eljöttek, a hitben való tudatlanságuk miatt rá is szorultak. Ugyanezt a fölvilágosító munkát a vidékre is kiterjesztették, ahol mindig megvolt a veszedelem, hogy a nagy pap-hiány miatt a nép a hitben ellanyhul. Volt is ennek a munkának ered-ménye. Látni kellett volna az örvendező gyermekcsapatokat, amint messziről látván a missziós papot, eléje siettek és a templomba kí-sérték hitoktatásra.

Az iparosok közt igen sokszor akadtak olyanok, akik leg-alább titokban más valláshoz szíttak és a segédek fölfogadásánál inkább az anyagi haszonra néztek és kevésbé arra, ki milyen vallású. Ezért a jezsuiták oly értelmű határozatot eszközöltek ki, amely a családfőket 12 forintra rugó büntetés terhe alatt az új jövevények bejelentésére kötelezte. Mindennek csak az volt a célja, hogy a kon-kolyhintés veszélye el legyen hárítva, mint a krónikás mondja. Min-den erővel sürgették a jezsuiták a soproni országgyűlésnek azt a ha-tározatát, amely szerint egy-egy vármegyében a lutheránusok számára 2, a reformátusok számára csak egy hely volt kijelölve szabad vallás-gyakorlatra. Nem tudni, kin múlt, hogy Baranyavármegyében 24 községben működött prédikátor, nem számítva a szigetvári prédiká-torokat. A törvény nevében benyújtott tiltakozásnak annyiban volt fogamatja, hogy az alispán az egyik faluban elmozdította a lutheránus prédikátort és helyébe katolikus papot nevezett ki. Másutt a pré-dikátort egyszerűen elfogták és eltoloncolták. — A babona és a vele kapcsolatos hitetlenség ellen néha erélyes rendszabályokat is kellett alkalmazni. Tapasztalta ezt saját magán az a jósnő, vagy kuruzsló, aki hitellenes tanokat terjesztett. Szigorú vizsgálat után börtönbe

vetették, ahol mindent visszavont, majd büntetésül nyilvánosan a templom oszlopához kötözték. — Gondjuk volt rá, hogy a hittől való elpártolás veszélyét távoltartsák. Mikor pl. a kikeresztelkedett törökök vissza akartak térni övéikhez és már-már minden intézkedést megtettek az elutazásra, a missziós atyák az utazás megghiúsítására tárgyalásokat folytattak az illetékes hivatalnokokkal. A szigorú tilalmak és büntetések megtették hatásukat. A szegényügy sem kerülte el figyelmüket. Egy volt lutheránus leányt szülei azért tagadtak ki a családból, mert katolikus hitre tért, de a missziós atyák gondoskodtak róla. Más szegény nőt jó lelkek gondjába ajánlottak, máskor törvénytelen gyermeket, kit anyja idegen házban elhagyott, fölvettek és gondoskodtak neveltetéséről.

1700. Ez az év azért nevezetes, mert a jezsuiták most mondtak le a plébánia vezetéséről, működésüket azonban tovább, mint már előbb megjegyztük, folytatták. A kikeresztelkedett törökök újból bajt okoztak. Miután az egyiknek családjával együtt minden akadály nélkül sikerült Belgrádba szöknie, mások is hasonló gondolatokkal kezdtek foglalkozni. A missziós atya föltárta a veszedelmes helyzetet *Dullersberg*, a császári kamarai javadalmak prefektusa előtt, aki egy személyben a város előljárója is volt. Orvoslást is kért a missziós atya és ezt meg is nyerte. A következő napon *Dullersberg* rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében senki megkeresztelt töröktől ingatlan-ságot meg nem vásárolhat a prefektus engedélye nélkül. Másrészt pedig a missziós atyák a szökési hajlammal bírókat iparkodtak gondolkodásuk helytelen voltáról meggyőzni.

A törökökkel való érintkezés révén ijesztő módon terjedt el a babona. Féltékeny nők babonával törekedtek férjük rokonszenvét visszanyerni, mások ugyanígy a gyermekáldást akarták maguknak biztosítani, vagy férjet akartak szerezni.

Továbbá föl kellett venniök a harcot az uzsora ellen, amely eddig már sok embert koldusbotra juttatott. Voltak pl. élelmes emberek, akik szüretkor egy forintért vették az akó bort, holott különben 5 forint volt az ára. A felebaráti szeretet nevében és a szegények támogatására behozták azt a szokást, hogy minden bevett forint után egyeseknek naponta, másoknak hetenként egy-egy garast le kellett tenniök. Ez volt akkor az inségadó.

Többször más templomokba hívták meg a rend tagjait sz. beszédre, így pl. a domonkosok sz. Tamás ünnepén, más sz. Péter és Pál ünnepén a székesegyházban vállalta a sz. beszédet. Viszont ők is a rend ünnepeire vendégszónokokat hívtak meg. A hitelemzéseket inkább magánházakban vagy nyilvános tereken végezték. Mohó figyelemmel hallgatták meg az öregek is a páter szavait és nagy vigasztalásukra szolgált, hogy a hit igazságaival megismerkedhettek.

Nagyon el volt terjedve az a téves nézet, hogy a gyermekeket nem szabad a szentségekhez engedni, a szülők nézete szerint erre gyermekeik csak 15 vagy 18 éves korukban érnek meg. A missziós atyák a szülőket jobb belátásra bírták, a gyermekeket pedig gondosan előkészítették a szentségek első vételére.

1701. 5 fölszentelt pap, egy magiszter és egy világi pap voltak ebben az évben a ház lakói. A lelkipásztorkodási munka a rendes mederben folyt. Sok erkölcstelen nőt a bűnözés elhagyására bírtak.

Sz. Ignác tisztelete annyira hódított, hogy képét a házak és istállók ajtajára erősítették vagy mellükön hordozták. Több mint 600 anya áldotta sz. Ignác emlékét azért, mert életveszélyes szülésen szerencsésen áttestek.

1702. A rendház lakóinak száma 9-re emelkedett, köztük 2 magiszter és egy világi pap. A sz. beszédeken különösen a magyarok és horvátok tűntek ki számos megjelenésükkel. Mekkora hatással hirdették az evangéliumot, elég lesz néhány példára hivatkoznunk.

Az egyik jelen volt sz. beszéden, amelyen a szónok a bűnbánat elhalasztásának veszedelmes voltáról beszélt. A sz. beszéd befejezése után az illető meghatottságában nyilvánosan a hitszónok lába elé borult, majd elkergette törvénytelen élettársát és Istennel kibékült. A másik kétségbeesésében már négyszer akart a Dunába ugrani, de mindannyiszor belső ösztön azt sugallotta neki, hogy Pécsre menjen és ott keressen vigasztalást meghasonlott lelke számára. Lelkiismerete szavát követve, tényleg Pécsre indult. Itt Szűz Mária látogatásának ünnepén meghallgatta a jezsuiták templomában a sz. beszédet, amely Sz. Máriáról mint a szomorúak vigasztalójáról szólt. Erős volt az elhatározása, hogy ezentúl inkább Sz. Mária kegyelmeinek tengerébe, mint a Duna hullámaiba merül, és hű maradt elhatározásához, ezzel vissza is nyerte lelki békéjét is.

Két ízben, úgymint a sz. kereszt fölmagasztaltatásának és föltalálásának ünnepén körmenetet vezettek a Kálváriára és húsvét után való második vasárnapon Xav. sz. Ferencről és sz. Rókusról elnevezett kápolnába, ahol a sz. mise befejezése után 3 páter külön magyar, horvát és német nyelven sz. beszédet mondott.

1702—1712 szünetel minden följegyzés. Ennek a hosszú hallgatásnak oka részben a rácok okozta zavarok lehettek.

1712-ben 4 páter és egy világi pap működött a rendházban. Hadd lássuk szemelvény gyanánt ezeknek a munkafelosztását: házfőnök *P. Cserkő* István, vasárnapi szónok stb. — *P. Csáp* Alajos, az alsó gimnáziumi osztályok tanára, magyar hitelemző, gyóntató a házban és a templomban. — *P. Csignarovics* Mátyás, magyar ünnepi szónok, az Agonia-társulat elnöke, gyóntató a templomban. — *P. Zunggo* Ferenc, horvát vasárnapi szónok, a sintaxis tanára, a Mária-kongregáció vezetője és tanulmányi felügyelő, lelki igazgató, gyóntató a házban és a templomban, a bennlakó növendékek felügyelője. Segítő társuk volt *Peichich* pap, misszionárius, mint horvát ünnepi hitszónok, hitoktató és gyóntató a templomban. Az utóbbi, aki máskor *Pejkich*nek van írva, a Propaganda-intézet növendéke volt. Vasár- és ünnepnapokon csak magyar és horvát nyelven szónokoltak. Újból felvették a magyar és horvát hitoktatásokat, amelyek az utolsó 7 év óta szüneteltek. Hogy a vidéki nép még jobban vonzódjék a templomba, 19 vidéki templom részére teljes búcsút eszközöltek ki Rómában. Pécs visszafoglalása óta ilyesmit még nevére sem ismertek. A missziós atyák csak azt sajnálták, hogy oly kevesen vannak és azért a sok népnek nem tehettek mindenben eleget. A gyóntatás általában azért volt nehéz földadat, mert sokszor csak ilyenkor kínálkozott alkalom a szörnyű vallási tudatlanság leküzdésére. Ebben az évben újból fölvtették a régen megszokott, de az utolsó 7 év óta beszüntetett ájtatossági gyakorlatokat. Újból elhangzottak az Agonia-társulatban a buzdító

beszédék, a hamvazó szerda előtt megint bevezették a 40 órás megkerlelő Szentség-imádást.

1713. *P. Csignarovics* kivételével megmaradtak az atyák hasonló munkabeosztás mellett. *P. Zunggo* egyéb hivatalok mellett megint, mint a bennlakók felügyelője szerepel, e szerint a konviktus már fennállott. Ezeken kívül *Csepéncsi (Csöpinczy)* Sebestyén nevével találkozunk, aki mint világi pap az alsó osztályokban tanított. Az utóbbit *Patachich* boszniai püspök még évközben pappá szentelte, utána *Kazo* püspöki helynök Görcsönybe küldte az emberemlékezet óta elhagyott plébániára. A papszentelést nem végezhette *Nesselrod* helybeli püspök, mert ez maga sem volt papi rangban.

P. Cserko házfőnököt rendkívül igénybe vették a gazdasági ügyek, hozzá még beteges is volt; mindamellett elvállalta a vasárnapi magyar sz. beszédeket. *Peikichet*, a propaganda papját, aki az utolsó év óta mint horvát ünnepi szónok működött és délután az egyszerű népet oktatta, a püspök a folyó évi május vége felé a rendházból a székesegyházba rendelte horvát hitszónoknak. Mivel új állomáshelyén alig volt hallgatója, — úgy látszik — elkeseredett és e miatt kis surlódás támadt közte és a jezsuiták között.

Ez az emberi gyarlóság azonban érdemeiből mit sem von le. *Pejkich* vagy *Pejchich* konvertita volt és utóbb a propaganda missziós papja lett. Mint ilyen a Balkánon sokat küzdött a török hit ellen, még pedig nemcsak előszóval, hanem írásban is. Majd a pécsi kanonokok sorában találjuk, ismét misszionárius lett, míg végre illetékes tényezők egymásután a turini és belgrádi kanonoki méltósággal jutalmazták meg érdemeit.

A vidéken a jezsuiták oly népszerűsége tettek szert, hogy a nép az ő közreműködésük nélkül alig tudott magának egyházi ünnepséget elképzelni.

Sz. Ignác ünnepén az idén hosszú idő óta először nem volt főpapi sz. mise, mert a püspök a székesegyházon kívül az infula használatát megtiltotta. A ferencesek is hiába kértek erre engedélyt, hogy kanonok mondhasson templomukban infulás sz. misét Katalin szenttéavatásakor. Azt a feleletet kapták, hogy infula nélkül is lehet egyházi ünnepségeket rendezni. Sz. Ignác ünnepére mégis tömegesen jelentek meg a hívek, vetélkedve kértek sz. Ignác vizet, amelyet fejükre, arcukra, kezükre, lábukra vagy más fájós tagjukra öntöttek. Mások ezt az áldott vizet magukkal hazavitték mindenféle betegségek ellen. Az asztalnál több szerzetest és világi urat láttak vendégül. Egy domonkos példája után a jelenlevők sz. Ignác vizéből kérték az első poharat. Az áldozócsütörtök nyolcadába eső vasárnapon megint rengeteg nép sereglett össze, mert akkor mutatta be első sz. miseáldozatát az a világi pap, aki a rendházakban az első osztályokban tanított. Jelen volt *Patachich* boszniai püspök, aki az újmisést pappá szentelte. A tisztelve szeretett előkelő vendég a plébános ismételt kérésére csak nehezen állott rá bérmlásra, amire már annyi év óta nem volt alkalom. Ennek végeztével a házfőnök még azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy a szokásos egyházi szertartásokkal avassa föl a templom főoltárát. Amilyen jóindulattal viseltette *Patachich* a jezsuiták iránt, nem ellenkezett, csak a helybeli püspöktől kellett még erre engedélyt kérni.

Az 1714. évi följegyzés csak néhány, semmi különöset nem tartalmazó sorból áll.

1715-ben, mint ezt másutt bővebben tárgyaltuk, betelt a pécsi jezsuiták működésének első évszázada, ezt a nagy évfordulót a templomban és templomon kívül méltóképen megülték. Az elmúlt évszázad nagyszabású munkássággal és megfelelő eredménnyel záródott be és méltó kezdete volt a következő évszázadnak. Igaz, hogy már akkor lappangott a hamu alatt a parázs, amely utóbb lángokba tört ki, de az irigység nem árthatott nekik, a nép a jezsuiták mellé állott. Feltűnő megtérésekben most sem volt hiány. Hadd lássunk egy-két példát: Valaki karácsonykor éjjel kétségbeesetten elhagyta házát és két út kereszteződésénél rossz szellemek megjelenését kérte, hogy ezek segítsenek a baján. Nem jelent meg ugyan egy ördög sem, de őt magát akkora félelem szállta meg, hogy alig tudott lábán állani. Majdnem magánkívül egy páterhez fordult segítségért. Eredménye az volt, hogy mint nemkatolikus megtért és visszanyerte lelke nyugalma. Más eset. Előkelő asszony annyira elmerült az erkölcstelenség fertőjébe, hogy ennél rosszabbat alig lehetett elképzelni. Mindenkinek ámulatára megtért ez is és ezentúl igazi bűnbánatban töltötte életét. A sz. gyónások nagy száma abból sejthető, hogy az egyik gyóntató kora reggeltől 11 óráig és délután 3-tól a késő éjszakai órákig el volt foglalva. Az áldozók száma a folyó évben megközelítette a 20 ezret. A rendes működésén kívül még 25 alkalommal idegen templomokban léptek a szószékre. Kisasszony napján Görcsönyben magyar és horvát sz. beszéd hangzott el a szószékről, megelőzőleg Glavinich örkanonok ünnepi nagy misét mondott. Sarlós Boldogasszony ünnepén az egyik pátert Egerágra hívták meg sz. beszédre, ugyanez dicsőítette Pellérdén a búcsúünnep alkalmával sz. Margit szűzet és vértanút. Sz. István magyar király ünnepén Szentkirály községben az ünnepi sz. beszéd szintén nagy tetszést aratott — Mint eddig is, ellátogattak a családokba, csak így lehetett a babonás szerek, rossz könyvek végleges eltüntetését végrehajtani és a családi békét helyreállítani. Egyszer a páter éppen akkor lépett be a házba, mikor a fölingerült férj már kezébe vette a puskát, hogy élete párját eltegye láb alul. A páter kiragadta a fegyvert kezéből és megakadályozta a gyilkosságot. Sok rábeszélés után az eddigi gyűlölködés kölcsönös szeretetté változott. Az erkölcstelen dalokon úgy fogtak ki, hogy a meglevő dallamot új szöveggel látták el. — Szomorúan érdekes eset történt az utolsó években, mikor t. i. Magyarországnak ez a része polgárháborúba keveredett. Egy asszony a rácok üldözése elől 3 gyermekével az erdőbe menekült, ahol legkisebb gyermekét megfojtotta, nehogy kiabálásával elárulja rejtekhelyét. A szerencsétlen anya azzal nyugtatta meg lelki ismeretét, hogy mégis jobb, ha csak egy hal meg, különben mind az ellenség kezébe kerül. Ha előre láthatólag török fogságba jutnak, nem ok nélkül attól kellett tartania, hogy a testi szenvedéseken kívül még a gyermekek hite is veszélyben forog, amint ezt a föltevést számos példa igazolta. Lelkiismerete azonban nem hagyott neki nyugtot, nem talált arra módot, hogy lelkiismereti furdalásaitól megszabaduljon. Bement egyszer a templomba, ahol a páter véletlenül Isten irgalmasságáról beszélt. Megtört a jég és a sz. gyónásban ismét visszanyerte lelkének régen nélkülözött békéjét.

A hamvazó szerda előtt tartott ájtatosságokon az ekkor Pécssett időző *Patachich* püspök is részt vett, noha beteges volt. Ott voltak vele együtt a pécsi előkelőségek, őfelsége is képviseltette magát. Ezzel a fényes kísérettel körülvitték az Oltáriszentséget körmenetben, amelyhez rengeteg sok nép csatlakozott. Megjelentek a káptalan tagjai és majdnem az összes pécsi szerzetesek.

1717-ben 5 paprendtagot találunk a pécsi rendházban és egy laikus testvért. A rendes lelkipásztorkodási teendőkön kívül az eddigi szokáshoz híven húsvétól az őszi szünideig hitoktatásokat végeztek. Az áldozók száma legalább 18.800 volt.

Úgy látszik, az öngyilkosság régente is elég gyakori volt. A szóban levő évben is említés történik arról, hogy egy szegény ember kötéllel akart életének véget vetni, csak a páter akadályozta meg. Női személy a vízbe akart ugrani, de a körülállók visszatartották. Másodszor gyürkőzött neki, mikor a páter odasiet és jobb belátásra bírja az öngyilkos jelöltet. — Rendkívüli eset volt, hogy *Livingstein* (talán Löwenstein tábornok) Xav. sz. Ferenc ünnepén a katonazenekart bocsátotta a templom rendelkezésére és az ünnepség fényét nemcsak a templomban való megjelenésével emelte, hanem tisztjeivel együtt az ebédre való meghívást is elfogadta. *Regis sz. Ferenc* boldoggá avatása teljes csendben mult el.

1718-ban 6 lakója volt a rendháznak, 4 fölszentelt pap, egy magiszter, aki Alvarez két könyvét tanította, és egy laikus fráter, aki Márta sorsára vállalkozott és különösen a folyó építkezés körül hasznos szolgálatot tett. — Mint rendkívüli eseményt megemlítjük, hogy beszakadt pince 2 embert temetett a romok alá. Mikor a nép nem tudta, mitévő legyen, ott termett a horvát páter, azonnal hozzálátott a romok eltakarításához, ami némi segítséggel szerencsésen sikerült. Nagy lelki vigasztalására szolgált, hogy az egyik szerencsétlenül jártat halála előtt még föloldozhatta, a másik pedig hamarosan fölépült.

1719-ben semmi rendkívüli esemény nem történt. Mint eddig, sz. beszédekent intéztek a néphez itthon és a vidéken, gyóntattak, hitoktatást végeztek, csillapították a családi perpatvarokat stb.

1720-ban heten laktak a rendházban: 4 fölszentelt pap, 2 magiszter, akik az iskolában voltak elfoglalva és egy laikus fráter a házi munka végzésére. Az elemi iskolában végezték a hitelemző oktatást a németajkúak számára, magyar és horvát nyelven a templomban. A régi tetterővel fáradoztak az egyháztól elpártolt szakadárok visszatérítésében. Akármilyen megközelíthetetlenek is voltak ezek eleinte, a gyakori látogatások, magánbeszélgetések és a szeretet jótéteményei többnyire jobb belátásra birták őket. Ha előbb megcsontosodott gyűlöletükben csak haragos és fenyegető pillantásokat vetettek a missziós atyákra, hova-tovább tisztelettel és jóindulattal fogadták őket házaikban, nem másként, mint a katolikusok, sőt bajaikban maguktól bizalommal fordultak az atyákhoz jó tanácsért. Alapos remény volt arra, hogy nagyon sokat nemcsak a katolikus hitnek, hanem a katolikus rítusz elfogadására meg lehet nyerni. Főtörekvésük azonban természetesen csak az előbbi felé irányult. Megmagyarázták nekik, mi volt a görögkeleti egyház eredete, ki volt ennek alapítója. Szemük elé állították, miért kell a római katolikus egyházba visszatérniök, miért tar-

A hamvazó szerda előtt tartott ájtatosságokon az ekkor Pécsen időző *Patachich* püspök is részt vett, noha beteges volt. Ott voltak vele együtt a pécsi előkelőségek, őfelsége is képviseltette magát. Ezzel a fényes kísérettel körülvitték az Oltáriszentséget körmenetben, amelyhez rengeteg sok nép csatlakozott. Megjelentek a káptalan tagjai és majdnem az összes pécsi szerzetesek.

1717-ben 5 paprendtagot találunk a pécsi rendházban és egy laikus testvért. A rendes lelkipásztorkodási teendőkön kívül az eddigi szokáshoz híven húsvétól az őszi szünideig hitoktatásokat végeztek. Az áldozók száma legalább 18.800 volt.

Úgy látszik, az öngyilkosság régebben is elég gyakori volt. A szóban levő évben is említés történik arról, hogy egy szegény ember kötéllel akart életének végét vetni, csak a páter akadályozta meg. Női személy a vízbe akart ugrani, de a körülállók visszatartották. Másodszor gyürközött neki, mikor a páter odasiet és jobb belátásra bírja az öngyilkos jelöltet. — Rendkívüli eset volt, hogy *Livingstein* (talán Löwenstein tábornok) Xav. sz. Ferenc ünnepén a katonazenekart bocsátotta a templom rendelkezésére és az ünnepség fényét nemcsak a templomban való megjelenésével emelte, hanem tisztjeivel együtt az ebédre való meghívást is elfogadta. *Regis sz. Ferenc* boldoggá avatása teljes csendben mult el.

1718-ban 6 lakója volt a rendháznak, 4 fölszentelt pap, egy magiszter, aki Alvarez két könyvét tanította, és egy laikus fráter, aki Márta sorsára vállalkozott és különösen a folyó építkezés körül hasznos szolgálatot tett. — Mint rendkívüli eseményt megemlítjük, hogy beszakadt pince 2 embert temetett a romok alá. Mikor a nép nem tudta, mitévő legyen, ott termett a horvát páter, azonnal hozzálátott a romok eltakarításához, ami némi segítséggel szerencsésen sikerült. Nagy lelki vigasztalására szolgált, hogy az egyik szerencsétlenül jártat halála előtt még föloldozhatta, a másik pedig hamarosan fölépült.

1719-ben semmi rendkívüli esemény nem történt. Mint eddig, sz. beszédeket intéztek a néphez itthon és a vidéken, gyóntattak, hitoktatást végeztek, csillapították a családi perpatvarokat stb.

1720-ban heten laktak a rendházban: 4 fölszentelt pap, 2 magiszter, akik az iskolában voltak elfoglalva és egy laikus fráter a házi munka végzésére. Az elemi iskolában végezték a hitelemző oktatást a németajkúak számára, magyar és horvát nyelven a templomban. A régi tetterővel fáradoztak az egyháztól elpártolt szakadárok visszatérítésében. Akármilyen megközelíthetetlenek is voltak ezek eleinte, a gyakori látogatások, magánbeszélgetések és a szeretet jótéteményei többnyire jobb belátásra birták őket. Ha előbb megcsontosodott gyűlöletükben csak haragos és fenyegető pillantásokat vetettek a missziós atyákra, hova-tovább tisztelettel és jóindulattal fogadták őket házaikban, nem másként, mint a katolikusok, sőt bajaikban maguktól bizalommal fordultak az atyákhoz jó tanácsért. Alapos remény volt arra, hogy nagyon sokat nemcsak a katolikus hitnek, hanem a katolikus rítusz elfogadására meg lehet nyerni. Főtörekvésük azonban természetesen csak az előbbi felé irányult. Megmagyarázták nekik, mi volt a görögkeleti egyház eredete, ki volt ennek alapítója. Szemük elé állították, miért kell a római katolikus egyházba visszatérniök, miért tar-

toznak engedelmességgel Krisztus földi helytartójának és az egyház fejének. És mind, akikkel dolguk volt, önként elárulták, hogy nem idegenkedtek a katolikus egyházzal való egyességtől, sőt ezt egyenesen kívánták is. Ime új bizonyíték arra nézve, hogy a jezsuiták nem voltak az erőszakos térítés hívei, hanem sokkal inkább sürgették a meggyőződést. A görögkeletiek feltűnően kezdtek a jezsuitákhoz húzódni, sőt annyira mentek, hogy halálveszedelemben már katolikus papot hívtak. De akármilyen szép reménnyel kecsegtetett a kiegyezés gondolata, a végső döntés mégis az ő püspöktől, a vladikától függött, aki kiközösítéssel, fenyegetésekkel és büntetésekkel iparkodott övéit visszatartani. Az ügy rendezése főleg a helybeli püspök hatásköréhez tartozott volna; a kiegyezés terve egyelőre elodázódott.

A béke érdekében 7 családban állították helyre a rendet, még pedig oly esetekben, mikor az egyik a másikat már meggyilkolással fenyegette. Ezeken kívül sok haragost békítettek ki egymással. Valakiben annyira megrögződött a bosszúvágy, hogy lehetetlennek látszott vele célt érni. Mikor a páter szívére akart beszélni, a dühöngésig fokozódott gyűlölete. Amaz a Szentírásból vett intelmeivel iparkodott lelkére hatni és ijesztő példákat állított szeme elé. Végre mégis fölülkerekedett a jobb érzés. A páter vezetésére bízván magát, meggyónt, utána maga kereste föl volt ellenségét és a barátság rendkívüli nyilvánításai közt megbocsátotta neki a vele szemben elkövetett jogtalanságot.

Egy rosszerkölcű nő mintegy magánkívül 14 mérföldnyi utat tett meg, hogy valahol visszaszerezze lelki nyugalmát, de gyónásról tudni sem akart. Pécsre jött, ahol a páter új reményt keltett szívében. Meggyónt, megáldozott, és amint ő maga mondotta, újjászületve tért haza. A régi szokás szerint tovább is végeztek Xav. sz. Ferenc tiszteletére 10 egymásután következő hétfőn külön ájtatosságot, amelyen a nép is résztvett.

1721-ben 4 fölszentelt pap és 3 magiszter működött a rendházban, egy laikus fráter végezte a házi teendőket. A lelkipásztorkodás a régi buzgósággal folytatódott, a templomban a sz. áldozások száma 17478 volt. Jólelkű hívek adományaiból összegyűlt 80 forinton a Kálváriát pirosra festett korláttal vették körül, nehogy, mint eddig, a pusztaság térséget állatok lepjék el.

1722-ben a rendháznak megint 7 lakója volt, 4 lelkipásztorkodással foglalkozó pap, 2 az iskolában tanító magiszter és egy laikus testvér. A 4 pap közül hárman hitszónokok voltak, ketten magyar nyelven szóltak a nagyszámú közönséghez, az egyik vasárnap, a másik ünnepeken. A harmadik horvát nyelven hirdette Isten ígését. A buzgó fáradozásnak teljes mértékben megfelelt a siker. Saját templomukon kívül még a következő helyeken mondtak sz. beszédeket: a székesegyházban magyarul a jubileum alkalmával, a ferenceseknél portiunkula napján, a domonkosoknál a rózsafüzér ünnepén, továbbá Szentlőrincen, Helesfán, Szabolcson, Egerágon és Málomban. A hit-elemzéseket a szokott módon folytatták a városban és a vidéken, mint pl. Szabolcson, Patacson és Ürögben. A gyóntatószékben fáradtságot nem ismerő buzgóságot fejtettek ki. A krónikás nevek említése nélkül feltűnő eseteket sorol föl, hogy egyeseket a kétségbeesés örvényéből ragadtak ki, másokat az öngyilkosságtól tartottak vissza. A szegénye-

ket, tudatlanokat, betegeket, elhagyottakat egyaránt vették pártfogásukba. Nagy vonzó hatást gyakorolt a népre a Krisztus kínszenvedésének emlékére alapított Agónia-társulat. Főünnepé a nagybőj 5. vasárnapja volt. A folyó évben a püspöki helynök mondta a sz. beszédet, délután ugyanő vezette az Oltáriszentséggel a körmenetet és saját kezével vezette be nevét a társulat törzskönyvébe. A tagokhoz sokszor sz. beszédet intéztek és nagy szeretettel karolták föl a szegény és beteg tagok ügyeit. Kítűnő szolgálatot tettek azok a füzetek, amelyeket tömeges terjesztés céljából kinyomattak. A tagok száma hamarosan 340-re növekedett, voltak köztük nemesek is, de nagyobbára a nép soraiból kerültek ki a tagok. Lassan a külső fölszerelés is gyarapodott.

1723-ban a pécsi rendtagok száma 8-ra emelkedett: 4 pap lelkipásztorkodással foglalkozott, 2 magiszter tanított és 2 laikus testvér végezte a házi munkát. A papok közül ketten látták el vasár- és ünnepnapokon a magyar hitszónoklatot és volt külön horvát szónok. A horvát sz. beszéd előtt volt csendes sz. mise, amely alatt orgona- és január óta sokszor hegedűkísérettel, horvát nyelven énekeltek. Az újítás a horvát közönségnek rendkívül tetszett és nagy vonzó hatást váltott ki. Az ének mindig a vasárnapi evangéliumhoz volt szabva, máskor az ünnep titkához vagy az illető szent életéhez alkalmazkodott. Gyakran meghívták őket a vidékre sz. beszédekre, mint az eddig is régóta szokásban volt. A hitszónoklatok fokmérőjének mindig a gyónató székekben elért eredményeket tekintették. Alapos és feltűnő megteréseken sem volt hiány.

A IV., V. és VI. osztály tanulói ez évben 8 napos lelkigyakorlatokat végeztek. A rendalapító ünnepén *Sinzendorf* gróf, pécsváradi apát, mondta a főpapi sz. misét, ezenkívül, mint rendesen, 3 nyelven hangzottak el a szentről dicsőítő beszédek, amelyekre most is vendégszónokokat hívtak meg.

1724. — A magyar hitoktató buzgólkodása folytán a jámbor nép között újból nagyon elterjedt az Agnus Dei használata. Volt akkora hit a nép között, hogy a mai korrall ellentétben, jobban meg tudták érteni a szentelmények célját, a nagy bizalom egyengette az isteni kegyelem számára az utat. Elmondja a krónikás, hogy egy 8 éves leány már 6 hónap óta nem tudta használni jobb kezét, hozzá még néma is volt. A kétségbeesett szülők megkíséreltek mindent, de hiába. Végre a magyar hitoktatóhoz fordultak, aki a megáldott Agnus Dei-t érintette a leány nyakához, mire beszélő képességét és kezének szabad használatát visszanyerte. A rendes teendőket 3 pap, 2 magiszter és 2 laikus testvér látta el. Az ígehirdetés magyar és horvát nyelven történt. Az Agónia-társulat a nagy feszület mellé 3 szép szobrot szerzett be, az egyik a fájdalmas Szűzet, a második sz. Jánost, a harmadik Mária Magdolnát ábrázolta. Az egész 80 forintba került.

1725. — Nyolc rendes tag népesítette be a házat: 4 fölszentelt pap, 2 magiszter és 2 laikus testvér. Különben minden a rendes mederben haladt.

1726-ban 11-re emelkedett a ház lakóinak száma, köztük volt 6 fölszentelt pap. A sz. beszédek a városban és a vidéken magyar és horvát nyelven mondták, rendes német szónoklatról nem történik említés. Ugyanazon a két nyelven végezték a hitoktatást, amiből az

következik, hogy a német lakosság akkor nem volt számottevő. Mint eddig, úgy most is a rend 3 sátoros ünnepét, úgymint január elsejét, július 31-ét és dec. 3-át szokatlanabb fényvel és 3 nyelvű sz. beszéddel ülték meg. Az Agonia-társulat mindig népszerűbb lett.

1727-ben megint 11 rendes tag működött Pécsen. Több év után először írja a krónikás, hogy a magyar és horvát sz. beszédeken kívül német nyelven is hirdették az evangéliumot. A betegeket nemcsak a városban, hanem a közeli falvakban is meglátogatták. — Ebbe az évbe esett sz. Alajos és sz. Szaniszló szenttéavatásának ünnepe. Kezdődött november 11-én és 3 napig tartott. A fényárban úszó főoltárt megfelelő és a szentekre vonatkozó díszítésekkel látták el. Hatalmas körmenet indult a főtérre, résztvettek benne a város főtisztviselői és az előkelők teljes számban. A 2 szentnek csinosan kivésott szobrát egy-egy emelvényen hordozták körül ünnepélyes menetben. A körmenet végén kúrtharsogás és mozsárdörgés közt elénekelték a Te Deum-ot. Utána szerény szeretetlakomára gyűltek össze az előkelőbb vendégek.

A krónika megint több esetet említ föl, amelyekből sz. Ignác vízének és ereklyéjének feltűnő hatását bizonyítja.

IV.

A JEZSUITÁK HITTÉRÍTŐ MUNKÁJA.

Mennybemenetele előtt Krisztus Urunk a hegyre hívta tanítványait. Messze terjedt ott ki a látóhatár a vidékre és a tengerre és magasan domborodott az égboltozat a messze tájak fölött. De a szemnél messzebb terjed az Úr hatalma. Határozottan kijelenti: „Nekem adatott minden hatalom az égen és a földön”. Az ég és minden lakója, a föld és mindenki, aki rajta élt, él vagy élni fog, az Ő hatalmának alá van vetve. Úgy áll a tanítványok előtt, mint az Emberfia, mint az ég és föld királya. A tanítványok segítségével akarja a föld népeit uralmának alávetni. „Menjetek tehát — így folytatja beszédjét — és tanítsatok minden népet, megkeresztelvén őket az Atyának és Fiúnak és Szentlélek nevében és tanítsatok őket megtartani mindazt, amit nektek parancsoltam. És ime, én veletek leszek mindenkor a világ végezetéig”. Az apostolok és tanítványok meghaltak, de a tanítói hivatal tovább él az egyházban. A régi pécsi jezsuiták hivatásuknál fogva ennek a munkának szentelték életüket, hittérítők voltak.

Arra a kérdésre, hogy a jezsuiták buzgósága nem lépte-e néha túl a vallási türelem határait és nem éltek-e néha morális nyomással, könnyű a felelet. 1. A krónika rendszeresen említi, hogy az egyházba való fölvételt a katolikus hitben való oktatás előzte meg. A missziós atyáknak volt annyi belátásuk, hogy a színlelt megtérésben nincs köszönet. 2. A nép megelőzőleg nem azért pártolt el a katolikus hittől, mert más vallás igazságáról meg volt győződve, hiszen a köznépi vallási dolgokban sokkal tudatlanabb volt. A reformáció korában a főurak egymásután hagyták el a katolikus hitet és nyomást gyakoroltak a job-

bágy népre, amint Németországban is jeligévé vált az a híres mondás: Cuius regio, eius religio. A nép kényszerhelyzetben volt. Amint tehát a katolikus népet eltérítették hitétől, ugyanazzal és még több joggal vissza is lehetett téríteni. 3. Az egyes korok mozgalmait csak úgy tudjuk helyesen megítélni, ha élénken beleképzeljük magunkat az illető kor szellemébe. A magyarság már régen belefáradt a hosszú török küzdelmekbe és amikor ennek vége szakadt, új életerő szállta meg. A régi tespedés helyébe lelkesebb és nem utolsó sorban a vallásban gyökerező hangulat lépett. A nyugaton terjedő barokkszellem megtalálta az utat Magyarországra is, hogy kissé megváltozott alakban a nép lelkével összeforrjon. Visszapillantva a múltba, azt találták, hogy azért szállott a népre az a sok nyomor, mert elhagyták az igazi magyar Mária-tiszteletet. „Virágos kert vala egyszer híres Pannonia, mely kertet öntözé szép Szűz Mária — mondja a költő — és bő vala ott erényeknek virága”. Az akkori írók lelkendezve beszélnek ismét a tejjel-mézzel folyó Kánaánról, mintegy újból fölfedezik az országban rejlő szépségeket és magasztalják termékeny földjét. Érthetetlen, több irodalomtörténetírónk ezt a kort „nemzetietlen kornak” keresztelte el. A vallás volt a főmozgató erő. A mai kornak a racionalizmus felé hajló embere már nem tudja elképzelni, hogy pl. Pécssett is tisztos polgárok önmagukat ostorozva jártak körmenetben végig a város utcáin. Másrészről pedig a pécsiiek is tudták, hogy valamikor itt nem volt sem protestáns, sem református, sem unitárius. A görögkeletiek is idegenből szívárogtak be. Nem csoda, hogy az „egy nép — egy vallás” eszméje gyújtott. Elvégre a honalapító sz. István király is csak a katolikus hit alapjára fektette országát. 4. A püspök 1703. óta nemcsak lelkiekben a főpásztor, hanem földesúr is volt (Dominus terrestris) és mint ilyen nagy hatalommal rendelkezett. 1686—1703 a kamara volt a földesúr. Radanay akkori püspök világéletében katona volt és az katonatermesztet néha még a püspökből is kitört. A katonaság tisztjei is jól tudták, mennyire szorgalmazza a király a török iga alól visszahódított területeken a katolikus vallás terjesztését. A hatalmon lévők úgy fogták föl a dolgot, hogy a betolakodott idegen vallásfelekezetek, mint pl. a rácok, zavarják a nép közt a békét és egyetértést, tehát a visszatérítés vagy megtérítés jogosult. 5. Radanay meg volt győződve arról a jogáról, hogy az idegen elemeket akár el is távolíthatja székvárosából, amint ez utóbb a rácokkal meg is történt. Még a katolikus házigazdától sem lehetne rossz néven venni, ha személyzetében nem tűrne másvallásúakat. Egyébiránt ha pl. a katonaság erősebb és a mai kor szelleme szerint nem helyeselhető módon járt volna el, arra még sincs példa sem Magyarországon, sem Pécssett, hogy másvallásút halállal sújtottak volna hite miatt. De számos esetről van tudomásunk, hogy katolikusok hitük miatt életükkel lakoltak, pl. Pécssett is. 1704-ben a görögkeleti rácok 4 jezsuitát koncoltak föl. Ők maguk bevallották, hogy azokban a jezsuitákban a katolikus vallást gyűlölték. 6. Lehetséges azonban, hogy minden előzetes hitoktatás mellett a megtérés őszinteségéhez kétely férhetett. Mindazonáltal legalább azt érték el, hogy az utódokat mentették meg a katolikus hitnek. Ezeket előrebocsátván, hadd lássuk a következőkben a pécsi jezsuiták hittérítési munkáját az egyes felekezetek szerint. Ami Pécssett történt, csak tükörképe volt annak a nagy ellenreformációnak, amelynek

egyik főszereplője a nagy Pázmány Péter volt. Lélektani magyarázata abban rejlik, hogy minden hatás visszahatást szül. Nagy volt a reformáció okozta hatás, sok mindenfélét fölforgatott, ami eddig szilárdnak látszott. Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy hasonló volt a visszahatás abban a korban, amikor az emberek átlagvéve még törődtek hitökkel.

A mohamedánusok.

Alighogy a török a mohácsi vész után Pécszet ideiglenesen és 1543-ban végleg elfoglalta és a XVI. század második felében végleg berendezkedett, hozzálátott mecsetek építéséhez. A város kellős közepén ott, ahol régen sz. Bertalan temploma állott, mintaszerű dzsámi épült, Pécsnek egyik jellegzetes emléke a török világból, a mai belvárosi templom. A 27 m. magas kupola, valamint a templom külső falai azóta nem változtak meg. A mellette emelkedő, teljesen elütő torony azonban későbbi építmény. Még egy török mecset áll fenn a mai napig és ez a mai belklinikai kápolna karcsú minaretjével. Régente török kolostor és zarándokház állott mellette, mind a kettőt a török elvonulása után — sajnos — lerombolták. A törökök gondoskodtak arról, hogy a város külseje is elárulja, kik itt az urak, és erősen keleti színezetet nyert, ami egyebek közt új mecsetek építésében is megnyilvánult. Régi források több mecsetről tesznek említést, szerintök 5 vagy 6 lehetett. Megváltozott a nép gondolatvilága is. A régi török vallási fanatizmus nem maradhatott nyom nélkül. Ennek a változásnak annál inkább be kellett következnie, mert a lakosság pásztor nélkül maradt. A püspöki szék inkább névleg volt elfoglalva. A nagyszámú zárda, amely ezelőtt a hitéletet ápolta, föloszlott. Hogy a török hit nem terjedt el túlságosan, ennek csak az volt az oka, mert a köznép régi ellenségének vallását sem tudta szívlelni, inkább a török által szívesen megtúrt unitárius vallás felé hajlott. Így is sikerült éket verni a törvényes király és alattvalói közé. Más vallásfelekezetekhez képest aránylag kisebb volt a török hitből megtértek száma, ami abban leli magyarázatát, hogy az itt letelepedett törökök a város elfoglalása után jobbnak találták, hogy visszatérjenek oda, ahonnét jöttek.

1687-ben csak 17 mohamedánus tért katolikus hitre, 12 pedig visszatért, aki előbb a török vallásra pártolt át. Köztük 3 nő török férfiúhoz szegődött és most törvényes hitvestársukhoz visszatértek.

Bővebb aratás volt 1689-ben, mikor részint Pécszet, részint a különböző őrállomásokon 270 mondott búcsút a török hitnek. Ezeken kívül Kaposvárt 4, Dombón 10 megtérés volt; mind a szokásos szertartások szerint tették le az új hitvallást. Egy a szigeti várban tartózkodó török súlyos betegségbe esett éppen akkor, mikor a császáriak a várat körülvették. Megfogadta, hogy katolikus hitre tér, ha bajától megszabadul. Nemsokára valóban meggyógyult, és hogy fogadalmának eleget tegyen, titkon megszökött és Pécs felé vette útját, ahol a keresztséget kérte. Kellő oktatás után teljesítették kívánságát. Még egy testileg-lelkileg beteg ember jött a szigeti várból, aki ott a keresztények között kereszténynek adta ki magát, habár nem is volt megkeresztelve. Betegségbe esett. Azt mondták neki, ha most tényleg föl-

veszi a keresztséget, föl fog gyógyulni. Több sem kellett neki, Pécsre sietett, hogy lelkiismereti furdalásaitól megszabaduljon. „Isten megbüntetett engem — így szólt az előtte álló jezsuitaatyához — mert kereszténynek adtam ki magam, holott nem is voltam megkeresztelve. Atyám! keresztelj meg!” A keresztséggel nemcsak lelki, hanem nemsokára testi egészségét is visszanyerte.

1690-ben 91 török hajtotta nyakát Krisztus szelid igája alá; 1697-ben hatan váltak meg régi hitüktől, hogy a katolikus hit vígasztalásában és kegyelmeiben részesüljenek. Példájukat 1699-ben még egy követte. Ugyanebben az évben több megkeresztelt török fejében az a gondolat fogamzott meg, hogy Pécsset elhagyván, földieik után induljanak, amint ezt már előbb megjegyeztük. Így nyilván a legnagyobb veszedelemnek tették volna ki hitüket. Hogy a missziós atyák ezt a veszélyt elhárítsák, az illetékes hivataloknál kivándorlási tilalmat eszközöltek ki. A későbbi években alig történik egy-egy török megtéréséről említés, jeléül annak, hogy a török világnak utolsó emléke is megszűnt.

Unitáriusok.

Sokkal tovább tartotta magát és szívósabb ellenállást fejtett ki az unitárius felekezet. Nézzük a krónikás nyomán a térítések eredményét az egyes évek szerint.

1687-ben, tehát a rendszeresebb működés első évében 686 unitárius tért meg. Jó szolgálatot tettek a megtértek elhalálózása után mondott halotti beszédek. A temetésen ugyanis a meghaltnak régi hit-sorsosai is részint szokásból, részint kíváncsiságból megjelentek. A temetkezési szertartást végző jezsuita mint plébános vagy plébános-helyettes fölhasználta az alkalmat, hogy kiemelve a megholt erényeit és igazságszeretét, a katolikus hit megismertetésére térjen ki. Az elvetett magot megérlelték a magánbeszélgetések, üdvös intelmek, majd a nyilvános hitoktatás. A megkeresztelkedett unitáriusok közt sok eddig nyakas ember akadt, akikről senki sem hitte volna, hogy az igazság előtt valaha meghajolnak. A hittérítés nagy előnyére vált, hogy 4 főprédikátor is fölvette a katolikus hitet. Példájuk a régi hit-sorsosokra döntő befolyással volt. A váratlan eredmény az atyák szeretetében és a hitigazságok meggyőző fejtegetéseiben leli magyarázatát. Így nemsokára egész faluk tértek katolikus hitre, névszerint: Arányos, Pellérd, Keszü, Egerág, amely községek a török hódoltság korában az unitárius vallás főfészkei voltak.

Az előbb említett 686 megtért unitárius nem lehetett mind pécsi, hiszen a város lakossága az örökös háborúskodások, gyujtogatások és rablások következtében rendkívül megcsappant és semmi esetre sem érte el a 2000-et. A hittérítési munka nagy sikere nem lephet meg, ha arra gondolunk, hogy a pécsi jezsuiták működési tere a legmeszebb vidékre is kiterjedt. Inkább azon csodálkozunk, hogy hárman más teendő mellett is birták ezt a rengeteg munkát végezni.

1688-ban a következő községek hagyták el az unitárius vallást és lettek katolikusokká: Málom, Vargyas, Megyer, Rugásd, Velin,

Szentiván, Babarszöllös, Monyorosd, Bodon és még több más.¹ Beleszámítva a megtért unitárius jövevényeket 2506 nagykorú keresztkedett meg. A valóságban ez a szám még nagyobb, mert a krónikás megjegyzése szerint a tengernyi apostoli munka között a pontos följegyzésekre nem volt idő. A feltűnő eredmény azonban nem lehetett kizárólag a jezsuiták érdeme, mert velük együtt buzgólkodott Radanay püspök, aki egykorú följegyzés szerint 4000-nél többet saját kezével keresztelt meg.² A missziós atyák karóltve dolgoztak a lángelkű püspökkel, aki mindig a legjobb indulattal és nagyrabecsüléssel viseltetett irántuk. Ennyi megtérés után a krónikás azt a megjegyzést kockáztatja meg, hogy az unitárius vallás Pécsről és a közeli vidékről kiszorultnak tekinthető. Csalódott, mert sok unitárius lappangva tartózkodott a városban vagy a szomszédságban, nem tekintve azt, hogy a város mindig új elemekkel gyarapodott. Az említett falvakon kívül utólag még 3 meg nem nevezett község megtéréséről történik a krónikában említés és ismét más 4 községben a gyermekekkel együtt 1000-nél több egyén vette föl a keresztséget. Tehát 1688-ban az unitárius hitből több mint 3506 egyén tért ki. Ez a szám a Propaganda-kongregációhoz beterjesztett hivatalos jelentéssel megegyezik.

1689. Az apostoli férfiak buzgósága ebben az esztendőben is bő aratást hozott az unitáriusok sorában. Még mindig fölfedeztek meg nem keresztelt kiskorúakat és észrevették, hogy a menekült felnőtt unitáriusok a vidékről lassan visszatérnek elhagyott családi tűzhe-lyükre. A hitben való oktatásukra és kereszteltetésükre csak most kerülhetett a sor. Ebben az évben kellő oktatás után 832 vette föl a keresztség szentségét. Ezenkívül hol az egyik, hol a másik faluban, 10, 15, 20 egyén keresztkedett meg, biztos számuk és a falvak nevei feledésbe mentek. Csak annyi maradt meg az utókorra, hogy a fentemlített községeken kívül a kellő oktatás után Bakonyán és Csomán egy-egy, Szentgyenisben (Szentdénes) 20, Téssen 32 és Bacsán (Baksa) 2 megtérés történt. Regeniczen (Regenye) 5 kivételével mind megtértek, Babarszöllösön (Babarcsszöllös) 19 keresztkedett meg.

De még mindig akadtak, akik a nyugodtabb idők beálltával visszatértek, vagy idegenek tűntek fel a látóhatáron, akik Pécssett vagy a közeli vidéken újonnan letelepedtek és utóbb katolikus hitre tértek át. Így a lakosság gyarapodása után is katolikus szint nyertek a következő községek: Mogyorósd, Bodon, Málom, Keszü, Megyer, Vargyas, Velin, Ócsárd, Rugasd és Szentgál. Teljesen kiszorultak az unitáriusok egyes községekből, mint amilyenek Bánfa, Somogy, Kistelek, Kisasszonfalva, Üszrő, (Eszterág), Kisdér, Görcsöny, Godány, Zoók, Szentiván, Kacsóta, Csütörtökhely, Szilvás, Bosta, Szentmárton, Hirigy, Ószd, Regenye és Ábrahámfa. Téssenben 90 éves bevándorlott tért meg. Az őt meglátogató jezsuita atyának arra a kérdésére, akar-e megkeresztelkedni, azt felelte, hogy ez után már sok év óta kívánczozott, kérve a jó Istent, ne engedje keresztség nélkül meghalni.

¹ A régi helynevek írására nézve a következőkben inkább a régi írásmódhoz ragaszkodtunk. Előfordulnak oly helynevek is, amelyek ma ismeretlenek, ami arra enged következtetni, hogy az illető községek akármilyen oknál fogva eltűntek a magyar földről. Itt-ott a helynevek azonosságát azzal tüntettük föl, hogy a régi név mellé zárójelben kiírtuk az újat is, ahol t. i. nem forog fenn kétség. Különbö a régi helyrajzi viszonyok kutatása nem tartozik ide.

² Koller VII. 171 és 173. Ott 18 ezerről szól Radanay maga.

„Keresztelj meg, atyám — így szólt — hogy hosszú élet után nyugodtan meghalhassak!” Kívánsága szerint történt és az aggastyán nemsokára jámbor sóhajok között kiadta lelkét. Más öreg ember évek hosszú sora óta ismeretlen betegségben szenvedett. Már közel volt a halálhoz, amikor egyszer Kisteleken fölkereste egy jezsuita atya és megkérdezte tőle: „Vissza akarod-e nyerni régi egészségedet?” „Mind-en úton-módon”, volt a felelet. Erre a jezsuita atya: „Meg fogsz gyógyulni, csak kövesd tanácsomat”. Szó, ami szó, rábízta magát a páter gondjára, aki arra figyelmeztette, hogy első sorban lelki ügyeit hozza rendbe, utána majd a testi egészségre is lehet gondot fordítani. Kapott is utána kitünő hatású orvosságot.

Ismeretes, hogy a régi jezsuiták képzett orvosok hiányában sokat házi szerekkel gyógyítottak, sőt az akkori műveltségi fölfogás foka szerint berendeztek gyógyszertárakat. — Ezzel is megnyerték az embereket.

Ebben az évben a nép beleegyezésével és teljes helyeslésével 5 unitárius templomot kat. templommá alakítottak át.

1690. Megint szép aratás mutatkozott. Még mindig visszatért sok olyan unitárius, akik a háborús időkben elmenekültek. Jó szolgálatot tettek a már megtértek, akik lappangó volt hitsorsosaikat fölfedezték és följelentésükkel hozzájárultak megtérítésükhöz. Ebben az évben 613 unitárius megtérését találjuk följegyezve.

1691-ben följegyzésekre valószínűleg nem volt idő, mert a 3 atyát a pestisbetegek testi-lelki gondozása teljesen lefoglalta. Utána a görögkeleti szakadárak ügye állott az érdeklődés homlokterében. Egyébiránt az unitáriusok sorai annyira megritkultak, hogy már nem akadt sok följegyezni való. A török világban még templomuk is volt, t. i. a ma is fennálló Mindszentek temploma. Elvették tőlük, mert eredetileg katolikus templom volt. Prédikátoruknak sem volt többé maradása és így a nyáj pásztor nélkül maradt. A vidéken 5 unitárius templomot foglaltak le a katolikusok istentiszteletre.

Az apostoli lelkű férfiak nem érhatték be a puszta megtérítésekkel. Még több gondot okozott az új megtértek lelkében a hit tüzeinek megőrzése és élesztése. Nem maradt más hátra, mint a jó Pásztor követése, aki nem hagyja juhocskáit magukra, hanem hegyen-völgyön át utánuk jár. Az egyik apostoli kirándulás érte a másikat, de még így sem lehetett a lelki szükségleteknek mindenben eleget tenni. Érthető tehát, hogy egyesek ismét elpártoltak a katolikus hittől, mások többé-kevésbé hidegek maradtak iránta vagy örökké ingadoztak. Zavaros idők is jártak, amelyek erős próbára tették az újonnan megtértek kitartását. Voltak olyanok is, akik akármilyen oknál fogva csak színleg tértek meg.

1697. — Ismét több unitárius cserélte föl régi hitét a katolikus vallással, még pedig olyanok, akik eddig ismeretlenül a falvakban húzódtak meg, de még a városban is volt 6 megtérés. Sokan közülük már előrehaladottabb korban tették meg ezt a lépést. Összesen 70 unitárius megtéréséről számol be a krónika.

1698-ban 4 idősebb unitárius kérte az egyházba való fölvételt. A következő évben 10-re emelkedik a megtérések száma. — Neveik a következők: Pankó György, Szabó Ferenc, Garai János, Kamenczi Ferenc, Erzsébet nevű nő, — Orsolya, férjezett Katona Andrásné, —

Anna, férjezett Papp Ferencné, — Judit, férjezett Mike Ábrahámné, — Erzsébet, férjezett ifj. Varga Mihályné és id. Varga Mihályné, aki már meghaladta az 50 évet.

1700-ban 6 unitárius tért meg az egyház keblébe. Az egyik közülük lefolyt életének nagyobb részét a katonaságnál töltötte. Végre visszajött Pécs szülővárosába és itt vette föl a keresztséget. A következő 2 évre 2—2 unitárius megtérése esett, 1713-ra egy.

1715-ben még egy elkésett fecske jelentkezett Sipos Margit személyében és még valaki, aki katolikus templomban sz. beszéden volt jelen. A szónok éppen sz. István hitéhez való visszatérését ajánlotta. Ez szívébe markolt, megkeresztelkedett. Végül az 1725 és 26. évben történik még említés egy-egy megtérésről. Ezzel az unitárius vallás Pécsen és vidékén megszűnt létezni. Feltűnő, hogy a megtértek neve után ítélve sok tiszta magyar névre akadunk.

Protestánsok.

Habár Luther és Kálvin vallása idegen hajtások voltak a magyar földön, mégis elég hamar elterjedtek, az első még elég szerényen, de annál erőteljesebben a másik. Luther híveit leginkább a német jövevények sorában találjuk, Kálvin hite a magyarok sorában terjedt leginkább. 1687-ben 58 és 1688-ban 70 evangélikus tért vissza az egyház egységébe, a következő évben 25, akik mint idegenek telepedtek le. A krónikás azt a nézetet fejezi ki, hogy ágostai hitvallásúak többé nincsenek, ámde az idegenek beözönlése következtében ez a vallásfelekezet még sokáig fennállott. Így 1689-ben megint 27 evangélikus tette le a hitvallást a jezsuiták templomában. Ugyanakkor egy postamester leánya tért vissza az egyházba. Török fogságban élve, protestáns létére fogadalmat tett, hogy kiszabadulása esetére fölveszi a katolikus hitet. Nemsokára mohamedánus gazdája szabadonbocsátotta, mire szavának beváltása végett Pécsre sietett. A légrádi kapitány protestáns fia leánynézőben járt Pécsen és ime, egy jezsuita atya szorgoskodása következtében a katolikus egyházat jegyezte el magának.

1698-ban heten mondtak le Luther vallásáról. Az egyik közülök a meghalt mohácsi kapitány utóda volt, aki csak azért jött Pécsre, hogy a hitben oktatást nyerjen. Az alapos bizonyítások nem tévesztették el hatásukat a fogékony lélekben. Egy lutheránus katona, aki szomszédfaluban táborozva töltötte a telet és a nyarat és saját vallomása szerint hite igazságában nem tudott bízni, lelkiismerete szavát követve halálosbeteg állapotban Pécsre vitette magát. Itt, amennyire az idő rövidsége engedte, a hitben oktatást nyert, általános gyónás elvégzése után magához vette az Úr testét és hazatérése után nemsokára Istenben nyugodtan jobb létre szenderült.

1699-ben a katolikus hitvallást 10 protestáns tette le a templomban a tridenti zsinat szövege szerint vagy legalább rövid esküvel fejezték ki ugyanazt. Kettőnek neve ránk maradt, ezek Hajdu Márton és Lynbovich István. 1700-ban hatan találták az egyházba visszavezető utat, 1701-ben reformátusokkal és másvallásuakkal együtt 11 tért meg, a rákövetkező évben csak 3. Hosszú évek multak, míg 1713-ban megint 7 áttérést találunk a következő nevekkal: Üregi Gergely (68 éves),

Nyilas István (40 éves), Gáll János (38 éves), Fotos Jakab (30 éves), Varga Mihály (45 éves), Puskás János (25 éves).

1712-ben 5 lutheránus tért át a katolikus hitre, úgymint: Bogádi János (68 éves), Lőröncfi (36 éves), Légrádi György (40 éves), Laszkai Márton (50 éves), Újházi Gergely (45 éves).

1715-ben a következők hagyták el az evangélikus vallást és tértek vissza a katolikus egyházba: Fábián Péter pincehelyi magyar (22 éves), Sech János sziléziai (20 éves) a Lefflholz ezredből, Kovács Judit szolgálo (14 éves), Oláh Miklós magyar honpolgár (35 éves).

1716-ban Kőszegi Magdolna követte példájukat. Férjével együtt az északi felvidékről jött Pécsre. Élete párját a buzgó dombóvári plébános már előbb térítette meg, a nő azonban makacsul kitartott lutheránus hite mellett. Férje halála után ez a nő Pécssett szolgálatba lépett, ahol úrnője befolyása alatt kissé jobban kezdett a jezsuitákról gondolkodni, mint eddig, sőt boldog volt, hogy éppen ezek válták a hitben való oktatását, aminek áttérés lett a vége.

1717-re 5 áttérés esik, de csak kettőnek a neve maradt ránk, az egyik a 19 éves Wiötembergica Anna, a másik a 13 éves Slava Mária volt, mind a kettő buzgó katolikussá lett. A következő évben négyen cserélték föl Luther vallását a katolikus hittel, köztük Varadich Antal névvel találkozunk, aki már az iskolában szívta magába Luther tanait. Ez a 20 éves muraközi ifjú Kisasszony napján tette le a katolikus hitvallást, miután megelőzőleg kellő oktatásban részesült. Megtérése annál feltűnőbb volt, mert előbb az evangélikus hit buzgó terjesztőjének ismerték.

A missziós atyák 1719-ben sem végeztek hiábavaló munkát. Elsőnek említjük Ballogh Pétert, dömötöri magyart, aki előbb az evangélikusok lelkes pásztora volt és az egyik jezsuita atyával sokat vitatkozott a hitről, míg végre a jobb belátás fölülkerekedett. Utóbb éppen olyan buzgón terjesztette és védte a katolikus hitet. Hozzá csatlakoznak a sziléziai származású Mik János, mint aki a császári hadsereg katonájából a katolikus egyház katonája lett, továbbá Scheube János sütőmester, akinek bölcsője a szászországi Salfeldenben ringott. Nyomdokukba léptek a felsőnémetországi Caspar János, Waltermann György, aki megtérése után a 3. napon meghalt, a turóczi megyei Jaborsky Máté, már gyermekkor óta protestáns. A sort befejezi Ivonski László, Morvaországból származó molnár. Tartózkodási helye szerint evangélikus volt az evangélikusokkal és református a reformátusok között, valóságos kameleon. Pécsre jövén, a betegség ágyba döntötte és teljes elhagyatottságában magára és lelki ziláltságára eszmélt. Oktatást kért a katolikus hitben, míg végre abban az örömben részesült, hogy a lelki egészséggel együtt a testit is visszanyerte.

1720-ban a következők szegődtek a katolikus egyházhoz: Pocsandi Mihály (körülbelül 50 éves magyar), Kis Márton (35 éves), Kriss János (40 éves) szláv származású és Bratyna János (23 éves), szintén szláv. Az utóbbi az evangélikus vallásról a török vallásra tért át és csak azután lett katolikus. A sort kiegészítik a frank vidékről ideszakadt Irik Anna (18 éves), a német Frankfurtból származó Kollin Antónia (23 éves) és Wolff Miklós, lübecki német katona (körülbelül 24 éves). Az utóbbit különös körülmény vezette a katolikus egyházba. Még evangélikus korában figyelmeztette valaki, tegye megfontolás

tárgyává, jó úton jár-e vagy nem. Azóta örökös lelki nyugtalanság zaklatta, csak Istentől várt segítséget. Mikor egyszer éjnek idején hazatérve, a patakon átvezető hídra akart lépni, így fohászzkodott: „Uram, ha az én evangélikus hitem, amelyben élek, nem az igazi, ne érjek szerencsésen a túlsó partra, hadd essem bele a patakba, ha pedig ez vezet az üdvösségre, akkor hadd érjem el szerencsésen a túlsó partot”. Így imádkozva rálépett a hídra, de ime, beleesik a patakba, combja kegyetlenül összezuzódott és csak a legnagyobb fájdalmak közt tudott a másik partra vándorolni. Elhatározta, hogy katolikus hitre tér.

Amint látszik, a krónikás csak összegezni akarja az eddig elért eredményeket, midőn 1690-ben azt írja, hogy Pécestől északra a Balatonig és délre Eszékig 300 községben szelid, de határozott rábeszéléssel igen sok protestánst nyertek meg a katolikus hit elfogadására. A siklósi kör 60 falujának kivételével a katolikus hitélet mindenütt fölvirágzott. A protestánsok vezető emberei nem nézték ezt közömbösen és emlékiratban fordultak illetékes, vezető állásban lévő férfiakhoz, a rendház papjai azonban megcáfolták a benyújtott adatokat. Nagy bajjal és nehézséggel járt Vörösmart vidékének visszatérítése. Itt Jany püspök mint földesúr erélyesen lépett föl, a megtérni vonakodóknak azonban mégis szabad elköltözést biztosított, bútorzatukat és jószágaikat is magukkal vihették.

1721. Tizennégy visszatérés van följegyezve, névszerint: Budi János, Stain András (40 éves németországi), Szücs János selmeczbányai (40 éves), Kaiser Anna magyar (körülbelül 30 éves), Szabó Mihály bazini tót (30 éves). Mind a kellő oktatás után nyilvánosan tették le a hitvallást, későbbi példás életük arról tanuskodott, hogy komolyan vették ezt a lépést. Hozzájuk csatlakoztak Prok János (26 éves), Prok Margit (24 éves), Rhon Henrik (44 éves), Propin Erzsébet (37 éves), Rhon Katalin (16 éves), Petermann (36 éves), Petermann Katalin (14 éves), Perges Konrád (48 éves). Mind Babarcs vidékéről való és a pécsváradi apátságához tartozó németek voltak. Apostoli kirándulás alkalmával nyerte meg őket az egyik jezsuita atya a katolikus hit számára, kegyeletes emléket hagyván hátra. Az ő érdeme volt, hogy azon a vidéken a fagypontra álló hitélet új lendületnek indult.

1722. — Az evangélikus hitnek búcsút mondott Lichtenfelt Frigyes, 19 éves német és még egy ismeretlen nevű nő. Más előkelő származású személy könnyelműségében majd Kálvin, majd Luther, majd Mohamed vallásához szított, noha valamikor jó nevelésben részesült. Véletlenül találkozott a missziós atyával, aki szívére kezdett beszélni. A nő megígérte ugyan, hogy minél előbb jelentkezik majd sz. gyónásra, de a meghatározott időben nem jelent meg. A páter újból keresté az alkalmat, hogy jobb útra térítse. Elvégezte ugyan a sz. gyónást, de amint ömaga mások előtt nyilatkozott, — szentségtörően. Ő is érzett valamit abból, ami valamikor Kain lelkét marcangolta, mintegy furiáktól üzve bolyongott a világon. Megsúgták a dolgot a missziós atyának és ez harmadszor kezdett vele tárgyalni. A szegény nőnek sikerült jó sz. gyónás után lelki kínjaitól megszabadulni. — A következő évben öten hagyták el Luther tanait és lettek katolikusokká: Thomaskovics Sámuel, Mihály és János nevű tótok, Majorilacz

Mária és Kiss Erzsébet. Az utóbbi megtérítésén félévig fáradoztak a missziós atyák. Volt még egy tanuló, aki szüleitől Luther vallását örökölte. Észrevették az atyák, hogy gyónni jár, de áldozni nem áldozik. E miatt kérdőre vonva azt felelte, hogy édes anyja állítása szerint a sz. gyónás által nem veszíti el régi hitét, a sz. áldozással igen. Tehát a sz. gyónásban katolikusnak adta ki magát, a sz. áldozás elhagyásával Luther hitét meg akarta örízni. Jobb észre térítették. — 1724-ben 3 megtérés volt. 1725-ben 19 evangélikus karolta föl a katolikus hitet, a rákövetkező 2 évben 1728-ban 1 nő megtéréséről van tudomásunk. A következő években és évtizedekben még mindig akadnak megtérések, mert az unitáriusokkal ellentétben a protestánsok különösen német vidékek felől mindig utánpótlást kaptak.

Reformátusok.

Kálvin hite a magyar nép körében elejétől kezdve sokkal mélyebb gyökereket vert, mint Luther tanítása, azért a missziós atyáknak több dolguk akadt a reformátusokkal. Már a török hódoltság után való első évben, vagyis 1687-ben 101 volt reformátussal gyarapodott a római egyház. Némelyek közülök oly szívósan ragaszkodtak régi hitükhöz, hogy saját vallomásuk szerint inkább a halálba mennek, de Kálvin hitéből nem tágítanak. A missziós atyáknak meggyőző rábeszélése és tapintatos modora nem tévesztette el hatását. Oly meggyőződések katolikusok lettek, hogy a római katolikus hitet legdrágább kincsüknek tartották. A helyneveket ismét a Lit. A. szerint közöljük.

1688. — Mind a két nembeli sok kiskorún kívül ebben az évben 815 református karolta föl a katolikus hitet, utóbb még 32 megtért nevének jöttek nyomára. Egész faluk vették fel a katolikus hitet, mint pl. Tassár, Kasok, Gadác, és Gellye. Ugyanakkor 468 és ismét 189, majd 11 megtéréséről olvasunk.

1689. — A kiskorúakat nem számítva a megtérések száma 1075-re emelkedett. Ezeken kívül még 2 falu tért katolikus hitre, t. i. Váralja és Máza, példájukat követték Mányok vezető emberei. Továbbá átért Tengőd, Ósy, Kánya, Tap, Zala, Kiskapol, Egresd, Aszal egész lakossága. Voltak, akik a múltévi tömeges megtérések után megbánták lépésüket és elpártoltak az egyháztól, de most újból visszatértek. Ilyen volt Sumonyban 2, Babarczszöllösön 5, Üszön (talán Üszögön) 6, Thassáron 45, Szentbalázson 8, Gasókon 55, Dombóvárt 6, Gellyén 33, Gadácson 44, Koppányban (Compan) 45. Említést érdemel, hogy Jany szerémi püspök és pécsvaradi apát egyik páter társaságában bejárta apátsági falvait. Különösen az utóbbi lelkipásztorkodási működésének köszönhető, hogy Pécsvaradon legalább 45 családot és Várkony községben 40 családot sikerült a katolikus hit számára megnyerni. Peldájuk sok tekintélyes embert vonzott Nagypall, Boda, Geresd, Fényes, Lovászhetény községekből. Az újonnan megtértek közt akadtak olyanok is, akik röviddel ezelőtt váltig erősítették, hogy inkább otthagyják mindenüket és számkivetésbe mennek, vagy készek inkább ezer hóhér okozta kínjait magukra vállalni, hogysen a pápisták hitét vallják. Sok rábeszélés és oktatásra volt szükség, míg végre a megismert igazság előtt meghajoltak és lelkileg annyira megváltoz-

tak, hogy némelyek alig bírták az áttérés időpontját megvárni. Kaposvár közelében 3 ember azzal fenyegetőzött, hogy a legközelebbi alkalommal a pátert elteszik láb alól. De alighogy ez a faluba jött és hozzáfogott Isten ígéjének hirdetéséhez, rejtekhelyről ők maguk is hallgatták a szónoklatokat. Utána ilyesféle megjegyzéseket lehetett tőlük hallani: Bizony mást hallottunk a mi prédikátorainktól, mint amit nekünk a páter mondott, mert ez jól kioktat minket és az igazságot a Szentírásból meríti. Ilyen embert nem szabad meggyilkolni, hanem inkább meg kell őrizni. Téseny községben 2 megcsontosodott református feküdt betegen. Hallani sem akartak a páterről. Társaik azonban azzal álltak elő, hogy meg fognak gyógyulni, ha a páter tanácsait követik. „Jöjjön a páter — mondták — és adja vissza nekünk az egészséget, akkor mindenben engedelmeskedünk neki!” Eljött. A kezében levő orvosságos könyvből előírt nekik valamit, aminek tényleg gyógyító hatása volt. Utána őszinte megtéréssel visszanyerték lelki egészségüket is. Hasonló valami történt 2 más beteggel Bátán. Bánfalván hárman azért tértek meg, mert saját vallomásuk szerint látták, milyen önzetlenül fáradozik a páter éjjel-nappal a nép javára.

Más eset. Tassáron egy körülbelül 20 éves fiatal ember a páter megérkezéséről értesülvén, mások ijesztésére másodmagával az erdőbe menekült. Sokáig bolyongott a sűrű fák között, már elveszítette társa nyomát, mikor egyszerre róka csaholása üti meg fülét. A hang után indult, de rókát sehol sem látott. Végre mély, sűrűn benőtt szurdokvölgybe jutott. Most medvék rémítő hangját és farkasok üvöltését hallja. El akart menekülni, mikor még vérfagyasztóbb látvány tárult szeme elé. Fegyveres, koromfekete lovas kihúzott karddal és hosszú lándzsával követi és így szólítja meg: „Az enyém vagy, ismeresz-e engem?” A halálra rémült ifjú a földre borult és megfogadta, hogy a katolikus hitre tér és többé nem menekül a páter elől, csak szabaduljon meg ettől a szörnyetegtől. Kérése beteljesedett. Azonnal hazasietett, ahol a körülállók épülésére a páter előtt elmondta a történeteket. Ura volt szavának, katolikussá lett. Gellye községben is volt ilyen fiatal ember, aki a páter látásától is irtózott. Mikor ez egyszer este felé a megrögzött ember szülőfalujába vetődött, rögtön elillant, de hiába. Miután egész éjjel bandúkolt és már azt hitte, hogy messze van a falutól, ime hajnal hasadtával a falu határában találja magát. Isten újját látta az eseményben, azonnal fölkereste a pátert és elmondta neki éjjeli élményét. Nemsokára a történetek hatása alatt az egyházba való fölvételt kérte.³

1690. — Összesen 1234 szegődött a katolikus egyházhoz, részint pécsiek, részint vidékiek. Ebbe a számba nincsen belefoglalva a Dráva mellett fekvő 2 község lakossága, amely az utolsó szál emberig a katolikus hitre tért. Ide kell még sorolnunk Mecske, Okorág és Kákics községeket. Midőn ugyanebben az évben Vecchy gr. tábornok a vörösmartiak zendülése miatt Miglio Tullius báró és Jány szerémi püspök sürgetésére Szigetvárt vizsgálatot tartott, 28 református falu-

³ Az utolsó esetben nem nehéz az isteni Gondviselés különös művét látnunk. Az előbb elbeszélt élményre nézve azonban könnyen fölmerülhet az a gondolat, nem voltak-e azok a rémlátások a túlcsigázott képzelőtehetség szüleményei. Átlag véve abban a korban az emberek lépten-nyomon véltek rendkívüli természetfölötti beavatkozást látni. Szerették a titokzatosságot.

ból egyenként véve többen jelentkeztek a katolikus hit elfogadására. Egyesek talán ebből az elhatározásból enyhébb elbírálást reméltek, mások őszinte igazságszeretetből tették meg ezt a lépést. A köztük működő jezsuita atyának nagy része volt benne.

Eddig Nádasd község fejtette ki a legnagyobb ellenállást a katolikus vallással szemben. Az elmúlt évben még fegyveresen és vadul támadtak a páter ellen, úgyhogy ez kénytelen volt onnét eltávozni. Az idén már készségesen hajtották fejüket a római egyház vezetése alá, hasonlóképen Bizse, Turon, Csarnota, Szava és Gara (Garé). Igaz, hogy ennek az elhatározásnak megérlelése sok küzdelembe és munkába került. Itt-ott némi szigort is kellett alkalmazni, amely mint máskor, abban állott, hogy összes ingóságaikkal el kellett menniök, ha nem hajlandók a katolikus hitre térni.

Forrásmunkánk erre a megjegyzésére szem előtt kell tartanunk, hogy ezt a szigort nem a jezsuiták alkalmazták, ez inkább a kamara, a császári főtisztek, 1703 óta a püspököföldesúr hatásköréhez tartozott. A királlyal egyetértve úgy vélekedtek, hogy itt helyre kell hozni, ami a török uralma alatt elveszett. Ez mindent elnyomott, ami a Habsburg-házra emlékeztetett, tehát nem utolsó sorban a katolikus vallást. Dicsekedtek is a protestánsok Németországba írt leveleikben, hogy a török „a tiszta evangélium“-ot nem bántja és ezt az Ég különös kegyelmének tekintik, noha egyébiránt a török iga mindig csak igát jelent. — Lassan áttértek még a következő telepítvények: Rurantfa, Hernátfa, Kiskápoly, Vencsin, Catátfa, Poklostó, Dénesháza, Sákosfa, Csötörtökhely, Búdösfalva, Szentmihály. Kik tértek meg névszerint, nincsen följegyezve, mert ezeknek számontartására a tengernyi munka között nem jutott idő. Majd sok nehézség és akadály leküzdése után Jany püspök segítségével, mint aki az alanti községek földesura volt, a következő községek tértek meg: Vörösmart 196 személlyel mind a két nemből, Szőlös népes falu 107 személlyel, Csúza falucska 29 személlyel, Sepse 41, Kő 26, Karancs 57, Mohácssziget 59, Babarcs 28, Kisnyáraj (Kisnyarád?) 19, Szabár 12 személlyel.

Mint valamikor Nádasd, úgy Decs is görcsösen ragaszkodott. Nem számítva azt a 15 embert, aki már ezelőtt Szigetvárt tért meg, összesen mégis 56 személy lett katolikussá. Idecsatlakozik még Pilis 11, és Nyék 40 lélekkel. Bátaszék, a hajdúk katonai állomása, 18 személyt állított a katolikus egyházba. Az újonnan megtértek között akadtak olyanok, akik régi hitökben annyira megcsontosodtak és annyi köteléssel érezték magukat hozzáláncolva, hogy előbb mindezüket elhagyva inkább számkivetésbe akartak menni; azt állították, hogy inkább vízbe fojtják életüket, de soha nem lesznek katolikusok. Némelyek tényleg eldobták maguktól az életet. Végre sok-sok oktatás után önként megadták magukat. Akárhányszor másokat is hoztak magukkal, hogy ők is megtérjenek. Mások a páter meglepetésszerű látogatására nem térhettek ki az előadott és megvilágított érvek súlya alól, ennek vége a megismert igazság fölkarolása volt. Látszik, hogy a missziós atyák szeme nem az erőszakos, hanem a meggyőződésen alapuló megtérésen lebegett.

Hárman félévig kerülték a páterrel való találkozást. Egyszer azonban titkon végighallgatták a hitoktatást, ez elég volt megtérésükre.

Kálvin hitének magasrangú vezérei is megadták magukat, mert nem tudták magukat a súlyos bizonyítékok hatása alól kivonni. A jezsuita rendházban 14 napig tisztességesen eltartották és oktatták őket a hitben. Forrásunk ezek között említi Babarcsy Mátét pécsváradi és Bizse Sámuel, bicskei prédikátort, akik az évkönyv szavai szerint ragadozó farkasokból Krisztus bárányaivá váltak. Továbbá áttért Hadházy, nádasdi prédikátor, Valamikor hallani sem akart a katolikus hitről, megtérésekor saját vallomása szerint csak legbensőbb meggyőződését követte. Ugyanez az ok hatott Ónody Pál, mohácsi-szigeti lelkészre. Világosan eléje állították a katolikus hit igazságait, a mellette felhozott érveket nem tudván megcáfolni, levonta a következtetéseket is. Követte őket a csuzai prédikátor, tiszteletreméltó öreg ember. Mikor az újonnan megtértek másnap a sz. áldozáshoz járultak, ő és társa tartották a hívek nagy épülésére az áldozató kendőt. Igmándy Sámuel, Kaposvár és vidéke református püspöke, régóta elmélkedett a hit igazságairól, az áttérésnek így alig volt akadálya. A sort egyelőre bezárja Nasvady András gyüdi lelkész, okos és már idősebb ember, igazi pálforduláson ment át. A hitben való oktatás ilyenkor mindig a jezsuiták föladata volt, csak az oktatás után tették le a hitvallást és járultak a sz. áldozáshoz.

Hadházy János, volt nádasdi prédikátor, ismét elpártolt a katolikus hittől, hasonlóképen Jany püspök pécsváradi uradalmában fekvő több község. A török új mozgolódásai miatt a helyzet annyira zavarossá vált, hogy a reformátusok Miglio Tullius báró császári főbiztoshoz, utóbb pedig Storenbergh (sic) eszéki várparancsnokhoz mertek fordulni, hogy ismét református lelkészt kapjanak. Csak a pécsi jezsuiták, Jany püspök és az említett előkelő urak ügybuzgóságán múlott, hogy kérésüket elutasították. Csak most érezték azt a nagy bajt, hogy nincsenek katolikus plébánosok és lelkészek, a misziós papok nem lehettek mindenütt jelen.

Ezek apostoli körútjaikon alkalmilag Magyarország déli végeire is eljutottak, működésük kiterjedt az Észék közelében fekvő Darócra, Kopácsra és Laskóra. Camelli eszéki várparancsnok buzdítására a Herczegszőlősön tartózkodó missziós atyát mérföldnyi távolságból is fölkeresték, mint pl. Várkony Mihály daróczi prédikátor. Ballyafalvi kopácsi lelkésszel hozzá fordult az említett községekből 9 tekintélyes polgár, hogy a hit dolgában tájékozódjanak. Megtéré-sükre szép remény mutatkozott.

Hosszabb hallgatás után a krónika az 1697-ik évről szólva emlékezik meg röviden a reformátusokról. Csak annyit mond, hogy komoly bűnbánat és a szentségek ájtatos vétele után ünnepélyes eskü után 32 tért vissza az egyházba és rövid idő múlva megint 13. 1698-ban Kálvin követői közül hatan tették le esküvel a katolikus hitvallást. Egy hitehagyott is visszatért, aki utóbb újból hűtlen lett esküjéhez. 1699-ben 14 református megtérése van feljegyezve. Az áttérés külső jele többnyire a tridenti hitvallásnak a templomban való nyilvános elmondása volt, vagy esküvel erősítették meg az átlépést. A megtért reformátusok közül csak 3 név maradt ránk: Kalmasai Mihály, Papp Ferenc és felesége.

1700-ra 5 református megtérése esik. Volt még 3 nő, akik reformátusok közt nevelkedvén, azt sem tudták, milyen valláshoz tar-

toznak. A missziós atya kiragadta őket környezetükből és a hitben való oktatás után derék, buzgó katolikusokká lettek. 1701-ben a megtérések száma 11 volt, köztük Vitrei Péter, aki elhagyván szülői házát, feleségével együtt Pécsre jött és itt nyilvánosan letette a hitvallást. Említést érdemel még Buchheim grófnő vadásza. Amint ő elbeszélte, álomban megjelent neki a boldogságos Szűz és figyelmeztette, ne haljon meg mint református. Azonnal Pécsre indult, hogy az intelemnek eleget tegyen. 1702-ben 2 áttérés volt, 1712-ben pedig 12. Az utóbbiak közül csak hétnek a nevét sikerült följegyezni. Ezek Szűcs János (30 éves), Bostai István (48 éves), Szalai György (38 éves), Árvai György (25 éves), Vitézi Márton (28 éves), Szakállas István (40 éves) és Vörös Éva nemes hajadon (12 éves). Az ismeretlen nevű áttértek közt volt egy Regenyére való ember, aki Görcsönyben halotta a pátert az egyedül üdvözítő hitről beszélni. Szavai, mint amagya bevallotta, oly mély nyomokat hagytak hátra lelkében, hogy azóta sehol nem találta lelki nyugalmát. Súlyos betegségében a páter előtt egész lelkét és minden tévedését föltárta. Kérte az egyházba való fölvételét, majd új hitének buzgó terjesztője lett. Mikor halála előtt az utolsó szentségek vigasztalásában részesült és az utolsó útra mindenképen elkészült, összehívatta unitárius és református szomszédjait, és oly meggyőződéssel szólt a keresztség szükségességéről és a katolikus hitnek az örök üdvösségre vezérlő igazságáról, hogy azonnal hatan jelentkeztek a katolikus egyházba. Hozzátette, hogy az irgalmasság anyjának soha nem adhat elég hálát és áldja azt az órát, mikor az ő közbenjárására lemondott a tévedésről és elvégezhetette a sz. gyónást. A szent meggyőződés hangján ismételtette, hogy a római katolikus hitben van az igazság. Ebben szándékozik kitartani, még ha 100 évig is élne, ebben akar élni, ebben akar meghalni. Alighogy ezt mondta, csendesen elhunyt.

1713-ban az áttért reformátusok száma 15 volt, névszerint: Szentpáli György (35 éves), Budai Márton (46 éves), Lázár Jakab (30 éves), Létai Mihály (48 éves), Szalai János (37 éves), Köllei György (25 éves), Zeni Ferenc (40 éves), Vállós Miklós (30 éves), Szűkes Mihály (60 éves), Róka János (49 éves), Varga Anna (30 éves), Varga Katalin (25 éves), Fitos Zsuzsanna (20 éves), Erős Magdolna (35 éves), Mikos Dorothea (47 éves).

Az 1715. évi lelki aratást a reformátusok sorából a következő nevek jelzik: Pauli Katalin magyar jobbágy (26 éves), Marics magyar iparos (21 éves), Balogh István cseléd (21 éves), Horváth Judit (18 éves), tehát összesen 4.

1716-ban méltó feltűnést keltett Hollósi Ferenc esete. Bátaszéken a református lelkészi hivatalt látta el. Gyertyaszentelő ünnepén, amely akkor éppen vasárnapra esett, sz. beszédet intézvén híveihez, a Szentírás szavaival Szűz Mária dicséretét hirdette. Hívei gyanusnak találták a dolgot és följelentették fölöttes egyházi hatóságuknak. Rövid gondolkozás után otthagya eddigi híveit és Pécsre indult, ahol az egyik jezsuita atyánál oktatást nyert. Nagy sz. Gergely napján a jezsuiták templomában nyilvánosan lemondott Kálvin hitéről. Iványi községben Goran Márton és Borbély Mihály földművesek jöttek át a katolikusok táborába. Ugyanebben az évben a nemes vármegye Gyuró István gilvánfai lakost gyilkosság miatt halálra ítélte.

Még börtönben hagyta el Kálvin hitét és mint katolikus fogadta a halálos csapást.

1717-ben 12 vált meg Kálvin hitétől. Első helyen említjük közülök Kovács Jánost, 38 éves veszprémi császári katonát. Végző insé-
gében mindenre inkább gondolt, mint a katolikus hitre, sőt inkább játszott annak a missziós atyának türelmével, aki jobb útra akarta téríteni. Végre mégis derengeni kezdett lelkében. Tünedeztek az eddigi nehézségek, megtért. Új hitében oly erősnek bizonyult, hogy bátran ellenállott az őt meglátogató prédikátor erőlködésének. Minden visszaterítési kísérlet kudarcot vallott. A többi hétnek csak a neve maradt ránk, úgymint: Molnár Péter (19 éves), Ács György nagybajomi lakos, Péter András kolozsvári születésű, Beritsch Mózes (25 éves), Kovács Erzsébet (20 éves), Csapó Péter (50 éves), Géczy Márton (12 éves).

1718-ban 3 református szegődött a katolikus egyházhoz. Első helyen áll Mecseki Balázs, hetven éven fölül álló öreg ember. Akkor tért meg, mikor a missziós atya leányát a halálbüntetéstől megmentette. A második a 18 éves Gerneki. Az egyik vele véletlenül találkozó missziós atya azt kérdezte tőle, hová való. Felelete az volt, hogy a magyar Genf, vagyis Debrecen a hazája, tehát reformátusnak vallotta magát. Nem került sok rábeszélésbe, míg megtért. A 3.ik szerencsétlen katona, aki jobb sors keresésére Pécsre jött. Saját bevallása szerint sikerült a terv, mert a Pécsen működő missziós atya pártfogásába vette, kioktatta a hitben és a katolikus egyházba vezette.

1719-ben 4 volt reformátussal gyarapodott az egyház, ezek Hálay György debreceni (körülbelül 18 éves), a Kecskemétre való Kecskeméty Katalin (40 éves), Orog Ferenc és egy Mihály nevű ember, vezetékneve ismeretlen. Habár az említettek katolikus szülőktől származtak, az idő viszontagságai miatt kénytelenek voltak reformátusok szolgálatába szegődni. Elveszített hitüket a jezsuita atyák segítették visszaszerezni.

1720-ban 13 református találta meg az utat vissza a katolikus egyházba. Az áttértek között a következő nevek szerepelnek: Kerekes Mihály és Péter, az előbbi 30, az utóbbi körülbelül 18 éves volt, a Németországból ideszakadt Borger Erzsébet, Pécsi Anna és Néhay Magdolna magyarok, Paksi János kalocsai (körülbelül 24 éves). Ez gyanus ok miatt 3 hónapig ült már börtönben, míg a jezsuiták Kalocsáról erkölcsi bizonyítványt szereztek számára, mire kiszabadult. Ide sorakozik még Nagy István losonci magyar (48 éves). Ez maga is csodálkozott megtérésén, hiszen akárhányszor nyilvánosan kérkedett, hogy semmiért a világon nem hagyja el Kálvin hitét, amelyet fiatal korában fogadott. Következik Papp Anna magyar, református lelkész leánya (33 éves), Pör Pál, Anna feleségével együtt. Az előbbi valamikor a katolikus egyháztól elpártolt, de most bűnbánóan visszatért. Pöspek István református lelkész nagy anyagi kárt vallott áttérése miatt, de mégsem tágitott. A jezsuiták közbenjárására azonban abban a községben nyert alkalmazást, ahol felesége és gyermekei tartózkodtak. Alapos remény volt arra, hogy majd az egész család követi példáját. Elpártolt az egyháztól Szomor Dávid, de újból visszatért.

Az 1721-ben történt 11 áttéréőről a következő névsor ad bővebb fölvilágosítást: Csete Péter komáromi magyar (30 éves), Szabó Péter okorági magyar (60 éven fölül), a Szatmár vidékéről való Simony Erzsébet (30 éven fölül), Vince Sándor, Bazinból való magyar (20 éven fölül), Szabó Éva veszprémi magyar (20 éves), Pucsler Anna Mária, német, Babarcs plébániájából (30 éves), Molnár István Nádasdról (49 éves), Sánta Ilona pécsváradi magyar (közel 50 éves), Kovács Mária, aki büdösfai magyar szülőktől származott (22 éves). Hosszas oktatás előzte meg a hitvallás letételét. Feltűnő volt a fentemlített Csete Péter elhatározása. Valamikor mint a katolikus vallás esküdt ellensége konokul elfordult tőle, de alighogy a missziós papokkal érintkezésbe lépett, ezeknek barátságos modora nem tévesztette el hatását. Komolyan elkezdett a hitigazságokról gondolkodni, mindig jobban derengett a fejében, míg végre meggyőződését követve, október 13-án letette a jezsuita templomban a hitvallást. Szabó Péter okorági lakos, aki születésétől kezdve nem tudta használni lábát, gyilkosságba keveredett, amiért azonnal vasra verték. Fölkereste az egyik jezsuita, barátságos rábeszéléssel ajánlotta neki, hogy a katolikus hitre térjen át. A szerencsétlen ember nyomban késznek nyilatkozott. Még 2 hétig tartott az oktatás, míg a döntő lépést megtehetette. Megígérte, hogy felszabadulása esetére családja megtérítéséről fog gondoskodni. Már halálra volt ítélve, mikor a páter szorgoskodása kieszközölte neki a szabadságot. Még különösebb körülmények között ment végbe az említett Simony Erzsébet megtérése. Noha ártatlan volt, férjével együtt börtönbe vetették; nemsokára azonban ártatlansága kiderült és szabadon bocsátották. Közel volt már a szüléshez, de hiába keresett a városban szállást. Gyermekeit a városon kívül hozta világra, mikor minden tele volt hóval. Véletlenül egy koldus rátalált, és viskójába vitte. A koldus azt ajánlotta az asszonynak, hogy a leánycsecsemőt Mária nevére keresztelje. Az asszony ráállott és ime, ettől az időtől kezdve álmában gyakran látott fehér ruhás asszonyt, amint hozzá közeledve arra figyelmezteti, ne hanyagolja el és ne halassza el a katolikus hit föl vételét. Szót fogadott, a páter a hitben való oktatásra vállalkozott. Katolikussá lett. Utána már nem egy, hanem 2 fehér ruhás nő jelent meg neki, akik a sz. gyónásra buzdították. Megint szót fogadott. Későbbi élete tanuskodott arról, hogy a sok kísértés tüzeiben is hűségesen kitartott új hite mellett. Jámbor hitélete férjére nagy befolyást gyakorolt. Noha ez katolikus szülőktől származott, a hitről alig volt halvány sejtelme, de feleségének példáját látva, ő is kezdett vallásos kötelességeivel törődni.

Az 1722. évi eredmények méltóképen sorakoznak az elmúlt évek sikerei mellé. Egy 21 éves református gyilkosság miatt sínylődött a börtönben. A hit dolgában teljesen tudatlan volt. Az egyik páter vállalkozott, hogy a piszkos helyiségben a hitre tanítsa és vigasztalja. Az eredmény az volt, hogy a fiatal ember katolikus hitre tért. Ebben az évben még a következő reformátusok tértek a római hitre: először Kurcz István (40 éves). Viharos éjjel hazafelé indult szőlőjéből. Félhomályban nyomdokait követő fekete alakot vett észre. Rettenetesen megrémült. Hiába iparkodott kísérőjétől megszabadulni. Végre keresztet vetett magára, mint ezt a katolikusoknál látta. A kísérő erre

eltűnt. Ez elegendő ok volt arra, hogy gondolkodóba essék és a katolikus hitre térjen.⁴

Megtértek még Tevei Erzsébet 11 éves fiával, Szabó Anna (28 éves), Szabó Katalin (25 éves), mind a kettő Rimaszombatból való, Szabó Miklós szenterzsébeti magyar (60 éves), Bíró Zsuzsanna, Kacsotáról való (43 éves), továbbá egy Sámuel nevű 12 éves, felső Németországból származó fiú, aki egy katona kíséretében szakadt ide. A sort 14 éves Éva nevű leány zárja be.

A következő évben a megtértek száma 13 volt, névszerint: Penter István, Odor Péter, Szalai Gergely, Nagy György, Nyúl Mihály, Molnár Zsuzsanna, Kis Erzsébet, aki katolikus hitét elhagyta, de halála előtt újból visszatért és körülbelül 80 éves korában halt meg, Rimaszombati Anna, Fejér Erzsébet, Galambos Erzsébet. Ez szülés közben rátekintett a boldogságos Szűz képére, mire megérlelődött benne az áttérés gondolata. Hozzájuk csatlakozott még Enyedi Zsuzsanna, Márton Ilona és Feichtenperger Rózsa.

1724-ben 6 református tért meg, hasonlóképen 1725-ben. Nevüket az Évkönyv ezentúl nem közli. 1726-ban csak egy megtérés volt. 1725-ben 5 és 1728-ban 4.

A görögkeletiek.

Az örökös harcokban erősen megtizedelt magyarság helyére szláv elemek, különösen rácok szivárogtak be. A beözönlésnek leginkább a déli vármegyék voltak kitéve. Ha más idegen jövevények előbb-utóbb beolvadtak a magyarságba, a rácok erre nem mutattak hajlandóságot, noha vallási szempontból szép megindulásokban nem volt hiány. A jezsuiták különben eleget foglalkoztak velük, még rác nyelven is hirdették Isten igéjét. Mind a mellett a hódoltság megtörése után való első évben, vagyis 1687-ben, csak egy megtérés fordult elő, noha ugyanakkor más vallásfelekezetekből tömegesen tértek meg a katolikus egyházba. 1688-ban azonban fordulat állott be. Akkor ugyanis a Pécselt lakó rácok, mintegy 200 lélek, hajlandóságot mutatott a katolikus hit elfogadására. Velük együtt papjuk és licentiátusuk is résztvett a megelőző oktatáson, amelyet a missziós atya saját nyelvükön és saját imaházukban nekik nyújtott abban a reményben, hogy föltétlenül célt ér, akármilyen kemény fába is vágja a fejszét. Ez a munka 8 hónapon át folytatódott. Tanúbizonyosága ez annak, hogy a jezsuiták nem a pillanatnyi sikereket tartották a fődolognak.

Sokszor ígérgették, hogy majd ahhoz tartják magukat, amit a missziós atyák akarnak és ahogy ők rendelkeznek. Mikor azonban az ígéretek beváltására került volna a sor, az evangélium szavainak kellett érvényt szerezni: „Compelle intrare”, vagyis „Kényszerítsd őket belépni, hogy megteljen az én házam”.⁵ Szóval: haboztak.

⁴ A krónikás nyomán előadott eseményekhez szó férhet, kell-e itt okvetlenül természetfölötti beavatkozásra gondolnunk vagy játszhatnak érzéki csalódások némi szerepet. A mai kor a régi hívő korral szemben inkább az utóbbi elgondolásra hajlik. Ámde még mindig fennáll az a kérdés, nem használhat-e föl az isteni gondviselés ilyen eseményeket is célja elérésére.

⁵ Luc. XIV. 24.

A jezsuiták indítványára Vecchy gróf várparancsnok szigorú rendeletet bocsátott ki, büntetés terhe alatt megtiltva a görögkeletieknek minden magán- és nyilvános vallásgyakorlatot.⁶ Mikor titkos elhatározással a parancsnak ellenszegültek, a kalugyert a várparancsnok szavára börtönbe vetették, Vittinghof várkapitány és várparancsnokhelyettes pedig templomuk kulcsait elkobozta. Több napon át hiába kutattak a mozgalom szellemi szerzői után. Azon voltak az illetékes tényezők, hogy ezentúl minden ellenszegülést csirájában elfojtsanak. Ezzel nyomást akartak gyakorolni a siklósiakra és dombóira, úgy okoskodva, hogy a pécsi rácok egyesülése után majd engedelkenyebbekké lesznek, különben csak vérszemet kapnának. Miután így minden akadály el volt hárítva, megtörténhetett az egyesüléshez az első lépés. Különbözőrangú császári tisztek jelenlétében 18 öregebb, 6 fiatalabb rác férfiú, 22 nő a jezsuiták templomában letették a páter kezébe az esküt, hogy a katolikus egyházzal egyesülni fognak. Történt ez az oltár előtt főnnyhangon, mialatt kezüket az evangéliumos könyvre tették. Megelőzőleg a görögkeleti vallás keletkezéséről és hátrányairól és a katolikus egyházzal való egyesülés előnyeiről beszélt nekik a szónok. Utána a sz. Lélekről vett sz. misét énekelték. Ugyanezt az esküt a magaskorú licentiátusuk és papjuk is letették, aki időközben börtönéből kiszabadult. Azóta templomuk zárva maradt. Ezentúl igen sok rác papjukkal és licentiátusukkal együtt békésen a jezsuitatemplomba jártak. Hozzájuk csatlakozott még néhány a városon kívül lakó görög nemesvesült. A városiak példáját a következő évben még 6 rác követte. Eddig az egyesülés gondolata csak ígéretben volt meg, amely 1690-ben valóra vált. Akkor ugyanis br. Miglio Tullius, mint Magyarország déli végeinek és Szlavóniának császári megbízottja és a kamara tanácsosa barátságos megbeszélésre hívta össze a rác szakadárok legelőkelőbb papjait és a kalugyerek előjáróit, hivatalosak voltak még a rác nép képviselői, nevezetesen Szekesfehérvárról, Simontornyáról, Szigetvárról, Ozoráról, Mohácsról, Siklósról, Kaposvárról, Dombóvárról, Döbröközről, Sásdról és különböző más a Duna és Dráva közt fekvő helyekről. Élükön állott Raich Jób, a kalugyerek első zárdájának előjárója. Ez a zárda a szlavoniai Orahovicza mellett fekszik és sz. Miklósról van elnevezve. Raich már az elmúlt év novemberében említette Miglio Tullius előtt, hogy nemcsak ő szándékozik a római katolikus egyház iránt a köteles alávetést és engedelmisséget tanúsítani, hanem vele tart 16 plébániája és készek erre a sz. Vazulról nevezett apácák, akiknek sz. Miklós kolostora mellett van házuk. Hajlandó volt szavait esküvel is megerősíteni,

⁶ Ha valaki a ma divatos és sokszor rosszul értelmezett felekezeti béke szemüvegén át bírálná meg az akkori jezsuiták eljárását, helytelenül és nem méltányosan ítéli meg az eseményeket. Hadd idézzük ismét vissza emlékeztünkbe, mekkora tényező volt akkor a vallás a társadalmi életben is, mikor az „egy haza — egy vallás” lelkesítette a nagy tömeget. Itt a város közös elhatározásáról volt szó, ezt a jezsuitáknak, mint a város plébánosainak, nem volt szabad mellőzniök. Hozzájárult még, hogy a város és környéke — nem ok nélkül — éppen az akkori rác elemekben látta a békebontókat. Ők szegődtek nemsokára a császári sereghez, hogy nem törődve a katonai fegyelemmel, pusztíthassák a várost és vérfürdőt rendezhessenek benne, amint erről az 1704. évi rác dúlás szomorú tanúbizonyságot tett. Nem volt remény arra, hogy ezek az idegenek belátható időn belül a magyar néphez alkalmazkodnak.

megígérte közreműködését arra nézve, hogy alattvalói és mások is, ahány világi vagy egyházi szakadár csak él Szlavóniában, a katolikus egyházzal egyesüljenek. Kifejezte azt az óhaját, hogy mindezek majd alá legyenek vetve a szerémi püspök joghatóságának, mihelyest Miglio Tullius azt a vidéket majd meglátogatja. Ez viszont barátságos szavakkal ajánlja őket a pécsi jezsuiták gondjába, hogy ezek a katolikus hitben kioktassák. Eleget tettek ennek a fölhívásnak és nem nyugodtak, míg az új hitben a kellő ismeretekre nem tettek szert. Beszéltek nekik a pápáról, mint aki az egész világ híveinek feje. Ők is a pécsi rácok példájára kijelentették, hogy mindenben és mindenütt alázatosan akarnak a római pápának engedelmeskedni. Miglio Tullius előtt is megújították és megerősítették ezt az ígéretet. Végre 1690. január 18-án elhatározásukat nyilvánosan és ünnepélyesen megpecsételték.

A lélekemelő jelenet a Jézus-társasági atyák templomában egyházi és világi előkelőségek és sok nép jelenlétében játszódott le. A főpapi sz. misét Jany Ferenc szerémi püspök mondta, aki azonfelül főispán, bátai és pécsváradi apát volt. Az ő kezébe tették le a rácok ünnepélyesen és főnnyhangon a hitvallást a következő szöveg szerint: „Én N. N. erős hittel hiszem és vallom mindazt, ami a sz. római egyházban használatos hitvallomásban foglaltatik, vele együtt erősen tartom, hogy a sz. Lélek az Atyától és a Fiútól származik. Hasonlóképen a szent, apostoli és egyetemes római egyházat az összes egyházak anyjának és tanítójának ismerem el. A római pápának mint sz. Péter apostolfejedelem utódjának és Krisztus helytartójának igazi engedelmességet fogadok, ígérek és erre a magam és magaméi számára megesküszöm. Isten úgy segítjen és Istennek ezek a sz. evangéliumai.”⁷

Az eskü szövegéből és még inkább más kijelentésekből világos, hogy az ígéretnek kötelező hatást akartak tulajdonítani az alattvalókra és az utódokra egyaránt, mintha csak személyesen vettek volna részt. Külön kijelentették, hogy ez legyen az irányadó az összes, a Duna és Dráva közt lakó, világi és egyházi görögkeletiekre nézve. Vegye mindenki tudomásul, hogy a kiküldöttek aláírása általános-érvényű, az egyesülés tehát jogerős. Megegyeztek abban, hogy visszavonhatatlan egyesülésüknek külsőleg is akarnak nyomatékot szerezni; ezért először évenként fölváltva a római katolikus pap a görög templomban és a már görögégyesült pap a római katolikus templomban misézik, ki-ki a saját szertartása szerint. Másodszor: Ha a Jézus-társasági papok vagy sz. beszédet akarnak mondani vagy hitelemzést akarnak végezni, nem szabad nehézségeket okozni. Harmadszor: A volt görögkeletiek fiaikat, különösen ha papi pályára szándékoznak lépni, lehetőleg a jezsuitákhoz küldjék kiképzés végett. Negyedszer: Olyan helyeken, ahol a római katolikusokkal együtt laknak, tartózkodjanak a szolgálai munkától akkor, mikor a naptár eltérése miatt a katolikusok munkaszünetet tartanak. Az eskü letétele után a minden jó adakozójának hálát adva elénekelték a Te Deum-ot. A lelki öröm kifejezésére a pécsi polgárok háromszoros díszlövést adtak le, maga a város visszahangzott a város falairól eldördült ágyulövésektől. Bef-

⁷ Másolata a pécsi Káptalani Levéltárban XL. 70.

jezésül a végbement egyesülés emlékére és hitelesítésére a kalugyerek, papok és vezető emberek a maguk nevében, valamint a betüvetéshez nem értők nevében az okmányt saját kezükkel aláírták és pecsétjükkel látták el. Következnek az aláírások sorrendben:

Jób Raich, az Orahovicza mellett fekvő és sz. Miklósról nevezett kolostor perjele.

Efftimi Nyegamerovicz, a Grabocza mellett fekvő „sz. Mihály arkangyal” kolostor perjele.

Vuka Prodánovich székesfehérvári plébános.

Stoicz Mileselovics döbröközi plébános.

Vuka Adamovicz simontornyai plébános.

Radoschab Oribaz ozorai plébános.

Theodorus Sardalecz pécsi plébános, aki a római egyházzal már előbb egyesült.

Sava Villakovics dombói plébános.

Milos Kules szőlősi plébános.

A kiküldöttek nevei: Buságia Milos, Atschim Tomavics, Pantalia Mihalovics, Simon Millosovics, Marchieta Allevics, Reda Raikostovics, Bucman Kovács, Marcus Batschalia, Vuch Tomin, Demitar Poppovics, Mia Nicolin, Marcus Gulgerin, Stanoi Nyegomerovics, Stephan Bacschalia, Ivan Grubatschics, Vuca Vucoviz.

Az okmányt saját kezével aláírta és pecsétjével ellátta:

1. Jany Ferenc, Szerém püspöke és főispánja, csornai prépost, pécsváradi apát és ő császári és királyi felsége tanácsosa.

2. Vechi Gábor gróf, sz. Móric és Lázár rendjének lovagja, a tábori őrségek főprefektusa, földbirtokos, valamint Szigetvár, Pécs, Siklós, Kaposvár, Mohács, Dombó és más a Duna és Dráva közt fekvő helységek parancsnoka.

3. De Melmek János Tivadar, az udvari kamara titkára és a déli végeken és a Szlavóniában visszahódított részek biztosa (Concomisarius).

Az egyesülés csakhamar megtermette áldásos gyümölcseit, nem annyira Pécsen, mert itt a görögkeletiek már előbb egyesültek a római katolikus egyházzal, hanem inkább a vidéken. Nyegomerovics grabocza pap sokszor ajánlotta hívei figyelmébe az egyesülés okmányában leszögeezett pontokat, a missziós atyák iránt néha személyesen, néha mások által fejezte ki tiszteletét. Ezenkívül időközönként körülbelül 20 kalugyer és pap tért be összesen a jezsuitákhoz, akik nem egyszer nagy szeretettel hívták meg őket szerény asztalukhoz és mesterkéletlenül fejezték ki örömüket, hogy sikerült az egyesülést létrehozni. Pécsen és az apostoli körutak alkalmával szláv nyelven sz. beszédet intéztek az egyességre tért új katolikusokhoz. A sz. mise után helybeli plébánosaik jelenlétében Pécsen, Dombón, Söllösön, Bátaszéken és más kisebb helyeken hitoktatást végezve szóltak a népnek az egyesülés jelentőségéről, Isten parancsolatairól, a 7 szentségről, nemkülönben a jó cselekedetek gyakorlásáról és a halálos bűn kerüléséről. A jelenlevők az oktatást nagy jóakarattal, tisztelettel és hálás köszönettel fogadták. Legmagasabb egyházi elöljárójuk, a vladika, fölhívta embe-reit, hogy mindenben a jezsuitákhoz forduljanak, az ő utasításaik szerint intézzék el ügyeiket és rendezzék be életüket.

1697-ben összesen 36 jelentkezett az egyházba való fölvételre,

hármat közülök fontos ok miatt föltételesen megkereszteltek. Megtérésük alkalmával meg kellett írásban ígérniök, hogy magukra vállalják az egyházi büntetést, ha esetleg régi hitükhöz visszatérnének. Az egyesülést esküvel erősítették meg, elvégezték sz. gyónásukat és a római szertartás szerint vették magukhoz az Oltáriszentséget.

1698-ban a görögkeletiek, vagyis a rácok, görögök és oláhok, akik régi hitükben megmaradtak, nem kis kellemetlenséget okoztak a missziós atyáknak. T. i. azon ürügy alatt, hogy katonai szolgálatot végeztek, és más képzelt okokra támaszkodva, pénzzel elérték azt, hogy a felsőbb körökben ideig-óráig be tudták magukat hizelegni. Szerencsére azonban éppen akkor érkezett Pécsre a császári-királyi bizottság. Sikerült az álnokságokat leleplezni, minek következtében az át nem tért görögkeletiek a vladikával együtt fölülről kimért parancsot kaptak, hogy a városon kívül telepedjenek le. Csak annyit értek el, hogy a hurcolkodás határidejét 1699.-ik évi sz. György napjára halasztották el, mert szerintök a hirtelen költözködés nagy nehézségbe ütközött volna.

1699-ben csak egy áttérés volt. 1701-ben 2 görögkeleti cigány megtéréséről történik említés, akiket előzetes oktatás után föltételesen megkereszteltek. Utána nagy áhitattal meggyóntak és megáldoztak. Az 1718.-ik év kettőt hozott vissza a görögkeletiek táborából az egyházba. Tudatlan földművelők voltak, oktatásuk nem csekély munkába került. A következő évben hárman szánták el magukat az áttérésre. Az első közülök Dombolia Mária pécsi asszony volt. Katolikus szülőktől származott, de a rácok pécsi garázdálkodása idejében szülői házából elrabolták és görögkeletihez volt kénytelen férjhez menni. A nő régi hitének búcsút mondott, sőt új hitének rajongó híve lett, úgyhogy kijózanítása a missziós atyának többheti munkába került. A második a Kaposvárra való Jelaschics Anna. Nővére görögkeletihez adta feleségül, akivel 8 évig élt. Végre honvágy fogta el a katolikus hit után és visszatért. A harmadiknak Orosz János volt a neve. Még görögkeleti volt, midőn gyilkosság miatt a börtönbe került. Csak miután halálra ítélték, gondolt a megtérésre. A jezsuita atya a vesztőhelyre kísérte.

Az 1720.-ik év 10 áttérést tüntet föl. A következő neveket sikerült a feledésből megmenteni: az első Illich János, a pécsi rác püspök szerpapja. Akármennyire is ragaszkodott régi hitéhez, az ellene fölhozott érveket nem tudta megcáfolni. Volt annyi bátorsága, hogy le tudta vonni az utolsó következtetéseket, katolikus hitre tért. Tehetséges ifjú lévén, a jezsuiták iskolájában hamar elsajátította magának a szükséges latin tudást, majd éppen oly buzgón terjesztette a katolikus hitet, mint a milyen buzgó terjesztője volt ezelőtt a görögkeleti vallásnak. Nedich Bazília nagytehetségű nő könyvekből tanulta a katolikus hit igazságait, ilyen előkészület után a megtérés nem okozott nehézséget. Több baj volt egy Ágnes nevű nővel. Oly tudatlannak bizonyult, hogy sem Istenről, sem a lélek halhatatlanságáról, sem a boldog vagy boldogtalan örökkévalóságról nem volt halvány sejtelme. Azt hitte, hogy az ember úgy pusztul el, mint az állat. Csak lassan sikerült a katolikus hit lényegét vele megismertetni. Áttérése után jámbor életet élt. Tudatlanságában hasonlított hozzá más nő, hozzá még vad természet lakozott benne, kijózanítása a missziós atyának

nagyobb munkájába került. Csak lassan lehetett beléje csöpögtetni a keresztény szelidség erényét; ezt atyjától, aki sok évig rabló volt, nem tanulhatta. Ide soroljuk még Anna és Mária testvérpárt, az előbbi 7, a másik 5 éves volt. Előbb ki kellett őket szabadítani a schizmatikus környezetből, csak utána lehetett katolikus neveltetésre gondolni. Anyjuk valamikor katolikus volt, de még gyermekkorában elrabolták a görögkeletiek és chizmatikus emberhez kényszerítették feleségül, akinek vallását is átvette. 14 év múlva Pécsre jött rokonai látogatására. Itt egy jezsuita atya az egyházba visszavezette; többé nem tért vissza férjéhez, habár a másik oldalon visszaszöktetésére minden követ megmozgattak. Minthogy a leányt a szülői házból valósággal elrabolták, a házasság amúgy is érvénytelen volt. Neratlik Mária körülbelül 24 éves korában hagyta el a szakadárságot. A sort befejezi Estancsi Ferenc. A hit dolgában hajmeresztően tudatlan volt, de hamar tanult annyit, hogy 18 éves korában nyugodtan lehetett a sz. gyónásra és áldozásra engedni.

1721-ben hatan hajtották nyakukat a katolikus vallás szelid igája alá, letették a hűség esküjét az egyház színe előtt, névszerint: Oláh János, N. Szaniszló, Szapungya Márk, N. Mária családanya, N. Anna és N. Sára hasonlóképen férjes asszonyok. Az utolsó háromnál a házasságot érvénytelenítő okokat semmisnek találták. Az 1724. év 2 görögkeletit hozott vissza az egyházba. Egy harmadik, a hirhedt Szeke-ricza rabló a páter minden igyekezetének ellenállott és megmaradt régi hitében. Kerékbetöréssel végezték ki. 1727-ben két áttérést talá-
lunk följegyezve. Itt megemlítést érdemel az a 10 éves leány, akit a missziós atya a szakadár hitből kitérített, utóbb azonban a csábításnak engedve, ismét visszaesett. A szökésben még idejekorán megakadályozták, mire a missziós atya lelkileg megerősítette, úgyhogy a jövőben katolikus hitében bátran kitartott.

V.

ÖRÖM ÉS ÜRÖM A LELKIPÁSZTORKODÁSBAN.

Az évkönyv hűségesen elmondja azt a sok nehézséget és veszélyt, amelyek az atyák működését kísérték, viszont pedig lelki örömben és vigasztalásban sem volt hiány. Ez a két szélsőség egymást fölváltotta és kiegészítette. Méltán örömet váltott ki náluk az a jóleső tapasztalat, hogy a fáradozásnak megvan az eredménye. Az evangéliumi fűgefák gyümölcsöt hoztak és ami földolog — a gyümölcs általában véve meg is maradt. Az ő részükről mindig az volt a főtörekvés, hogy a megtérés őszinte és öntudatos legyen, erre célzott a sok megelőző oktatás. Teljes tudatában voltak annak, hogy a színlelt áttérés mind a hittérítőre, mind a látszólag megtérte nézve merő önámítás volna. A megtérések nagy számát tekintve, méltán csodálkozunk, hogy tud 3 ember akkora munkát végezni, talán ők maguk is csodálkoztak. Ámde örömmel vették észre, hogy az újonnan megtértek buzgósága segítő társul szegődik melléjük, jeléül annak, mi-

lyen mély nyomokat hagyott hátra önfeláldozó működésük. Az évkönyvben sok helyen történik erről a segédmunkáról említés.

Az 1688. évi jelentésben azt olvassuk, hogy a megtértek nemcsak maguk bizonyultak állhatatosaknak, hanem néha messzebb vidékekről hoztak embereket, hogy ezek is hasonló kegyelemben részesüljenek. Buzgóságukban egészen különös és csak az akkori szellemből érthető eljárásra ragadtatták magukat. Megtörtént pl., hogy az egyik tagja olyan családnak, amely rajta kívül katolikus volt, az erdőbe menekült, annyira irtózott a kat. vallástól. Utána mentek, fölkutatták az erdő sűrűségében és megkötözve hozták a páter elé. Értésére adták a vonakodónak, hogy nem lakhatik a családdal és nem nevezheti magát a család tagjának, ha mint unitárius a keresztség föl vételével nem követi a többi családtagok példáját. Máskor tanult prédikátorok, akik eddig buzgón terjesztették saját eretnek nézeteiket, egyszerre mintegy fölocsudtak álmukból, megtértek és régi híveiket is magukkal ragadták. Egy Harsányba való embert mindenféle gyalázatokkal illettek, sőt a családból is kitagadták csak azért, mert katolikussá lett, de ő hősiesen tűrte a számkivetést.

Ugyanez a buzgóság megnyilvánult 1689-ben. Megint hoztak embereket messze vidékekről, hogy megtérésükről gondoskodjanak. Hosszú, több mérföldnyi utakon vezetgették őket a missziós atyákhoz. A krónika a legmélyebb elismerés hangján tesz említést arról a derék földművelőről, aki Arányos község mellett lakott és a hit dolgában nagyon jártas volt. Először ő tért át, majd családja apostolává lett. A missziós atya tanítása szerint ő oktatta a család tagjait és egyengette számukra az egyházba vezető utat. Ugyanakkor más valaki majdnem túltett az előbbin. Valamikor testestől-lelkestől Kálvin híve volt. Áttérése után bejárta a falut egyre integetve a népeket, jöjjenek csak a missziós atyához. „Nem igaz — hangoztatta mindenfelé — nem igaz, hogy a páter csábító, hanem üdvös tanokat hirdet”.

A sok veszély és kellemetlenség között édes vigasztalásul szolgált az apostoli férfiaknak az a buzgóság, amellyel az újonnan megtértek sajátmaguk is a keresztesny tőkéletességre törekedtek. Sokan ezelőtt durva, vad emberek hírében állottak, utána szelídségükkel és engedelmességükkel tüntek ki. Erélyesen léptek föl gyakran azokkal szemben, akik katolikus hitökből ki akarták forgatni, máskor az izgatókat egyenesen kiutasították a falu határából. Voltak, akik több mérföldnyi utat tettek, hogy megtalálják a páttert, hogy Isten ígését meghallgathassák és elvégezthessék sz. gyónásukat. Egyesek az étkezésben nemcsak mérsékletességet, hanem rendkívüli önmegtagadást gyakoroltak. A jótékonyságban a missziós atyákról sem feledkeztek meg. „Küldjünk valamit — mondták — a mi kedves atyánknak, hogy meg tudjon élni, mikor ő miértünk áldozza föl életét”. Hírét vevén, hogy megérkezik, eléje mentek, hogy ragaszkodásukat és tiszteletüket kifejezzék. Ha eltávozott, hálából még jó darabig kísérték.

Az egyik faluban élt 3 öreg asszony, egész éven át csak színlelték az áttérést. Erről buzgó falusi leány tudomást szerzett és arra bírta a 3 öreget, hogy legalább a páter sz. beszédjét hallgassák meg. Őszinte megtérés járt ennek nyomában. Másutt kis fiú édes anyjára mutatva ezt mondta atyjának: „Apám! Ez az én édes anyám, de csak akkor lesz igazán anyám, ha még ma katolikus hitre tér”. Ez hatott,

ő is megtért és a fiú igazi anyjává lett. Utöbb a családatya is követte felesége példáját és mikor áttérése után hazatért, ezekkel a szavakkal fordult családjához: „Megismertem a katolikus hitet, ma átöleltem az üdvözítő hitet, és ha ti nem akarjátok ugyanazt megtenni, az én házamban nem lesz számotokra hely”. Csak a többi családtagok szükséges oktatása volt még hátra, majd az egész család katolikussá lett. Mire képes ártatlan gyermekek buzgósága, mutatja más példa. Kis fiú nővérével együtt elpanaszolta a páter előtt, hogy szülei a hit dolgában lanyhák és tiltott napokon megeszik a húst. Az ártatlan följelentés nem maradt hatás nélkül. A legtöbben szorgalmasan értesítették a pátert, ha valami a hit ellen történt, vagy ha Isten ígéjének vagy a sz. gyónás elhanyagolását észrevették. A férfiak — úgy látszik — akkor vallásosabbak voltak, mint az asszonyok, akik a sz. gyónástól való félelmükben néha elrejtöztek. Ilyenkor a férjek vezették sokszor feleségüket a páter elé a sz. gyónás végett. Ha a jó szó nem használt, fenyegetésekkel éltek a férjek.

Még hadd említsünk föl különös esetet. Öreg bácsi, aki a pátert más faluba kísérte, meghallgatta ott sz. beszédjét. Szülőfalujába visszatérvén, az utcán végig ezt hajtogatta: „Menjetek, csak menjetek mind a missziós atyához, különben közületek senki sem jut a mennyországba”. A jó bácsi a páter szavait kissé félreértette, mert az örök boldogság csak akkor forog kockán, ha valaki a világosan megismert igazságnak konokul ellenszegül, vagy az igazsággal nem törődik. Ez rövid intelem mégis akkora hatást váltott ki, hogy az összes falubeliek a katolikus hitre tértek. Meglátszik, hogy akkor a hitben való közömbösség elég ismeretlen fogalom volt.

A buzgóságban különösen az újonnan megtért licentiátusok tűntek ki. Lelkiismeretesen gondozták a népet és pontosan végezték azokat az egyházi teendőket, amelyeknek végzése nincsen szorosan a papi fölszenteléshez kötve. A páter megérkezésekor bemutatták a megholtak, valamint az élő hívek névsorát, egyházi ájttatosságok végzésére gyalog járták be a falukat, beszéltek a nép és különösen az ifjúság előtt Isten és az anyaszentegyház parancsolatairól, a szentségek méltóságáról, a bűn gyűlöletéről és a jó cselekedetek gyakorlásáról. Ezek az újonnan megtért licentiátusok talán sokkal buzgóbban és pontosabban látták el hivatalukat, mint azok, akik mindig katolikusok voltak. A községek előkelői a sz. gyónáshoz való járulással jó példát adtak, a templomokra és oltárookra föltűzték a keresztet, ezzel is kimutatva, hogy előbbi felekezetüket elítélik és a katolikus egyházat ismerik el. A licentiátusok a jókat dicséretre ajánlották, az izgága és káromkodó emberekre pedig büntetést kértek. Máskor a missziós atya társaságában járták be a házakat, egyenként is fölkeresve a lakókat. Utána néztek, érkeztek-e új lakók és milyen vallásuak ezek. A megtértek közül nagyon sokan bevallották, hogy előbbi vallásfelekezetük elhagyása után a katolikus hitben boldog és nyugodt életet élnek.

Ámde az apostoli élet sohasem volt zavartalan és szenvedéstől mentes élet. Ezt Krisztus Urunk saját magán élte át, ezt előre megjósolta tanítványainak. Tényleg az apostolok sz. János kivételével mind vértanuhalált szenvedtek. Az apostolok utódaira is csak szenvedés és üldözés várt, tanubizonyság erre az egész egyháztörténet.

A régi pécsi jezsuiták ez alól annál kevésbé képezhettek kivételt, mert egész működésük zavaros korba esett; hiszen a török hódoltság után még jó idő mult el a nyugodtabb idők beálltaig. Nem tekintve a török okozta közállapotok ziláltságát és a másvallásúak akadékoskodását a működés körülményei olyanok voltak, hogy az apostoli munka a legnagyobb önmegettagadással járt. A betegek, nyomortanyák gyakori látogatása, az ott terjedő nehéz szag és hemzsegő férgek, mindez áldozatot jelentett. Szigetvár ostroma alatt egyszerű ruhában nem lehetett sátrakban a kemény téli hideg ellen védekezni. Különböző apostoli útjaikon, távol Pécestől, sokszor lehetetlen volt élelmet szerezni. A messze vidékekre nem kényelmes autón indultak, hanem az elhagyott tájakon gyalogszerrel rótták le az úttalan utakat. Mindennél még sokkal nagyobb baj volt a másvallásuaknak sokszor fenyegető viselkedése. Érthető, hogy a katolikus vallás szakadatlan terjedése szálka lehetett szemükben. A máshitűeknek legalább több helyen uralkodó hangulatát hadd lássuk néhány példában.

Mikor 1688-ban a missziós atya Gellye (talán a mai Gölle) református községbe érkezett, nemcsak durva szavakkal támadtak rá, hanem minden el volt már készítve, hogy eltegyék láb alól. Óvatos eljárásával azonban idővel mégis sikerült a jeget megtörni. Másutt nem ment ez oly simán. 1689-ben Radanay püspök a missziós páter társaságában Nádasdra, a legmakacsabb református faluba indult azal a szándékkal, hogy az áttérést előkészítsék. A püspök puhatolózásra két szolgát küldött előre, akik hitükért majdnem életükkel lakoltak. Néhány simontornyai katona támogatásába bízva, az odavaló földművesek minden oldalról fenyegetőzve előrohantak. Az utóbb érkező püspök és missziós atya sem jártak jobban. A leggyalázatosabb kifejezésekkel fogadták, sőt meggyilkolással is fenyegetőztek. Karddal, puskával és más fegyverekkel kezükben így ordítottak: „Nem kell nekünk a ti kutyahítetek”. Mások megint ezt kiabálták: „Gyilkoljátok meg őket, menjünk inkább a török után, inkább törökök akarunk lenni, hogysen a pápisták hitét vallanók”. Ismét mások féltelmetesen villogtatták kardjukat, puskájukat a levegőben, az egyik egyenesen a páter mellének szegezte lőfegyverét. Voltak, akik éktelen lármával azt javasolták, hogy valamelyik házba kell őket zárni és a házat rájuk gyújtani.

Pécsett is véres összecsapásra került a sor a polgárok és a császári szekereszek között. Alighogy a páter ezt észrevette, nem törődve a fenyegető életveszéllyel, közójük ment és tapintatos modorával sikerült a további vérontást megakadályozni.

Szomorú szívvel kellett tapasztalniok, hogy magasállású személyeknél nem találtak megértésre. Ezek előszóval és írásban itt-ott odanyilatkoztak, hogy a megtérésnek még nem jött el az ideje, a talaj még nincs eléggé elkészítve. Kételyüket fejezték ki, hasznára válik-e a közügynek és a római egyháznak az ilyen térítgetés, mert erőltetett dolgok nem szoktak tartósak lenni. Azt hitték, hogy az első alkalommal akárhányan visszaesnek. Mintha a tapasztalat is igazat adott volna a gáncsokodóknak, mert az első térítések után tényleg sok hűtlen lett. E vádaskodásokkal szemben, amelyek ma is soknak szöveget üthetnek a fejébe, sietünk megjegyezni, hogy nem szabad a gyermeket a fürdővel együtt kiönteni. Igaz, az erőszakos térítésben nem lehet

köszönet, a kérdés csak az, alkalmazták-e a jezsuiták erőszakot. Ismét utalunk arra, amit már egyszer megjegyeztünk. Ha t. i. néha erélyesebb eljárás fordult elő, ez a karhatalomtól származott, ez pedig a korszellemből és több más okból könnyen érthető. Engedjük meg, hogy az új megtértekben talán nem sikerült mindig sziklaszilárd meggyőződést teremteni, legalább az utódok katolikus nevelése volt biztosítva.

Egész református községek nyújtották be tiltakozásukat a jezsuiták működése ellen. Hiába folyamodtak fűhöz-fához, *Vechy*, a katonaság főparancsnoka, pártfogásába vette a missziós atyákat. Kitarítottak őrhelyeiken és az adott körülmények szerint hol erélyesebben, hol szeliden folytatták eddigi munkájukat.

Az akkori gyarló közbiztonsági viszonyok után ítélve, nem csoda, hogy a missziós atyák apostoli körútjaikon rablótámadásoknak voltak kitéve, amelyek természetesen mindig máshitűek részéről indultak ki. Az első életveszély érte őket egy 5 házból álló telepítvény közelében a völgyben, a második Taab református falunál, a harmadik Igal népes falu alatt, a negyedik nem messze az utolsó unitárius falutól a Dráva mellett, az ötödik a siklói kerületben fekvő Nagyharsányban, amely Kálvin hitének makacs központja és bevehetetlennek látszó fellegvára volt. Szekszárd városának közepén a református lakosok szöges buzogányokkal fenyegették meg a páttert.

Sokan azok közül, akiket az atyák jótéteményekkel halmoztak el vagy az ő segítségükkel nagy bajtól szabadultak meg, rágalmakkal jutalmazták meg a vett jót. Különösen a műveletlen, vallásgyűlölő cselék szájából repültek feléjük a gúnyos gyalázó kifejezések. Ha az előkelők is részt vettek volna ilyen meghurcolásokban, legalább néha visszavonták a rágalmakat, mihelyest az igazságról meggyőződtek vagy másképen nyerte vissza a páter becsületét. Mikor pl. egyszer a magáról megfélemedezett licentiátus nemtelen rágalmakat szórt a páter ellen, *Radanay* püspök azzal büntette meg a különben is rovottmultú egyént, hogy Pécsen a jezsuita templom előtt nyilvánosan bocsánatot kellett kérnie a missziós atyától, ezenkívül megfosztották licentiátusi hivatalától és számkivetésbe küldték.

Kemény dióra akadtak az apostoli férfiak Vörösmarton. A makacsfejű lakók először *Miglio Tullius* báró, ennek a vidéknek császári biztosa, valamint *Jany Ferenc* szerémi püspök és egy személyben pécsváradi apát-földesúr ellen vakmerően föllázadtak. Utána a büntetés és megtorlás elkerülése végett a nép vezető emberei Szigetvárt a nép nevében a katolikus egyházba való megtérést ígérték. Mennyire nem volt ez az ígélet őszinte, mutatja az, hogy a földesúr idéző levélére megszöktek. Noha megengedték nekik a szabad költözködést, mégis az erdőkbe menekültek. Végre Szőlős, Kő, Sepse, Csuza, Karancs és Vörösmart összes lakói, puskákkal felfegyverkezve, a Csuza mellett fekvő völgyben összegyülekeztek és mind a páterral, mind a püspök tisztviselőivel a következő, végső döntést közölték: „Nem akarunk gyónni, sem földjeinket elhagyni, sem az idézésnek engedni. A király esküvel erősítette meg Kálvin és Luther vallásának szabad gyakorlását. Előbb megvárjuk saját költségünkön Bécsbe menesztett kiküldöttjeinket. Fegyverrel fogunk válaszolni azoknak, akik más hitre kényszerítenek minket“ stb. Sokáig tartott, míg végre a nehéz-

ségek és akadályok lassan elsimultak. A vége mégis az lett, hogy a páter ügybuzgósága és türelme következtében meggyóntak és a katolikus szertartás szerint magukhoz vették az Oltáriszentséget. Ez új bizonyítéka annak, hogy a missziós atyák a meggyőződésre fektették a fősúlyt. Csak így érhatték el azt, amit előbb erélyesebb rendszabályokkal hiába iparkodtak elérni. A páter távozása előtt ők maguk egyre sürgették, hogy, miután már katolikusok, minél előbb bölcs lelkipásztort kapjanak. Minthogy a végzetes paphiány miatt ennek a kérésnek nem lehetett eleget tenni, utóbb teljes elhagyatottságukban ismét azon kezdtek gondolkodni, hogy előbbi hitükhöz visszatérnek.

Ugyanebben az évben, vagyis 1690-ben még egy regénybe való jelenet játszódott le Andocson. Indító oka ennek az eseménynek megint a vallásgyűlölet volt, mint rendesen. Éjjel volt. A páter már nyugovóra tért, kísérői a tűz körül szundikáltak, mikor Andocs közelében, ahol a páter éppen tartózkodott, 5 közelfekvő református községből 150 ember csődült össze. Az volt a szándékuk, hogy a pátert kísérőivel együtt meggyilkolják. Már éjfél körül járt az idő, mikor dühöngve körülvették a házat. Dühüket először a földön ülő kísé-
rőkkel éreztették, néhány puska golyót röpítettek feléjük, de egy sem talált. Mikor erre a páter védelmükre kijött a házból és szelíd hangon iparkodott a felbőszült tömeget csittítani, valaki bottal oly erősen ütötte vállán, hogy ruhája elszakadt, füle mellett pedig puska golyó süvített el. Látván, hogy a forrongás egyre fokozódik, jobbnak találta a házba visszatérni. A kísérők szekér mögé bujva védekeztek és a támadók közül kettőt megsebesítettek. A védők azonban nem találták a helyzetet nagyon biztatónak és arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a menekülés szégyen ugyan, de hasznos is lehet, alig egy-kettő maradt a helyszínen. A lázadóknak — úgy látszik — a szökésről nem volt tudomásuk, mert még mindig csak tisztos távolságból lövöldöztek a házra. Körülbelül 20 lövés hatolt be az ablakon át a páter lakásába, hogy valamelyik golyó talán csak eltalálja a pátert, szerencséjére azonban, mind céljukat tévesztették. Végre rohamra indultak a ház ellen, elkezdték bontogatni a ház tetejét, hogy ezt lángba borítsák. Éktelen kiabálással egyre ezt hajtogatták: „Gyilkoljuk meg őt, aki nekünk más hitet hirdet, mint amilyen Kálvin hite, öljük meg a mi hitünk rontóját, gyűjtsuk rá a házat, hogy vesszen emléke“. A szüntelen puskatüzelés, amelyet közben-közben az ablakokon át a ház belsejébe irányítottak, még ijesztőbbé tette az éjszakát. Még ezzel sem érték be, hanem embereket béreltek föl, hogy a szemközt fekvő erdőből a pátert lelőjjék, ha esetleg menekülésre szánná el magát. Tényleg el is menekült a végső veszedelemben. Fölismerték, de Isten csodálatos módon örködött fölötte. Amint az egyik már lövésre emelte fegyverét, a puska nem sült el. Mások is célba vették, de a páter láttára titokzatos félelem fogta el őket olyannyira, hogy képtelenek voltak a puskát elsütni. Az illetők ezt maguk közt és mások előtt őszintén bevallották. Isten ujját látták benne. Bűnbánóan mondogatták egymásnak: „Hiábavaló minden, Isten nem akarja, menjünk haza“. Az, aki abban a nevezetes éjszakában a pergő tűzben állott, a nagynevű P. *Bittevi* Mihály volt, ugyanaz, aki már a török világban a katolikus hitnek egyik főzászlóvivője volt a mi vidékünkön, aki anynyi falu népét a katolikus egyházba visszatérítette, míg a szeretet ál-

dozata gyanánt a szentség hírében fejezte be áldozatos életét. Ő maga is pécsi volt és Pécssett szívta magába a rettenetes betegség csiráját, mikor a pestisbetegek testi-lelki gondozását vállalta magára.

Az apostoli férfiak kitartása mellett érthető a krónikás — már 1690-ben tett megjegyzése: Apostoli munkájuknak eredménye az volt, hogy egyrészt a Balaton felé, másrészt Eszék felé körülbelül 300 faluban gyökeret vert a katolikus hit. Távolságuknak még mintegy 20 ház a kis mohácsi szigeten, továbbá 4 falu Eszék mellett úgymint Rétfalu, Laskó, Kopacs és Darocs, végre 60 református község Siklós vidékén".¹

A főnálló, sokszor különleges nehézségek a missziós atyák részéről néha a hadi taktikára emlékeztető óvatosságot tettek szükségessé. Ilyenkor úgy jártak el, hogy a más hitűek házáiról és lakóiról kimutatást készítettek. Majd látogatásokat kíséreltek meg, fölvilágosítva az embereket a hit dolgában. Meg kellett ugyan néha tapasztalniok, hogy egyesek a páter szemé és szavai elől menekültek. Tudva azonban, hogy a hit Isten ajándéka, sokat imádkoztak a missziós atyák a sz. Lélekhez, a világosság atyjához. Idővel az emberek ráálltak arra is, hogy a nyilvános hitoktatásra eljöttek és ezzel a megtéréshez már megtörtént az első szükséges lépés.

VI.

A RÁCOK PÉCSI DULÁSA 1704-BEN.

Öt egykorú jelentés maradt ránk erről a pécsi jezsuitákra nézve válságos eseményről. Az első *Guttman* Ferenc jezsuitának „Baranyavármege Leírása” című kézírata (*Descriptio Comitatus Baranyiensis*), amelyben a szerző, *Koller* Ferencnek, a pécsi rendház akkori főnökének *Voglmayer* tartományfőnökhöz írt levelét közli. Utóbb *Koller* József nyomtatásban jelentette meg a kéziratot.¹ A második forrás *Kollaneck* János Antal akkori határőrvidéki tiszt németnyelvű beszámolója, eredetije után közölte *Hodinka* Antal a Magyar Tört. Társulatnak 1932. dec. 4-én tartott gyűlésén. Eredetijét a bécsi hadügyi levéltárban őrzik. *Kollaneckből* a katona beszél, célja az volt, hogy jelentésével az illetékes tényezőket tájékoztassa a katonai helyzetről. Ami Pécssett történt, nála inkább másodrendű eseménnyé zsugorodik össze. A 3. forrás *Koller* Ferenc jezsuita más levele, *Koller* József és *Brüsztle* ezt is kinyomatta. A 4-ik jelentés *Glavinich* Sebestyén levele; a címzett alighanem *Hevenessy* jezsuita, eredetije után közölte *Koller* idézett művében. Az 5. jelentést a Lit. A. Coll. Quinqueecl. című egykorú kéziratban találjuk. Állítólag még legalább 2 kiadatlan jelentés a pécsi Kápt. L.-ban lappang.

Talán a legcélszerűbb, ha most az ismétlések elkerülése végett mind az 5 forrást összefoglaljuk. Hadd kíséreljük meg ezt a következőkben.

¹ Ez a megjegyzés azonban alig zárja ki azt, hogy egyes községek talán már ezelőtt is katolikusok voltak.

¹ *Historia Ep. Quinqueecl. VII. (198—204)* és újból *Brüsztle Recensio universi cleri Dioec. Quinqueecl. I. (24—32)*.

1704. febr. hó első napján Pécs arra ébredt, hogy ellenség döngeti kapuit. A kuruc *Sándor László* és *Zana* kálvinisták vezénylete alatt Pápáról, Veszprémből és az arról a vidékről összegyűlt fölkelők Pécs felé vonultak és ezt elfoglalták. Velük volt a katolikus, de a kurucokhoz átpártolt *Hellebrandt*.

Három napig dühöngtek a horvátok és németek ellen, meggyilkolták, akivel találkoztak, vagy akit rejtekéből ki tudtak húzni. 600—800 embernek nyoma veszett, mások titkon elhagyták a várost. Idővel a kegyetlenkedéssel alábbhagytak, de azért heteken át folytatódott a vérengzés. Bemérészkedtek a katolikus templomokba, amelyeket megszenségtelenítettek, a fölszerelést pedig elvitték. A jezsuitarendházba 300 ember menekült a támadás alatt és noha maguk a kuruc vezérek védőőrséget állítottak oda, a ház mégis meglehetősen anyagi kárt szenvedett. Elhajtották egész marhaállományát, amelyet a házbeliiek a városba tereltek, azt gondolva, hogy így megmentik. A magtárból 180 köből kitűnő búzát, a birtokról 200 kocsi szénát vittek el és elrabolták az összes gazdasági eszközöket. Igaz, hogy mindezért nem lehet a kuruc katonaságot felelőssé tenni, mert ezek értékesebb zsákmány után áhitoztak, hanem a főtettesek inkább a környék parasztjai voltak, akik éltek az alkalommal, hogy büntetlenül rabolhassanak. Alapos munkát végeztek. Nemcsak raboltak, hanem elpusztítottak mindent, ami kezükbe került és amit nem tudtak magukkal vinni. A házak ablakait, a vasalkatrészeket is elhurcolták, a pincékben összezúzták a hordókat és kifolyatták a bort. Különös valami, hogy a kurucok a rendházzal elég kíméletesen bántak, a szenvedett kár alig tett ki 300 forintot, az odamenekülteknek sem történt bánatódásuk. Más rendházakat, templomokat és egyházi épületeket is sértetlenül hagytak, hanem csak kifosztották. A kuruc katonaságnak ilyen kihágásaiért azonban nem lehet II. *Rákóczi* Ferencet felelőssé tenni, aki szívvel-lélekkel katolikus volt. Seregében igen sok katolikus volt, mint pl. a rutének, sőt néhány főpap is velük tartott.

Bizonyára a vezérek finomabb érzékének volt tulajdonítható, hogy az elrabolt templomi fölszerelésnek nagy része ismét megkerült. A jezsuita házfőnökkel is tisztességesen bántak, csak egy alkalommal feledkezett meg magáról valaki és övénel fogva hurcolta néhány lépésnyire. A bosszantó inkább az volt, hogy majdnem 2 hétig csaknem éjjel-nappal vallatták, nem rejtegeti-e a horvátok és németek pénzét vagy kincsét.

Egyszerre azonban a 3000 főre rugó kuruc sereg vezéremberei neszét vették, hogy Siklós felől német tisztek vezérlete alatt a császári hadsereg 12.000 ráccal készülődik Pécs felé. A legtöbben már ezelőtt hagyták el a várost, erre a hirre azonban az utolsó szál emberig elillantak. Sok zsákmányt vivén magukkal, nagy rendetlenségben Pécsváradon át Simontornya felé vonultak vissza. A Siklós alatt táborozó *Herberstein* ezredes, noha a kurucok távozásáról értesült, érthetetlen okból nem vette őket üldözőbe, holott a lassan haladó és zsákmánnyal megrakott szekereket könnyen utolérhette volna.

A rácok közeledésének hírére a jezsuiták joggal félhettek, hogy csöbörből vederbe kerülnek. Jól tudták, milyen fegyelmezetlen és vad az a rác nép, még ha katonaruhába is van bujtatva. Előttük nincs senkinek tekintélye, nincs, akinek engedelmeskednének, hanem min-

denütt és mindenkor saját kényük-kedvük szerint garázdálkodnak. Hírnököt küldtek *Herberstein* grófhoz azzal a kéréssel, hogy az amúgy is agyonsanyargatott várost pártfogásában részesítse. Sok volt már, amit Pécs akár csak az utolsó évtizedekben kiállott. Már 1664-ben földig leégették, ugyanígy járt 1686-ban, aggódtak tehát akkor, mikor a város megint lassan fölépült. *Herbersteintől* az a megnyugtató hír érkezett, hogy majd német tiszteket küld a városba, akikkel ennek oltalmáról lehet tárgyalni. A toronyban őrt állítottak föl, hogy a német katonatisztek megérkezését harangszóval jelezze, mert *P. Koller* jónak találta eléjük menni. Megkondult a harang és ő azonnal a készentartott lóra ült és körülbelül negyedóránnyira feléjük ment. De ime, akiket maga előtt látott, nem voltak katonatisztek, hanem körülbelül 60 rác közlegény. Ezek azonban nem bántották. Pécsi rácok is voltak köztük. Csak az iránt tudakozodtak, vannak-e még kurucok vagy magyarok a városban. A tagadó feleletre *P. Koller* a katonákkal együtt a városba indult. Útközben ezek váltig erősítették, hogy a német katonatisztek megérkezése minden pillanatban várható, ők — mint mondták — csak azért jöttek előre, hogy a várost esetleg megtisztítsák a kurucoktól, akiktől nagyon féltek.

Újból elterjedt a hír, hogy a császári tisztek jönnek, megint elindult a házfőnök a jezsuita-majorig. A többi egyházi személyek, szerzetesek és polgárok a város kapujánál álltak föl, mert nagy sár volt és a lovakat már előbb nagyobbbrészt a kurucok vitték el. *P. Koller* végtelen csodálkozására megint rácokkal találja magát szemben, de most már néhány német is akadt köztük. Ők is azt mondták, hogy a német tisztek számára egyengetik az utat. Most *P. Koller* kíséretében lovas polgárok is voltak és mikor a városba vissza akart indulni, kísérete mindenre kérte, hogy várja meg a német tisztek megérkezését. Ráállott. És harmadszor is német tisztek helyett valóságos rácok jöttek, még pedig valami 150. Ezek már ellenséges indulatot kezdtek tanusítani és nem röstelték az egyik vagy másik polgárt kifosztani azzal az ürüggyel, hogy kurucok. A rácok azt követelték, hogy velük együtt vonuljanak be a városba. A polgárok nem ellenkeztek, mert féltek, hogy a dühöngő tömeg még a városon kívül fölkoncolja őket. Alighogy a városba beléptek, már szemtanúi voltak a fosztogatásnak. Mindenfelé kétségbeesett jajveszékelés hallatszott. Látták, amint a pálosok kolostora ellen törtek és az utcán kirabolják az embereket. Midőn *P. Koller* mégis előre haladt, hirtelenül hallotta nevét: „Superior, superior“, mire hárman kivont karddal mentek utána és a térről egy rombadőlt házba vezették. Miután parancsukra leszállott a lóról, pénzét követelték. Jó volt, hogy minden eshetőségre néhány forintot vitt magával. Egy barlanghoz hurcolták, bizonyára azzal a szándékkal, hogy kirabolják és meggyilkolják. *P. Koller* azonnal kihúzta a pénzt és a csupa apró pénznek egy részét mintegy véletlenül a földre ejtette. A katonák mohón kapkodtak a földön heverő pénz után és nyomban azon kezdtek vitatkozni, kié legyen a ló. Ő pedig csöndben Istenhez fohászkodva erős rántással kiragadta magát karjukból és a nyílt térre szaladva megszabadult tőlük. Találkozott ugyan még néhány ráccal, de ezek nem bántották. Újból a rendház felé haladva, észrevette, hogy a rácok már nekiestek a rendháznak és a templomnak. Veszélyesnek tartván a vad emberek közé keveredni,

a kapucinus atyákhoz menekült. Közben magiszter *Borovecz* és egy *Szmiljanovich* Lukács nevű világi pap, *P. Borhi*, *P. Moro*, *P. Jakobovich* már áldozatul estek a vad vérengzésnek, a templomban és rendházban tovább folytatódott a dúlás. *P. Borhi* halála évében magyar hitszónok, lelkész és hitoktató volt. Továbbá rendesen gyóntató a templomban és vezette az Agonia-társulatot. E mellett még tanított az alsó osztályokban. *P. Jakobovics* Jakab horvát szónok, hitoktató és gyóntató volt és tanított az alsó osztályokban. *P. Moro* István a retorikát és költészetet tanította, a Mária-kongregáció elnöke és a ház történetírója és az előbbivel együtt a házi tanács tagja (Consultor) volt. Magiszter *Borovecz* Mihály az alsó osztályokban tanított, horvát hitoktató volt és a gazdasági ügyeket vezette. Hirtelenül ott termett 2 császári katonatiszt, *Kollaneck* és *Pflug*, hogy a rendházat lehetőleg megmentse. Két német katonatiszt *P. Kollert* a rendházba kísérte, ahol vérfagyasztó látvány tárult szemük elé, a 3 atyát, a magisztert és a világi papot vérben fagyva találták rettenetes sebekkel borítva. Ott volt *P. Wagner* is, akit a kegyetlenkedés előtt véletlenül beteghez hívtak. Ha akkor *P. Kollerrel* együtt a házban találják a rácok, kétségkívül meggyilkolták volna mind a kettőt. De még most is csak úgy menekültek meg a halálos veszedelemből, hogy *Monasterli* katonatiszt saját lakásába vitte őket.

Mialatt a dúlás javában folyt, *Kollaneck Pflug* századossal és *Szecula* főkapitánnyal végig vágatott a városon, hogy a történekről fogalmat szerezzen magának. Néhány hajdut rabláson érve, elvett tőlük mindent és meghagyta *Panaster* Izsák kapitánynak, hogy az elrabolt templomi holmit adja vissza a jezsuitáknak. A kapitány azonban csak kis zsákra valót adott vissza, az értékesebb tárgyakat bizonyára magának tartotta meg. Majd a jezsuita-rendházhoz vágattak, ahol látta az odamenekült embereket. Kis őrséget hagyván hátra, elkergette innét a rabló katonákat. Utána a székesegyház felé lovagolt, ahol *Sabilia* kapitány huszárjaival javában fosztogatott. *Pflug* százados első fölháborodásában néhányat közülük lelőtt és a többit kikergette a templomból. *Kollaneck* kíséretével végig látogatta a kolostorokat, kikergette a rablókat a városból és *Preboisza* kapitányt a ferencesekhez vezényelte őrségül. De már megelőzőleg a páter vikáriust és egy plébánost, másnap pedig egy frátert meggyilkoltak, ráadásul pedig alaposan végezték a rablási munkát. *Kollaneck* a kapucinus és domonkos rendházak biztonságáról is gondoskodott. Este felé a pálosokhoz érvén, néhány 100 embert találtak ott összeszorongva és menedéket keresve, akik könyörögve rimáncodtak, ne hagyják őket magukra, mert különben a halál fiai. *Kollaneck* intézkedésére *Pflug* százados összes alattvalóival egész éjjel ott maradt, *Kollaneck* pedig élete veszélyeztetésével visszalovagolt a táborba, ahol *Herberstein*-t a pécsi eseményekről értesítette, amiből az következik, hogy *Herberstein* Siklósról el sem mozdult. A városban okozott kár aránytalanul nagyobb volt, mint amekkorát előbb a kurucok okoztak. A jezsuitáknál fölhalmozott gabonát a rácok fölgujtották, ilyesmit a kurucok nem tettek. Szóval olyan pusztítást vittek végbe, hogy ez emberemlékezet óta hallatlan volt. *Huyn* tábornok azt mondta, hogy 60 évi katonáskodása alatt ilyesmit nem látott. Pécs romhalmazzá vált, ahol már csak „a kutyák tanyáznak”. Az egyre fenyegető rác kegyetlenkedések

miatt *Pflug* százados 2 jezsuitával, úgymint a házfőnökkel és a német hitszónokkal, 4 domonkossal, 2 pálossal, *Ravasz* kispréposttal, *Kapucsy*, *Glavinics*, *Rois*,² *Antonelli* kanonokokkal, a bajai papokkal, 3 ferencessel, 5 kapucinussal és rengeteg sok hívővel elvonult Pécsről. A katonaelet eldurvulásáról és a fegyelem teljes hiányáról tanuskodik az a tény, hogy a császári hadseregben szolgáló granicsárok, látván, hogy *Pflug* százados ezeket a szegény embereket meg akarja menteni, ellene is támadtak, néhány embert, köztük *Horváth* kanonokot a szigeti kapunál agyonlőtték, a többit pedig kirabolták. A városbeliek ellen tovább folyt a mérsárlás az alatt az ürügy alatt, hogy kurucok. *P. Koller* Isten szerelmére kéri *P. Müllert* és *P. Bischofet*, a királyi udvar gyóntatóit, hogy öfelsége elé terjesszék azt a kérelmet, ne engedje ezentúl a rácokat szabadon garázdálkodni, hanem minden 12 vagy 15 ezer rác mellé legyenek német tisztek beosztva, mert csak így lehet őket fékentartani. Gondolják meg, hogy sem áldott állapotban lévő nőket, sem a gyermekeket nem kímélték. Egyáltalában a legszomorúbb sors várt a fogságba került nőkre. A rácok minden lelkiismeretfurdalás nélkül eladták a törököknek. Azért volt hír szerint a katonák között 80 török, hogy ezt a nőgyalázó üzletet lebonyolítsák. Ez máskor is előfordult. *Kollaneck* és *Pflug* elévülhetetlen érdeme, hogy *P. Koller* szerint „3000, vagy talán több embert” mentett meg, tehát Pécsnek eddig ismeretlen jótévői voltak, akiknek emlékét eddig csak egykorú író néhány sora örökítette meg.

Leégett a város a körülötte lévő részekkel együtt, leégett a jezsuiták majorja és magtára, 800—900 köből búza lett a lángok martaléka. A rendházban néhány könyvön és kis boron kívül egy garas értékű tárgy nem maradt. Éjjeli pihenőre még szalmazsákjuk sem volt. Készpénzben elvittek a rácok 630 és még néhány forintot, amely összeggel ebben az évben a házat el lehetett volna tartani. *P. Koller* nem gondolhatott arra, hogy Pécssett állandóan tartózkodják. Élelmet a falvakból nem lehetett volna beszerezni, mert a lángok nap nap után csaptak össze a községek fölött. Szerinte a kurucok rosszabbak voltak a törököknél, de a rácok még a tatárokon is túltettek. Társának, *P. Wagnernek* is Szigetvárt kellett maradnia. A pécsi menekült szerzetesrendek mégis elhatározták, hogy egy-egy tagjuk a tulajdonjog védelmére Pécssett marad. Veszély idején ismét Szigetvárra, vagy a hegyek közé menekülhetnek. A jezsuita rendház, habár nem égett le, teljesen lakatlanná vált, az összes ablakok és ajtók össze voltak zúzva és a vasalásokat elvitték a rácok. A kár, amelyet a rendház a kurucoktól és rácoktól szenvedett 9000—10.000 forintra rugott. *P. Prentaller* akkor nem tartózkodott Pécssett. A rácok nem felejtették el, hogy a városban különösen az ő sürgetésére vették el a rácoktól a templomot és az ő indítványára lakoltatták ki őket a város területről. „Ha kezükbe került volna — írja *P. Koller*, — bizonyára elevenen megnyúzzák”.

Kár, hogy a 4 jezsuita meggyilkolásáról hiányzanak a közelebbi adatok. Nincs abban kétség, hogy a rácok katolikus hitük miatt gyil-

² *Rois* Bálintot Radanay nevezte ki kanonokká, de Lipót király nem erősítette meg. (K. L. 76. 3.).

kolták meg őket és azért, mert ezt a hitet terjeszteni merészelték. A rácok maguk is ezt ismételtén bevallották. Csak társukról, *Szmiljanovich* Lukács haláláról tudunk valamivel többet. Ez mint kiegészítő világi pap a rendházban lakott. Mikor a rácok betörték és ő nem tudta, hogy rácok, az egyik átmenő embert megkérdezte, kik azok a csapatosan lovagló alakok. Megtudván a valóságot, így szólt hozzá: „Fiam, rosszul járunk, mind elveszünk”. Hozzátette még, hogyha ő meghal és a másik túléli, akkor nyilvánítsa ki halála után, hogy a Makár-hegyen levő szőlőt hála fejében a sok jótéteményért a jezsuitákra hagyja. Ezután *Szmiljanovich* bement a rendházba, hogy — mint mondta — a halálra készüljön. A rácok először rálöttek, utána majdnem tövestől levágták a fejét, úgyhogy alig függött össze testével. Holttestét egy láda tetején találták, ruhája köröskörül égett, csak néhány vödör vízzel sikerült ezt eloltani, különben talán a rendház is lángba borult volna. Hogy a rácok Pécsen oly kíméletlenül garázdálkodtak, ennek az oka hihetőleg a velük bevonuló 40 kalugyer és vladikájuk bujtogatása volt. Különféle megjegyzéseikből arra lehetett következtetni, hogy Slavóniában és a szomszédos Baranyavár- és Tolnamegyében az összes katolikusok kiirtására törekedtek. Ezenkívül a rác katonák tudatában voltak annak, hogy a német katonaságra rájuk szorul. Különbösen a rác és német határőrség közt nem uralkodott barátságos viszony, sőt előreláthatólag vérengzésre került volna köztük a sor, ha a király ennek megelőzésére nem küld 800 német lovas és 1000 gyalogost a zabolátlan, gyülelész tömeg megfékezésére.

A romokban heverő Pécs képének kiegészítésére hadd idézzük még *Glavinich* Sebestyén kanonok 1704. május 6-án írt szavait: „A Jézus-társaság rendházát és templomát, miután az ajtókat és ablakokat betörték, teljesen kirabolták és betörték a székesegyházba is, amelyből minden fölszerelést elvittek néhány kép, három mozgatható oltár és 2 misekönyv kivételével, úgyhogy nem maradt kehely vagy fölszerelési tárgy, amellyel a sz. misét bemutatathatnók. A kanonokok házaikat kifosztották, magukat a kanonokokat — tisztességgel legyen mondva — az utolsó ruhadarabig levetkőztették. A ferencesek, domonkosok, pálosok és kapucinusok kolostoraiból csak a falak és a tetőzet maradt meg, minden egyebet elhurcoltak. A pálosok rendháza és temploma, valamint a domonkosok rendháza a város nagyobb részével együtt porrá égett. És mindezt a segédc csapatok vitték véghez. Ami még a legszörnyűbb, a szentségtartót is széttörték és a szentostyákat a templomban szétszórták. Mi, papok az egész lakossággal Szigetvárra menekültünk, hogy megmentjük életünket, és innen csak nemrégén tértünk vissza főtisztelendő *Koller* atyával, akivel a szükség kenyerét esszük és a szomorúság vizét isszuk. Közben szüntelenül rettegünk a rácok folytonos betörései, lopásai és rablásai miatt”. *Glavinich* a levél végén kérve kéri a címzettet, hogy vagy a primásérsek révén, vagy más úton-módon a sz. misére szükséges fölszereléshez juttassa, hogy legalább ő tehessen eleget a nép kívánságának, miután a plébánosok legnagyobb részét már meggyilkolták.³

³ L. Hodinka Antal. Négy egykorú jelentés az 1704.-i pécsi rác dúlásról 58.)

VII.

PÉCS VÁROSÁNAK HIRES FOGADALMA.

A következő fejezetben csak arra szorítkozunk, hogy bírálat nélkül leírjuk a történeteket, a művelt olvasóra bízunk, hogy az eseményeket nem a mai, hanem annak a régiebb, hitéért lelkesedő kornak szelleméből ítélje meg.

1692-ben a pestis, amely eddig már ezernél több áldozatot követelt, engedett dühéből és lassan véget ért. A nép ismét föllélekzett és a ragályos véstől való megszabadulás emlékére és a hála kifejezésére különös tervvel foglalkozott. Elhatározták, hogy a katolikus hitet minden veszélyeztetés ellen megóvják és megszilárdítják, ennek következtében nem fogják tűrni, hogy idegen vallású a város falain belül letelepedjék, hadd legyen a város lakossága vallási szempontból is erős és egységes. A pécsiek erre a lépésre annál inkább érezték magukat följogosítva, mert városuk püspöki székhely és a környék központja. Illőnek találták azt a fogadalmat ahhoz a városhoz, amelyet az apostolfejedelmek tiszteletére sz. István magyar király alapított és bő alapítványokkal látott el azon a földön, amelyen bőven terem gabona és bor. Könyörgésnek is nézték azt a fogadalmat, hogy Isten irgalmassága a jövőben megóvja a járványtól, amely már ismételten ütötte föl fejét ezen a vidéken. A fogadalom szövege a következő: „Mi mint a város bírása, a városi hatóság és a pécsi lakosság fogadjuk a mindig szeplőtelen Szűz, Isten anyja Mária és az egész mennyei udvar színe előtt a mindenható Istennek és megígérjük és ugyanezzel a fogadalommal összes utódainkat és mind a két nembeli örököseinket mindenkorra és visszavonhatatlanul lelkiismeretükben kötelezzük, hogy Pécs városában, bármilyen kültelkein, vagy bármilyen területen és földön, amelyekre a város joghatósága kiterjed, vagy ki fog terjedni, lutheránust, kálvinistát, schizmatikust, unitáriust, zsidót, pogányt, vagy más az egyházon kívül állót nem fogunk tűrni és nem engedjük meg, hogy ilyenek állandóan itt tartózkodhassanak és köztünk lakhassanak. Fogadjuk és megígérjük a mindenható Istennek, hogy az örökségből való kitagadás terhe alatt sem fiainkat, sem leányainkat nem engedjük más hitűekkel házasságra lépni. Ha pedig még akadna valahol nemkatolikus család és 2 hónap leforgása alatt nem lép katolikus hitre, különbség nélkül a városból és ennek összes területeiről kiutasítjuk. Könyörögve könyörgünk tehát Hozzád, Irgalmas Atya, és Jézus Krisztus vérére, a boldogságos Szűz és az összes szentek érdemeire kérünk, hogy amint a Te sugallatodra ezt a fogadalmat letettük, úgy ennek teljesítésére bőséges kegyelmet adni és a mi tájainkról a fenyegető pestist és a törökök harci dühét a Te jóságos és csodatevő jobboldal távoltartani és megsemmisíteni kegyeskedjél. Ezt a fogadalmat minden évforduló alkalmával meg fogjuk újítani és semmi szín alatt nem tűrjük, hogy a jövőben a városi hatóság tisztújításakor, bírói állásra vagy a városi hatóság tagjai közé valakit befogadjanak, ha megelőzőleg külön, még pedig beiktatása előtt, nem teszi le, illetve nem újítja meg ezt a fogadalmat. Ha ezenfelül valaki értesülne arról, hogy valahol idegenhitű lappang, köteles ezt vagy a püspöknek, vagy a plébánosnak, vagy a városi hatóságnak följelenteni“. Ezt a fogadalmat Pécsen a jezsui-

ták templomában tették le a sz. mise alatt húsvét másodnapján 1692-ben. Hogy mindennek nagyobb nyomatéka legyen, Magyarország primásérseke tudomásul vette, helybenhagyta és érseki és primási tekintélyével nagyobb pecsétjével megerősítette.

A krónikás szerint ez oly mélyreható döntés volt, hogy a pokol hatalmának mozgolódását előre lehetett sejteni. Oly nagy visszatanást váltott ki, hogy a fogadalmat általánosan veszett ügynek tartották, ha csak az isteni Gondviselés különös módon nem lép közbe. Hallatlan, milyen fondorkodással támadtak a fogadalom ellen. Először a zsidók fújtak riadót azokkal együtt, akik haszonlesésből velük tartottak. Az utóbbiak közt akadtak tekintélyes emberek, akik a jók megtévesztésére váltig erősítették, hogy hisznek Istenben. Oda-fajult a dolog, hogy egyes reformátusok, lutheránusok, unitáriusok azzal fenyegetőztek, hogy ők bizony nem térnek katolikus hitre, hanem inkább elhagyják a várost arra az esetre, ha a zsidókat kiutasítják.

Nagy nehézséget okozott az az ellenvetés, hogy a kincstári tisztek véleménye szerint ez az eljárás az adók csökkenése miatt káros befolyással lesz a kamarai pénztárra. Ez a számottevő embereknek szöveget ütött a fejükbe, mert a katonaság és a kamara együttműködésével kellett számolniok. Végre a kincstári főbiztos, a várparancsnokkal egyetértve, bizonyos pénzösszeg ellenében megadta a zsidóknak az engedélyt, hogy tovább is Pécsen tartózkodhatnak. Erre a váratlan fordulatra a pécsi hatóság és lakosság érthető okból megdöbbsent. Könnyek között fordultak a jezsuita-rendház előljárójához, mint plébánoshoz. A legmélyebb elkeseredés hangján elpanaszolták, hogy így a katolikus hit és a fogadalom a legnagyobb veszedelemnek van kitéve, ha ölbetett kézzel nézik az ügy további fejlődését. Magyaráztatták a plébános előtt azt a súlyosbító körülményt, hogy a közömbös viselkedés csak növelné a botrányt, ennek pedig nemcsak a város, hanem a környék hívei is kárát vallanak. Megtántorodnak azok is, akiknek megtérésére volt némi remény. A mondottak a plébános atyai szívére mély benyomást gyakoroltak, úgyhogy a főbiztosnál kihallgatásra jelentkezett. Kimondhatatlanul rosszul esett neki, hogy a főbiztos lakásán fontoskodó zsidóknak és pártfogóiknak gúnyos és lenéző pillantásait kellett látnia. A főbiztos azonban udvariasan fogadta és mind a ketten leültek. A főbiztos azonnal a város fogadalmára terelte a beszédet. Mindenekelőtt azt hangoztatta, hogy a városnak nem lett volna szabad ilyen fogadalmat tennie. Másodszor fejtegette, hogy ez a fogadalom a kamarai bevételek kárára válik, holott őfelségének pénzre van szüksége. Ilyen és hasonló kifogásokkal sértegette a plébános jámbor lelkiületét. A rendház főnöke erre a hit sz. ügyében szót kért, amire a főbiztos készségesen ráállott. A szólási engedéllyel élve, szerényen föltárta nézetét, előadta, hogy a fogadalom tárgya nem tartozik a világi hatóság jogköréhez. Másodszor, ha Istennek úgy tetszenék, az összes polgárok, férfiak és nők, szerzetesi pályára léphetnének a király és a kamara jogsérelme nélkül. Harmadszor: A királyt olyannak ismeri, mint aki a hívek lelki üdvösségét és hit terjedését szíven viseli. Negyedszer: Az apostoli király tekintélye semmiképen nem szenved csorbát, ha az összes máshitűek katolikus hitre térnek át. Ötödször: A királyi és

apostoli felség az újonnan visszahódított városokra és őrhelyekre nézve máskor is nyilvánította akaratát, hogy t. i. ilyen helyeken nem-katolikusok nem kaphatnak tartózkodási engedélyt. Hatodszor: Igaz, hogy a király őfelsége ebben a háborús világban pénzre szorul, de nem akarhatja, hogy a zsidók miatt botrány történjék és a sz. fogadalom háttérbe szoruljon. Miután a főbiztos mindezt végighallgatta, ridegen csak annyit mondott, hogy a zsidókkal évi 100 forint beszolgáltatása ellenében már megegyezett és úgy döntött, hogy a városban maradhatnak. A házfőnök megegyezésért kért szólásra engedélyt. Most már a főbiztos szívére akart hatni és rövid, velős szavakkal magyarázta, milyen méltatlan ez az eljárás. Ez a jelenet annyira meghatotta a hatósági emberek és polgárok jámbor lelkületét, hogy elfordulva szabad folyást engedtek könnyeiknek. Hozzátette a házfőnök, hogy nem áll ugyan jogában a rendházat adósságba keverni, ha azonban az egyházi törvények templomok javítására, szegények támogatására, foglyok kiváltására a templom sz. edényeinek felhasználását is megengedik, akkor ő a katolikus hit védelmére, a lelkiismeretek fölszabadítására és a fogadalom megőrzésére ezer örömmel áldozná föl azokat a sz. edényeket. Ilyen tárgyak azonban most nem állanak rendelkezésére, de mégis minden úton-módon meg akarja akadályozni Krisztus megbántását, el akarja háritani azt a veszedelmet, hogy a fogadalmat és a lelkiismeretet botrányos módon lábbal tapossák. Késznek nyilatkozott, hogy azt a 100 forintot inkább összekoldulja, míg a kincstár másképen nem rendelkezik. Ne diadalmaszkodjanak a zsidók a város fogadalmának rovására és ne töltsék el keserűséggel a pécsi katolikus közönség szívét. A főbiztos beleegyezett az előterjesztésbe és azonnal kiadta a parancsot, hogy a zsidók 3 órán belül vagyonelkobzás és börtönbüntetés terhe alatt kötelesek a várost elhagyni. A zsidóknak és pártfogóiknak ez a határozat érthető fájdalomt okozott, de annál inkább örült a lakosság. A bonyodalom azonban ezzel még nem ért véget. A zsidók egyenesen a várparancsnokhoz fordultak, támogatását kérve. Ez azonnal elküldte titkárát a főbiztoshoz, hogy intézkedését hatályon kívül helyezze. A titkár előadta ura nézetét, és visszaidézte a főbiztos emlékezetébe azt az ígéretét, amelyet a zsidók érdekében már előbb tett, fölhánytorgatta a kamarai bevételek csökkenését, szóval: be akarta bizonyítani a fogadalom érvénytelenségét.

A főbiztos erre azt felelte, hogy igenis visszaemlékszik adott szavára, ámde akkor nem volt még tudomása arról, hogy az esztergomi érsek ezt a fogadalmat helyeselte és saját pecsétjével megerősítette és hogy őfelsége is megadta beleegyezését. Megemlítette, hogy a jezsuita rendház főnöke a fogadalom és hívei védelmére ígérete szerint kegyes adományokból fogja azt a 100 forintot összegyűjteni. Azért tiltotta ki a zsidókat a városból és a város területéről, mert ittmaradásuk törvénytelen lett volna.

A házfőnök ilyen előzmények után joggal tarthatott a főbiztos haragjától, mint akinek kellemetlenséget okozott, de ez csodálatos módon megváltozott. Ezentúl nagybecsülte a rendet és a fogadalom ellen többé nem volt kifogása. Sőt a rendház lakási viszonyainak javítására sajátjából ismételten 100 imperiálist ígért és a kollegium építésére a legalkalmasabb helyen 2 házat ajánlott föl. Ezenfölül a

leg hivatalosabb módon egyszer és mindenkorra tiltotta ki a zsidókat a városból és a város területéről olyformán, hogy a rendelet áthágóira 100 aranyat kitevő bírság és áruik elkobzása várt, továbbá elengedte azt a 100 forintnyi évi összeget. Jóindulatáról tanuskodik az is, hogy súlyos sebesülés következtében beállott halála előtt angol ónból készült tálaló készletet adományozott a jezsuitáknak. Jámborul és a szentségekkel ellátva szenderült jobblétre.

A támadás szerencsés visszaverése után a katolikus ügy nagy léptekkel haladt előre. Nem tartozott a ritkaságok közé, hogy a lakók vendégeiket, szolgálóikat vagy szolgálóikat katolikus hitre térítették. Az évi megyei közgyűlésre a házfőnököt hívták meg, mint a rend képviselőjét, ettől kezdve a megyei gyűlésnek rendes tagja lett. Az alispán, esküdtek, főbírák és az egész tisztikar megkezdhetette a hazai törvények szerint működését. A krónikás szerint ez volt a mohácsi vész után beállott tespedés megszűnésének első egészséges jele.

Előfordult egyszer, hogy nemkatolikust ajánlottak tisztviselőnek és már-már azon volt, hogy a hivatalos esküt letegye, mikor a házfőnök hivatalánál fogva és a papság nevében megválasztása ellen óvást emelt. Nem adhatta beleegyezését arra, hogy ebben a vármegyében más hitűek mint köztisztviselők szerepeljenek. Azzal indokolta tiltakozását, hogy az első magyar királyok idejében ilyesmi nem fordult elő, de még Lajos király mohácsi veresége után az utolsó időkig sem volt rá eset. A török korra sem lehet hivatkozni, mert akkor vármegyei élet egyáltalában nem volt. Az összes katolikus jelenlevőknek tetszett a főlészóalás, elejtették a református jelöltet és katolikust választottak az üresedésben levő táblabírói állásra. A vármegyei jegyzőkönyvbe hivatalosan bevezették azt a határozatot, hogy más hitű nemes soha vármegyei tisztviselői állásra ne tarthasson igényt. Ezzel csak az idevágó régi döntést újból megerősítették. Ez a lépés más hitű falvakban és az ingadozók lelkében, akik a nagy paphiány miatt nem tudtak hitükben megszilárdulni, nagy riadalmat keltett. Be kellett látniuk, hogy a katolikus hitnek egyre fokozódó térfoglalásával saját hitük mindig jobban háttérbe szorul.

Majd Veszprémből, Pápáról és más protestáns vagy református vidékekről szándékoztak Pécsre nagy számban letelepedni. Vonzotta őket a föld termékenysége, az egészséges víz, és a vidék szépsége. Csak azt szerették volna maguk számára kikötni, hogy a fogadalom ne fossza meg őket a szabad vallásgyakorlattól. Még jobban vonzotta a táj szépsége és termékenysége a műveletlen, kóborló rác parasztokat. csapatosan özönlettek be ezek a görögkeletiek Baranyába és Pécsre. Úgy tetették magukat, mintha ők is az itt élő, de már az egyház egységére lépett rácokhoz akarnának csatlakozni. A fogadalomról tudni sem akartak és mikor tudtukra adták, hogy csak vagy távozás vagy egyesülés közt választhatnak, a jezsuita atyákat és a hatóság embezeit ajándékokkal akarták megvesztegetni. Ezek természetesen visszautasították az ajándékokat és tovább megmaradtak azon az állásponton, hogy itt más hitű nem telepedhetik le. Nemsokára a jezsuita házfőnököt felkereste a kalugyer, vagy rác prédikátor, és csodálkozásait fejezte ki, miért kell az ő juhainak szétszóródniuk. A házfőnök azt felelte, tudja-e, mi az akol, kik a juhok, ki a pásztor. Értse meg, hogy ebben a városban a katolikus egyház az akol és a juhok a kato-

likus hívek, a pásztor elsősorban Krisztus földi helytartója, vagyis sz. Péter utóda, a római pápa, utána következnek az érsekek, püspökök és plébánosok. Ha az egyház fejével nem akar egyesülni, távol áll az egyháztól és saját magát közösítette ki. Erre a kalugyer: „En semmiféle más hitet nem vallhatok, mint azt, amelyben születtem és nevelkedtem“. A vakmerő kijelentésre megdöbbenek a rendház jelenlevő tagjai és a város elöljárósága. Egyrészt érezték, hogy a fogadalmat komolyan kell venniük és lelkiismeretüket kell követniük, másrészt a kalugyer viselkedésében látták a rácok harcias fellépését is. Előrelátható volt, hogy a kiutasítás bonyodalmakat fog okozni. Ilyen nehéz körülmények között más nem maradt hátra, mint Isten segítsége, amelyet imádságaikkal és áldozataikkal könyörögtek le az égből. A püspökhöz, majd a kamara főtisztjéhez fordultak, mint aki egyúttal a vármegye alispánja volt. Az utóbbi a tőle megszokott ügyességével a fogadalmat érdekében maga elé idézte a hit- és esküszegő kalugyert és alattvalóit; hitszegésükért kérdőre vonta őket, büntetéssel fenyegetőzve. Miután a kamara főtisztje a tárgyalás során vétségüket megállapította, így ítélkezett: Ha egy hónapon belül meggondolják a dolgot, és katolikus hitre térnek, minden rendben van. Ha pedig vonakodnak, akkor a régi török stílusban épült és most a plébánia joghatóságához tartozó templomukat el kell hagyniuk és egyúttal a városból és ennek környékéről el kell távozniuk. Miután a hónap elmúlt, a megyés püspök, az alispán, a megye főbírái, a városi bíró és a kiküldött tanácsstagok vármegyei közgyűlésre jöttek össze. Azon tanakodtak, hogy határozatuknak érvényt szerezzenek. A szőszegő rácoktól visszakövetelték a templom kulcsait, amelyeket minden ellenkezés nélkül átadtak a püspöknek. Ez pedig az egész közgyűlés színe előtt a jezsuiták kezébe adta a kulcsokat azzal az indokolással, hogy ők már körülbelül 100 év óta, tehát a török hódoltság napjaiban is, a plébániai teendőket a legnagyobb buzgósággal végezték. A rác nép mindazonáltal tovább mozgolódott. Új terveket eszeltek ki, mikor a városból való távozásukat kezdték sürgetni. Minden szegyenérzést félretéve, megint megvesztegetéshez folyamodtak. Aranyat, ezüstöt és mindenféle egyéb ajándékokat ajánlottak föl a város elöljáróságának és a jezsuitáknak. Nem érvén célt, meglehetősen összeg ellenében most már csak azt kérték, hogy legalább a város külterkein telepedhessenek le és hogy prédikátort tarthassanak. A házfőnök erre csak annyit jegyzett meg, hogy inkább Core, Dathan és Abiron sorsára akar jutni és inkább a föld alá temetkezik,¹ de ajándékpénzért nem sérti meg a fogadalmat és saját lelkiismeretét, csodálkozását fejezte ki együgyűségük miatt, hogy Krisztus vérét az ő egyházában áruba akarják bocsátani. Fölvetette azt a kérdést, miért szegülnek ellen, mikor elvégre csak az ő lelkük üdvösségéről van szó. Gondolják meg, hogy régi főpapjaik, görögszertartású szentjeik és elődeik a római egyháznak mindig hűséges fiai voltak. Ne felejtsek el, hogy sz. Szilveszter, sz. Gergely a római egyház főpásztorai és a görögszertartású hívők ragyogó csillagai voltak. Nincs különbség a római- és görögszertartású szentek között, mind Krisztus küzdő egyházából az Ő dicsőséges egyházába emelkedtek föl. Ez jele annak, hogy régen a görög- és rácszertartású népek a római pápát fejüknek ismerték el, miért

¹ Mcs. 16.

írtóznak tehát annyira a római pápa nevével? Ezen kívül vegyék fontolóra, hogy a római pápától való elpártolásuk után a zsidókkal együtt törvény és király nélkül szétszóródtak a pogányok közé, azóta felekezetük vallásalapítójuknak egyetlen egy elvitázhatatlan csodajelét, sem szentet nem tudtak fölmutatni, aki t. i. a schizmatikus vallás követésével lett volna szentté. Másrészt pedig a vakok is látják a római egyházban a csodákat és láthatják a schizmatikusok is a római egyháznak csodatevő új szentjeit. Ezek közül említette a házfőnök sz. Ignácot, akinek csodálatos segítségét az ő családanyáik és a szerencsésen született gyermekeik is tapasztalták. Tudhatnák, hogy nekik nincsenek igazi szentjeik, mert sz. Jeromos, damaszkuszi sz. János, aranyszájú sz. János, sz. Cyrill, Gergely és Szilveszter pápák sohasem voltak schizmatikusok, ellenkezőleg mindig az egyház hű fiainak bizonyultak. Térjenek tehát észre és ne vonakodjanak a római kat. templom látogatásától. Így magyarázta a házfőnök álláspontját.

A háromnapos megfontolási idő letelte után a rácok azzal álltak elő, hogy szeretnének ugyan egyesülni, de a római pápához ne legyen semmi közük. Válaszul mondták nekik, hogy egyesülni akarni a római pápa kizárásával annyit jelent, mint szavakkal játszani és az esküvel visszaélni, mert ha rác, görög, rutén és oláh a katolikus egyházzal egyesül, ezzel együtt a pápát is elismeri. Ha pl. németről, magyarról, olaszról, lengyelről azt mondjuk, hogy pápista, akkor ez az elnevezés a pápa főhatósága alá való meghajolást és alárendelést jelzi.

Ha igaz, hogy az igazság gyűlöletet szül, akkor állott ez fokozódott mértékben azokról a schizmatikusokról. Nagyon elevenre tapintottak a házfőnök szavai. Minthogy tettetéssel, képmutatással, ajándékokkal és fondorkodásokkal itt Pécsen kudarcot vallottak, a megszokott eljárással a szigetvári várparancsnoknál próbálták szerencsét. A behizelgő ajándékok itt megtették hatásukat. A várparancsnok kapzsisága takargatására azt a gyülelész népet katonaságnak minősítette. Így kivonta őket a városi előljáróság, a püspök és a kamara joghatósága alól és a schizmatikus hivatalnoknak, mint független bírónak rendelte őket alá.

A visszahatás nem maradt el, a rácok ismét fölülkerekedtek. Büntetlenül a legvakmerőbb rágalmakat szórták a római kat. vallás, a polgárok és jezsuiták ellen. Ki sem lehet mondani, mennyi méltatlanságnak és zaklatásnak voltak a jezsuiták ilyen erőszakos emberek részéről kitéve. A várparancsnok még azzal tetőzte meg a bajt, hogy helyettese által a rác templomnak az előbb elkobzott és a jezsuitákra bízott kulcsait erőszakosan elvetette, miután pusztán felszólítással nem tudott célt érni. Nem szégyelte erre a császári és királyi karhatatalmat fölhasználni. Megtörtént az is, hogy a sz. Erzsébet templomát minden törvényes eljárás csúfságára erőszakkal feltörette és a templomot a schizmatikusoknak adta át. Miután ezek rágalmozó és gyalázó levelekkel merészelték a missziós atyák becsületét sárba rántani, a várparancsnoknak nem volt ez ellen szava. Tűrhetetlen vakmerőségében már a megelőző évben annyira ment, hogy hamis és igazságtalan vádakkal meg tudott nyerni egy római bíborost. Sőt, ami több, a rend általános főnökének azt merte javasolni, hogy helyezze el a pécsi házfőnököt és fossa meg hivatalától. Azt hitte, hogy ilyen változás

után magától lanyhul el a fogadalom körül kifejtett buzgóság, úgy-hogy lassan elveszti érvényét.

Ámde a rendtartomány főnöke az általános rendfőnök előtt föl-tárta az aljas fondorkodásokat. A pécsi rendházban ennek következtében semmi változás nem történt. A templomnak schizmatikus kézbe való átadása az újonnan megtértek sorában, valamint az áttérés gondolatával foglalkozók és máshitűek szemében nem csekély megbotránkozást keltett. Minthogy a botrány megtorlására és a magasra fölcsapott lángok eloltására csak a bécsi udvar nyújthatott módot, oda-fordultak.

A várparancsnok ennek neszét vevén, jónak találta a jogtalanul följajánlott karhatalmat visszarendelni. Továbbá a sz. Erzsébet templomának kulcsait visszakövetelte a schizmatikusoktól. A püspök újból a jezsuitákra bízta a kulcsokat és a következő napon, amely éppen vasárnapra esett, a nép nagy részvétele mellett körmenet indult a nevezett templomhoz, ahol fölhangzott a Te Deum. A népnek rendkívüli öröme visszaadták a templomot a katolikus istentisztelet céljainak, miután az ilyenkor szokásos kiengesztelési szer-tartásokat elvégezték. De még most sem mult el minden veszedelem. Hogy a hamu alatt lappangó parázs nem tört ki lángokba, ezt egy kiváló pártfogónak köszönhatték, aki a várparancsnokot kérte, vonja meg a schizmatikusoktól a katonai támogatást, amely a fogadalomnak és a vallás ügyének annyira árt. A várparancsnok most a jóindulat és barátság álarca alatt váratlanul és kimérten kiadta azt a rendeletet, hogy az összes rácok 15 napon belül tartoznak Pécs városát elhagyni. A császári hadsereg nem tudta mire vélni a dolgot. Mennyire hiányzott a várparancsnokban az őszinteség, abból is világos, hogy a város és a jezsuiták ellen minden úton-módon gyűlöletet akart kelteni. Azért *Caprara* Aeneas tábori fővezérnek rágalmaktól hemzsegő levelet írt, amelyben a rácokat kegyelmébe ajánlja, a jezsuitákat pedig pellengérré állítja. Ez mint a vízbe dobott kő hullámokat vetett és ezek mindig tovább terjedtek. Mit tegyenek a missziós atyák? Tovább bíztak Istenben, túrtak és szenvedtek. De akár mennyire is tombolt a vihar, hitbuzgóságukból és a fogadalomból nem engedtek és annál buzgóbban imádkoztak.

De nemcsak a város falain belül, hanem kívül is aggasztó bajok mutatkoztak. Az újonnan megtért vidékiek ingadozása ugyanis lidércnyomás gyanánt nehezedett lelkükre. Néhány falu teljesen pap nélkül maradt, mert a pestis miatt nem lehetett segítségükre sietni, utóbb pedig a háborús viszonyok okoztak nehézséget. Így megesett, hogy némelyek teljesen elszakadtak a katolikus hittől, mások a vallás iránt elhidegültek. Hiányozván bennök a szükséges lelki erő, a hitben való közömbösség egyre terjedt, jobbra-balra ingadoztak, sőt szentségtörően is járultak az Úr asztalához. El kellett magukat határozniok, hogy a hit mécsesét ismét kiviszik a szomszéd falukba. Ha török, ha szakad, nem néztek többé a tengernyi nehézségekre, hanem nagy bátran újból kiterjesztették apostoli működésüket a vidékre, ahol bő aratás várt rájuk.

1693-ban a hivatott tényezők megint kénytelenek voltak a rácok ügyével foglalkozni. Miről volt szó, a tárgyalás lefolytatásából világos.

Ezen elnökölt Nagy László, mint öfelségének az összes kanizsai és a Duna és Dráva közt fekvő javadalmak adminisztrátora és egy személyben Baranyavármegyének alispánja, jelen voltak *Pinderóczy* esküdt jegyző, *Delisimonovich* János, *Pávich* Ignác és Ferenc szolgabírák, *Cherdy* Fábián és *Lendvay* Mihály alszolgabírák, *Bedekovich* Kristóf, *Potorluky* Mihály, *Szomborlich* Márián vármegyei esküdtek, továbbá *Millekovich* Mihály valpói, *Ekhard* Pál siklói, *Blagota* Gergely újpalánkai provizorok, végül *Szőkey* János és *Balogh* Ferenc. A püspök nevében *Visa* János mint püspöki helynök, *Bedekovich* Kristóf mint városi jegyző a görögkeletiek ellen irányuló vádjaikat a következőkben foglalták össze: 1. A görög nemegyesültek a város visszafoglalása után nagy merészen, készakarva és nem a legjobb szándékkal tolakodtak be a városba és itt a török mecsetet, hol ezelőtt a hely kiengesztelése után római katolikus szerzetesek miséztek, lefoglalták maguknak és itt a kalugyer saját szertartása szerint tartott istentiszteletet. Pátriárkájuk pedig, mikor ideérkezett, azt mondta, hogy a katolikus szerzetesek ott tartott miséikkel megszenteltségtelemtették a templomot és ezért nem engedheti meg, hogy görögkeleti papjai ott tovább is liturgiai cselekményeket végezzenek vagy misézzenek. Így döntött a pátriárka, noha előbb a br. Miglio-féle bizottságnak megígérték, hogy az összes görögkeletiek püspökeikkel és plébánosaikkal együtt a római katolikus hit egységére lépnek. Mégsem törődtek az esküvel és a megerősített ígérettel, a főbb ünnepeket sem tartják meg, a király határozott rendeletével szembe helyezkedve. Keresztény nőkkel az illetékes plébános tudta nélkül házasságra lépnek és ezeket ütlegekkel kényszerítik a katolikus hit elhagyására, halottaikat nem engedik katolikus temetőben elhantolni, sőt árucikkeikért kétszer annyit követelnek, mint ezelőtt a zsidók. Továbbá, mikor a helybeli plébános Vízkereszt ünnepén az egyház szokása szerint olyan házakba ment, ahol tudomása szerint a katolikus egyházzal egyesült görögkeletiek laktak, ezek vagy kereket oldottak vagy az ágy alá bujtak. A szökevények nem tértek vissza mindaddig, ameddig a plébános ezen a tájon tartózkodott. Sokan azt mondták, hogy inkább levetik ruhájukat, de nem tűrik, hogy valaki szentelt vízzel meghintse őket. A nagy ünnepeken, úgymint karácsonykor, husvétkor és pünkösdkor nem miséznek a kalugyerek saját szertartásuk szerint, amint erre az egyesség megpecsételésére esküt tettek, a többi lakók sem jelennek meg illendőképen a sz. misén. Mindezek és más sérelmek a katolikus egyház és a polgárság ártalmára vannak és ellenkeznek a hazai törvényekkel. Ezért a jelenlevők úgy döntenek, hogy az összes görögkeletieket mint esküszegőket, mint a város békéjének nyílt ellenségeit, a városból ki kell űzni és templomukat, mely a sz. Erzsébetről elnevezett kórházé volt, ismét át kell adni kórházi használatra. Így szólt az indítvány. A tárgyaláson jelenlevő görögkeletiek és kalugyereik most egyszerre bevallották, hogy eddig az esküvel nem sokat törődtek és megígérték, hogy a jövőben mindenben a katolikus egyházhoz akarnak alkalmazkodni. Ugyanakkor tudtukra adták, hogy ellenkező esetben nem maradhatnak együtt a többi keresztényekkel. Vagy egye-

sülnek egy hónap leforgása alatt a plébánostól megszabott formában, vagy többé nem lehet itt maradásuk.¹

Ezt a határozatot Nagy adminisztrátor teljesen magáévá tette, de másrészt megint megfontolási időt adott nekik. Föl kell tételünk, hogy érvényt is tudott szerezni a határozatnak. Mik voltak az ügynek további fejleményei, erről hallgat a krónika. Bizonyára úgy maradt, mint eddig, és akadtak olyanok, akik elhagyták a várost és a város területét, mások vagy komolyan vagy csak színelég tértek meg. A várostól nyugatra, a m. ürögi határban az országút mellé telepedhettek le azok, akik nem akartak egyesülni. G. kel. kápolnájuk is volt ott. A község első neve Rácürög, majd Rác-város volt.²

VIII.

JÓTÉKONYSÁG GYAKORLÁSA.

Régi és a tapasztalatból leszűrt nézet az, hogy leginkább a nyomor enyhítésével lehet a szegény ember szívéhez férni. Tisztán a lelki irgalmasság cselekedetei nem fognak rajta, ha ezeket a testi irgalmasság nem támogatja. A régi pécsi jezsuiták sem hanyagolták el az anyagi támogatást, amire bőven kínálkozott alkalom. Tudományosan képzett orvosok hiányában házi szerekkel gyógyítottak.

Az akkori állapotokra jellemző, amit a krónikás az 1687. évről följegyzett: „Voltak — így ír a krónikás — akik rokonaiktól is elhagyatva bűzös helyeken múltak ki, akiket a páter eltemetett. A még életben maradtakat, akiket a meghaltakkal együtt kint a nyílt mezőn találtak, közelebb hozták város falaihoz, nehogy a farkasok fogai közt elvessenek”. Nem közönséges türelmet tanusított a páter a leg-súlyosabb betegek közt forgolódva, ilyenkor kísérő, szerető intelmei nem tévesztették hatásukat. Jóságos szavai sok súlyosan beteg reformátust és unitáriust nyertek meg a katolikus hitnek. Nyíltan bevallották, hogy látva a páternek a betegek körül gyakorolt szeretetét és hallgatva meggyőző szavait, nem tudtak már ellenállni és ezek hatása alatt tették meg a nagy lépést. Naponta körülbelül 20, de sokszor 50 kenyeret is kiosztottak a kapu alatt várakozó szegények közt. Kézpénzben az első évben 34 forint került kiosztásra, az akkori pénzérték szerint elég tekintélyes összeg, amelyet a rendház és 2 úri ember adott össze. A nyilvános börtönök lakóit sűrűn látogatták, alamizsnát hoztak nekik. Oktatták és a börtönélet sanyarúságainak keresztény türelemmel való elviselésére bátorították őket. Szerető közbenjárásuknak sikerült 12 rab kiszabadítása, kettőt pedig a felakasztástól mentettek meg. Más kettő bevallotta, hogy a missziós atyának köszöni testi épségét, különben gonosztetteik megtorlására orrukat és fülüket vágták volna le. 17 halálraítéltet előkészítettek és megerősítettek az utolsó útra és a vesztőhelyen is ott álltak oldaluk mellett. Egyik megcsontosodott református a vesztőhelyig minden térítési kísérletnek ellenállott. Csak röviddel halála előtt puhult meg és miután nyilvánosan áttért a katolikus

¹ Káptalani Levéltár, 68.2. Közzétette Koller: VII. 162 és utána L. Brüstle, Recensio etc. 19—20.

² Szentkirályi István a Dunántúl napilapban megjelent egyik cikke.

hitre, bátor megadással állotta ki a halálbüntetést. Hogy az árvákról is gondoskodjanak, berendeztek külön arra való házat és ennek javítására 40 forintot fordítottak. A rendház részint a maga költségén, részint jószívű emberek adakozásaiból ételeket osztogatott ki. A pénzbeli adományok, valamint a kiosztott kenyér és húsfélék legalább 80 forintnyi értéket tettek ki. Ételnemüekből és egyéb szükséges cikkekből a raboknak is jutott. Ezeket nem számítva, 70—80 szegény csillapíthatta a rendház kapujában éhségét.

1688-ban legalább 30-at szabadítottak ki a börtönből, kettőnél a halálbüntetésnek más büntetésre való változtatását eszközölték ki, három halálraítélt az ő közbenjárásukra maradt életben.

Az adakozástól nem tartotta őket vissza az a sok anyagi kár, amelyet ebben az évben szenvedtek. Így pl. elvetemült emberek ismételten elrabolták állatállományukat és kerti terményeiket, hozzá még a jég verte el 2 szőlőjüket, a gabonatermést pedig az egerek tették tönkre. A nagymérvű adakozásra nem tellett volna, ha a jezsuiták annak idején nem élnek a jó alkalommal és nem szereznek földbirtokot.

1689-ben folytatták az eddig gyakorolt jótékonyságot. Ételnemüeken kívül a szegényeket ruhával is ellátták és a halálraítélt börtönlakók közül négyet sikerült közbenjárásukkal megmenteniök. Hatan nem kerülhették ki a törvény szigorát, ezeket legalább lelki támogatással látták el az utolsó útra.

1690-ben részint sajátjukból, részint mások adakozásából legalább 60 forintot osztottak ki a szegények között. Kenyérrel és különböző ételekkel naponta 50-et, néha 80-at is megvendégeltek. A katonákat sem vették ki a jótékonyság gyakorlása alul és a szükség szerint kenyeret és ételeket juttattak nekik. Három török származású, de katolikussá lett nő egy atya szorgoskodása folytán tisztességes házasságra lépett, másoknak lakást, ruhát és biztos megélhetést szerzett. 5 rabot kiszabadított a börtönből, miután jövőjükről gondoskodott. Mindez a nép lelkében mély nyomokat hagyott hátra. Sokszor ilyen és hasonló megjegyzéseket lehetett hallani: ezek az igazi lelkipásztorok, akik nem keresik a magukét vagy a miénket, hanem minket, azaz lelkünket. A lassan elharpózó pestisjárvány még rendkívül szaporította a munkát.

Amint a zavaros időkben összeesküvések nem tartoznak a ritkaságok közé, így volt ez most is. Ilyen zendülés 7 főcinkosát elfogták. A missziós atyáknak sikerült négyet közülük megmenteniök az életnek, a többiek keresztény megnyugvással fogadták a halálos ítéletet és bűnbánóan haltak meg.

Miután a pestis 1690-ben még csak 20 embernek oltotta ki életét, a következő évben teljes erővel lépett föl, új igényeket támasztva a missziós atyák áldozatkészségére.

Nem lehet csodálkozni azon, hogy olyan helyeken, ahol annyi különböző nemzetiség és vallásfelekezet együtt lakott, a veszekedések és véres verekedések nem tartoztak a ritkaságok közé. A missziós atyáknak sok munkájába került a békítés; az egyik alkalommal pl. 5 katona esett el. Hiábavalónak bizonyult a jelenlevő katonatisztek és várparancsnok tiltakozása.

Megint elhangzott 3 halálos ítélet, a páter elkísérte őket a vesztőhelyre, kettő közülük mindvégig nyugodtan viselkedett. Mikor a halálraítéltek utolsó útjukra indultak, megtörtént az a nem közönséges dolog, hogy az előimádkozó atyának nemcsak a rabok, hanem majdnem az egész kísérő nép hangosan felelt, míg a vesztőhelyre értek. Itt kissé furcsa és a kísérő atyára nézve kellemetlen eset fordult elő. Mikor ugyanis a pribékek körben fölállottak, két leány rontott be oda, az egyik ezekkel a szavakkal fordult az egyik elítélthez: „Az enyim vagy“. A másik leány látva, hogy társnője magához akarja ragadni az elítéltet, vadul ellöki onnét, leborul és az egész néptömeg előtt igényt emel arra a rabra, mint törvényes férjére. A hivatalos emberek nem tudván az ügyet megoldani, lovast menesztettek a megye főtisztviselőihez, hogy ezek intézzék el a kegyelmet kérő leányok ügyét. Mikor kérésüket elutasították, kétségbeesetten kezdtek ordítózni és tépték hajukat. Az ítélet végrehajtására kerülvén a sor, a páternek nem kis megerőltetésébe került, hogy a remény és félelem közt ingadozó rabnak ismét visszaszerezze lelkének egyensúlyát, de sikerült.

Szomorúbb volt a harmadik vége, akinek lelkét háromszoros gyilkosság terhelte. A bíróság előtt enyhítő körülménynek azt hozta föl, hogy áldozatai úgyszólván csak németek voltak. Görögkeleti volt és mint ilyen szívósan ragaszkodott hitéhez. Napokon át tárgyalt vele a missziós atya, hogy a katolikus vallás elfogadására bírja és hogy a sz. gyónás szentségével megtisztulva menjen az örökkévalóságba. Mind hiábavaló volt. Szeme elé állította a pokol büntetését, mire ő csak azt felelte, hogy ott sok társával találkozik majd. Mikor a páter a büntetés örökkévalóságáról szólt, csak nevetett. Annyira megátalkodott volt, hogy az örök életről szóló atyának azt felelte, ne beszéljen más életről, hanem a mostaniról és a halál torkából való kiszabadításról. A kivégzés napján a páter mégegyszer minden követ megmozgatott, hogy kemény szívét megpuhítsa, de hasztalanul. A térség közepén izzó fogókkal tépték a mellét, de jajszó nem jött ajkára, a fájdalmakat egykedvűen tűrte és állhatatosan hallgatott, míg végre kerékbetöréssel végezték ki. Még az utolsó pillanatban a páter térdreborulva könyörgött neki, hogy könyörüljön legalább saját lelkén, ez sem tett rá semmiféle benyomást.

1715-ben egy halálraítéltet saját pénzükön váltottak ki, hatan szökéssel szabadultak meg a halálbüntetéstől. Az atyák ezeket pártfogásukba vették és gondoskodtak biztonságukról. Az ínségesek folyton özönlöttek a rendházba, mint valamely mentőállomásra, ahol a lehetőség szerint segítettek sorsukon. Egy húszéves tolvajt a bíróság akasztófára ítélte, de az atyák erre a célra összekoldult 65 rajnai forinton kiváltották. Más kettő lelkén annyi gonosztett ragadt, hogy nagyon rászolgáltak a halálbüntetésre, de a fő az, hogy keresztény módon haltak meg.

Általános szokássá vált, hogy a súlyos betegek halálküzdelmére is kérték a páter jelenlétét.

1717-ben négyre mondta ki a siklósi úriszék a halálos ítéletet. Hármat közülük Siklóson végezték ki, ahová a *Caprara*-uradalomból külön kérték a páttert. De az már a lelkipásztorkodási élet töviséihez tartozik, hogy a legnagyobb igyekezet néha meddő marad.

Most is csak a türelem gyakorlására volt alkalom, eredmény nélkül. Az egyik halálraítélt, református, testvérgyilkosság miatt jutott oda, ahol volt. A mellette álló pátert csak sátánnak nevezte és mindenféle más gyalázó jelzőkkel illette, mikor lelkére akart beszélni, sőt követ emelt ellene, amely azonban célt tévesztett. Még magán a vesztőhelyen is lelkére beszélt, hogy a halál torkában megbocsátva ellenségeinek, legalább imádságot mondjon el vele együtt, de süket fülre talált. Még az utolsó percben is gyalázó szavakat szórt a páter ellen, buzdítva hitsorsosait, hogy a pápistákat mind halomra gyilkolják. Többet ért el a másik elítélttel, házasságtörő nővel, aki, habár nem tért katolikus hitre, halála előtt a páterrel együtt mégis a tökéletes bánatot indította föl. A halálraítéltek közt akadt még görögkeleti szakadár. Megtérésről tudni sem akart és az akasztófa alatt azzal dicsekedett, hogy neki az 1704. évi rác betörés alkalmával része volt a 3 ferences és egy kanonok meggyilkolásában és hogy utána a rendházban másokkal együtt 3 jezsuitaatyát, egy magisztert és Szmiljanovics világi papot kegyetlenül meggyilkolták. Szavaiból világos, hogy a katolikus hit ellen való gyűlöletből ragadtatták magukat erre a tetre. A lelki irgalmasság cselekedeteivel karöltve járt most is a testi irgalmasság gyakorlása.

Az ő érdemük, hogy a hívek is kötelességszerűen gyakorolták az alamizsnálkodást és így pl. 1720-ban az azzal megbízott missziós atya 80 forintot oszthatott ki a szegények közt. Ebben az évben is sok szegényt ruhával láttak el, börtönlakók közbenjárásukra hamarabb szabadultak ki, kieszközölték a büntetés enyhítését és egyet kiszabadítottak a halálbüntetésből.

Más valaki ártatlanul a börtönbe került, ahonnét az atyák közbenjárására szabadult ki. Ismét más fejvesztésre volt ítélve, akit már nem sikerült megmenteniök, de legalább azt érték el, hogy teljes megnyugvással fogadta a halálos csapást. Gondoskodtak azonban büntársainak fölmentéséről.

A halálraítélteknek az utolsó órára való elkészítés nem ment mindig simán. Mikor pl. 1721-ben egy halálraítélt nőhöz hívták a plébánost, minden törekvése mellett mit sem ért el. Konokul forgatta szemét ide-oda, úgyhogy a bíró is meghökkent. Végre jezsuitát hívtak oda, de ő is hiába erőlködött, a nő viselkedése nem változott. Ő sem tudta hamarosan, mitevő legyen a kétségbeesésében vergődő nővel. Végre sz. Ignác ereklyéjével érintette és sz. Ignác vizével hintette meg. Erre legalább elkezdett beszélni. A jezsuita atya erre azt hitte, hogy célt ért és el akarta készíteni a halálra. Reményében azonban csalódott, mert a nő tudni sem akart a halálról. Miután így minden kísérlet meghiúsult, elhatározta magát, hogy szeretettel törí majd le a szerencsétlen nő ellenállását. Elhozott neki ételt, miután már 3 napig egy falatot sem vett magához. Ez fogott rajta és rövid idő múlva jóakarattal hallgatott a páter szavaira, ki neki az örökkévalóságról és a sz. gyónásról beszélt, mint egyedüli mentődeszkáról a bűnbeesés után. Szólt azután neki a hosszabb élet hiúságáról, a halálról, amely előbb-utóbb úgyis bekövetkezik. Végre a nő lelkivilága teljesen megváltozott, meggyónt, megáldozott, nyugodtan haladt a vesztőhelyre, ahol imádkozva adta ki lelkét. A jelenlevők annál inkább épültek rajta, mert a nő előbbi megátalko-

dott lelkiületét ismerték. A betegekről való gondoskodás és alamizsnálkodás nemcsak a város lakóira, hanem a vidékiekre is kiterjedt.

Az 1722—23. tanévben éppen újév napján éjjel 11 órakor a szalmafedeles házak közt óriási tűzvész tört ki. Rövid idő alatt 5 ház és ugyanennyi személy lett a lángok martaléka. A jezsuiták azonnal ott termettek a helyszínén és segítettek a kétségbeesett lakóknak, ahogy tudtak, és az utolsó lelki segítséget nyújtották az égési sebektől rettenetesen eltorzult és halálravált embereknek. Egész éjjel és a következő napon munkába álltak, hol a haldoklónak az utolsó szentségeket szolgáltatva, hol a mentési munkálatokat irányítva.

Egy rosszerkölcű nő, aki eddig senki intelmére nem hallgatott, az egyik atya ismételt rábeszélése folytán jobb útra tért és hogy a sz. áldozásra tisztességesen megjelenhessék a templomban, ruhát is kapott.

Ebben az évben a bíróság 6 halálos ítéletet hozott, kettőt felakasztottak, a többi négyet, köztük gyermekgyilkos asszonyt, lefejezték. Hárman épületesen haltak meg, a többi 3 görögkeletit nem sikerült katolikus hitre téríteni.

1723-ban szép eredménnyel és a nép nem csekély vigasztalására vállalták az özvegyek és árvák gondozását. Most is sok bebörtönzött közbenjárásukra előbb nyerte vissza szabadságát, mások az egész büntetés elengedését köszönték nekik. Ott álltak a vesztőhelyen az elítéltek mellett, akik közül mind katolikus hitben haltak meg.

1724-ben a bíróság megint 8 halálos ítéletet hajtott végre. Heten közülük Isten akaratába való teljes megadással fogadták a halálos ítéletet. A nyolcadik hirhedt rablógyilkos volt, hiábavalónak bizonyult a páternek minden rábeszélése, hogy katolikus hitre térjen, noha görögkeleti büntársa halála előtt felvette a katolikus hitet.

Hat szegénysorsú tanuló élelmezésével gyakorolták a testi irgalmasságot, szegény diákokra különben senkisé is gondolt a városban. Rávettek az alamizsnálkodásra a jószívű embereket, hogy az ínségek ne maradjanak élelem nélkül. A következő évben 9 szegény tanuló élelmezéséről történt gondoskodás, amire a páter összekoldta a pénzt. Az 1726. év a jótékonyság dolgában méltó folytatása volt az előbbi éveknak. Ebben az évben történt, hogy 10 éves leány édes anyjával együtt ráunt a katolikus hitre és a leány az erdőbe menekült, ahol élelem nélkül 3 napig tartózkodott. Az atyák értesülvén az esetről, a leányt oltalmukba vették.

1727-ben a városban az egészségi állapot kedvezőtlenre fordult, mindenféle súlyos betegségek léptek föl. Az atyák megint régi szokásuk szerint házi szerekkel próbálkoztak és a hívek közt sokszor meglepő eredményeket értek el. Elég munka akadt a betegek és a haldoklók körül.

Az 1728. évről föl van jegyezve, hogy az árváknak visszaadták, amit mások igazságtalanul és ravaszul elvettek tőlük és szükség esetén gyámokat állítottak melléjük. Egyébiránt most is mindenkinek mindene iparkodtak lenni.

Ezennel a régi pécsi jezsuiták lelkipásztorkodásáról szóló részt befejeztük. Tanítási és nevelési működésük méltatását, amint ezt a Bevezetőben megjegyeztük, a következő évre kell halasztanunk.

P. Thalhammer János S. J.

Nem fiatal életet, hanem 13 év hijával 100 éves tölgyet tarolt le a kérlelhetetlen halál Thalhammer János személyében. A megboldogult bölcsője nem ringott magyar földön és mégis magyarabb sok másnál, mert keményen dolgozott a hazáért és a haza ifjúsága érdekében. Még mint fiatal szerzetes jött Magyarországra. Szívesen jött, mert sejtette, hogy itt működésének tág tere nyílik és nem csalódott reményében.

Mint tudósnek olyan neve volt, hogy Magyarország határain messze túl is elismerték szaktekintélyét. Szakmáját a kétszárnyú rovarok képezték. Hangyaszorgalommal gyűjtögette kedvenc rovarait, fiatalabb korában bejárta erre a célra Bosznia hegyes vidékeit, Magyarországot keresztül-kasul barangolta be. Thalhammer, rovarháló-ját tartva kezében, gyakran került a fotografáló lemezre. Légy és szunyoggyűjteménye ritkítja párját és akár országos múzeum díszére válnék. Már régen 13 legyet neveztek el róla a tudósok, hogy szak-tudása iránt való nagyrebecsülésüket ezzel is kifejezzék. Azóta ez a szám bizonyára növekedett.

Különben a megboldogult általános műveltségű ember volt. 57 éves tanári pályafutásában alig volt szak, amelyet nem adott volna elő, és minden szakba bele tudott mélyedni, e mellett kitűnő latin stílusa volt. Izig-vérig tanár volt egészen az utolsó évig. Mikor néhány évvel ezelőtt ki akarták fogni a tanárságból, szomorúan megjegyezte, hogy az nagyon furcsa lesz, ha nem mehet iskolába.

Lehetőleg még nagyobb érdemeket szerzett magának, mint pap. Még az utolsó évben is, nem törődve a téli hideggel, levánszorgott a jó öreg nap-nap után a gyóntatószékbe. Öreg koráig megőrizte szellemének bámulatos frissességét, józan ítélőképességét és főleg imádságos lelkületét.

A legnagyobb volt, mint szerzetes. Egész lényéről megnyerő egyszerűség tükröződött vissza. Híres volt arról, hogy mindig kész volt beugrani, akárhol mutatkozott betöltésre váró ür. Milyen pontos volt a szerzetesi élet betartásában, csak azok tudják, akik vele éltek. 1925-ben ülte meg szerzetesi életének 60-ik évfordulóját és még a folyó évi július 2-án érhetne volna meg gyémántmiséjét, ha az isteni Gondviselés nem határoz másképen. Áldásos földi életre tekinthetett vissza az őszbeborult aggastyán, mikor 87 éves korában elment élni örökre. *Have, pia anima!*

Pinzger Ferenc S. J.

Az intézet multja.

Intézetünk az 1912/13. tanévvel kezdte meg működését. Nagylelkű alapítója dr. Zichy és vásónkeői gr. Zichy Gyula pécsi püspök, akinek szorgalmazására a gimnázium egy ideiglenes otthonban kezdte meg működését, hogy két év múlva átvegye az újonnan felépült jelenlegi végleges otthonát. 51 tanulóval indult meg az első osztály, 1932/33-ban pedig a felvett növendékek száma a 750-et is felülmúlta.

1914-ben az intézet 32 helyiségét katonai tartalékkórház céljaira engedte át s amikor a sebesülteket 1915 nyarán más kórházakba helyezték át, négy esztendőn keresztül a Szigeti külvárosi elemi iskola osztályait fogadta be. Midőn 1919—20-ban a nyolcadik osztály is megnyílt a gimnáziumban, az elemi iskola ismét elfoglalta régi, eddig kórháznak használt épületét. Az első érettségi vizsgálaton 1920 június 8—9-én 19-en nyertek érettségi bizonyítványt.

Ebben az esztendőben indult meg az intézet irodalmi életét fel lendítő intézeti lap is, a Mecsek Alján, amelynek 1929-től kezdve kiegészítője a nagyvakáció folyamán háromszor újságalakban megjelenő „Piusz.”

1926-ban lehetővé vált az intézetnek az eredeti tervek szerinti továbbépítése, amennyiben a kollégium délnyugati szárnyának fele ez év folyamán elkészült. 1927 őszén pedig ünnepélyes keretek közt ment végbe a Jézus Szíve templom alapkövetétele. S amióta 1930-ban elkészült a templom és 1931-ben felállították az új márvány főoltárt, amelynek középpontjában a XI. Pius pápa ajándékozta Jézus Szíve szobor áll, intenzivebb lelkipásztori tevékenységre nyílt alkalom: az ifjúság s a hívek százai merítenek innen erőt az intézet céljának elérésére, a katolikus vallás-erkölcsi élet kiteljesedésére.

A lefolyt év történeti adatai.

Változások a tanári karban. A rendi előjáróság Tüll Alajos rendes tanár személyében a kollégium élére új rektort állított, akit a gimnázium igazgatójává is kinevezett; Somogyi Jenő volt rektor Szegedre távozott, Lenner József volt igazgató pedig mint igazgatóhelyettes működik tovább az intézetnél. Ugyancsak a rendi előjáróság intézkedésére új tanerökként osztattak be intézetünkhöz Mahács Károly rendes tanár Budapestről, Mogyoróssy Sándor rendes hittanár Innsbruckból, Lovas Pál polg. isk. tanári oklevéllel óraadónak Budapestről, Molnár Béla gyakorló tanárnak a pécsi egyetemről, Grelinger József óraadó tanárnak a Pius-internátusból. Selmeczy Gyula rendes tanár Szegedre, Molnár Ödön óraadó Kínába, Német Béla óraadó az innsbrucki egyetemre távozott. Lukács Andor okleveles középiskolai tanár ez évre is megmaradt intézetünknel, mint óraadó tanár.

Thalhammer János rendes tanárt még az első hónapokban teljesen ki kellett fogni az iskolai munkából s végre 1934 március 18-án bekövetkezett halála végkép kiragadta őt körünkből.

A tanulók fölvétele a június 26-án és 27-én megtartott beíratáson és a szeptember 13-i és 14-i pótbeíratáson történt. Beíratkozott 699 nyilvános és 11 magántanuló. A nyilvános tanulók száma a tavalyi 753-mal szemben 7 % visszaesést mutat.

A tanév lefolyása. A szeptember 9-től 14-ig megtartott különböző, magán-, pótló- és javítóvizsgálatok, valamint pótbeíratások megtartása után szeptember 15-én ünnepélyes Veni Sancte-val és törvényolvasással nyitottuk meg az iskolai évet. Még ugyanaz nap megvolt az osztályrendezés úgy, hogy szeptember 16-án teljesen az órarend szerint voltak már az előadások. Ezzel megindult a rendes iskolai munka, melynek kiegészítésére még szeptember 25-e előtt megalakultak a különböző ifjúsági körök.

Ezen iskolai munka erkölcsi nevelő részének egyik legfontosabb tényezője az évi lelkigyakorlatok, melyeket az ifjúság ezen iskolai évben október 18-a és 22-e között végzett. A nyolcasok is mind itthon maradtak, mert különös nehézségek miatt nem mehettek föl a Manrézába.

Az iskolai év rendes menetét a néhány szüneten, a szokásos ünnepélyeken és az ifjúság színelőadásain kívül az idén nem szakította meg semmi rendkívüli esemény sem, mert még a főigazgatói látogatás is elmaradt ez évben.

A karácsonyi vakáció is végre minden meghosszabbítás nélkül, a Rendtartás előírásának megfelelő volt, vagyis december 23-tól

január 3-ig tartott. Ez volt a lefolyt iskolai évnek majdnem egyetlen rendkívülisége.

Annak vehető még az, hogy nagyobb része beleesett a Krisztus Urunk megváltói halálának 1900-as évfordulójával kapcsolatos jubileumi évbe, illetőleg, hogy ezen jubileumi szent év alkalmából közvetlen husvét előtt az igazgatóhelyettes vezetése alatt az intézetnek 30 növendéke zarándokolt el Rómába és jelent meg Krisztus földi helytartója, a Szent Atya előtt.

Az év végének közeledését jelentették a VIII. osztály összefoglaló ismétlései, melyek május 9. és 14. között folytak le. Az írásbeli érettségi vizsgálatok május 15—18-ig voltak, a szóbeliek pedig június 1, 2, 4, 5, 6, 7 és 8-án. A magánvizsgálatokat június 11—13-án tartottuk meg. Az utolsó előadási nap június 14-e volt. A hittanvizsgák és összefoglaló ismétlések június 15, 16, 19 és 20-án folytak le. Június 21-én reggel ünnepélyes Te Deum és évváró ünnepély volt prémiumosztással, június 24-én pedig az év hivatalos befejezéseként bizonyítványkiosztás.

Az egészségi állapot az elmúlt iskolai évben is megnyugtató volt. Komolyabb megbetegedés csak néhány volt, s az is majdnem mind teljes felépüléssel végződött. Ragályos betegség (vörheny és roncsoló toroklob) csak szórványosan fordult elő. A korán beköszöntő meleg, száraz idő jótékony hatása a fiúk egészségére észrevehető volt. Hiszen az intézet játéktereit is többet lehetett használni, meg a szabadba is többet lehetett kirándulni. Részletes adatokat a megbetegedésekre és óramulasztásokra vonatkozólag a statisztika nyújt.

Látogatások. Április 19-én dr. Boha Ferenc, mint a vallás- és közoktatásügyi minisztérium X. ügyosztályának testnevelési referense, látogatta meg intézetünket és tekintette meg annak tornafölszerelését.

P. Biró Ferenc, a Jézustársaság magyar rendtartományának a főnöke május 17-től június 1-ig végezte hivatalos látogatását. A látogatás tiszteletére május 30-án igazgatói szünetet kapott az ifjúság.

E kettőn kívül más hivatalos látogatása nem is volt ez évben az intézetnek.

Értekezletek:

a) *A tanári értekezletek* a következők voltak: Az alakuló értekezletek szept. 7-én. A módszeres értekezletek szept. 25-én és febr. 14-én, az ellenőrzők pedig nov. 20-án és ápr. 25-én. Az első félévi osztályozó értekezlet január 28-án és 29-én volt, az évvégi pedig június 13-án és 14-én. Végül az évvégi összefoglalásokról elmaradtak ügyében tartott értekezlet június 21-én, az évváró értekezlet pedig június 22-én. A rendes tanári értekezletekhez számítandók még a VIII. osztályt osztályozó értekezlet május 14-én és az érettségi vizsgálatokkal kapcsolatos értekezletek.

Nov. 8-án rendkívüli értekezletet tartott a tanári kar a német nyelv és a második modern nyelv tanítása tárgyában, melyen a túlterhelés kérdése is alapos megvitatás tárgyát képezte.

b) *Szülői értekezlet* volt nov. 5-én, melynek tárgyát ugyancsak a vallás- és közoktatásügyi miniszter előírására a német nyelv és a második modern nyelv tanításának kérdése képezte nevezetesen az

irányban, hogy nem jelent-e a német nyelv mellett egy második modern nyelv tanulása (görög helyett) túlterhelést s nem volna-e a modern nyelv (illetőleg görög nyelv) elhagyásával a német nyelv intenzívebb tanítása célravezetőbb.

Az intézet tanári testülete egyébként is állandó kapcsolatot tartott fenn a tanulók szüleivel. A helybeli szülők hivatalos fogadási ideje vasárnap d. e. 10—11 volt. A vidéki szülőket pedig bármikor szívesen látták a tanárok, ha az iskolai órákon kívül fiaik nevelése és iskolai előhaladása ügyében keresték föl őket.

Iskolai ünnepélyek.

Október 6-án a közös iskolai ünnepély elmaradt, mert az iskolai év késői kezdete miatt nehéz lett volna azt megfelelő alakban előkészíteni. Az egyes osztályokban emlékeztek meg az ünnep tárgyáról a megelőző napon.

November 5-én a Pázmány-Önképzőkör rendezte ünnepélyen való részvételével hódolt az ifjúság dicső példaképének és pártfogójának, Szent Imre hercegnek.

December 2-án és 3-án volt az intézet szokásos őszi színelőadása. Színre került P. Kerling János S. I. „A titkos kéz” című iskoladrámája, melyet a nyáron írt s melynek most első előadását ő maga rendezte. Sokaknak tetszett a régi jezsuita iskoladrámáknak ez a tárgyban és kidolgozásban teljesen hű és sikerült fölelevenítése.

Farsangi színelőadását február 10-én és 11-én tartotta meg az ifjúság. Ismét Labeche E. egy víg darabját adták Horváth Mihály átdolgozásában és zenésítésével, Kászoni címmel. A darab sokszor megnyilatkozó helyzetkomikumával, de főképp jellemkomikumával a jobbak közé tartozik.

A március 15-i hazafias ünnepélyt ez évben is a Pázmány-Önképzőkör rendezte. Az ünnepségnek különlegességét képezték az énekkar által művészien előadott szép magyar dalok.

Április 22-én Loyolai Sz. Ignácot, a Jézus Társaság alapítóját ünnepelte az ifjúság ez alkalommal először. A Szentnek az ünnepe a nagy vakációba esik s azért a pápa Ő Szentsége megengedte, hogy az ifjúság számára az iskolai év folyamán is lehessen róla ünnepet tartani. Az ünnepélyes nagymisén kívül díszakadémia volt tiszteletére az ignácisták rendezésében.

Május 20-án, pünkösöd vasárnapján volt a Pius Diáknapja. A régi diákok a 8 órai ünnepélyes nagymisén közösen járultak a sz. áldozáshoz. Fél 11 órakor a Jézustársasági Diákok Országos Szövetségének pécsi ága tartotta az intézet dísztermében díszközgyűlését a tíz évesek találkozójával. Az ünnepi beszédet a hivatalos látogatásán itt tartózkodó főtiszt. P. Bíró Ferenc S. J. provinciális mondotta. Az ünnepségbe az intézet jelen növendékei is bekapcsolódtak. Este 8 órakor tábortűz volt az intézet udvarán a cserkész-csapat rendezésében, de az egész intézet részvételével.

Június 17-én volt a tornaünnepélyünk az intézet egyik játékterén, nagyszámú közönség jelenlétében. Az idei világbajnoksági zenés szabadgyakorlatok bemutatása mellett a válogatott csapat nagyon szépen sikerült szertorna-gyakorlatai, néhány játék és az alsó osztályok sta-

fétája töltötték ki az ünnepélyt, melyet az ifjúságnak a nemzeti zászló előtt való tisztelgő elvonulása fejezett be.

Június 21-én ünnepélyes Te Deum-mal és évváró ünnepséggel fejeztük be az iskolai évet. Az ünnepélyes prémiumosztásnál Virág Ferenc megyéspüspök úr ő nagyméltósága tűzte az érmekeket a kitüntetett tanulók mellére és adta át a jutalmakat.

Kirándulások. Az elmúlt nagy vakációban megint nem szervezett az intézet külföldi kirándulást. A Balatonnál azonban voltak augusztus elején öt napra, P. Adamszky Andor tanár vezetése alatt, mintegy harmincan.

Augusztus 10-én M. Cser Palkovits István és M. Német Béla tanárok vezetésével több mint 30 fiú ment föl autobuszon Gödöllőre a jamboree megtekintésére, melyen egyébként a Pius cserkészcsapata 28 taggal vett részt.

Ezenkívül a helybeli tanulók számára a vakáció folyamán legalább minden héten volt egy egész napos kirándulás a vidékre, főképp a pécsvidéki szép hegyekbe.

Az iskolai év tartama alatt minden szünnap kirándulási nap volt, ha az időjárás megengedte. Azonban a nehéz gazdasági viszonyok miatt olyan kirándulást, mely költségesebb lett volna, nem rendeztünk s azért messzebbre nem mentünk, hanem csakis Pécs környékére, ahová vonat és autobusz nélkül is eljuthattunk. Ezen kirándulások rendszeren osztályok szerint tagozott csoportokban voltak.

Madarak és fák napjai külön nem tartott az intézet, hanem a kirándulásokon és a megfelelő szakórákon meg egyébként természetesen adódó alkalmakkor hívtuk föl az ifjúság figyelmét a madarak és fák védelmére.

Jótékonyág. A *Pius-kollégium* előljárósága tandíjelengedés, 26 tanuló ingyenes ellátása és internátusi tartásdíj elengedése címén körülbelül 20.000 P értékben segélyezte az ifjúságot.

A gimnázium *Segélyező-Egylete* tandíjpotlás és egyéb kisebb segélyek címén 150 P-t fizetett ki szegénysorsú tanulók javára.

Az „*Emericánum*“ fiúnevelő intézet a Pius-gimnáziumba járó növendékeit ez év folyamán 8600 pengő kedvezményben részesítette. Azonkívül a belügyminisztérium 3300 P, Virág Ferenc megyéspüspök úr 1000 P, dr. Sebő Pál esperes-plébános 500 P; dr. Sipos István kanonok 450 P; dr. Kővágó Péter c. kanonok 450 P és dr. Gebauer Miklós apátkanonok 200 pengő segélyben részesítette a nevezett növendékeket.

A *Trunkhan Posztógyár* 3.20 m szövetet adott szegény tanulók ruházására. A szövetből egy kisebb fiú teljes öltözetet, egy nagyobb fiú pedig nadrágot kapott.

A jó Isten legyen ifjaink kegyes jótevőinek bőséges jutalma.

Iskolai főhatóságok.

A pécsi Pius-alapítványi Jézus-társasági kat. gimnázium fenntartója a Pius-alapítvány. Az alapítvány jogi képviselője Bíró Ferenc J. t. magyar rendtartományfőnök, Budapest, VIII., Mária-u. 25. Helyettese a kollégium rektora. Tanulmányi tekintetben az intézet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium és a székesfehérvári tank. kir. főigazgatóság vezetése alatt áll. Vallás- és közoktatásügyi miniszter: *Hóman Bálint* dr., államtitkár: *Szily Kálmán* dr., a minisztérium középiskolai ügyosztályának főnöke: *Vajdinger Gyula* dr. miniszteri tanácsos, Budapest, V., Hold-u. 16. A székesfehérvári tankegyháztanárság főigazgatója: *Mátrai Rudolf*, Székesfehérvár. Püspöki biztos: *Romaisz Ferenc*, prelátnok-kanonok.

A gimnázium tanári kara.

Sorszám	A tanár neve, minősége és szaktárgyai	Tantárgy, amelyet tanított	Hetjórának száma		Az intézetnél viselt egyéb tiszte
			Heti órának száma	Tanári évelnek száma	
1	Tüll Alajos rendes tanár igazgató, J. t. áldozópap magyar-angol	Magyar V., VIII.	6	9	Házfőnök, a Pius-internátus kormányzója, a Nagyobb Mária-Kongr. prézese, cserkészparancsnok
2	Adamszky Andor rendes tanár J. t. áldozópap szabadkézi rajz- ábr. geometria	Mennyiségtan IV. B). Rajz I—IV. A) és B).	19	14	A rajzszerktár öre, a IV. B) o. főnöke
3	Andor Géza rendes tanár J. t. áldozópap földrajz-természetrájz	Földrajz I. B), II. A) és B). Természetrájz I. A) és B), II. A), V.	17	20	A növénytani és állattani szerktár öre
4	Baják Mihály rendes tanár J. t. áldozópap latin-görög	Hittan III. A). Latin VI. Görög VI—VII.	18	12	A nyelvészeti szerktár öre, a VI. o. főnöke
5	Bádonyi (Etl) Imre rendes tanár világi magyar-latin	Magyar III—IV. A) és B). Latin III. B).	20	4	A Pázmány - önképzőkör vezetője, a III. B) o. főnöke
6	Cser Palkovits István óraadó tanár J. t. rendtag	Hittan I. A), II. A) és B). Természetrájz II. B). Mennyiségtan I. és II. B).	18	2	A tanári könyvtár öre, a II. B) o. főnöke
7	v. Csokonay Sándor r. testnevelési tanár világi testnevelés	Testgyakorlás I—VIII.	30	15	A tornaszertár öre, a sportkör és a játékdélután vezetője, cserkész-tiszt

Sorszám	A tanár neve, minősége és szaktárgyai	Tantárgy, amelyet tanított	Heti órának száma	Tanári évei- nek száma	Az intézetnél viselt egyéb tiszte
8	Drebitka Ferenc rendes tanár J. t. áldozópap latin-görög	Egy évre szabadságolva.	—	38	
9	Fonay Gábor rendes tanár J. t. áldozópap magyar-latin	Magyar VI., VIII.	6	19	
10	Grelinger József óraadó tanár J. t. rendtag	Hittan I. B). Magyar I. B). Latin I. A) és B).	19	1	Az igazgatói iro- dába beosztva, az I. B) o. főnöke
11	Gyulai Ferenc rendes tanár világi mennyeségtan-fizika	Mennyeségtan II. A), VI—VIII. Fizika III. A) és B), VIII.	20	7	
12	Hauer Ferenc rendes tanár J. t. áldozópap történelem-földrajz	Hittan VII. Történelem III. és IV. A) és B), VI—VII. Földrajz IV. A) és B).	20	26	Ifj.- és kölcsön- könyvtár, földr. és tört. szertár és éremtár öre
13	Horváth Mihály rendes tanár világi latin-történelem	Latin II. B) és VIII. Történelem V., VIII. Földrajz VII.	20	5	A műének veze- tője, a VIII. o. fő- nöke
14	Kerling János rendes tanár J. t. áldozópap latin-német	Latin IV. A) és B). Német IV. A), VIII.	16	28	Házfőnökhelyettes, a IV. A) és B) o. nyelvészeti köré- nek vezetője, a IV. A) o. főnöke
15	Lenner József rendes tanár igazgató-helyettes J. t. áldozópap mennyeségtan-fizika	Mennyeségtan IV. A), V. Filozófia VIII.	8	16	Tanulmányi és fe- gyelmi felügyelő, értekezleti jegyző, a Segélyző elnö- ke, a Bölcselőkör vezetője
16	Lovas Pál óraadó tanár J. t. áldozópap polg. isk. tan. okl.	Magyar II. A) és B). Latin II. A).	14	8	A II. A) és B) o. nyelvészeti köré- nek vezetője, a II. A) o. főnöke
17	Lukács Andor óraadó tanár okl., világi történelem-földrajz	Magyar I. A). Földrajz I. A). Mennyeségtan I. A). Gyorsírás IV. A) és B), V.	20	3	Gyorsírókör és az I. A) és B) o. nyelvészeti köré- nek vezetője, az I. A) o. főnöke
18	Mahács Károly rendes tanár J. t. áldozópap mennyeségtan-fizika	Mennyeségtan III. A) és B). Fizika VII.	12	12	A fizikai szertár öre
19	Dr. Madenszider József rendes tanár világi latin-német	Latin VII Német II. A), IV. B), V—VII.	20	8	A német társalgás vezetője, a VII. o. főnöke

Sorszám	A tanár neve, minősége és szaktárgyai	Tantárgy, amelyet tanított	Heti órának száma		Az intézetnél viselt egyéb tisztje
			Tanári ével- nek száma		
20	Mogyoróssy Sándor rendes hittanár J. t. áldozópap hittan	Hittan IV—VI., VIII.	10	1	A Pius-internátus főfelügyelője
21	Molnár Béla gyakorló tanár J. t. áldozópap latin-német	Latin III. A), Német II. B), III. A) és B).	15	1	A III. A) o. fő- nöke
22	Olasz Péter rendes tanár J. t. áldozópap magyar-latin	Egy évre szabadságolva.	—	4	
23	Pínzger Ferenc rendes tanár J. t. áldozópap földrajz-természetrájk	Földrajz III. A) és B), Természetrájk VI. Kémia IV. A) és B).	15	26	A kémiai és ás- ványtani szertár őre
24	Polonyi Ferenc rendes tanár J. t. áldozópap latin-történelem	Egy évre szabadságolva.	—	15	
25	Velics Miksa rendes tanár J. t. áldozópap latin-görög	Hittan III. B), Latin V., Görög V., VIII.	17	15	A Kisebb Mária Kongr. prézese, az V. o. főnöke

A rendkívüli tárgyak tanárai:

Lenner József igazgatóhelyettes tanította az angolt h. 2 ó.
Adamszky Andor r. t. a művészi rajzot h. 2 ó.
v. Csokonay Sándor r. testn. t. a vívást h. 2 ó.
Horváth Mihály r. t. a műéneket h. 3 ó.
De Loviaguin Sándor gr. ó. t. a franciát h. 2 ó.
Dr. Mihályi István ó. t. az egészségtant h. 2 ó.
Dr. Madenszider József r. t. a német társalgást h. 4 ó.

Más vallású és az intézeten kívül álló hitoktató:

Dizseri Sándor ref.

Segédszemélyzet:

László József pedellus és *Kabát István*.

A tanári kar társadalmi és irodalmi munkássága.

Tüll Alajos igazgató, a Herder-lexikon munkatársa volt. Kisegített a gyóntatásban. Lelkigyakorlatot adott s azon kívül is többször prédikált meg konferenciákat tartott.

Adamszky Andor. Templomunkban vasárnap és ünnepnap gyóntatott. Sopronban nyolcnapos lelkigyakorlatot adott. Felsőszentmártonban, Püspökbogádon, Pécsváradon, Bánfán, Háságyon lelkipásztori kisegítéseket végzett, emitt-amott szent beszédeket mondott.

Fonay Gábor. Mindennap rendszeresen gyóntatott, 33 szentbeszédet mondott az intézet templomában. 107 lelkigyakorlatos előadást tartott Pécsett, Kalocsán, Dombóvárott.

Hauer Ferenc gyóntató volt az intézet templomában és a szemináriumban; egy háromnapos és egy nyolcnapos lelkigyakorlatot adott.

Kerling János. Templomunkban gyóntatott. Három lelkigyakorlatot adott. A pécsi Urak Mária kongregációját vezette. Egy ifjúsági színdarabot írt és rendezett.

Lenner József az ifjúsági hitszónokot többször helyettesítette; lelkigyakorlatot adott (összesen 32 beszéddel); kisegített a gyóntatásban.

Lovas Pál lelkigyakorlatot adott az ifjúságnak a „Pius“-ban. Vasár- és ünnepnapokon szent beszédet mondott a gimn. tanulók részére. Kisegített a gyóntatásban, szertartásokban a „Pius“-ban; a pécsi székesegyházban és Pécs-Gyárvárosban.

Mahács Károly. Ifjúsági gyóntató volt és vidéki plébánián helyettesített.

Mogyoróssy Sándor ifjúsági gyóntató, néhány prédikációt tartott az ifjúságnak és a felnőtteknek, lelkipásztorkodásban kisegített, vetítettképes előadásokat és konferenciát tartott ifjaknak.

Pinzger Ferenc. Az intézeti templomban fölváltva szent beszédeket mondott a nép számára és többször szónokolt más templomokban. Három ízben 3 napos lelkigyakorlatot tartott. A nép között rendszeres lelkipásztorkodást folytatott.

Velics Miksa. Nyolcnapos lelkigyakorlatot vezetett Nyíregyházán.

Végzett tananyag.

A tananyagot a lefolyt iskolai évben is legalább is lényeges részeiben a tantervnek megfelelően végeztük el. Az V. osztályban a gyorsírás a második évnek megfelelően az irodai gyorsírás volt.

Az iskolai évnek csaknem normális tartama főképp az ismétlések-nél érezhető volt. A tanterv kitűzte célt azonban nem lehetett teljes mértékben elérni.

Rendkívüli tárgyak.

Intézetünkben a következő rendkívüli tárgyakat tanítottuk a lefolyt iskolai évben: angol és francia nyelvet, német társalgást, művészi rajzot és vívást. Iparkodtunk az 1929-i Szabályrendelethez alkalmazkodni, de ennek előírásai nem voltak minden téren megvalósíthatók. A beosztás a következő volt:

Angol nyelv egy csoportban. Tanulói:

Hell Miksa VII. o.	Göbelt János IV. A) o.
Mintál Tibor VII. o.	Kisköszegi Andor IV. A) o.
Római Róbert VI. o.	Meiszter Antal IV. A) o.
Görgy István V. o.	Stanitz Ferenc IV. A) o.
Ruzsinszky Béla V. o.	Piliván Mihály IV. B) o.
Éder József IV. A) o.	Remete Miklós IV. B) o.
Görgy Guido IV. A) o.	Szolnoki Jenő IV. B) o.

Tankönyvül Yolland-Kundt Angol nyelv- és olvasókönyve (reálgimn. V. és VI. o. számára) szolgált.

Az elemek rövid átismétlése után (a három kezdő miatt) folytattuk a tavaly megkezdett olvasmányokat, melyekből az idén körülbelül 600 teljes sort vettünk át. Az olvasmányok alapján írásbeli és beszédgyakorlatokat iktattunk be. Az eredmény kielégítő volt; egy-kettő szép haladást mutatott fel, s vannak olyanok is, akik könnyebb mondatokban tudnak beszélni.

Francia nyelv egy csoportban. Tanulói:

Bornemissza István VII. o.	Széll Lajos VI. o.
Csauscher Endre VI. o.	Herbert Ferenc V. o.
Maschler Ferenc VI. o.	Várhidy Károly V. o.

Tankönyvül dr. Birkás Géza Francia nyelvkönyvét használtuk, melynek első 19 leckéjét vettük át. A fiúk elég jó kiejtéssel olvastak; az olvasmány alapján fölített francia nyelvű kérdéseket megértették s azokra legtöbbször franciául is tudtak felelni.

Német társalgás két csoportban.**A) csoport:**

Rzeczicki Ferenc II. A) o.	Jörg József V. o.
Madenszieder József IV. A) o.	Karády Pál V. o.
Ujváry Sándor IV. A) o.	Liposits Ipoly V. o.
Angyal Gábor IV. B) o.	Nagy Tivadar V. o.
Geyer Antal IV. B) o.	Raffensperger Ferenc V. o.
Piliván Mihály IV. B) o.	Nagy László VI. o.
Tamás András IV. B) o.	Tobak József VI. o.
Forrai Zoltán V. o.	Mintál Tibor VII. o.

B) csoport:

Horváth Pál IV. B) o.	Csorba Győző VII. o.
Jarányi László VI. o.	Hirt László VII. o.
Katona Pál VI. o.	Zumbok Ferenc VII. o.

Segédkönyv mindkét csoportnál Kemény: Rendszeres és módszeres német beszédgyakorlatok. Az A) csoport elvégezte az I. rész fejezeteit mind és egyes részeket a középső fokból is, a B) csoport — erősebb haladók — az egész II. és részben a III. részt. A beszédgyakorlatok kiváló tárgyát képezték a tanulók német irodalmi olvasmányai is és az iskola év kiválóbb élményei pl. színdarab, római zarándoklat, sportesemények stb. A tanulók általában nagy kedvvel vettek részt a társalgási gyakorlatokban.

Rendkívüli rajz egy csoportban. Látogatói:

Láng Miklós VII. o.	Hahn Rezső II. A) o.
Swierkievicz Ernő VII. o.	Hertelendy György II. A) o.
Kovács István VI. o.	Kerényi József II. A) o.
Fábián György VI. o.	Kiefer Dezső II. A) o.
Peschaut Tivadar V. o.	Rzeczicki Ferenc II. A) o.
Ruzsinszky Béla V. o.	Takács Gyula II. A) o.
Kádas László IV. A) o.	Weich László II. B) o.
Német Loránt IV. A) o.	Céh Antal II. B) o.
Pesti József IV. A) o.	Golác Mihály I. B) o.
Beksits Olivér III. B) o.	Koleszárits Károly I. B) o.
Bizse János III. A) o.	Lepold Péter I. B) o.
Demhardt Béla II. A) o.	Réber László I. B) o.
Falkenheim László II. A) o.	

A rajzórákat pénteken tartottuk. Az év végén kiállítást rendeztünk, amelyet nagyszámú közönség látogatott és a fiúk műveit a fiúk jutalmazására vásárolgatta.

A tanítás menete a követelményeknek megfelelő volt. Dolgoztak ceruzával, pasztellel, tussal, vízi és olajfestéssel. Modellekül az erősen haladóknak élő emberfejek szolgáltak. Ez irányban kitűntek: Német Lóránt IV. A), Réber László I. B) és Fábián György VI. o. tanulók olajfestéssel. Csendéletek és tájképfestésben vízi és olajfestéssel Láng Miklós VII. o., Swirkievicz Ernő VII. o., Kádas László IV. A) o., Hahn Rezső II. A) o., Kerényi József II. A) o., Weich László II. B) o., Golács Mihály I. B) o., Árnyképfestésben Hertelendy György II. A) o., fekete kréta rajzban Pesti József IV. A) o. t. tűntek ki, bár a többiek is szép eredménnyel és nagy szorgalommal dolgoztak, mint pl. Kovács István VI. o., Ruzsinszky Béla V. o., Beksits Olivér III. B) o., Bizse János III. A) o., Takács Gyula II. A) o., Céh Antal II. B) o. t. stb.

Vívás egy csoportban. Tanulói:

Kerényi Béla VIII. o.
Pallavicini Ede VIII. o.

Thassy János VIII. o.
Brenner János V. o.

Végzett anyag a kezdőknél: magatartás, biztonsági szabályok, lépések, ugrások, vágások, szúrások, egyszerű cselek, védek karddal és hátralépéssel; a haladóknál: összetett cselek, engedő védek, ismételt támadások, elővágás, feltartó szúrás, közbe-támadások, kitérő vágások, pengetámadások, assaut.

Az oktatás a szabályrendeletnek megfelelően: csoportos és egyéni. Az eredmény kielégítő.

A tanulók viselete és előmenetele.

A tanulók viselete és előmenetele jónak mondható; sőt az előmenetel a tavalyihoz képest szép javulást mutat, amennyiben a bukottak százaléka több mint két és fél százalékkal csökkent. Az osztályozott 697 tanuló közül jeles rendű 120 (17.2 %), jó rendű 215 (30.8 %), elégséges rendű 265 (38.0 %); bukott 97 (13.9 %) és pedig osztályismétlésre 32 (4.6 %). Az osztályozott 677 nyilvános tanuló közül példás viseletű volt 376 (55.5 %), jó viseletű 301 (44.5 %).

A használt tankönyvek.

I. osztály: Molnár, Imakönyv. — R. k. nagyobb katekizmus. — Alszegehy—Sik, Magyar nyelvtan I/II. 2. kiad. — Alszegehy—Sik, Magyar olvasó I. — Pirchala, Latin nyelvtan 21. kiad. — Esztergomi—Nagy, Latin olvasó és gyakorlókönyv I/II. o. — Karl—Varga, A mi hazánk. — Kogutovic, Földrajz atlasz. — Tökés—Kerékgyártó, Természetrájk I. o. — Mérey, Számтан I. o. — Mérey, Geometria I. o. — Wagner, Magyar diák daloskönyve.

II. osztály: Molnár, Imakönyv. — R. k. nagyobb katekizmus. — Pokorny, Ószövetségi bibliai történetek. — Alszegehy—Sik, Magyar nyelvtan I/II. o. — Alszegehy—Sik, Magyar olvasó II. o. — Pirchala, Latin nyelvtan 21 kiad. — Esztergomi—Nagy, Latin olvasó és gyakorlókönyv I/II. — Bitter—Teveli, Német nyelvkönyv II. oszt. 3. kiad. — Karl—Varga, Földrajz II. — Kogutovic, Földrajzi atlasz. — Tökés—Kerékgyártó, Természetrájk II. o. — Mérey, Számтан II/III. o. — Mérey, Geometria II/III. o.

III. osztály: Molnár, Imakönyv. — R. k. nagyobb katekizmus. — Pokorny, Új-szövetségi bibliai történetek. — Alszegehy—Sik, Rendszeres magyar nyelvtan. — Alszegehy—Sik, Magyar olvasó III. — Pirchala, Latin nyelvtan 20. kiad. — Esztergomi—Nagy, Latin olvasó III. — Bitter—Teveli, Német nyelvkönyv III. — Balogh, Történelem III. — Kogutovic, Történelmi atlasz I. — Karl—Varga, Földrajz III. — Kogutovic, Földrajzi atlasz. — Nagy, Kis természettan. — Mérey, Számтан II/III. — Mérey, Geometria II/III.

IV. osztály: Molnár, Imakönyv. — Pokorny, Szertartástan. — Bartha—Torday, Stilisztika 2. kiadás. — Arany—Lehr, Toldi J. i. 11. — Pirchala, Latin nyelvtan 19. kiad. — Esztergomi—Nagy, Latin olvasó és gyakorlókönyv IV. o. — Bitter—Teveli, Német nyelvkönyv IV. o. — Marcell—Szolomajer, Egyetemes történelem I. — Barthos—Kurucz, Történelmi atlasz. Ókor. — Kalmár—Varga, Földrajz IV. — Kerékgyártó—Somogyi, Ásványtan és Kémia. — Borosay—Mattyasovszky, Algebra I. — Borosay—Mattyasovszky, Geometria I. — Dr. Radnai Béla: Fogalmazási gyorsírás.

V. osztály: Molnár, Imakönyv. — Demény—Baumann, Kath. hittan. — Bartha—Tordai, Retorika. — Pirchala, Latin nyelvtan 19. kiad. — Friml, Livius XXI—XXII. — Vézner, Anthologia lyrica. — Wagner—Horváth, Római régiségek. — Maywald—Vayer, Görög nyelvtan. — Jirka, Görög olvasó. — Bittel—Teveli, Rendsz. német nyelvt. V—VIII. — Bitter—Teveli, Német nyelvkönyv V. oszt. — Orosz, Német stílusgyakorlatok. — Marcell—Szolomajer, Egyet. történelem II. r. — Barthos—Kurucz, Középkori atlasz. — Bán—Gregus—Para, Növénytan. — Borosay—Mattyasovszky, Algebra I. — Borosay—Mattyasovszky, Geometria I. — Dr. Radnai Béla: Irodai gyorsírás.

VI. osztály: Molnár, Imakönyv. — Matuszka, Kath. erkölcsstan. — Bartha—Tordai, Poetika. — Pirchala, Latin nyelvtan, 19. kiad. — Dr. Kuzmics, Cicero Szemelvények. — Láng, Sallustius, Catilina és Jugurtha. — Wirth, Szemelvények Vergilius Aeneise. — Wagner—Horváth, Római régiségek. — Maywald, Görög nyelvtan. — Földy, Görög-magyar szótár. — Marót—Wagner, Szemelvények Odysseiából. — Jirka, Xenophon és Herodotos. — Bitter—Teveli, Rendsz. német nyelvt. V—VIII. — Bitter—Teveli, Német nyelvkönyv VI. o. — Orosz, Német stílusgyakorlatok. — Marcell—Szolomajer, Egyet. történelem III. — Barthos—Kurucz, Történelmi atlasz II. — Gelei—Greguss, Állattan. — Borosay—Mattyasovszky, Algebra II. — Borosay—Mattyasovszky, Geometria I. — Horváth—Simon, Logaritmus táblák. — Kelemen, Német szótár I/II. — Schmidt, Latin szótár I/II.

VII. osztály: Molnár, Imakönyv. — Schütz, Kath. Egyháztörténelem. — Prónay—Alszegehy—Sik, Irodalomtört. és olvasó. — Szinnyei, A magyar nyelv. —

Pirchala, Latin nyelvtan 18. kiad. — Fehér, Cicero de Signis. — Huszti, Ifj. Plinius leveleiből. — Wirth, Szemelvények Vergilius Aeneise. — Wagner—Horváth, Római régiségek. — Maywald, Görög nyelvtan. — Marót—Wagner, Homeros Iliasa. — Gerecs—Mészáros, Lirai szemelvények és Antigone. — Fallenbüchl—Kardevan, Német irodalom tört. I. — Bitter—Teveli, Schiller: Wilhelm Tell. — Orosz, Német stilusgyakorlatok. — Marczell—Szolomajer, Egyetemes történet IV. — Barthos—Kurucz, Történelmi atlasz II. — Kalmár—Varga, Földrajz VII. o. Fehér—Szekeres—Nagy, Kísérl. fizikai VII. o. — Borosay—Mattyasovszky, Algebra II. — Borosay—Mattyasovszky, Geometria II. — Horváth—Simon, Logaritmus táblák. — Kelemen, Német szótár I/II. — Schmidt, Latin szótár I/II. — Földy, Görög-magyar szótár.

VIII. o s z t á l y: Molnár, Imakönyv. — Uhlyarik—Madarász, Apologetika. — Prónay—Alszeghy—Sik, Irodalomtört. és olvasó. — Pirchala, Latin nyelvtan. — Balogh, Tacitus szemelv. — Wirth, Horatius. — Wagner—Horváth, Római régiségek. — Maywald, Görög nyelvtan. — Kerényi, Platon és Aristoteles. — Fallenbüchl—Kardevan, Német irodalomtört. II. — Orosz, Német stilusgyakorlatok. — Balanyi—Jászay, Magyarország oknyom. történ. — Barthos—Kurucz, Történelmi atlasz II. — Fehér—Szekeres—Nagy, Kísérl. Fizika VIII. — Borosay—Mattyasovszky, Algebra II. — Borosay—Mattyasovszky, Geometria II. — Horváth—Simon, Logaritmus táblák. — Kornis, Pszichologia és logika. — Kelemen, Magyar-német szótár I/II. — Schmidt, Magyar-latin szótár I/II. — Földy, Görög-magyar szótár.

Könyvtárak és szertárak.

A tanári könyvtár jelen tanévi gyarapodása 881 kötet, 3185.50 P értékben, melyből ajándék 769 kötet 2663 P —, vétel 112 kötet 522.50 P értékben. A 40 folyóirat előfizetési díja 400 P. Könyveink kötésére 150 P-t fordítottunk. Összes kiadásunk 1072.50 P. Az egyetemi könyvtár fölös példányainak jó részét könyvtárunknak ajándékozta, ezért a könyvtár igazgatóságának, valamint minden adományozónak e helyen is köszönetet mondunk.

Ifjúsági könyvtárunk a jelen tanév folyamán 272 művel gyarapodott, melyből vétel útján 218, ajándék útján 54 mű jutott birtokunkba. Az új művek beszerzésére 394.19 pengőt fordítottunk. Az ajándékozott művek becsértéke 116.50 pengő. Könyveink kötésére 104 pengőt költöttünk. Folyóirataink 39 pengőt igényeltek. Kötelező olvasmányaink példányszámainak gyarapítására 163 pengőt fordítottunk.

Kölcsönkönyvtárunk gyarapítására és karbantartására 2290.53 pengőt fordítottunk. 494 drb. új tankönyv beszerzése 1453.38 pengőbe került; 393 drb használt tankönyvet 515.75 pengőért vettünk, 835 drb. tankönyv kötése és kijavítása 321.40 pengőbe került. Jószívű tanulóink ajándéka 250 tankönyvvel gyarapította könyvtárunkat. Így juthatott 504 tanuló 5108 tankönyv használatához.

Földrajzi szertárunk ez évben gyarapításra nem szorult.

A fizikai szertárban, sajnos, ez évben nélkülözni kellett a német tudományos folyóiratot: „Zeitschrift für physischem Unterricht“ a rengeteg nehézségek miatt, amelyekkel az évi előfizetés kiutalása jár. Csak a „Radio-Welt“-et sikerült nagy nehezen megtartani.

Ugyanez oknál fogva megakadt az előadásokhoz oly szükséges szikrainduktor javítása is, melyhez a szükséges anyagot sem az országban nem lehetett beszerezni, sem külföldről hozatni.

Igy tehát házilag készült egy Oudin-féle resonator, állvány spektralcsövekhez, fényképmosó-edény. Vettünk új csapot a vízvezetékre s hozzávaló gumi-tömlőt, — 2 drb csengőtranszformátort, 2 ködfénylámát, ellenállást egy építendő rezgőkörhöz.

Azonkívül kijavítottunk két ingát, (hangszórót, kútmintát, távcsövet, hangvilla-állványt, 2—2 drb chrómsavas elemet és akkumulátort, 3 vízbontókészüléket, és két hazai gyárból való amp.- és volt-métert, melyek lengő részei már eleve rosszul voltak a csapágyaikba téve.

Ajándékképen gyarapodott a szertár több újszerkezetű elektr. biztosíték és többféle kábel mintával, — azonfelül Keszthelyi mérnök úr egy „Stin“-rendszerű árammérőt ajándékozott. Ehelyütt is hálas köszönetet mondunk érte!

A természetrajzi szertár gyarapodása. A gazdasági viszonyok takarékossgát javasoltak. Beszereztünk emberi csontvázat (76 P) és kitömöttünk egy halászsast (10.50 P).

A kémiai szertár számára elhasználandó anyagokon kívül (üveg- és kautsuk neműeket szereztünk be 38.42 P értékben.

Éremtárunk tanulóink érdeklődése folytán 133 darabbal gyarapodott. Ezüst 24, bronz 69, nickel 16. Emlékérem 12. Amerika, Panama és Kanada egy-egy pénz darabjával; Afrika Belga-Kongóval van képviselve. Római 11 van a jelen évi gyűjtemény anyagában.

A rajzszerár modellekkel 14.60 P., képrámákkal (részben vásárolva, részben ajándék útján) 31.— P, mintákkal 6.— P értékben gyarapodott. Ezenfelül az élő modell fizetése 12 P-be került. A rajzszerár képtárat rendezett be, melybe Kálmándy Pap László festőművész úrtól a Bálicsi kapu és Temető kápolna című gyönyörű olajfestményeket, valamint egy krétarajzot kapott. Csongor György festőművész úrtól egy tájképet és csendéletet, igen szép technikában; Hartné Kecskés Riza festőművész úrnőtől Labdarózsa című remek olajfestményt kapott. Ezúton ismételt köszönetünket fejezzük ki.

Fehér Sándor bányafőmérnök úrtól a szertár modellnek egy négykéményes hajót, Pál Leo úrtól a képtár egy hatalmas képet, az Utolsó vacsorát kapta. Ujra köszönjük.

A képtár az órákon a fiúk részére nyitva van.

Tornaszertár gyarapodása: amerikai nyújtó-hoz 4 drb. vas cövek, 16.— P értékben; 4 drb szőnyegakasztó, 4 drb korlátállító s szabályozó csavar 72 P értékben, tornacipő szekrényekbe bádoglemezek 15 P 60 fill. értékben; tornaterem padozatának lakkozása 136 P 40 fill. értékben. Összesen: 240 P.

Ifjusági egyesületek.

Mária kongregációk.

a) A *Felsősök Kongregációjában* prézes *Tüill Alajos*, S. J., prefektus *Cser László*, VIII. o. t., asszisztens *Péchy József*, VIII. o. P. i. n., titkár *Kamarás János*, VIII. o. t. Tagjaink száma: 136 (közülük 26 pn.) rendes tag, 11 jelölt, összesen 147. — 1934. március 8-án hunyt el Isten akaratán fiúi bizalommal megnyugodva *Koch László*, intézetünknek az 1932—33-i tanévben VII. o. tanulója, aki szerénységével, áldozatkészségével, kötelességtudásával, súlyos bajában is bizakodó, nyugodt kedélyével tette vonzóvá a kongregánistát jellemző mélyen vallásos lelkületet. R. i. p. — A Kongregáció létszáma a tavalyihoz képest is emelkedett, szelleme örvendetesen érezteti hatását a felsősök lelki világán. Az *eucharisztikus* szakosztály előterjesztésére még az elmúlt tanévben megszervezett önkéntes engesztelő áldozások száma az idén napi 17-re szökött; a hó első vasárnapján a Székesegyház Corpus Christi kápolnájában kitett legméltóságosabb Oltáriszentség imáadására a ránk eső félórában, d. u. $\frac{1}{2}$ 3—3-ig, nem egyszer a soros osztály valamennyi künnlakó kongregánistája — zuhogó esőben is — megjelent. — A *karitativ* szakosztály legalább 900 példány A Szív-újságot gyűjtött a Kollégiumban és osztott szét a klinikákon meg a Szegényházban; a vakációkban ezen kívül még 650 példányt vitt szét a falvakba, melyet az A Szív kiadóhivatalától kért és kapott terjesztésre; decemberben megszervezte a Gimnázium karácsonyi Charitas-akcióját. — A *missziós* szakosztály évi gyűjtése 312.94 P, 14.100 bélyeg, 3.14 kg staniol, 50 dkg szárított rózsaszírom. Legbúzóbbnak a VIII. osztály bizonyult. — A *sajtó-irodalmi* szakosztály pompás munkát végzett: tagjai rendezték novemberben a Berchmans Sz. János-akadémiát, decemberben az Actio Catholica toborzóját dísztermünkben, biztosították a májusi akadémiák sikerét az osztályokban, tevékeny részt vettek az Internátus zártkörű vallásos ünnepélyein, gondoskodtak a tél folyamán az osztályok kongregánistáinak családias jellegű tea-délutánjairól, megszervezték a kitűnően sikerült májusi kirándulást a Mecsekre; ők intézték a karitativ szakosztály propaganda-ügyeit.

b) A *Kongregáció Minor* prézese *Velics Miksa* S. J., tisztikara: prefektus *Polgár László* IV. o. t., asszisztensek: *Éder József* és *Kádas László* IV. o. t., titkár: *Szautner Ferenc* IV. o. t. Tagjainak száma: 92, ebből rendes tag: 67, jelölt: 7, vendég 18. — Az *eucharisztikus* szakosztály a nem kongregánistákat a Jézus Szíve *eucharisztikus* szövetségbe tömörítette és havi gyűléseivel és heti áldozásaival a Jézus Szíve tisztelet, a gyakori áldozás és az Ima-apostolság szolgálatában állott. A missziós ügy rendszeres támogatását célozta Jézus szent Gyermekegének egyesülete.

Cserkészzet.

A 673. sz. Pius-Cserkészcsapat parancsnoka *Tüll Alajos S. J.*, tisztje v. *Csokonay Sándor*, segédtisztjei *Kerényi Károly*, *Farkas Béla*, *Völgyes László*, egyetemi hallgatók; tagjainak száma 3 raj 6 órseben 58.

Az 1933 augusztusi jamboreen csapatunk a tolnatamási cserkészcsapat öt tagjával egy rajjára egészülve vett részt. — A leszereléssel szeptemberben nyugalmas csend vonult be az Otthonba: eltűnődve mélabús hangulatban gyűjtögettük fényképeinket, rajzainkat, rendezgettük tapasztalatainkat, élményeinket, szövögettük tovább barátságunk szálaít osztrák, angol, svéd, lengyel, francia, litván testvéreinkkel. Kitavaszkodott bizony, mire albumaink megteltek és naplónk is elkészült.

Közben új életre ocsudtak örseink is és tette serkentek a pécsi csapatok őszi akadály versenyén, tavaszi portyázásán és számjátékán. Pünkösdi vasárnapí táhortüzünket ezernél többen állották körül!

Pázmány-Bölcselekör.

A kör 1933 szept. 24-én alakult meg P. Lenner József S. J. gimnáziumi prefektus vezetése alatt. A kör tagjai, a VIII. osztály rendes tanulói, az első félévre elnöknek Péchy Józsefet, jegyzőnek Kerényi Bélát, aljegyzőnek pedig Kingl Miklós np.-ot választották meg. A második félévben P. Lenner József S. J., örgr. Pallavicini Edét elnöknek, Horváth Miklós np.-ot és Kis Károlyt jegyzőnek, illetve aljegyzőnek nevezte ki. A kör tagjai nagy buzgalommal vettek részt a kör munkásságában, mely az április 28-i záróüléssel fejeződött be. A kör 13 rendes ülésén a következő tétételeket dolgozta ki és vitatta meg: Isten léte biztos észokokkal bizonyítható. Az emberben van az anyagtól belsőleg független szellemi állag. Lényeges különbség van az élő és élettelen anyag között. A leszármazás elmélete úgy, ahogy azt a darwinisták tartják, ellenkezik a józan ésszel. Az ember akarata szabad a belső kényszertől. Nincs Istentől független erkölcsi rend. Létezik erkölcsi értelemben vett természeti törvény és jog. A magántulajdon joga természetes, de nem korlátlan jog. A magántulajdont nem teljesen kizáró kommunizmus csakis túlzásaiban, feltétlenül pedig csakis materialista világnézete és annak folyamányai miatt vetendő el. Az öngyilkosság minden körülmények között elvetendő. A párbajt tiltja a természettörvény. A házasság a természetjog alapján felbonthatatlan.

Pázmány Önképzőkör. Az alakuló ülés szept. 24-én volt. Elnök Sziller Péter VII. o. t., jegyző Dora Péter VII. o. t. Vezető tanár Bádonyi Imre.

A tagok irodalmi és művészeti tárgyú értekezések mellett szónoki beszédek, novellák és szavalatok előadására, tehát az előadókészség fejlesztésére fordították erejük javát. A legújabb költöket majdnem művészi tolmácsolásban hallhattuk. A szavaloék mellett ismételt sikeres felléptével a szónoklásban Ruppert Pál VII. o. t., a novellában Lőrincz Zoltán VII. o. t. tünt ki. Nyilvános díszülést Szt. Imre herceg tiszteletére és márc. 15-én tartottunk. A tagok egyéb iskolai ünnepélyen is sikerrel szerepeltek.

Nyelvészeti körök.

I. A) és B) o. A kör tagjai a két első osztály tehetségesebb tanulói voltak. A kör gyűléseit hetenként rendezte. Működésének célja a tanulók fellépési és előadási készségének fejlesztése volt, amelyet a kör költemények szavalásával és kisebb prózai munkák tartalmi kivonatának elkészítésével és előadásával igyekezett elérni.

A II. A) és B) oszt. ifjúságának a köre a nyelvérzék, a stílus fejlesztésére, az élőbeszéd, dallamos énekek gyakorlására minden hónapban gyűlést rendezett. Sorra kerültek: 1. Az önképzés jelentősége. 2. A lelki szabadságharc; önuralom; önismeret; önfegyelem. 3. Ifjúsági apostolkodás. 4. Szent Imre, Xavéri Szt. Ferenc, Szt. Ignác méltatása. 5. Ünnepi evangéliumaink latin szövegének ismertetése. 6. Betlehemi játék. 7. Szűz Mária tisztelete. 8. Hazafias szavaltatok. 9. Kedélyes szórakoztatásul: Az ideges ember, Göre Gábor, Az artista. 10. Hymnusok, indulók, népdalok.

A helyes és szép előadásban, mint a szorgalmas önképző munkálkodásban kitűntek: Német Sándor, Dvorzsák Aladár, Rzeczicky Ferenc, Törtely Károly, Nádasi Ágoston, Mihály Ferenc, Fehér Péter, Pascke Sándor, Peschaut Heribert, Raksány Árpád, Nemes Tihamér, Radó Aladár tanulók.

IV. A) és B) o. Október havában tartottuk alakuló-gyűlésünket. Mindkét negyedik osztály jobb tanulói szavazás útján választották az ezidei kör vezetőségét. A nyelvészeti kör rectora lett Szautner Ferenc IV. B) o. t., I. asszisztense Polgár László IV. A), II. asszisztense Gaál József IV. B), titkár pedig Kádas László IV. A) o. t. Havonként 2—3 gyűlést tartottunk. A gyűlések tárgysorozata igen változatos volt. Legtöbbbet szerepeltek a tagok szavaltatokkal. Volt részünk több, igen jól sikerült felolvasásban, majd komoly, majd humoros tartalommal. Többször rövid, lelkes beszédekkel is próbálkoztunk. Az iskolában átvett anyaggal kapcsolatban, nehezebb magyar szöveget latinra fordítottunk. A versengés ingerét avval fokoztuk, hogy gyakrabban egy és ugyanazon költeményt egymás után ketten szavalták el, egy és ugyanazon tárgyról ketten tartottak felolvasást, azonos szöveget 2—3 tanuló fordított latinra, a győztes azután jegyzőkönyvi dicséretben részesült. Különös érdekességet nyújtott azon körülmény, hogy minden fellépés után 3 kijelölt, de azokon kívül önként jelentkezők is, hozzászólhattak a fellépők ügyességét kiemelve, hibáit jóakarólag megbírálván.

Szavalásban leginkább Fábos Pál IV. B), magyar fogalmazásban Stanitz Ferenc, Somorjai Ferenc IV. A) o. tanulók tűntek ki.

Tagjaink száma 33 volt. Hogy a kör kitűzött célját elérte, annak az szolgál bizonyosságául, hogy a tagok örömmel és érdeklődéssel vettek részt a gyűléseken.

Gyorsíró-kör. A gyorsíró-kör célja az idei évben az volt, hogy módot nyújtson a kör összejevetelein az irodai gyorsírás elsajátítására. Azért tűzte ki ezt a célt a kör, mert az előző tanévben, mint a kötelező gyorsírás-tanítás első évében, az V. o. tanulói is csak a fogalmazási gyorsírásban nyertek kiképzést s így az idei évben alkalmuk nyílt a kör gyűléseken az irodai gyorsírás elsajátítására is.

A tanítás alapja Dr. Radnai Béla egységes magyar gyorsírásának

II. része, az irodai gyorsírás tankönyve volt. A kör hetenkint tartotta gyűléseit s azokon a kör tagjai a tankönyv feladatainak s ismeretlen szövegeknek módszeres feldolgozásaival igen szép eredményt értek el.

Sportkör:

Neve: Pius-gimnáziumi Testgyakorló-Kör. (P. T. K.). Kerület: Székesfehérvár; csoport: pécsi. Igazolási száma: 236. Alakulási ideje: 1920. A kör tiszteletbeli elnöke: Lenner József S. J. igazgató h. Vezető tanár: vitéz Csokonay Sándor, testnevelési tanár. Nyilvános tanulók száma: 698. Magántanulók és magánvizsgázók száma: 18. Testgyakorlás alól felmentettek száma: 57. Működő tagok száma korosztályonként: I. koroszt.: 8. II. koroszt.: 17, III. koroszt.: 14, IV. korosztály: 18. Sportköri foglalkoztatás heti óraszám: 6. Működő szakosztályok: torna, atletika, játék, tenisz, céllövészet, téli sportok. A tornaterem csónaklakkozott hajópadlója 230m². Intézeti játszótérek: 2638m², 2286m², tornatér 2100m². A sportköri foglalkozásokat részben a tornateremben, részben a játszótérek végeztük. Az eddigi években a P. A. C., — P. E. A. C. sporttelepen kaptunk helyet és időt az atletika gyakorlására, de az idei év tavaszán a pályáról kiszorultunk s így az atletikát nem űzhetjük, mert az intézeti játszótérek köves talaja erre nem alkalmas. A többi városi atletikai pályák pedig igen távol vannak az intézettől s így ezeket sem használhatjuk. Az őszi szezont befejezéséül rendezett házi atletikai verseny eredményei: 16 éven aluliak: 80m., síkfutás: 1. Bornemissza: 10.09mp. 2. Halász, 11mp. 3. Zámbo, 150m. síkfutás: 1. Ujváry, 19.9mp. 2. Bornemissza, 20.01mp. 3. Zámbo, 400m. síkfutás: 1. Ujváry, 63mp. 2. Veégh, 65.8. 3. Magnus, Magasugrás. 1. Molnár, 142cm. 2. Halász, 136cm. 3. Ákos, 133cm. Távolugrás: 1. Halász, 480cm. 2. Bornemissza, 465cm. 3. Magnus, 457cm. Rúdugrás: 1. Molnár, 201cm. 2. Ákos, 192cm. 16 éven felüliek: 100m. síkfutás: 1. Csávássy 12mp. 2. Heinisch, 12.02mp. 3. Rhédey, 200m. síkfutás: 1. Csávássy 25.01mp. 2. Rhédey, 26.04mp. 3. Heinisch, 400m. síkfutás: 1. Rhédey, 61.01mp. 2. Komlóssy, 62,01mp. 3. Jónás, 800m. síkfutás: 1. Schneider, 2p 28mp. 2. Nagy, 2p 31mp. 3. Ujváry, 4×100 méteres staféta: Dóra, Rhédey, Heinisch—Csávássy, 48mp. Súlylökés: 1. Dóra, 10m. 26cm. 2. Göde, 10m. 22cm. 3. Jónás, 9m. 33cm. Diszkoszdobás: 1. Dóra, 26m. 69cm. 2. Petry, 23m. 72cm. 3. Csírke, 23m. 65cm. Gerelyvetés: 1. Petry, 39m. 10cm. 2. Kovács, 38m. 60cm. 3. Dóra, 36m. 80cm. Magasugrás: 1. Glits, 154cm. 2. Tóth, 150cm. 3. Heinisch, 150cm. Távolugrás: 1. Heinisch, 6m. 10cm. 2. Dóra, 5m. 20cm. 3. Rhédey, 5m. 7cm. Hármassugrás: 1. Dóra, 11m. 39cm. 2. Fenyvessy, 10m. 94cm. 3. Sziller, 10m. 91.5cm. Rúdugrás: 1. Petry, 2m. 60cm. 2. Antos, 2m. 45cm. 3. Fenyvessy, 1m. 99cm.

A Magyar Országos Tornaszövetség délnyugati kerülete által rendezett ifjúsági tornászabjokságokon s jelvényt szerző versenyen a következő eredménnyel vettünk részt: Egyéni bajnokság: műszabadjgyakorlatban: I. hely Kerényi Béla VIII. o. t. ezüst jelvény; gyűrűhinta III. hely és korlát IV. hely Petry József VII. o. t. Vas jelvényt nyertek: Petry József, Swierkievitz Ernő, Csauscher Endre, Vértes Boldizsár, Mintál Tibor, Fenyvessy Ferenc, Perger Ferenc, Komlóssy István, Dorsich István, Huber József, Kämmerer János, Antos István,

Benke László, Laky András, Bronz jelvényt szereztek: Swierkievitz Ernő, Petry József, Csauscher Endre, Dorsich István.

A M. O. T. E. SZ. délnyugati kerületének nemes adománya hét tornász diáknak lehetővé tette, hogy a Budapesten rendezett tornászvilágbajnokságokat megnézhesse. Más versenyt nem rendeztünk s versenyeken nem indultunk a tagok tanulmányi előmenetelének biztosítása érdekében. Téli sportok üzésére az idei tél nem volt kedvező. Tornaünnepélyt az egész ifjúság részvételével június hó 17-én tartottunk az intézetben.

Jelen tanévben a testnevelési alapból részesedés: P 907.20

Jelen tanévi kiadás: P 905.60

Egyenleg: P 1.60

Énekkarunk 110 tagból állott ezen évben. Szerepeltünk minden vasár- és ünnepnapon a szentmiséken négyszólamú énekekkel és misékkal, valamint az intézet ünnepélyein. Énekeltünk 8 misét Filke, Schweitzer, Gruber, Horváth, Stehle, Goller-től. 75 különböző motettát Palestrina, Groce, Brosig, Liszt, Rosseli, Mozart, Haydn, Josquin de Pres, Arcadelt, Schubert, Ingegneri Lotti, Casciolini, Paladilhe, C. Franck stb. A magyar szerzőket Harmat, Bárdos, Kertész, Buchner, Halmos, Deák—Bárdos, Horváth M., Demény, Kerling J., Hennig stb. Az egész ifjúság énekelte többször a Missa de Angelis-t, a gregorián misét nagy áhítatot keltve.

Tizenötödik érettségi vizsgálat.

Az érettségi vizsgálatra jelentkezett 58 nyilvános tanuló, a kiegészítő görög érettségi vizsgálatra 21 jelentkezett és tett vizsgálatot.

Az érettségi írásbeli vizsgálat május 15., 16., 17. és 18-án folyt le a következő eredménnyel:

a) *a magyar nyelvből*: A ballada fejlődése. Arany balladáit. Vagy: Széchenyi, a legnagyobb magyar. Az elsőt 52, a másodikat 6 tanuló választotta.

Eredmény: jeles 23, jó 20, elégséges 15.

b) *a latin nyelvből*: Horatius Sat. I. 3. 1—28. Eredmény: 20 jeles, 23 jó, 15 elégséges.

c) *a német nyelvből*: Lenau költészete. (Herczeg F. után.) Eredmény: 12 jeles, 24 jó, 22 elégséges.

d) *a görög nyelvből*: Platon Phaidon 66. Eredmény: 9 jeles, 8 jó, 3 elégséges, 1 elégtelen.

A szóbeli érettségi vizsgálat június hó 1., 2., 4., 5., 6., 7. és 8-án folyt le dr. Kiss Albin ciszt. rendi gimnáziumi igazgató úr személyes elnöklete alatt. Az eredmény a tanulók választott életpályájával a következő:

Kitüntetéssel érett: 7: Albert János (egyh.), Cser László (tanári), Horváth Miklós (egyh.), Kamarás János (orvosi), Kingl (Kopcsányi) Miklós (egyh.), Kiszler Gyula (egyh.), Krämer János (egyh.).

Jelesen érett: 7: Lázár Géza (egyh.), Máté Mihály (orvosi), Raffensperger József (külügyi), Rácz László (egyh.), Szolga András (jogi), Wágner Zsigmond (egyh.), Zsugovits Lajos (egyh.).

Jól érett: 23: Fenyővári Antal (egyh.), Fenyvesi Ferenc (katonai), Gyenis József (egyh.), Jónás Márton (katonai), Kis Károly (jogi), Lendvai Ernő (egyh.), Lilla Miksa (mérnöki), Lombos Antal (egyh.), Margítay Marius (orvosi), Molitor József (tanítói), Pallavicini Ede ögr. (jogi), Péchy József (mérnöki), Sasvári Nándor (közigazgatási), Schóbert József (egyh.), Szabó Ferenc (tanári), Szücs Sándor (jogi), Teppert László (mérnöki), Thassy János (jogi), Vadász László (jogi), Varga József (jogi), Vállaji Károly (egyh.), Virováczi Vince (jogi), Viszlói Kálmán (egyh.).

Érett: 21: Antos István (testnevelési tanár), Csávási Miklós (gazdasági), Csirke Antal (jegyzői), Farkas János (jogi), Göde István (gyógyszerészi), Heirich Ferenc (jogi), Kerényi Béla (testnev. tanár), Leposa Károly (egyh.), Mamel Ferenc (gazdasági), Páleszter Ferenc (közigazgatási), Rhédey László (gyógyszerész), Rozgonyi Miklós (hirlapírói), Schneider László (jogi), Somló János (pénzügyőri), Somssich József gr. (mérnöki), Szabó István (jogi), Szalay János (vasuti), Székely István (jogi), Szugfill János (jogi), Veszeli Sándor (magántisztviselő), Weisz József (egyházi).

A tanulók érdemsorozata.

A számok és rövidítések magyarázata: a) magaviseletben: pd = (1), jó = (2) = szabályszerű (3); — b) előmenetelben: 1 = jeles, 2 = jó, 3 = elégséges, 4 = elégtelen; — c) a tandíjkezdményeknél I. f. (első fokú) = egész tandíjmentes, II. f. = 50 P elengedve, III. f. = 40 P elengedve, IV. f. = 30 P elengedve, V. f. = 20 P elengedve. (A tandíj 80 P volt.) — P. i. = Pius-internátusi növendék; ism. = ismétlő; fm. = felmentve. A róm. kat. tanulók vallása nincs jelezve.

A V. K. Miniszter rendelete értelmében a magaviseleti érdemjegyek megállapításánál a tanuló szorgalma, kötelességtudása és akaratú fejelemzettsége is figyelembe veendő. Példás (1) magaviseleti érdemjegyet csak az a tanuló kaphat, akinek szorgalma és magaviselete egyaránt teljesen kifogástalan.

Első A) osztály.

Osztályfőnök: Lukács Andor.

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Halász Antal.

Megközelítették: Kövesi Gyula, Garay Lajos, Straub Mihály.

Hittanból: Csernyánszky Géza.

Megközelítették: Halász Antal, Szrimác Márk, Gergyesi Tibor.

Magyar nyelvből: Kövesi Gyula.

Megközelítették: Halász Antal, Straub Mihály, Kálmándy Pap László.

Latin nyelvből: Garay Lajos.

Megközelítették: Halász Antal, Kövesi Gyula, Straub Mihály.

Földrajzból: Szrimác Márk.

Megközelítették: Fejes Gábor, Bene László, Garay Lajos.

Természettanból: Incze Zoltán.

Megközelítették: Halász Antal, Garay Lajos, Csernyánszky Géza.

Mennyiségtanból: Straub Mihály.

Megközelítették: Csernyánszky Géza, Ete Kálmán, Kövesi Gyula.

Rajzból: Kálmándy Pap László.

Megközelítették: Szerényi Péter, Fejes Gábor, Szrimác Márk.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természettan	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Bálinti Ottó	jó	2	2	3	2	1	2	1	3
Beksits Gyula	pd	1	2	3	1	1	2	2	2
Bene László	pd	1	1	1	1	1	1	2	2
Bessenyei István	jó	1	3	3	3	2	2	2	3
5 Bieber Kornél	pd	1	2	3	3	2	3	1	2
Biliczky Tibor	jó	2	3	3	3	2	2	2	1
Buzás Gyula	pd	1	3	2	2	2	2	1	2
Csepregi János	jó	3	4	4	3	2	4	4	2
Csernyánszky Géza	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
10 Csillag Endre	pd	2	2	3	2	2	2	3	2
Dinnyési Gusztáv	jó	3	4	4	3	2	4	1	2

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetráajz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Ember László P. i.	pd	2	1	3	2	2	2	2	1
Ete (Endl) Kálmán	pd	1	1	2	1	1	1	1	1
Farkas Árpád	jó	2	4	4	3	2	4	3	2
15 Fábíán Tibor	jó	2	3	4	3	2	3	2	1
Fejes Gábor	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Freifogel József	jó	1	2	3	3	2	2	1	1
Garay Lajos	pd	1	1	1	1	1	1	1	1
Gergyesi Tibor	pd	1	1	1	1	1	1	1	1
20 Grasselly László	jó	1	2	2	1	1	2	1	3
Halász Antal	pd	1	1	1	1	1	1	1	fm
Hegedüs László	pd	2	1	3	2	2	2	1	2
Hertelendy Miklós P. i.	jó	1	3	3	2	1	2	3	2
Incze Zoltán	pd	1	1	1	1	1	1	1	1
25 Kanizsa Árpád	pd	1	2	2	2	2	2	2	3
Kálmándy Pap László	pd	1	1	1	1	1	1	1	1
Keglevich Károly	jó	2	2	2	2	2	3	1	2
Keller György P. i.	pd	1	2	3	1	1	2	2	2
Kis János	jó	2	3	3	3	2	2	2	1
30 Koller György P. i.	jó	1	2	2	2	1	2	1	2
Kövesi Gyula	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Lauly István	jó	3	3	4	3	2	2	2	1
Lisiczky Lajos	pd	2	2	1	1	1	1	1	2
Marsovszky György P. i.	jó	1	3	3	2	1	1	2	2
35 Mizerák Tibor	pd	2	3	3	1	1	2	2	2
Nicsinger Gyula	jó	2	3	4	3	2	3	3	2
Pap Antal	jó	2	2	3	2	2	2	1	1
Pártos László	pd	1	2	3	2	1	2	2	2
Perencz János	pd	2	3	3	1	1	2	2	1
40 Petrányi Rezső P. i.	pd	1	2	3	1	1	2	2	2
Pusztai László	jó	1	4	4	3	2	4	3	3
Raffensperger László P. i.	pd	1	3	3	2	1	2	1	2
Rostás Gyula	jó	2	2	1	2	1	1	2	1
Schlichter Ferenc	jó	1	2	3	2	2	1	2	2
45 Straub Mihály	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
von Stryk Gergely P. i.	jó	2	3	3	1	2	2	2	2
Szerényi Péter	pd	1	1	2	1	2	1	1	2
Székelyi Dezső	jó	2	2	2	2	1	2	2	3
Szlobonyi Tibor ism.	jó	2	3	4	2	2	3	1	1
50 Szrimác Márk	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Tóth Győző ism.	jó	2	3	3	3	2	3	3	1
Tóth Iván	jó	2	2	3	3	2	1	2	2
Tóth János	pd	2	3	3	3	2	2	2	3
Tóth Lajos ism.	jó	2	3	3	2	2	3	2	1
55 Umbrai Ferenc P. i.	pd	1	3	2	1	1	2	1	1

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetráaj	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Vicze István	pd	1	2	2	2	1	1	2	2
Weinmann Alajos	jó	1	2	3	1	1	2	2	2
<i>Magántanulók:</i>									
Ralovich György	—	1	1	1	1	1	1	1	—
Till Géza	—	2	3	3	2	1	3	2	—

Összesen: 59

Kimaradt: Lieb József.

Első B) osztály. Osztályfőnök: **Grelinger József S. J.**

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Ráth Henrik. Megközelítették: *Gábrriel András, Tulipán József, Honti Ernő.***Hittanból:** *Honti Ernő.*Megközelítették: *Ráth Henrik, Gábrriel András, Tulipán József.***Magyar nyelvből:** *Gulyás Endre.*Megközelítették: *Németh Árpád, Ráth Henrik, Rudolf Ernő.***Latin nyelvből:** *Gábrriel András.*Megközelítették: *Tulipán József, Ráth Henrik, Honti Ernő.***Földrajzból:** *Bors Tibor.*Megközelítették: *Tulipán József, Gábrriel András, Ráth Henrik.***Természetrájzból:** *Fesztl Nándor.*Megközelítették: *Ráth Henrik, Bors Tibor, Honti Ernő.***Mennyiségtanból:** *Tulipán József.*Megközelítették: *Honti Ernő, Gábrriel András, Kopilovics Lajos.***Rajzból:** *Réber László.*Megközelítették: *Ráth Henrik, Golác Mihály, Bogdanov Endre.*

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrájz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Andrics Mátyás	jó	2	4	4	3	2	4	2	3
Beck Ferenc	pd	1	2	2	1	1	2	1	3
Benczenleitner Emil ism.	jó	2	3	3	3	2	3	2	1
Bogdanov András	pd	1	2	2	2	1	1	1	3
5 Boldizsár Jenő	jó	3	3	4	4	3	3	3	3
Bors Tibor	pd	1	1	1	1	1	2	1	2
Braunhoffner Aurél	pd	2	3	2	2	2	2	2	3
Buzádi (Lovrics) Lajos	jó	2	4	4	4	2	3	3	2
Buzánszky József	jó	2	2	3	3	2	3	2	2
10 Cziráki József	jó	2	3	3	3	2	2	2	3
Deponte József	pd	2	2	2	1	1	1	1	2
Farkas Béla	jó	2	2	3	3	2	3	3	3
Fesztl Nándor	pd	1	1	1	1	1	1	1	fm
Forray Antal	jó	2	2	3	1	1	3	2	1
15 Gábrriel András	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Golác Mihály	pd	1	2	2	2	1	2	1	2
Gulyás Endre	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Habich József	pd	1	3	3	2	1	3	1	1
Hámori (Hoffmann) László	pd	1	1	1	1	1	2	1	2
20 Hegedüs László	pd	1	2	2	1	1	2	1	2
Hégyes Tibor	jó	2	3	3	2	2	4	3	3
Heinlein Béla	jó	1	3	4	3	2	4	2	2
Honti (Hartmann) Ernő	pd	1	1	1	1	1	1	1	1
Horváth Bertalan	pd	2	2	2	2	1	2	2	2
25 Keresztes Andor ism.	jó	1	4	3	3	2	3	3	2
Kis Jenő	jó	1	3	3	1	1	4	2	1

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetráaj	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás
Kiss László	jó	2	3	4	3	2	4	1	1
Koleszáríts Károly	jó	1	1	1	1	1	2	1	2
Kopilovits Lajos	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
30 Kordé Gyula	jó	2	2	3	3	2	4	2	2
Lauer János	pd	2	2	2	2	2	3	1	2
Lepold Péter	jó	1	2	3	1	1	3	1	2
Máté Miklós	pd	2	2	2	3	1	2	1	2
Merta Ágoston	jó	2	2	2	1	1	2	2	2
35 Miskecz László	pd	2	3	3	3	2	3	2	3
Molnár Ferenc	pd	1	2	3	2	1	3	2	2
Németh Árpád	pd	1	1	1	1	1	1	1	1
Papp András	jó	2	3	3	3	2	3	3	3
Pfeiffer Károly	pd	1	2	3	1	1	3	2	1
40 Ráth Henrik	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Regős Ákos	jó	1	2	3	2	1	3	3	2
Réber László	pd	1	2	2	2	1	2	1	1
Rubind Lajos ism.	jó	2	3	2	3	1	3	3	2
Rudolf Ernő	pd	1	1	1	1	1	2	1	2
45 Rüll János	pd	1	3	3	2	1	3	2	2
Schmidt Mátyás	pd	1	2	2	1	1	2	1	fm
Schneider György	pd	2	3	3	3	2	2	1	fm
Simonfai Sándor	jó	2	3	3	3	2	4	1	3
Szabó Dezső	jó	1	3	3	2	1	3	1	2
50 Szabó Sándor	jó	1	3	3	2	1	4	1	3
Szőke Jenő	jó	2	2	3	2	2	3	3	2
Tulipán József	pd	1	1	1	1	1	1	1	2
Varga Alajos	jó	1	3	3	2	1	3	3	2
<i>Magántanulók:</i>									
Bobok Endre		1	1	2	2	1	3	2	
Teiszinger József		1	4	4	3	2	4	3	

Összesen: 55

Kimaradtak: Hangay József, Hebrang János, Pál Lajos, Sztipanovits Sándor, Trenner Károly, Wéber Jakab.

Második A) osztály.

Osztályfőnök: Lovas Pál S. J.

KITÜNTETÉSEK:

Jóviselethelel és összes előhaladásból:

Gergő Alfréd. Megközelítették: *Rzeczycky Ferenc, Schmidt Márton,***Hittanból:** *Dvorzsák Aladár.*Megközelítették: *Nádasi Agoston, Hertelendy György P. i., Gergő Alfréd.***Magyar nyelvből:** *Németh Sándor.*Megközelítették: *Törtely Károly, Dvorzsák Aladár, Somorjai Péter.***Latin nyelvből:** *Mihály Ferenc.*Megközelítették: *Rzeczycky Ferenc, Cservény Árpád P. i., Dvorzsák Aladár.***Német nyelvből:** *Somorjai Péter.*Megközelítették: *Rzeczycky Ferenc, Kaiser Vilmos, Hertelendy György P. i.***Földrajzból:** *Hertelendy György P. i.*Megközelítették: *Cservény Árpád P. i., Hahn Rezső P. i., Rzeczycky Ferenc.***Természetrájból:** *Gergő Alfréd.*Megközelítették: *Nádasi Agoston, Németh Sándor.***Mennyiségtanból:** *Rzeczycky Ferenc.*Megközelítették: *Schmidt Márton, Somorjai Péter, Schramm Márton.***Rajzból:** *Hahn Rezső P. i.*Megközelítették: *Gergő Alfréd, Hertelendy György P. i., Demhardt Béla.*

A tanuló neve	Magaviselet										
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természetrájb	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandíj-kezdvezmény
Baumann Gyula	jó	2	3	4	4	3	3	4	3	2	
Bálics Ferenc	jó	1	1	2	3	2	1	1	2	2	
Berényi Sándor ism.	jó	2	3	3	3	2	1	2	2	3	
Bors Elemér	jó	2	3	3	2	2	2	3	2	3	
5 Csernus József	jó	2	3	4	4	3	3	3	2	2	
Cservény Árpád P. i.	pd	1	2	1	2	1	1	2	2	2	
Demhardt Béla	pd	2	2	2	2	2	1	2	1	2	
Dittrich Jakab	pd	3	3	3	2	3	3	3	1	2	
Dombi József	jó	2	2	3	4	2	2	4	3	3	
10 Dora Imre	pd	1	3	3	3	2	2	3	1	2	
Dvorzsák Aladár	pd	1	1	1	1	2	1	2	2	1	
Egyed Tibor	pd	1	2	1	2	2	2	2	3	1	V.
Engert Miklós	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Falkenheim László	jó	2	3	3	3	3	3	3	2	fm	
15 Farkas József ism.	pd	1	2	2	2	2	1	3	2	1	
Fekete Sándor	jó	3	3	3	3	2	2	3	2	2	
Gaál Ferenc	jó	3	2	3	4	2	3	3	3	2	
Gergelics Vilmos	jó	1	2	3	3	3	2	3	1	fm	
Gergő Alfréd	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
20 Gernert János	jó	3	3	3	2	3	3	3	3	2	
Hahn Rezső P. i.	pd	2	2	2	1	1	1	2	1	2	

A tanuló neve		Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természettudomány	Mennyiség	Rajz	Testgyakorlás	Tandij-kezdmény
	Hart Gyula	pd	2	2	2	2	3	2	2	1	1	
	Házy János	pd	2	2	2	2	2	1	3	2	2	
	Hertelendy György P. i.	pd	1	1	2	1	1	1	2	1	3	
25	Kaizer Vilmos	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	2	V.
	Káplár Sándor	jó	1	2	3	3	2	2	3	3	2	
	Kerényi (Klár) József	jó	3	2	3	2	2	2	3	1	3	
	Kiefer Dezső	jó	2	2	2	1	2	1	3	1	2	
	Kiss Endre	pd	2	2	2	2	2	1	3	2	2	
30	Kuzén László P. i.	jó	2	1	2	1	2	1	3	2	2	
	Laub György	jó	1	3	3	2	3	1	3	3	3	
	Lőrinc József	jó	3	3	4	4	3	3	3	3	3	
	Luspay Dezső	jó	2	2	3	3	2	2	3	2	3	
	Miháldinecz János	jó	2	3	3	3	3	2	3	3	2	
35	Mihály Ferenc	pd	1	2	1	2	1	1	2	2	1	
	Miklós Simon	pd	2	2	2	2	2	2	3	2	2	
	Molvay Kálmán	jó	2	3	3	3	3	3	4	3	1	
	Müller Márton ism.	pd	1	2	3	1	2	2	2	3	2	
	Nádasi (Urbácska) Ágoston	pd	1	2	2	2	1	1	2	2	2	
40	Németh Sándor	pd	1	1	1	2	1	1	1	1	1	V.
	Pabor Béla P. i.	jó	2	3	3	2	3	3	3	3	2	
	Pál Imre	jó	2	2	3	3	2	2	3	2	3	
	Petrovits István	jó	2	3	4	3	3	2	4	3	1	
	Pintér János	jó	2	2	3	3	3	3	3	1	1	
45	Potyondi Lajos	jó	2	3	3	3	3	2	3	2	2	
	Ruff József	jó	2	3	3	3	1	1	2	2	2	
	Rzeczycki Ferenc	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	
	Schifflich Károly	jó	2	1	2	2	3	2	2	1	3	
	Schmidt Márton	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	
50	Schramm Márton	pd	2	1	2	1	1	2	1	2	3	V.
	Settényi (Ganther) Tamás	jó	3	3	3	3	3	3	3	4	3	
	Sipos László	jó	2	3	3	3	2	2	4	3	2	
	Somorjai Péter	pd	1	1	2	1	2	1	1	1	2	
	Szicher János ism.	jó	2	3	3	3	3	2	3	2	2	
55	Takács Gyula	jó	2	2	3	3	3	3	3	1	3	
	Tancsik József ism.	jó	2	2	3	2	2	2	2	2	1	
	Teixler György	pd	2	2	2	2	2	2	3	1	2	
	Tóka István ism.	jó	3	3	3	3	2	2	3	3	3	
	Törtely Károly	pd	2	1	1	1	1	1	2	2	2	V.
60	Urász Géza	jó	2	2	3	2	2	3	4	2	fm.	

Összesen: 60

Kimaradt: Forrai Kornél.

Második B) osztály.

Osztályfőnök: Cser Palkovits István S. J.

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Fehér Péter.

- Megközelítették: *Raksányi Árpád P. i., Köhler Antal, Radó Aladár.*
Hittanból: *Nemes Tihamér.*
 Megközelítették: *Fehér Péter, Jerger Sándor P. i., Peschaut Heribert P. i.*
Magyar nyelvből: *Paschke Sándor*
 Megközelítették: *Fehér Péter, Raksányi Árpád P. i., Jerger Sándor P. i.*
Latin nyelvből: *Fehér Péter.*
 Megközelítették: *Köhler Antal, Raksányi Árpád P. i., Fülöp István.*
Német nyelvből: *Rédl György.*
 Megközelítették: *Fehér Péter, Köhler Antal, Raksányi Árpád P. i.*
Földrajzból: *Peschaut Heribert P. i.*
 Megközelítették: *Fehér Péter, Rédl György, Radó Aladár.*
Természetrajzból: *Radó Aladár.*
 Megközelítették: *Raksányi Árpád P. i., Fehér Péter, Köhler Antal.*
Mennyiségtanból: *Raksányi Árpád P. i.*
 Megközelítették: *Radó Aladár, Fehér Péter, Köhler Antal.*
Rajzból: *Fülöp István.*
 Megközelítették: *Rédl György, Raksányi Árpád P. i., Köhler Antal.*

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandij- kedvezmény.
	Beck Károly	jó	2	3	4	2	3	2	4	3	3
Beleki Jenő	jó	2	2	4	3	2	2	3	1	1	
Bogáti László	jó	2	2	3	3	3	2	3	1	3	V.
Börzöli Lajos	jó	2	2	3	3	2	2	4	3	2	
5 Czéh Antal	pd	2	2	3	3	2	2	3	1	2	
Decleva Endre	jó	2	2	3	3	3	2	4	1	1	
Erdösi (Mayer) István	jó	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
Erős Gyula	pd	1	1	2	2	1	1	2	3	2	V.
Farkas Béla ism.	jó	1	2	3	3	2	2	3	3	3	
10 Fehér Péter	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	
Firényi Tibor	pd	1	1	1	2	1	1	1	1	1	V.
Fülöp István	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Gatti József P. i.	jó	2	3	3	2	3	2	3	2	2	
Gelencsér József	jó	2	2	4	3	3	3	3	1	3	
15 Gelencsér Lajos	pd	1	2	2	2	1	1	2	2	1	
Györkö Ferenc ism.	pd	1	2	3	2	1	1	1	2	2	
Horváth József	jó	2	2	3	3	3	2	3	2	fm	
Hunyadi József	pd	1	2	2	2	1	1	3	2	2	V.
Jäger József	pd	2	2	3	2	1	2	3	3	2	
20 Jerger Sándor P. i.	pd	1	1	2	1	1	1	1	1	1	
Jozipovics István ism.	pd	2	2	3	2	2	2	2	3	2	
Karácsony Nándor	pd	2	2	3	3	2	2	3	1	1	
Klesch Sándor	pd	2	3	3	3	3	2	3	2	1	

A tanuló neve		Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Földrajz	Természetrész	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandíj- kedvezmény
	Knotik József	jó	2	3	3	3	3	2	3	3	2	
25	Kokas Elemér	jó	1	3	4	3	2	1	1	3	2	
	Kovács Antal	pd	1	2	3	3	2	1	2	1	2	
	Könczöl Ferenc	pd	2	2	1	2	3	2	3	2	2	
	Köhler Antal	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	
	Krómy Károly	jó	2	2	3	3	3	2	3	3	2	
30	Kummer Miklós ism.	jó	2	3	3	3	2	2	3	2	1	
	Kutor László	jó	2	2	3	3	2	2	3	1	3	
	Lombos Oszkár P. i.	pd	1	1	2	1	1	1	1	1	1	
	Mangult Zoltán	jó	2	2	3	3	3	2	3	2	2	
	Maróthy Csaba	pd	1	1	2	2	1	1	2	2	2	
35	Maul Ernő	jó	2	3	3	2	3	1	4	3	3	
	Melles Rezső	jó	2	2	4	3	2	2	2	2	3	
	Mirbach Ferenc br.	jó	1	3	4	2	3	2	4	2	2	
	Nemes Tihamér	pd	1	1	2	2	1	1	1	1	2	
	Német Lőrinc P. i.	pd	1	2	3	2	1	1	2	2	2	
40	Papp István	jó	2	2	3	2	3	1	2	1	3	
	Paschke Sándor	pd	1	1	1	1	1	1	2	2	1	
	Peschaut Heribert P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
	Pozder Pál	pd	1	1	2	2	2	1	1	2	2	
	Preineszberger Jenő	jó	3	3	3	4	3	2	4	3	2	
45	Radó Aladár	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
	Raksányi Árpád P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Rédl György	pd	1	1	1	1	1	1	2	1	1	V.
	Rostás Ferenc ism.	jó	2	3	3	2	3	3	3	3	1	
	Schlank Ferenc	pd	2	2	3	2	3	2	2	1	2	
50	Sik (Szieferling) József	pd	2	2	3	3	3	2	2	1	1	
	Sinkovits László	jó	2	2	3	3	2	2	4	2	1	
	Stanitz József ism.	pd	2	3	2	3	3	2	3	3	2	
	Szalay János	jó	2	3	4	3	3	2	3	2	2	
	Tomanek Nándor	jó	1	2	3	4	3	2	3	3	2	
55	Tóth György P. i.	pd	1	2	3	2	3	2	2	2	1	
	Vastagh Gyula	pd	2	3	3	3	2	2	3	2	2	
	Verbláč Károly	jó	3	4	4	2	3	3	2	3	2	
	Weich László	pd	1	2	3	2	2	1	1	1	1	
	Wott Béla	pd	1	1	3	3	2	1	3	1	1	
<i>Magántanulók:</i>												
	Csizmadia Elek		1	1	1	1	1	1	1	1		
	Szüts Ottó		3	2	4	2	3	3	3	2		

Összesen: 61

Kimaradtak: Baranyák József, Dallos Ferenc, Kellner Emil P. i. Turi Vendel P. i.

Harmadik A) osztály. Osztályfőnök: **Molnár Béla S. J.**

KITÜNTETÉSEK:

Jóviséletből és összes előhaladásból:

Sziller László P. i. Megközelítették: *Galic Béla, Pleizler János, Szüts Miklós P. i.***Hittanból: Noll Gáspár.**Megközelítették: *Sziller László P. i., Galic Béla, Pleizler János.***Magyar nyelvből: Pleizler János.**Megközelítették: *Sziller László P. i., Györgyi Miklós, Koczán Károly.***Latin nyelvből: Sziller László P. i.**Megközelítették: *Galic Béla, Pleizler János, Koczán Károly.***Német nyelvből: Koczán Károly.**Megközelítették: *Sziller László P. i., Pleizler János, Szüts Miklós P. i.***Történelemből: Sziller László P. i.**Megközelítették: *Györgyi Miklós, Szüts Miklós P. i., Kercksmár István.***Földrajzból: Bárdos Lajos P. i.**Megközelítette: *Sziller László P. i., Pleizler János, Wolf Antal.***Fizikából: Galic Béla.**Megközelítették: *Sziller László P. i., Koczán Károly, Szüts Miklós P. i.***Mennyiségtanból: Szüts Miklós P. i.**Megközelítették: *Sziller László P. i., Bárdos Lajos P. i., Nagy Andor.***Rajzból: Kercksmár István.**Megközelítették: *Galic Béla, Györgyi Miklós, Noll Gáspár.*

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandíj- kedvezmény
Altenthaler György	pd	1	2	2	1	2	2	1	2	1	3	
Balaskó Gyula ism.	jó	1	3	3	3	2	3	3	4	2	3	
Bandicz Pál	pd	1	2	2	2	1	1	1	3	2	3	
Baranyi Ferenc	jó	3	4	3	3	3	3	3	3	3	2	
5 Bázó Ferenc P. i.	jó	1	3	2	1	2	1	1	1	2	1	
Bárdos Lajos P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Bedics Gyula ism.	jó	1	3	3	3	2	3	3	3	1	2	
Bizse János ism.	jó	1	3	3	3	2	2	2	3	1	3	
Blumm Antal	jó	1	2	3	3	1	1	2	4	1	2	
10 Cser Sándor	jó	2	3	3	3	3	3	3	4	2	2	
Czibulka Márton	jó	1	2	3	3	1	2	1	3	2	1	
Dunai (Dunszt) Antal	pd	1	2	2	2	1	3	2	2	1	2	
Egyed Jenő ism.	jó	1	2	3	3	2	2	2	3	2	1	
Galic Béla	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
15 Gálos Jenő	jó	1	2	1	2	2	3	2	3	1	2	
Griffaton Miklós	pd	1	2	3	3	2	2	1	3	2	2	
Györgyi Miklós	pd	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	
Hámori (Hoffmann) Jenő	pd	1	3	2	2	2	2	2	2	2	2	
Hirt Ottó	pd	1	2	3	3	2	1	1	3	2	2	
20 Jagicza Antal	pd	1	3	2	2	2	1	2	3	2	2	
Jávor (Joachimstal) Zoltán	jó	1	2	3	3	2	2	2	3	3	2	

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandij- kedvezmény
Kalk Ferenc ism.	jó	1	3	3	3	2	3	2	3	1	3	
Kercsmár István	pd	1	2	1	1	1	1	1	2	1	2	
Kiss Dezső	jó	2	3	2	2	1	2	1	2	1	2	
25 Kiss István ism.	jó	2	3	3	3	2	2	3	3	3	2	
Kóczán Károly	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	
Krausz Rezső	pd	1	2	3	3	3	2	2	3	3	fm	
Lang Oszkár	jó	1	3	3	1	2	2	3	3	2	2	
Lex Gyula	jó	2	3	3	3	2	2	1	3	1	2	
30 Maik Nándor	jó	3	3	3	3	3	3	3	4	2	2	
Marosvölgyi (Marusits) Fer.	jó	2	3	3	4	2	3	2	4	1	2	
Májér Ferenc	jó	1	2	2	2	1	1	1	3	1	1	V.
Mutz Endre	pd	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	
Mutzer György P. i.	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	2	1	
35 Nagy Andor	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	IV.
Noll Gáspár	pd	1	2	2	1	1	1	1	2	1	3	
Osztheimer Béla P. i.	jó	1	3	3	3	2	2	1	2	3	2	
Papp József	jó	2	3	2	2	3	3	3	3	2	2	
Pál György	jó	2	4	4	3	3	2	3	4	3	2	
40 Pleizler János	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	IV.
Póór Sándor	jó	1	2	3	3	2	3	3	3	2	fm	
Remete (Reberics) Valér	jó	2	3	3	4	3	2	2	3	3	2	
Ripszám Ádám	pd	1	2	3	2	1	2	2	2	3	2	
Schmiedthoffer József P. i.	pd	1	2	2	2	1	2	1	3	3	3	
45 Spannenberger József	pd	1	2	2	1	2	1	2	3	1	2	
Steiner Ferenc	jó	2	1	3	3	2	2	2	3	2	3	
Sziller László P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Szüts Miklós P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Török József ism.	jó	1	2	3	2	2	2	3	3	2	fm	
50 Urbán Ernő P. i.	pd	1	3	2	2	1	1	1	2	2	2	
Vadász Károly	pd	1	2	3	3	2	3	3	3	2	3	
Vass István	jó	2	2	2	2	2	2	2	3	2	2	
Wolf Antal	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Zátony Kamill	jó	2	1	3	3	1	2	1	3	1	fm	V.
55 Zsugovits Pál	jó	2	3	3	3	2	3	2	3	2	2	
<i>Magántanuló:</i>												
Kis Ottó Miklós		2	4	4	3	2	3	2	3	3		

Összesen: 56

Kimaradtak: Bacsa Ferenc, Szontágh Emil.

Harmadik B) osztály. Osztályfőnök: **Bádonyi (Etl) Imre.**

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Reszler József. Megközelítették: *Czukur István, Hauser József.***Hittanból:** *Schuller Ferenc P. i.*Megközelítették: *Reszler József, Czukur István, Roszprim Lajos P. i.***Magyar nyelvből:** *Reszler József.*Megközelítették: *Czukur István, Kaposi Tamás, Maurer János.***Latin nyelvből:** *Czukur István.*Megközelítették: *Reszler József, Hauser József, Kaposi Tamás.***Német nyelvből:** *Kaposi Tamás.*Megközelítették: *Czukur István, Reszler József, Hauser József.***Történelemből:** *Pozder György.*Megközelítették: *Schuller Ferenc P. i., Reszler József, Czukur István.***Földrajzből:** *Czukur István.*Megközelítették: *Roszprim Lajos P. i., Puhl Imre P. i., Kaposi Tamás.***Fizikából:** *Roszprim Lajos P. i.*Megközelítették: *Kaposi Tamás, Hauser József, Czukur István.***Mennyiségtanból:** *Reszler József.*Megközelítették: *Pozder György, Czukur István, Puhl Imre P. i.***Rajzból:** *Maurer János.*Megközelítették: *Czukur István, Pozder György, Schuller Ferenc P. i.*

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Balogh Sándor	jó	1	3	4	3	2	3	2	3	3	1	
Beksits Olivér	pd	1	1	2	1	1	1	1	3	1	1	
Botz Géza	jó	2	2	2	3	2	3	2	3	3	2	
Bottay Zoltán	jó	2	4	4	3	3	3	3	4	2	2	
5 Buzás Imre	pd	1	2	3	3	2	1	2	3	1	2	
Czukur István	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Csernák Károly	jó	1	3	3	3	3	2	2	3	1	1	
Derváli József	jó	1	2	3	3	2	2	3	4	1	1	
Elek Béla	pd	1	2	2	2	2	3	1	2	1	2	
10 Fioksz Antal ism.	pd	2	3	3	3	2	2	2	3	1	1	
Firtling Ferenc ism.	jó	1	3	3	3	3	2	2	3	1	1	
Fonay Gábor	pd	1	1	2	2	1	2	2	3	2	3	V.
Freund Antal	pd	1	2	2	2	1	2	1	3	2	2	IV.
Hauser József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	I.
15 Jancsek Lajos ism.	jó	1	2	2	2	2	2	1	3	1	1	
Kaposi Tamás	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	I.
Kász Zsigmond	jó	1	2	3	1	2	2	1	4	1	1	
Kelemen György	jó	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1	V.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Fizika	Mennyiségtan	Rajz	Testgyakorlás	Tandíj- kedvezmény
Kocsy László	jó	1	3	3	4	2	3	2	3	1	1	
20 Kohut Pál P. i. ism.	jó	1	3	3	3	2	1	1	3	1	2	
Kolonits János	jó	2	3	3	3	2	3	2	4	3	2	
Léránt Ferenc	pd	1	3	3	3	2	3	1	3	1	1	
Marossy Béla	jó	1	3	2	3	3	3	2	3	2	1	
Maul Antal	jó	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	
25 Maurer János	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	V.
Mezei Aladár ism.	jó	1	3	3	3	1	2	1	3	1	1	
Mott János	pd	1	2	2	1	2	1	2	3	2	2	
Nagy Tibor	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	V.
Neugebauer Béla P. i.	jó	1	2	2	3	3	2	3	3	3	2	
30 Pakusz Mihály	pd	1	2	2	2	2	2	1	1	2	2	V.
Pozder György	pd	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	
Puhl Imre P. i.	pd	1	2	2	1	1	1	1	1	2	2	
Rabb György	pd	1	1	2	1	1	1	1	3	1	2	IV.
Rátz György	jó	1	2	3	3	3	2	2	3	1	1	
35 Reszler József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	I.
Roszprím Lajos P. i.	pd	1	2	2	2	1	1	1	2	2	1	
Schreiber Rezső	jó	1	1	2	1	2	2	3	4	3	3	
Schuller Ferenc P. i.	pd	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	
Simonyi Ernő	jó	1	3	4	3	2	3	2	4	3	1	
40 Sótonyi István	pd	1	2	2	2	3	3	2	2	2	1	
Strigencz Albert	pd	2	2	3	2	2	3	1	2	2	2	
Szántó Mihály	pd	1	2	2	2	1	2	1	3	2	2	
Szécsényi József P. i.	jó	1	2	3	3	3	2	3	3	2	2	
Ször Péter	jó	1	2	3	3	3	3	2	1	2	2	
45 Vész Jenő	jó	1	3	3	3	3	3	2	3	3	2	
Vondrácsek György P. i.	pd	1	2	2	3	2	2	1	3	1	fm	
Völgyes (Wolf) Oszkár	jó	1	3	4	3	2	3	3	4	1	3	
Wilhelm László	jó	1	3	3	3	2	3	3	3	2	2	
<i>Magántanulók:</i>												
Széchényi Sándor gr.	—	2	4	3	2	3	3	2	3	2	—	
Villax László	—	1	3	3	2	1	3	2	3	4	—	

Összesen: 50

Kimaradtak: Gardánfalvi Béla ism., Grommer János, Tar István.

Negyedik A) osztály.

Osztályfőnök: Kerling János S. J.

KITÜNTETÉSEK:

Jóviséletből és összes előhaladásból:

Polgár László. Megközelítették: *Éder József, Madenszieder József, Pesti József.***Hittanból:** *Kádas László P. i.*Megközelítették: *Scheszták János, Németh Lóránt P. i., Tarca József.***Magyar nyelvből:** *Somorjai Ferenc.*Megközelítették: *Jófejű Gyula, Pesti József, Éder József.***Latin nyelvből:** *Polgár László.*Megközelítették: *Nyiri Zoltán P. i., Pesti József, Éder József.***Német nyelvből:** *Madenszieder József.*Megközelítették: *Polgár László, Éder József, Pesti József.***Történelemből:** *Raskó György P. i.*Megközelítették: *Nyiri Zoltán P. i., Meiszter Antal, Kádas László P. i.***Földrajzból:** *Meiszter Antal.*Megközelítették: *Raskó György P. i., Éder József, Stanitz Ferenc.***Kémiából:** *Nyiri Zoltán P. i.*Megközelítették: *Madenszieder József, Hönig József, Jófejű Gyula.***Mennyiségtanból:** *Éder József.*Megközelítették: *Polgár László, Pesti József, Budai Jenő.***Rajzból:** *Pesti József.*Megközelítették: *Kádas László P. i., Sándor János, Scheszták János.*

A tanuló neve	Magaviselet	Tudásanyagok											
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Kémia	Mennyiségtan	Rajz	Gyorsírás	Testgyakorlás	Tandíj-kezdvezmény
Böröczli Emil P. i.	jó	1	3	3	3	3	2	2	3	1	2	3	
Budai Jenő	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	
Csongor (Petz) Károly	jó	1	2	3	3	1	2	1	3	2	4	2	
Czipszer Károly	jó	1	2	3	2	2	2	2	2	1	1	3	V.
5 Éder József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	V.
Fehér István	jó	1	3	3	3	3	2	2	2	1	2	3	
Gál Kálmán	jó	1	2	3	2	2	2	2	3	2	1	2	
Göbél János	pd	1	2	2	1	1	1	1	1	2	1	2	V.
Görgei Guidó P. i.	jó	1	1	3	2	1	1	1	2	2	2	2	
10 Hénel Miklós P. i.	jó	1	3	3	3	2	3	2	3	1	3	2	
Hönig József	pd	1	1	2	2	1	2	1	1	2	1	2	
Illés Tamás P. i.	jó	1	2	3	3	2	1	2	3	2	2	2	
Jófejű Gyula	pd	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	2	I.
Kádas László P. i.	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	
15 Kis Lajos	jó	1	3	3	3	2	2	3	3	2	1	2	
Kisköszegi (Resetár) Andor	pd	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	2	
Kovács Ferenc	jó	1	3	3	3	3	3	3	2	1	1	3	
Ladomérszky Pál g. kat.	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	3	
Laky András	pd	1	3	3	2	2	2	3	2	1	1	1	

A tanuló neve	Magaviselet											Tandíj- kedvezmény	
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Kémia	Mennyiségtan	Rajz	Gyorsírás		Testgyakorlás
20 Mádenszieder József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	V.
Maitz Ferenc	pd	1	1	3	2	2	2	1	2	2	1	2	
Mehringer József	pd	1	2	3	2	1	1	2	2	1	1	3	
Meiszter Antal	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Nagy Jenő	jó	1	2	3	3	2	2	2	3	1	1	2	
25 Nagy Károly	jó	1	2	3	3	2	2	1	3	2	1	2	
Németh Lóránt P. i.	pd	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	
Nyíri Zoltán P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Palka Alfréd	jó	1	4	4	4	3	3	3	3	2	3	3	
Papp János	jó	1	3	4	3	2	2	3	3	3	3	3	
30 Pesti József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	I.
Polgár László	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	I.
Prettl Jenő	jó	1	3	3	2	2	2	3	1	2	2	2	
Pusztai (Perwein) Jenő	jó	1	2	3	2	2	2	2	3	1	2	fm	
Raskó György P. i.	pd	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
35 Riszt József	pd	1	2	3	2	1	1	1	2	2	1	fm	
Rubinka László P. i.	jó	1	2	3	3	2	2	1	3	2	3	1	
Sándor János	pd	1	1	2	2	2	1	2	1	1	1	2	
Scheller Jenő P. i.	jó	1	3	3	3	2	2	2	2	1	2	2	
Scheszták János	jó	1	2	2	2	1	1	2	2	1	1	1	
40 Sipos Imre	jó	1	3	4	3	2	2	3	2	2	3	2	
Somorjai Ferenc	pd	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	V.
Stanitz Ferenc	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	V.
Stiasny István	pd	1	2	3	3	1	1	2	2	2	1	2	
Stumpf Jakab	pd	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	IV.
45 Svarda Gyula	jó	1	2	3	3	2	1	2	2	1	1	2	
Szántó Károly	jó	1	2	3	3	1	1	2	2	1	1	2	
Tarca József	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	
Tóth Gusztáv	jó	1	3	3	3	3	3	2	2	2	1	2	
Trinter Károly	jó	1	2	3	2	1	1	2	2	2	1	3	
50 Tuller József	pd	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	2	V.
Ujváry Sándor	pd	1	2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	
Vajda László	jó	1	3	3	3	2	2	2	3	3	1	3	
Veres János	jó	1	3	3	3	2	2	2	2	2	1	2	
Wágner Tivadar	jó	1	2	3	3	2	2	2	2	2	1	fm	
55 Weinacht Ágoston	pd	1	2	3	3	1	2	1	3	2	1	2	V.
<i>Magántanulók:</i>													
Czura József	—	1	3	2	3	2	2	3	2	2	—	—	
Fabián Mihály (dec.)	—	2	3	3	3	3	3	4	3	1	—	—	

Összesen: 57

Kimaradt: Demhardt Miklós.

Negyedik B) osztály. Osztályfőnök: **Adamszky Andor S. J.**

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Gál József.

- Megközelítették: *Szautner Ferenc, Lendvai Mihály.*
Hittanból: *Fábos Pál.*
 Megközelítették: *Tamás Andor, Geyer Antal, Szabó István.*
Magyar nyelvből: *Szabó István.*
 Megközelítették: *Gál József, Szautner Ferenc, Szolnoki Jenő.*
Latin nyelvből: *Szautner Ferenc.*
 Megközelítette: *Gál József.*
Német nyelvből: *Lendvai Mihály.*
 Megközelítették: *Gál József, Szautner Ferenc, Szinger Ádám.*
Történelemből: *Gál József.*
 Megközelítették: *Remete Miklós, Simon János, Kiss Károly.*
Földrajzból: *Kiss Károly.*
 Megközelítették: *Gál József, Geyer Antal, Remete Miklós.*
Kémiából: *Szolnoki Jenő.*
 Megközelítették: *Szautner Ferenc, Gál József, Fábos Pál.*
Mennyiségтанból: *Drescher Frigyes.*
 Megközelítették: *Gál József, Geyer Antal, Simon János.*
Rajzból: *Remete Miklós.*
 Megközelítették: *Szautner Ferenc, Szabó István, Simon János.*

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Kémia	Mennyiségtan	Rajz	Gyorsírás	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Angyal Gábor	pd	1	2	3	2	2	2	2	1	2	1	fm	
Babocsány Antal	jó	2	2	3	3	1	2	2	3	2	3	3	
Baumholczer János	pd	1	2	3	1	1	1	2	1	1	1	3	
Beck Károly	pd	2	2	3	3	1	2	1	2	1	2	2	
5 Benke László	jó	2	3	3	4	2	2	2	3	1	2	1	
Bocz György	pd	1	2	3	3	2	1	2	1	1	1	2	
Dienes Kázmér	jó	1	4	4	4	3	3	2	3	2	2	2	
Drescher Frigyes	pd	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	
Fábos Pál	pd	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	
10 Gál József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	V. I. II.
Geyer Antal	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	
Gilbert Vilmos	pd	1	2	3	2	2	2	1	2	2	2	fm	
Gilicze Tibor	jó	1	1	3	2	2	2	2	2	1	1	2	
Girsik Zoltán	pd	1	2	3	3	1	1	2	2	1	1	1	
15 Gocs Bertalan	pd	1	2	3	3	2	2	2	2	1	2	1	
Hoffecker Henrik	pd	1	2	3	2	2	2	2	2	2	2	fm	
Horváth Pál	jó	1	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	
Kaszás Ákos	jó	2	3	3	2	2	2	1	2	1	1	2	
Kerekes Tibor	pd	1	2	2	2	2	3	1	2	2	2	fm	
20 Kiss Károly	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	3	
Kovács József	pd	1	2	3	2	2	2	1	1	1	3	2	

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Kémia	Mennyiségtan	Rajz	Gyorsírás	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Lendvai Mihály	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	I.
Lengvárszky Lajos	jó	1	3	4	3	2	2	2	1	2	3	2	
Lux Mihály	pd	1	2	3	2	2	2	2	2	2	1	2	
25 Mergl Károly	jó	1	3	3	3	2	2	2	2	2	2	3	
Mihály József	pd	1	2	3	2	2	1	2	2	1	2	2	
Mufics László	jó	1	3	4	3	3	3	2	2	2	3	3	
Németh Sándor	pd	2	3	3	2	2	2	2	2	3	3	1	
Ostrosits Antal	jó	1	2	3	2	2	2	2	3	2	2	fm	
30 Pap Imre	jó	1	3	3	3	2	3	3	3	2	1	1	
Piegl Antal	jó	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1	3	
Piegl Péter	jó	2	4	4	4	3	3	3	3	2	4	3	
Piliván Mihály	pd	1	2	3	1	1	1	1	2	2	1	2	
Remete (Reberics) Miklós	pd	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	V.
35 Róther Ernő	jó	1	2	4	3	1	1	1	2	1	1	1	
Sallamon Béla	jó	1	2	3	2	2	3	2	2	1	4	fm	
Simon János	pd	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	2	
Schöttler Árpád	jó	1	3	4	4	3	3	1	3	2	4	1	
Schubert Béla	jó	1	3	3	1	2	3	1	3	2	4	3	
40 Szabó István	pd	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	2	I.
Szamohil István	jó	1	1	3	3	1	2	1	2	2	1	1	
Szautner Ferenc	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	I.
Szinger Ádám	pd	1	2	2	1	2	2	1	2	1	1	fm	
Szolnoki Jenő	pd	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	
45 Tamás (Tanner) Andor	pd	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	2	
Tátrai (Toman) Ottó	jó	1	2	4	3	3	2	1	2	1	2	1	
Welsch Károly	pd	1	3	3	2	2	2	2	3	2	1	1	
Zámbó László ism.	jó	1	3	3	3	3	3	2	2	2	4	2	
<i>Magántanulók:</i>													
Morvay Vidor		2	2	3	3	3	2	3	3	2			
Thassy Jenő		1	2	3	3	2	2	2	3	2			

Összesen: 50

Ötödik osztály.

Osztályfőnök: **Velics Miksa S. J.**

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletről és összes előhaladásból:

Jancsó Imre.

Megközelítették: *László Károly, Töreki Ödön, Dora József.*

Hittanból: *Dora József.*

Megközelítették: *Megyesi György, László Károly, Moticska Alfonz.*

Magyar nyelvből: *Kilián János.*

Megközelítették: *Jancsó Imre, László Károly, Molnár Zoltán.*

Latin nyelvből: *Jancsó Imre.*

Megközelítették: *László Károly, Töreki Ödön, Szalay László.*

Görög nyelvből: *Jancsó Imre.*

Megközelítették: *Töreki Ödön, László Károly, Zrinyi József.*

Német nyelvből: *László Károly.*

Megközelítették: *Fehérváry István, Jancsó Imre, Töreki Ödön.*

Történelemből: *Töreki Ödön.*

Megközelítették: *Dora József, Kiss György, Krusniczky József.*

Természetrájból: *Kiss György.*

Megközelítették: *Jancsó Imre, Pevny Tibor, Szontágh Ferenc.*

Mennyiségtanból: *Karády Pál P. i.*

Megközelítették: *Jekl Ferenc, Jancsó Imre, László Károly.*

A tanuló neve	Magaviselet											
		Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrájból	Mennyiségtan	Gyorsírás	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Ákos Lajos	jó	1	1	2	2	1	1	2	2	1	1	
Bárdos József P. i.	pd	1	2	3	3	3	2	2	2	1	2	
Bobok György P. i.	jó	1	2	3	2	2	1	2	1	1	2	
Brankó Ferenc	pd	1	3	3	3	2	3	2	3	2	fm	
5 Brenner János P. i.	jó	1	2	2	2	3	2	2	3	4	3	
Buszlauer János	pd	1	2	2	2	1	2	1	2	1	2	
Csányi Imre	pd	1	1	2	2	2	1	1	2	1	2	V.
Czibulka Mihály	pd	1	1	2	2	2	1	1	2	2	1	
Dora József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
10 Fehérváry István	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	V.
Fekete Alajos	jó	1	2	3	2	3	2	2	3	1	2	
Ferkov György	pd	1	1	2	2	1	1	1	2	1	2	V.
Forrai Zoltán P. i.	jó	1	2	3	3	3	1	2	2	4	1	
Görgy István P. i.	jó	1	2	3	3	1	1	2	3	2	2	
15 Hahn Elemér P. i.	pd	1	2	2	2	1	1	2	2	3	2	
Hajtó Gyula P. i.	jó	1	2	3	3	4	1	1	3	3	2	
Halász György	pd	1	3	3	3	4	2	2	2	2	1	
Herbert Ferenc P. i.	jó	1	2	1	1	1	1	1	1	2	fm	
Hénel Béla P. i.	jó	1	2	3	2	3	1	1	1	4	2	
20 Horváth János	pd	1	1	3	3	2	1	2	3	1	3	
Horváth József	pd	1	1	2	2	2	1	1	1	1	2	

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Gyorsírás	Testgyakorlás	Tandíj- kedvezmény
<i>Magántanulók:</i>												
Fulmer Mátyás	—	1	3	3	3	3	2	4	3			
Horváth László	—	1	1	3	3	3	3	3	3			
Kiss József	—	1	2	3	3	3	4	2	2			
Perczel Béla	—	1	3	3	3	3	2	3	3			

Összesen: 70

Kimaradt: Magyar András.

Hatodik osztály. Osztályfőnök: **Baják Mihály S. J.****KITÜNTETÉSEK:**

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Kállai János. Megközelítették: *Kis Pál, Tamasovits János, Vértés Boldizsár.***Hittanból:** *Galambos Ferenc.*Megközelítették: *Vadász Károly, Tamasovits János, Mozsgay Géza.***Magyar nyelvből:** *Tamasovits János.*Megközelítették: *Kis Pál, Vadász Károly, Vértés Boldizsár.***Latin nyelvből:** *Kis Pál.*Megközelítették: *Tamasovits János, Kállai János, Várady Béla P. i.***Görög nyelvből:** *Rumszauer József.*Megközelítették: *Kállai János, Kis Pál, Kaufmann Ferenc.***Német nyelvből:** *Kállai János.*Megközelítették: *Esterházy József gr. P. i., Tamasovits János, Várady Béla P. i.***Történelemből:** *Vadász Károly.*Megközelítették: *Maschler Ferenc, Várady Béla P. i., Vértés Boldizsár.***Természetrájból:** *Vértés Boldizsár.*Megközelítették: *Kállai János, Kis Pál, Mozsgay Géza.***Mennyiségtanból:** *Kaufmann Ferenc.*Megközelítették: *Kállai János, Vértés Boldizsár, Vadász Károly.*

A tanuló neve	Magaviselet		Magyar nyelv		Görögnyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrájból	Mennyiségtan	Testgyakorlás	I andíj- kedve-mény
	Hittan		Latin nyelv								
Antal István	pd	1	2	1	2	1	1	1	1	2	V.
Blanckensetin Miklós gr. P. i.	pd	1	2	2	2	1	1	1	2	2	
Bosnyák Mihály	pd	1	3	3	3	2	2	2	2	3	V.
Bossányi Ottó	jó	1	2	2	2	3	1	2	3	3	V.
5 Csauscher Endre	pd	1	1	1	1	2	1	1	2	1	
Dolmány (Dolmán) József	pd	1	2	2	2	3	2	2	2	fm	V.
Elm György	pd	1	1	1	1	1	2	1	1	2	IV.
Esterházy József gr., P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Fábián György	jó	1	2	4	3	3	2	2	3	2	
10 Ferkov Mihály	pd	1	2	2	1	2	1	1	1	2	
Galambos (Göller) Ferenc	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Heinisch Ferenc P. i.	pd	1	2	2	3	3	2	2	3	1	
Helbek Lajos P. i.	jó	1	2	3	3	3	2	2	3	fm	
Járányi László P. i.	pd	1	1	1	2	1	2	1	1	fm	
15 Juranovics Ferenc P. i.	pd	1	1	2	2	2	2	1	2	1	
Katona Pál P. i.	pd	1	1	3	3	3	1	1	3	2	
Kaufmann Ferenc	pd	1	2	1	1	1	1	1	1	2	V.
Kállai János	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Kis Imre P. i.	jó	1	3	3	3	3	2	1	3	2	
20 Kis Pál	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Kohlmann Vilmos	pd	1	1	2	2	1	2	2	2	fm	
Kovács István	pd	1	2	3	3	3	2	1	3	3	

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Kovács Sándor P. i.	jó	1	1	3	3	3	1	2	3	3	
László József	pd	1	2	2	2	3	2	2	2	fm	
25 Lengyel Jenő	jó	1	3	3	3	3	2	3	3	2	
Lipscher László P. i.	pd	1	1	2	1	2	1	2	3	2	
Lipscher Lóránt P. i.	jó	1	3	4	3	4	2	3	4	2	
Maschler Ferenc	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	2	V.
Mozsgay Géza	pd	1	1	1	2	2	1	1	1	1	V.
30 Nagy László P. i.	pd	1	2	3	3	3	2	2	1	1	
Németh István	jó	2	3	3	4	4	4	3	4	3	
Papp János	jó	1	3	4	3	4	2	3	3	3	
Raskó László P. i.	jó	1	1	3	3	3	2	2	3	3	
Roth Endre	pd	1	2	2	2	2	1	2	3	3	V.
35 Rozgonyi (Habich) Ádám P. i.	jó	1	2	2	2	1	2	2	4	3	
Római Róbert	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Rónaky Béla	jó	1	3	3	3	3	2	3	3	2	
Rumszauer József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	3	V.
Sárosdy (Szabó) Iván	pd	1	1	2	2	2	1	1	2	1	
40 Schöttler György	pd	1	1	1	1	2	1	1	2	1	V.
Sebestyén Pál P. i.	jó	1	3	3	3	4	2	1	3	3	
Simsa László g. kat.	jó	2	2	3	3	3	2	2	3	3	
Sulyok Gyula	pd	1	3	3	3	3	2	2	3	fm	
Szabó Ferenc	pd	1	2	2	2	2	1	2	2	2	
45 Szalmásy Gábor	jó	1	3	3	3	3	3	2	3	fm	
Széll Lajos P. i.	pd	1	2	2	2	2	1	1	2	1	
Szita Imre	pd	1	2	2	2	2	1	1	2	2	
Tamasovits János	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	I.
Tobak József P. i.	pd	1	2	2	1	2	2	2	2	2	
50 Tóth István P. i.	jó	1	3	3	3	3	1	2	2	3	
Ujváry István P. i.	jó	1	2	3	4	3	1	2	2	3	
Vadász Géza	jó	1	3	2	3	3	1	2	4	fm	V.
Vadász Károly	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	2	I.
Vállaji (Scheibli) János	pd	1	2	3	3	2	2	2	3	3	
55 Várady Béla P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	
Vértes Boldizsár	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	V.
<i>Magántanulók:</i>											
Horváth Gyula		1	1	3	3	3	2	2	2		
Somssich Béla gr.		1	2	3	3	2	3	2	2		
Tóth Lajos		1	2	2	3	2	1	2	1		

Összesen: 59

Kimaradt: Veégh József.

Hetedik osztály.

Osztályfőnök: Madenszider József dr.

KITÜNTETÉSEK:

Jóviseletből és összes előhaladásból:

Sziller Péter P. i.

Megközelítették: Turzó István, Pápa György, Csorba Győző.

Hittanból: Pápa György.

Megközelítették: Müller Jakab, Kaszás Imre, Brenner Ferenc.

Magyar nyelvből: Horváth Gábor.

Megközelítették: Ruppert Pál, Sziller Péter P. i., Lőrinc Zoltán.

Latin nyelvből: Turzó István.

Megközelítették: Csorba Győző, Ruppert Pál, Pápa György.

Görög nyelvből: Bohár Antal.

Megközelítették: Turzó István, Csorba Győző, Pápa György.

Német nyelvből: Sziller Péter P. i.

Megközelítették: Csorba Győző, Turzó István, Ruppert Pál.

Történelemből: Sziller Péter P. i.

Megközelítették: Ruppert Pál, Földváry István, Regert József.

Földrajzból: Földváry István.

Megközelítették: Sziller Péter P. i., Zumbok Ferenc P. i., Csorba Győző.

Természettanból: Brenner Ferenc.

Megközelítették: Zumbok Ferenc P. i., Csorba Győző, Földváry István.

Mennyiségтанból: Zumbok Ferenc P. i.

Megközelítették: Csorba Győző, Sziller Péter P. i., Pápa György.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Aronffy Tivadar	pd	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2	
Berényi István	pd	1	2	3	2	2	2	1	3	3	2	
Birck Oszkár	jó	3	3	2	3	2	3	2	3	3	2	
Bodrogi (Schuller) Tamás	pd	2	1	2	3	3	1	1	2	2	fm	
5 Bohár Antal	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	I.
Bornemisza István P. i.	pd	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	
Bögri Géza	pd	1	1	2	1	2	1	1	2	1	2	IV.
Brenner Ferenc	pd	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	
Csorba Győző reá.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
10 Dora Péter P. i.	jó	1	2	2	2	3	1	1	2	3	1	
Dorsics István	jó	2	3	2	3	2	2	2	4	3	1	
Fábián József	jó	2	3	3	3	3	3	3	4	3	2	
Földváry István	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	
Gerber Imre	pd	2	2	1	2	1	2	1	3	3	2	
15 Guba Béla	pd	1	1	2	1	2	1	1	2	2	fm	
Guth Péter	pd	1	1	2	3	1	1	1	2	2	fm.	
Hangya Márton	pd	1	1	1	2	2	2	1	2	2	fm.	
Hell Miksa	pd	1	1	2	2	1	1	1	1	2	2	
Hirt László	jó	1	1	1	1	1	1	1	3	2	3	V.
20 Horváth Gábor	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	III.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Természettan	Menyiségtan	Testgyakorlás	Tandij- kedvezmény
	Huber József	jó	2	3	3	3	3	3	1	3	3	1
Iflinger József	jó	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	
Jerant Ignác	jó	2	3	3	3	2	2	2	4	3	fm.	
Kaszás Imre	pd	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2	V.
25 Kálmán János	jó	1	1	1	2	1	1	1	2	3	2	
Keller Lajos P. i.	jó	1	2	2	2	1	2	1	2	2	2	
Komlósy István	jó	3	2	3	3	2	2	2	1	3	2	
Kovács Ferenc	pd	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2	
Kovács Géza	pd	1	1	3	3	2	1	2	1	3	1	
30 Kovács Zoltán P. i.	pd	1	2	2	2	2	1	1	1	3	2	
Kresz Márton	pd	2	2	3	2	2	2	1	1	3	2	
Láng Miklós	jó	2	3	3	3	3	3	2	2	4	3	
Lőrinc Zoltán	pd	1	1	2	1	1	1	1	3	2	2	
Mandl József	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	V.
35 Marsovszky László P. i.	pd	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	
Mayer István	pd	2	1	2	2	1	2	1	2	2	fm.	V.
Máté Sándor	jó	2	2	3	3	3	2	1	3	3	1	
Mintál Tibor	jó	2	2	2	2	1	2	1	3	3	1	
Müller Jakab	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	III.
40 Novelly Tamás	jó	2	3	2	3	2	2	2	2	3	3	
Pazaurek Ferenc	jó	2	2	3	2	3	2	1	2	2	2	
Pápa György	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Perger Ferenc	pd	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	
Petri József P. i.	jó	2	3	3	3	2	3	2	3	3	1	
45 Pétersz István	jó	2	3	3	3	3	2	3	3	4	2	
Polka József	pd	2	2	2	2	3	2	1	3	3	2	
Rada Ernő P. i.	jó	3	3	3	3	3	3	2	3	3	1	
Rábocski János	pd	2	2	2	2	3	2	1	3	3	fm.	
Regert József	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	IV.
50 Rónaky Elemér	jó	2	2	3	3	3	3	2	3	3	1	
Ruff János	jó	1	1	2	2	1	2	1	1	2	2	
Ruppert Pál	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	I.
Saray László	pd	1	1	1	1	2	1	1	2	2	fm.	
Swierkiewicz Ernő	jó	2	2	3	3	2	2	2	3	3	1	
55 B. Szabó László	jó	2	3	3	3	2	3	2	3	3	1	
Sziller Péter P. i.	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Tóth Kálmán	jó	2	3	3	3	3	3	3	4	3	2	
Turzó István	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	I.
Vajer János P. i.	pd	1	2	2	2	1	1	2	2	2	1	
60 Villi Béla	pd	2	2	3	3	3	2	1	3	3	fm.	
Zumbok Ferenc P. i.	pd	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	
Zsembery Gyula	jó	2	2	3	3	3	2	2	4	3	1	

Nyolcadik osztály.

Osztályfőnök: Horváth Mihály.

A tanuló neve	Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcs. előtan.	Testgyakorlás	Tandíj-kezdmény
Albert János	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	IV.
Antos István	jó	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1	
Bánhídi (Schneider) László	jó	1	2	3	3	3	2	3	3	1	2	
Csávási Miklós P. i.	jó	1	1	3	3	3	2	3	3	2	1	
5 Cser László	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	V.
Csirke Antal	jó	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1	
Farkas János	pd	1	3	2	3	3	3	3	3	1	1	
Fenyővári Antal	pd	1	2	3	2	2	3	3	3	1	fm.	
Fenyvesi (Glits) Ferenc	pd	1	1	3	2	3	1	2	2	1	1	V.
10 Göde István	jó	1	1	3	3	3	3	3	3	2	2	
Gyenis József	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	
Heirich Ferenc P. i.	jó	1	2	3	3	2	1	3	3	1	2	
Horváth Miklós	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	III.
Jónás Márton	jó	1	3	2	3	3	2	2	3	1	1	
15 Kamarás (Kämmerer) János	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	V.
Kerényi Béla	jó	1	2	3	3	3	1	3	3	2	1	
Kis Károly	pd	1	2	3	3	2	1	3	3	1	1	II.
Kiszler Gyula	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm.	
Kopcsányi (Kíngl) Miklós	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	II.
20 Krámer János	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Lázár Géza	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	I.
Lendvai Ernő	pd	1	1	2	1	2	2	1	2	1	fm.	
Leposa Károly	jó	1	3	2	2	3	2	3	3	1	2	V.
Lilla Miksa P. i.	jó	1	3	3	3	2	2	3	3	2	1	
25 Lombos (Adamcsik) Antal	pd	1	1	1	2	2	1	1	1	1	fm.	
Mamel Ferenc	pd	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2	
Margitay Máriusz P. i.	jó	1	2	2	2	3	1	2	2	1	fm.	IV.
Máté Mihály	pd	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	
Molitor József	pd	1	2	1	2	2	2	2	3	1	2	
30 Pallavicini Ede őgr. P. i.	jó	1	3	3	3	3	3	3	3	1	2	
Páleszter Ferenc	pd	1	2	2	2	2	1	2	2	1	2	
Péchy József P. i.	pd	1	2	2	3	1	2	3	3	1	1	
Raffensperger József P. i.	pd	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	
Rác László	pd	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	IV.
35 Rhédey László P. i.	jó	1	2	3	3	2	1	3	3	1	2	
Rozgonyi (Habich) Miklós P. i.	jó	1	1	3	3	3	3	3	3	1	2	
Sasvári Nándor	pd	1	3	2	1	2	2	1	1	1	2	
Schóbert József	pd	1	1	2	2	2	1	2	2	1	2	
Somlói (Schütz) János	jó	1	2	3	3	3	2	2	3	2	2	
40 Somssich József gr. P. i.	jó	1	1	3	3	3	3	2	1	2	2	
Szabó Ferenc	jó	1	1	3	3	3	2	3	3	1	1	

A tanuló neve		Magaviselet	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcs. előtan	Testgyakorlás	Tandij- kedvezmény
	Szabó István	pd	1	2	2	3	3	2	2	3	1	2	
	Szalay János	pd	1	2	2	2	3	2	3	3	1	2	
	Székely István	jó	1	2	3	3	3	2	3	3	2	2	
45	Szolga András	pd	1	1	2	1	2	1	1	1	2	2	
	Szugfill János P. i.	jó	1	3	3	3	3	3	3	3	2	2	
	Szűcs Sándor	pd	1	2	2	2	3	1	1	1	2	2	
	Teppert László P. i.	pd	1	2	3	3	3	2	1	2	2	1	
	Thassy János P. i.	pd	1	2	3	2	2	1	3	3	2	2	
50	Vadász László	pd	1	2	2	2	2	1	2	3	1	2	
	Varga József ref.	pd	1	1	2	2	2	1	3	3	1	2	
	Vállaji (Scheibli) Károly	pd	1	2	2	2	2	2	2	2	1	fm	
	Veszeli Sándor	jó	1	3	3	3	3	3	1	1	2	2	
	Virovác Vince	pd	1	3	2	2	2	1	2	3	1	2	
55	Viszlói (Rezsnyák) Kálmán	pd	1	1	1	1	2	1	2	2	1	fm	
	Wágner Zsigmond	pd	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	
	Weisz József	pd	1	2	3	3	2	2	3	3	2	2	
	Zsugovits Lajos	pd	1	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	III.

Összesen: 58

Kitüntetések a Pius Internátusban.

A III. szakaszban:

Arany érmet nyert:

Ezüst érmet nyert:

Esterházy József gr. VI. o. n.

Sziller Péter VII. o. n.

Zumbok Ferenc VII. o. n.

Várady Béla VI. o. n.

A II. szakaszban:

Arany érmet nyert:

Ezüst érmet nyert:

Sziller László III. A) o. n.

Raskó György IV. A) o. n.

Bárdos Lajos III. A) o. n.

Szűts Miklós III. A) o. n.

Az I. szakaszban:

Arany érmet nyert:

Ezüst érmet nyert:

Raksányi Árpád II. B. o. n.

Peschaut Heribert II. B) o. n.

Hertelendy György II. A) o. n.

Jerger Sándor II. B) o. n.

Jutalmak.

A nagyméltóságú és főtisztelendő *Megyéspüspök* urunk jó magaviseletű és jeles előmenetelű tanulónak szánt 50 pengős jutalmát *Regert József VII. o. t.* kapta.

Egy magát megnevezni nem akaró szülőnek szegénysorsú, jó tanuló számára adott 20 pengőjét *Vadász Károly VI. o. t.* nyerte el.

Egy névtelen úrnak tetszés szerinti jutalmazásra adott 20 pengőjét *Köhler Antal II. B) o.* tanulónak adtuk.

Dr. König József úr azon tanulónak szánt kézi Missaléját, aki a megelőző évhez képest a legnagyobb haladást mutatja föl *Csauscher Endre VI. o. t.* kapta.

Jófejű József úr kis misekönyvét, mint minden tekintetben kifogástalan fiúnak, *Nagy Andor III. A) o.* tanulónak adtuk.

Statisztika.

1. A tanulók száma:	I. A)	I. B)	II. A)	II. B)	III. A)	III. B)	IV. A)	IV. B)	V.	VI.	VII.	VIII.	Ös.zesen
Nyilvános tanulók száma az év elején . . .	58	60	61	63	57	52	56	49	67	57	62	58	700
Nyilvános tanulók száma az év végén	57	53	60	59	55	48	55	48	66	56	62	58	677
Ezek közül augusztus végén pótvizsgát tesz Magántanulók száma az év végén	2	2	—	2	1	2	2	2	4	3	—	—	20
Oszt. vizsgát tett nyilv. és magántanulók száma az év végén . . .	59	55	60	61	56	50	57	50	70	59	62	58	697
2. A nyilvános és magántanulók életkora:													
1923-ban született . . .	31	26	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58
1922-ben "	24	21	37	32	2	2	—	—	—	—	—	—	118
1921-ben "	4	6	18	20	25	22	1	1	—	—	—	—	95
1920-ban "	—	2	4	6	20	15	29	27	2	—	—	—	105
1919-ben "	—	—	—	3	8	10	20	16	35	2	—	—	94
1918-ban "	—	—	—	—	1	1	3	5	17	22	1	—	50
1917-ben "	—	—	—	—	—	—	3	1	10	21	25	—	60
1916-ban "	—	—	—	—	—	—	—	—	4	7	11	21	43
1915-ben "	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	11	14	31
1914-ben "	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	10	16	28
1913-ban "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7
1912-ben "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	4
1911 vagy korábban	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2
3. A nyilvános és magántanulók vallása:													
Római katolikus	59	55	60	61	56	50	57	50	70	59	61	57	695
Református	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Ág. ev.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
4. Nyilv. és magánt. anyanyelve és nyelvismerete:													
Magyar	56	46	56	58	48	45	53	43	65	52	52	58	632
Német	2	8	4	3	7	5	4	7	4	5	8	—	57
Horvát	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	5
Bunyevác, sokác	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	3
Magyar anyanyelvűek közül csak magyarul tudott													
Németül "	48	42	56	51	45	37	47	34	55	46	49	35	545
Franciául "	7	3	—	5	3	5	6	7	9	4	2	17	68
Angolul "	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	—	1	4
Olaszul "	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Hollandul "	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Horvátul "	—	1	—	1	—	1	1	—	1	—	—	5	10
Tótul "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1

5. Szülők foglalkozása. (társadalmi állás)		I. A)	I. B)	II. A)	II. B)	III. A)	III. B)	IV. A)	IV. B)	V.	VI.	VII.	VIII.
1	Nagybirtokos, nagybérelő (1000 kat. holdon felül)						1			1	3	1	2
2	Középbirtokos és bérelő (100—1000 kat. holddal)	2	1	1	1	2	1		1		3		1
3	Kisbirtokos, kisbérelő (100 kat. holdon alul)	1	6	2	4	4	6	10	8	14	10	11	18
4	Kisbirtokos-napszamos (kisbérelő-napszamos)	1		6		1	1				2	4	3
5	Egyéb önálló őstermelő (feles, majoros, kertész, halász stb.)	1		4	2			1		1			
6	Gazdasági tisztviselő		2	2	2	1	2	4		4	3	3	1
7	Egyéb gazdasági segédszemély (gazdasági cseléd)		1	6	1			1		1	1		1
8	Földművelési napszamos			4									
9	Nagyiparos, bányaiparvállalkozó					1			1		4		
10	Kisiparos (uradalmi iparos is), bányakisvállalkozó	7	7		6	5	6	13	4	9	1	8	4
11	Ipari vagy bányászati tisztviselő		2	2	1	3	1	3		2		2	
12	Egyéb ipari vagy bányászati segédszemély (előmunkás, segéd, munkás)	3	1		3	2	3			2			1
13	Ipari vagy bányászati napszamos									3			
14	Nagykereskedő	1				1					5		
15	Kiskereskedő	3	1	2	4	3	3	1	4	2		2	1
16	Kereskedelmi tisztviselő	3	1	3			1					1	
17	Egyéb keresk. segédszemély (altiszt, segéd, szolgálta stb.)				2								1
18	Kereskedelemnél napszamos												
19	Közlekedési nagyvállalkozó (20 vagy több munkással)												
20	Közlekedési kisvállalkozó (20-nál kevesebb munkással)									1			1
21	Közlekedési (vasúti- posta-, hajózási stb.) tisztviselő	2	7	4	3	4	2	2	8	3	1	6	8
22	Egyéb közlekedési segédszemély (altiszt, segéd, szolgálta stb.)	6	3		5	2	2	4		5	1		
23	Közlekedésnél napszamos		2	2									
24	Köztisztviselő (a papok, tanárok és tanítók kivételével) és közhivatalban alkalmazott díjnok	8	5	4	4			4	3	4	4	2	4
25	Pap, tanár, tanító	4	6	2	7	5	1	6	4	3	6	5	4
26	Másféle értelmiségi (orvos, ügyvéd, közjegyző, gyógyszerész stb.) s ilyeneknél alkalmazott segéd, írnok stb.	3	3	4	5	8	3	4		9	6	4	4
27	Közhivatalban alkalmazott vagy másféle értelmiségi altiszt vagy szolgálta	1	1	2		7				1			
28	Katonatiszt (csendőrtiszt)	3	1		2		2		2	1			1
29	Katona-altiszt (csendőralttiszt)	3	3		2	3	3	1	3	1		1	1
30	Nyugdíjas köztisztviselő. (Pap, tanár, tanító is)	3	2	3	1			1	1		7	2	
31	Egyéb nyugdíjas tisztviselő (ősterm., ipar, keresk., közlek.)	1		2			2	1	1	1		3	1
32	Nyugdíjas altiszt, szolgálta vagy munkás	1			2	1	2	1	3		1	2	
33	Tökés, járadós, háztulajdonos								1		1	1	
34	Különböző vagy közelebből meg nem nevezett napszamos			2									
35	Házi cseléd			2			1		2				
36	Egyéb ismeretlen foglalkozású	2		1	4	3	7		4	2		4	1
37	Árvaházi, szeretetházi tanulók												
	Mindössze	59	55	60	61	56	50	57	50	70	59	62	58

A nyilvános és magántanulók általános előmenetele.

	I. A)	I. B)	II. A)	II. B)	III. A)	III. B)	IV. A)	IV. B)	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Jelesrendű	13	12	6	11	9	6	10	6	11	13	12	11	120
Jórendű	21	13	22	10	14	14	19	17	31	19	21	14	215
Elégséges rendű	17	18	22	25	24	19	23	19	24	19	22	33	265
Egyből bukott	4	6	5	11	6	8	4	5	4	5	7	—	65
Kettőből bukott	—	3	4	4	2	2	—	1	—	1	—	—	17
Többől bukott	4	3	1	—	1	1	1	2	—	2	—	—	15
Sikerrel végzett	51	43	50	46	47	39	52	42	66	51	55	58	600
Bukott	8	12	10	15	9	11	5	8	4	8	7	—	97

Az intézet előmenetelének középértéke 2.49.

A nyilvános tanulók magaviselete.

Példás	29	28	26	33	25	25	27	26	45	38	37	37	376
Jó	28	25	34	26	30	23	28	22	21	18	25	21	301
Szabályszerű	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Tandíjkezdvezmény.

	I. A)	I. B)	II. A)	II. B)	III. A)	III. B)	IV. A)	IV. B)	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
Tandíjmentes						3	3	4	3	2	3	1	19
50 P elengedve								1	1		1	2	5
40 P „												2	2
30 P „					2	2	1			1	2	2	10
20 P „			5	5	2	5	8	2	8	12	5	3	55

A szertárakra stb. vonatkozó kimutatás.

A szertárak leltárait felülvizsgáljuk.

Az iskola benépesülésének visszatekintő kimutatása.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
1920—21	84	45	51	45	29	17	27	25	323
1921 - 22	91	71	46	54	37	25	17	23	364
1922—23	115	88	66	38	41	32	23	18	417
1923—24	123	102	77	63	34	37	30	23	484
1924—25	123	112	70	70	55	33	44	27	534
1925—26	111	110	89	61	62	50	36	39	556
1926—27	101	141	102	84	58	60	41	30	590
1927—28	95	96	109	95	68	57	46	41	607
1928—29	102	93	92	104	62	54	53	40	600
1929—30	139	89	90	85	69	52	46	49	619
1930—31	151	135	79	92	75	64	52	47	695
1931—32	137	141	115	75	72	66	55	48	709
1932—33	127	128	123	117	63	63	59	54	734
1933—34	114	121	106	107	70	59	62	58	697

Tudnivalók a jövő évre.

A tanulók felvétele. A tanulók tulajdonképeni felvétele június hó 25-én és 26-án, a pótfelvétel szeptember hó 6-án és 7-én történik 8—12 óráig. Szeptember 6-án az I—III., 7-én a IV—VIII. iratkozik. Szept. 9-én *Veni Sancte*, a tanév ünnepélyes megnyitása. Szept. 10-én rendes első előadás. Az első osztályba csak olyan tanuló vehető fel, aki szeptember 1-ig élete 9. évét betöltötte, az elemi népiskola négy alsó osztályát nyilvános intézetben vagy magánúton jó sikerrel elvégezte, vagy felvételi vizsgálaton igazolja, hogy a középiskolai tanulmányok megkezdéséhez és folytatásához szükséges szellemi fejlettség fokán áll.

Minden tanulónak a felvételre személyesen és rendszerint atyja, anyja, vagy gyámja, illetőleg ezeknek külön megbízottja kíséretében kell az igazgatónál jelentkeznie. A beiratásnál az első osztályúak az utolsó elemi iskolai bizonyítványukat, a születési anyakönyvi kivonatot, keresztlevelüket s — ha be vannak másodszor oltva — újraoltási bizonyítványukat kötelesek bemutatni. Akik az előbbi évet ebben az intézetben végezték, a felvétel alkalmával benyújtják tanulmányi értesítőjüket.

Vidéki tanuló szállást nem fogadhat az igazgatóság előzetes tudta és beleegyezése nélkül. Megfelelő lakáscímek az igazgatói irodában tudhatók meg.

Minden növendék tornacipőt tartozik beszerezni még az év elején.

Ugyszintén kötelező — egészségi és ruha-kímélési okokból — térdig érő fekete klott nadrág, torna-trikó és diák sapka. Az egyformaság és egyszerűség végett az intézet vállalja a közös beszerzést.

Beiratási és tandíjak. Beiratáskor fizetendő díjak: I. o. 34.12, II. és III. 34.36 P, IV. o. 34.52 P, V—VIII. o. 34.80 P. A tandíj 50 P, a fenntartási járulék 10 P, amely 60 P összeg négy egyenlő részletben fizethető úgy, hogy az első részlet szeptember végén esedékes. Ezen díjakon kívül a beiratásnál a tandíj 3% -a fizetendő filmalap címén (újabb miniszteri rendelet). Ez a teljes tandíjat fizetőknél 1.50 lesz. Tandíjmentességért megfelelő viseletű és előmenetelű és arra rászoruló tanuló folyamodhatik. A bélyegmentes folyamodványt az igazgatósághoz címezve aug. 10-ig kell beadni. Első osztályú, vagy más intézetből jövő tanuló tandíjmentességet nem nyerhet.

A javítóvizsgálatok ideje: szeptember 5. d. e. 8 óra. Akik az intézetből távoznak, szept. 1-én jöhetnek. Az *egytárgyból* bukott tanulók a jelentkezés jeléül tanulmányi értesítőjüket augusztus 25-ig nyújtsák be az igazgatósághoz. A *két tárgyból* bukott tanulók semmi körülmények között sem számíthatnak engedélyre.

TARTALOM.

	Oldal
Emlékezzünk régiokról	3
Bevezető	3
I. A Jézustársaság első letelepedése Baranyában és Pécsett	4—16
II. A templom	16—23
III. Lelkipásztorkodás Pécsett és vidékén	23—36
IV. A jezsuiták hittérítő munkája	36—57
V. Öröm és üröm a lelkipásztorkodásban	57—63
VI. A rácok pécsi dúlása 1704-ben	63—69
VII. Pécs városának híres fogadalma	69—77
VIII. Jótékonyság gyakorlása	77—81
P. Thalhammer János S. J.	82
Az intézet multja	83
A lefolyt év történeti adatai	84
Iskolai főhatóságok	88
A gimnázium tanári kara	88
A tanári kar társadalmi és irodalmi munkássága	91
Végzett tananyag	92
A tanulók viselete és előmenetele	94
A használt tankönyvek	95
Könyvtárak és szertárak	97
Ifjúsági egyesületek	99
Tizenötödik érettségi vizsgálat	104
A tanulók érdemsorozata	105
Kitüntetések a Pius Internátusban	131
Statisztikai kimutatások	132
Tudnivalók a jövő évre.	137